RM 1. 8° 993

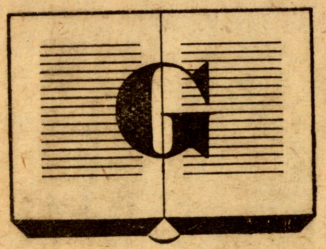

DISCURSUS DE SUMMO BONO,

A' LEG-FÖBB JÓRÓL,

Mellyre e' Világ mindenkoron ſerényen és valóban vágyódik.

A' Bibliai és Világi ſokfele Hiſtóriákért és Példákért olvasásra kedves és haſznos.

Mellyet Deákból Magyarrá fordított SZENCZI MÓLNAR ALBERT.

És moſt a' közönséges haſznra Világra botsátott

KOLOSVÁRATT,
M. TÖTFALUSI K. MIKLÓS. 1701. Eſztendőben.

DISCURSUS
DE
SUMMO BONO,
A'
LEG-FÖBB JÓRÓL,

Mellyre e' Világ mindenkoron se-
rényen és valóban vágyódik.

*A' Bibliai és Világi sokfele Hiſtóriák-
ért és Példákért olvasásra kedves és
haſznos.*

Mellyet Deákból Magyarrá fordított SZENCZI
MÓLNAR ALBERT.

*És moſt a' közönséges haſznra Világra
botsátott*

KOLOSVÁRATT,
M. TÓTFALUSI K. MIKLÓS. 1701. Eſztendőben.

RM I. 8° 993

In honorem translatoris D. A. M.

Magnus Alexander, totum qui vicerat Orbem,
Letho victus humi vermibus esca jacet.
Hæ sunt divitiæ nostræ, hic honor, hæcque voluptas:
Quæ tria pro trino Numine mundus habet.
Summum, *crede*, Bonum *vita si quæris in ista*,
In scirpo nodum quæris, in igne gelu.
Unum fac, moriare piè, vel sponte sequetur
Summum, *quod quæris nocte dieque*, Bonum.

Doctor SAMUEL SPILENBERGER Medicus, vitæ hujus satur f. & o.

MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

Tükóre e' Világnak és minden ö örömének és ditsöségének.

ELSÖ RÉSZ.

E' Világnak sokféle javairól és azoknak külömbségekről.

A' Leg-böltsebb és értelmesb emberek, az Istentöl egyebek felett nagy elmének ajándékival meg-ékesittettek, minden idöben vágyódtanak a' *Summum Bonum*ra, az-az, a' Leg-föbb jóra. Mert minekutánna a' Mindenható Isten e' világot sok és külömb-külömbféle jókkal, az embernek javára bé-töltötte: Azoknak pedig a' jóknak, egyik sokkal szebb, nemesebb, méltóságosb, haszonosb és jobb, hogy nem-mint a' másik: Eleitöl fogván azért a' Tudós emberek között sok *disputá*lások és kérdések indittattanak, hogy mellyik vólna mindenek között a' Leg-föbb és nemesebb jó, a' mellyre minden embereknek kellene vágyódniok, minden ö elméjeket, gondolatjokat, minden fáradságokat és munkájokat kelljen fordítaniok és igazítaniok, hogy annak szerit tehessék és azt meg-nyerhessék. És ök azt *Summum Bonum*nak, az-az, Legföbb jónak hítták. Böltsembereknek mindenkor vágyódtak a' Legföbb jóra.

A' *Summum Bonum* pedig, avagy a' Leg-föbb jó olly Kints és Jóság, a' melly nem csak méltósággal, tekintettel, betsülettel, jósággal, haszonnal, szépséggel halad fellyül minden egyéb jókat: Miléta' Legföbb jó.

kat: Hanem a' mellyel minden egyéb jók-is vélle és benne vannak, és annál fohól semmi fogyatkozás nem éreztethetik.

Ki légyen a' bóldog ember.

A' ki azért e' *Summum Bonum*nak szerit tette, az-az, a' Leg-főbb jót meg-nyerte, az bóldog embernek mondatik, és az-is; és annak mindene meg-vagyon, valamijének lenni kell, és valamit magának kívánhatna mind testében, lelkében; és semmire többre nintsen annak szüksége. Annak az ö Lelke, a' mint a' 25 Sóltárnak 13. ℣-ben mondja, a' jóban lakozik, és semmi nyomorúság nem közelít az ö hajlékához; a' mint a' 91 Sóltárnak 10-dik ℣-ben vagyon. Semmi kereszt és háború nem sanyargathatja az ö szivét, e' világnak semmi gyönyörüsége el-nem tévelyíti ötet, és semmi eset el-nem rontja. Egy summában; Bóldog ember az mind testében lelkében.

E' világi jóknak különbsége.

Hogy azért a' Tudós emberek e' *Summum Bonum*ot, és Legfőbb jót meg-találhatnák, ez egész világnak minden jovait el-nézték, és azokat három *Classis*ba, avagy három rendre oztották.

1. *Bona Corporis.*

Az elsö renden valókat és a' többi között kisebb értekűeket nevezték *Bona Corporis*, Testnek javainak, a' minémü a' szépség, erösség, egéség, hoszú élet, a' testnek serénysége, gyorsasága, testnek gyönyörüsége, és egyéb efféle, a' mi az embernek testét illeti.

2. *Fortunæ Bonæ.*

A' második rend azokat a' jókat foglalja-bé, mellyek a' Pogányok tetszése szerint a' Szerencséhez tartoznak, és neveztetnek *Fortunæ Bona*, Szerencse jovainak, úgy-mint, Gazdagság, Pénz, Jószág, Tisztesség, Ditsőség, Érték, Hatalom, Tartomány, Nép, Királyi orszag, Fejedelemség, Nagy épületek, Drága öltözetek; Urak grátiája, Jó kedve, Hivséges baráti kinek-kinek, és egyebek effélék.

3. *Animi Bona.*

A' harmadik rendre tartoznak a' leg-nemesb és betsüsb jók, a' mellyeket *Animi Bona*, a' Lélek-nek vagy elménck javainak neveztenek, minémü a' Böltseség, Értelem, Mesterség, Tudomány, a' Jóságos-tselekedet minden ö dolgaival, Igasság, Tökéletesség, Tisztaság, Szeretet, Barátság, Emberség, Szelídség, Alázatosság, és többek illyenek.

Mivel pedig az embereknek természetek és elméjek nem mindenbē egyenlök; egynek egyhez, másnak máshoz vagyon kedve és kivánsága; annakokáért kiki minden azt tartotta az ö Legfőbb javának, *Summum Bonum*ának, a' mit ö Természetiből kedvellett és szeretett.

Mint keresték az emberek fiai a' Legfőbb jót.

És ezaránt az embereknek fiai meg-oszlottanak. A' ki természeti szerint a' testi gyönyörüségre, és világi örömre vólt hajlandó, *Bona Corporis*, a' testnek javait tartotta az ö *Summum Bonum*ának, Legfőbb javának. A' ki természetiből, a' Gazdagságot, Pénzt, Marhát, Jószágot, Tisztességet, és ditsőséget kivánt és szeretett; a' *Bona Fortunæ*, a' Szerentse jovait tartotta és alította *Summum Bonum*nak. A' ki pedig a' tudományra, mesterségre és böltseségre 's jóságos-tselekedetre, természetiből való kivánságát, vágyódását érzette, tehát azokra-is igyekezett, és ha azokra szert tehetett, magát egyebek felett bóldognak tartotta, és a' *Bona Animi*, az elménck jovait alította az ö Leg-főbb jovának.

Mitsodák mostā-is az

Es látjuk e' mái napon-is, hogy nintsenek min-dē emberek azon egy elmével, és annakokáért nem-is üznek mindnyájan egyféle munkát, dol-

embereknek vágyódási, dolgai.

got; Kitkit az ö természeti mire indít, azt alítja és tartja ö legjobbnak, mindē ö igyekezetét, Erőgalmatosságát arra fordítja, hogy azt meg-nyerhesse, annak érit tehesse: és ha annak érit tette, bóldognak tartja oztán magát, és minden egyéb dolgot tsak semminek tart.

1. E' világ fiai a' *Bona Corporis*, Testnek javait tartják Legfőbb jónak; azért vágynak, Eaggatnak minden erejekkel a' testi gyönyörüségre, örvendezésre, vígságra, Eeretik a' szép termetü formát, örömest hallgatják a' kedves musikát, Eiveknek minden indúlatja tsak a' világi dolgokra vagyon, tántzolnak, ugrálnak, kardoskodnak, játszodoznak, eznek, iznak, zabálódnak. Hogyha ezek nálok eléggé meg-vannak, bóldogoknak tartják magokat, és egyéb dologra semmi Ezámot nem tartnak.

2. Ellenben találz ollyatén embereket, a' kik kevéssé kapnak efféle testi gyönyörüségen; hanem minden ö igyekezetek, a' Pénzre, Gazdagságra tör. Avagy nagy indúlattal vágyódnak a' tiztességre, ditsőségre, értekre, hatalomra; orzágoknak, népeknek birására, és felséges nagy dolgokra. Szeretik a' szép épületeket, drága öltözeteket; keresik a' Fejedelmeknél, Uraknál a' nagy betsületet: és ez illyeneket olly igen kedvellik, Eeretik, hogy életeket, testeket, véreket, józágokat, azokra való vágyakodásokból Eerentsére vetik. Annakokáért a' *Fortunæ Bona*, a' Szerentsének jovai az ö *Summum Bonum*jok, Leg-főbb javok: és egyéb jókkal nem gondolnak. És ha ezekre kivánságok Eerint eléggé Eert tehetnek, mindeneknél Legbóldogbaknak itélik magokat.

Vizon-

3. Vizontag a' harmad rend, melly nem gondol e' világi múlatsággal, játékkal, gyönyörüséggel; kevéssé tekint-is a' pénzre, gazdagságra, és efféle Eerentse javaira: Ennek Eive, elméje sokkal fellyebb való dolgokra vágyódik, úgy-mint: Mesterségre, Tudományokra, Böltseségre, Értelemre: Eorgalmatoson tanúlnak ifjúságoktól fogva, hogy a' Tudományokban, nyelveknek tudásában egyebeket fellyül haladhassanak: Szorgalmatoson igyekeznek tiztaságra, tiztes séges életre és minden jóságos-tselekedetekre. És igy mindē serénységgel, munkával, fáradtsággal törnek, vágyódnak, *ad Animi Bona*, az elmének jovaira, azokban tartják magokat bóldogságosoknak, és egyéb dolgokat mind semminek itélnek.

Lássuk-meg annakokáért, mind a' három *Classisit*, rendit, rakásit, e' világ javainak; és visgáljuk 's keressük-fel Eorgalmatoson, mellyik rendben és rakásban légyen és találtassék a' Legfőbb jó.

Hárōféle tulajdōsági a' Legfőbb jónak.

És hogy annyival közelb jussunk a' mi *Propositum*unkra, és ezélunkra; elsöben a' *Summum Bonum*nak, Legfőbb jónak némelly tulajdonságit kell meg-mútatnunk, mellyeknek imez hármát jegyezzük itt fel.

Mert ha ugyan *Summū Bonum*nak, és Legfőbb jónak kelljen lenni és mondatni, tehát Eükség elöEör, hogy ö magában tökélletes igasságú légyen, és minden hamis festett Ein nélkül meg-állhasson. MásodEor tellyességesnek és minden fogyatkozás-nélkül valónak-is kell lenni. Annakfelette harmadEor, állhatatosnak és nem ingadozónak kell lenni.

1. Való-bäigaz

Mert ha a' Legfőbb jónak e' tulajdonsági nem vólnának, nem lehetne, nem-is mondathatnék Legfőbb jónak. Oka, mert ha valóban igaz nem vólna, hanem hamis, és tsak festett színe vólna, mint némelly jóknak vagyon valami színek; de valóban nem azok, a' miknek láttatnak, nem viselhetné a' Jónak nevét, nem-hogy Leg-főbb Jónak mondathatnék. Miként a' Citrin színtén ollyannak látßik, mintha Gyémánt vólna; de való igaßság ßerint nem Gyémánt. És a' Glaßiaßticus-is drága könek látßik ugyan; de magában igaz valósággal tsak iveg, és nem drága kö.

2. Tellyességes.

Ha hol pedig nem Tellyességes vólna, hanem fogyatkozás találtatnék benne, avagy az ö tellyességes vóltát másunnan venné, avagy az ö jóságában meg-bántódnék, ißmétlen nem mondathatnék Legfőbb jónak, a' mellynek minden fogyatkozás-nélkül valónak kell lenni.

3. Állhatatos.

Hogyha pedig harmadßor, állhatatlan és elmúlandó vólna, és el-hagyná azt, a' ki ötet birja, úgy sem lehetne a' Legfőbb jó, a' mellynek az embernél állhatatosan meg-kell maradni, mind az életben, mind a' halálban.

Az igaz öröm gyümöltse a' Legfőb jónak.

A' Legfőbb jó annak okáért, igaz, tellyességes, és állhatatos; és igaz, tellyes, és állhatatos örömet-is ßerez azoknak az embereknek ßivekben, a' kik ez jót meg-nyerték és birják. A' melly öröm igaz gyümöltse és munkálkodása, a' Legfőbb jónak, a' mellyben áll az embernek igaz bóldogsága Mert a' miképen, hogy a' Legfőbb jó, igaz, tellyességes és állhatatos, úgy az öröm-is, a' melly abból ßármazik, igaz, tellyességes és állhatatos, és nem vétethetik-el az embertől, a' mint mi azt

mi azt tulajdon helyen, az ißteni ßent Irásból eléggé meg-akarjuk mútatni és bizonyítani.

Immár azért a' mi ßándékúk és el-intézésünk ßerint e' világnak javait, a' mint azok három rendben állattak, vegyük elönkbe, és azokat e' Regulák ßerint, és ez ö három tulajdonsági ßerint láßßuk-meg, *examinál*juk és fontoljuk jól-meg, és az Ißtennek Igéjét, mind e' világ hißtoriáit, és a' régi böltseknek mondásit fogjuk és hagyjuk itélö Biráinknak e' dologban.

És ezeknek utánna, a' miképen a' ßerény és ßorgalmatos méhetskék, mellyek sok és külömb-külömbféle virágokból ßopogatják az édes mézet; azonképen mi-is az Ißten igéjének ßép kies, gyönyörü zöld mezején, és a' mennyei Prófétai és Apoßtoli Irásoknak Paraditsom kertébẽ; és oßtán a' Pogány hißtoriákon-is által-járván, ßorgalmatoson keressük és tudakozzuk-fel, hogyha ez Legfőbb jó, mind ezekben, és külön valamellyikben, a' Teßtnek, Szerentsének és Elménck javaibã válaha fel-találtattaßsék és meg-leletteßsék-é?

MÁSODIK RÉSZ.

Hogyha a' Summum Bonum, *avagy a' Legfőbb jó, az-az, az igaz, tellyes és állhatatos öröm,* in Bonis Corporis, *a' Teßtnek javaiban találtassék-é?*

Midön a' ßent János Évangyélißta e' Világot és annak örömét és kivánságit meg-ßemlélte vólna, azt ö, annak természet ßerint való igaz színéröl, ki irta és ki-feßtette, imez igékkel: *Minden a' mi e' világban vagyon, az mind teßtnek kivánsága, ßemeknek bujálkodások, és élet-* 1 Ján. 2: 16.

és életnek kevélysége. És bizonyára ha e' világot meg-tekintéljük, mit találunk egyebet ö benne? Mert e' világ fiai kik az ö czélokat *in Corporis Bona*, a' testnek javaiban helyheztették, azoknak minden örömök, kivánságok, a' testnek mindenféle gyönyörködtetésében vagyon, azok minden vigságokat, örömöket, az énekekben, tántzolásban, kardoskodásban, játékban, vadászásban, jól-lakásban, bujálkodásban, tiztátalankodásban 's a' többi, keresik. Szeretik a' szép termetü személyeket, és az ö egésségekben, erejekbe, ifjúságokban bizakodnak. Egy summában, Cyclopsok módjára vad és rút Sardanapalusi életet élnek, mindenféle bódúltságban, tobzódásban, kevélységben, pompáskodásban, és nagyra vágyó fel-fuvalkodtságban mennek-el. És ezeket tartják magok mennyországa gyanánt, és azt alítják, hogy tsak ök mindenkor vigságban és jól lakásban lehessenek, éjjel nappal dorbézolhassanak, tsintalankodhassanak, és a' Bacchus ökleletin vitézkedhessenek, tehát igen bóldogok ök, és mindenek elégségesen meg-vagyon, és nem-is kivánnának magoknak jobb és bóldogságosb életet.

Ésa. 5. *és*, 65 *Amós*, 6:

Bölts. 2:6,7, 8, 9.

A' mint ez illyen életet a' Böltseségről irott könyvnek mestere meg-irja, miként nódítsák tudnillik egymást efféle vigadozó életre illyen igékkel: *Nosza azért lakjunk a' jelen-való jókkal, és az örökséggel, mint az ifjúsággal úgy éljünk. Jó borral és drága kenettel teljünk-meg. Éktsítsükmeg magunkat rósa koszorúkkal, minekelőtte megszáradna, senki közzülünk ne légyen az ö bujálkodása nélkül, mindenütt hagyjuk jeleit a' mi vigasságunknak, mert ugyan sintsen több haszunk benne*

Mert

Mert ez a' régi dal, ének, mellyet e' mái napon-is énekelnek e' világ-fiai. És szinte ezen éneket zendítették Ésaiásnál ama' hízott atyafiak: *és moston-is* igen mondja utánnok e' jelen-való világ: *Jertek-el*, úgy mondnak a' néma és erös testü ebek; *Hozassunk bort, részegedjünk-meg borral, hólnap-is úgy lakjunk mint ma, vagy sokkal jobban* És az után, igen világos formáját irja-ki ez illyen zabálódó életnek: *Jaj azoknak*, úgymód *a' kik jó reggel fel-kelnek, hogy részegeskedjenek, és múlatnak a' bor mellett mind estvéig, hogy a' bor fel-gerjessze öket: Kiknek lakodalmokban vagyon hegedü, lant, dob, síp, és bor. Az Urnak dolgát pedig nem tekintik-meg, és nem gondolják-meg az ö kezének tselekedetit.* És más helyen, mond ez illyen el-ázott társaságról: *Imé meg-bódúltanak ezek a' bortól, és szédelgenek az erös italtól.*

Ésa. 56: 11, 12. *Ésa.* 5: 11, 12. *Ésa.* 28: 7.

Ez bizonyára igyenes példa, a' mellyel tettett a' Sz. Léleknek, hogy ez illyen ostoba társaságot szem eleibe irassa. Mert nyilvánsággal, ha e' széles elméjü ittas-társaságot meg-tekintjük, mit látunk egyebet ö bennek, szörnyü, utálatos, iszonyu, és a' mellett szánandó szomorú *Spectaculum*-nál; játszodás nézésnél, kietlen Cyclopsi vad társaságnál; söt emberi formában öltözött együtt ülö, és környül szökdösö eleven ördögöknél! Mit hallasz ott egyebet; hanem, hogy az el-részegültt bodúltt Bacchus fiai röhögnek, mint a' disznók, bögnek mint a' tehenek, ordítnak mint a' farkasok. A' melly éktelen életről az Ésaiás Próféta viszontag örök jajt kiált: *Jaj a' kevélységnek koronájának, az Éfraim részeginek, és az ö ditsöséges ékességének el-hülló virágának, kik a' bortól tántorganak.*

Ésa. 28: 1.

Söt

Söt tsudálkozván nézzed e' tsudás társaságnak tsuda erköltsöket, epetseléseket, gyeſtálásokat. Némellyek nevetnek, mások sírnak; egyik alufik, a' másik vigyáz; némellyek énekelnek és tombolnak. Némellyek üldögelnek, és nagy terhes dolgokról diſputálnak. Láthatnál vagy kettöt bennek, kik mint atyafiak egymást úgy ſeretik, legottan egy ſó miatt fegyvert rántnak, és egymáshoz ütnek, vágnak. Söt a' kik innét a' ſeretetnek miatta egymást ölelték, tsókolták, egy ſempillantásban egymással öſſze-haraguſnak, egymást ölik, fojtogatják. Ugyhogy efféle zabálódó életről igazán mondja a' Bölts Salamon: *Kinek jaj? kinek óhajtás? kinek háborgás? kinek bün nélkül való ſebek? kinek ſemeknek veressége:* Tudnillik, *a' bornál mulatóknak, a' kik mennek a' jó bor kortsomáknak kereséſére, és a' töltött bornak meg-ivására.* *Példab. 23:29, 30.*

Mint a' Bölts Sirák-is mond: *A' bor ſok embereket el-veſt. Mint a' kémentze meg-próbálja a' fegyver élit; úgy a' bor a' kevélyeknek ſiveket, mikor meg-réſzegednek.* *Sirák, 31:30, 31.*

Mitsoda ſemmel nézheti azért a' kegyes Iſten, ez illyen réſzeg tsapokat és haragnak büdös edényeit? Minémü ſemmel láthatják ezeket a' ſent Angyalok? Mint fogják ök nézni az utólsó napon ez illyen dühösködö ördögöket?

Illyen életet élt Balthaſár Király az ö udvari Nemesseivel és Palotás Aſſzony népével, és nem iſzonyodott az arany és ezüſt edényekből, a' mellyeket Nabuchodonozor az ö attya a' Jérusálemi templomból el-prédált, a' mindenható Iſtennek nagy gyalázatjára és tsúfolására, innia, és minden *Dan. 5: Baltha-ſár.*

den iſtentelenſéget üznie, tselekednie, míglen egy kéz a' falon az ö életének és egéſz Királyságának végét, változását fel-irná.

A' gazdag ember ſent Lukátsnál, minden napon dítsöségesen és örvendetesẽ lakozott, és drága bíborba bárſonyba öltözött. Azonképen a' Tékozló fiú minden javait a' kurvákkal és latrokkal költi-el. *Luk. 1:6. A' Gazdag. Tékozló fiú.*

Igaz példáját mútatják ez illyen életnek a' Hiſtória irók, a' Nagy Sándorban: a' ki egyébkint jeles, vitéz, kegyes Monárcha vólt, mindenféle jóságos tselekedetekkel fel-ékesíttetett, és Királyok eleibe adott kiváltképen való példája és tüköre a' böltseségnek, vitézlö bátorságnak, jó ſerentsés hadviſelönek, igaſságnak és tiſztaságnak; a' mennyire a' lehetséges vólt a' pogány emberben: De mihelyt a' réſzegeskedésre és teſti gyönyörüſégre adta magát, az ö jóságos dolgaiban menten hajó-törést ſenvedett, és rút, vad és fertelmes emberré lött. Által-verte, ölte, vagdalta a' leg-jobb és nemesebb barátit és tanátsosit. Fel-gyújtotta és meg-égette a' Napkeleten való jeles és leg-hatalmasb Perſepolis várost, a' mellyben nagy Királyok neveltettek, és mellyből ſok népek jó törvényeket hoztanak: A' melly város egyſzersmind tiz ezer hajót minden ſerſzámival el-kéſzithetett. Kedvezett vólna bizonyára annak józankorában; de egy réſzeg kurvától el-hitettetvén, réſzegségében véghez kellett menni a' ſörnyü dolognak. *Alexander M. Plut. Curti? Perſepolis Sándorról meg-égettetik.*

Olly igen el-merült vólt a' nagy ivásbã, hogy a' kik legkeményebben ihatnának, azoknak orſzágokat, népeket és ſok ezer forintot adna, mellyért

lyért sokan az ö udvarában a' nagy itallal megölték magokat. Mert mint ö maga élt, úgy élt az ö egész hadi népe-is. A' hol ök mezöre ki-mentek, nem látott ember ott fegyverben öltözött vitézlö seregeket, mind annakelötte. Fegyver derék, sisak, pánczél, pais félre tétettenek, kiki mind kannát, tálat, tsészét, pohárt, üveget, borral tele palaczkot hordozott kezében, és fejében rósa koszorút. Önnön maga a' Király magas folyosós padlásra vitetett-fel, mint a' Bacchust szokták ki-*ping*álni, ki-irni, koszorúkkal, kannákkal, boros üveg-pohárokkal fel-ékesittetvén. Az illyen bolondúlt és dösölö élettel hamar idön nem tsak életét veszette-el; hanem az egész Monarchiát, mellyet nagy munkával és jóságos-tselekedetivel nyert vólt.

Majd hasonló példája vagyon ez illyen dösölésnek a' rút diznói életnek a' *Heliogabalus*, Római Császár udvarában, és sokkal az elött nem külömb tükör láttatott az Assiriai Monarchának *Sardanapalus*nak udvarában-is. Adta vólna Istë, hogy ez illyen élet azoknál maradott vólna, és egyéb Keresztyén Uraknak, Fejedelmeknek udvarokba-is bé-ne tsúszott, omlott vólna: a' hol ott efféle részegeskedö élet és zabálódás majd ugyan szüntelenül gyakoroltatik.

Heliogabal.

Sardanapal.

Ez a' tsapás és nyavalya, mint-egy özönviz kirohant mind ez egész világra. (Mivel a' mint látjuk:) a' népek ez illyen dösölésre és díztelen részegségre annyira reá édesedtek, hogy nagy része azt alitja, hogy ö nékik ez légyen kiváltképen az ö örömök és mennyországok.

Söt nagyobb része e' világnak ez utólsó idökben,

ben, minden ö czélját mindenestöl e' testi gyönyörüségben helyhezteti.

A' ki mostan keményen ihatik, a' dolgot valóban meg-állhatja, és egyebeket italával kigyözhet, nagy jeles vitézi erös embernek tartatik. Ez illyenek közzül néha nagy tisztességre, méltóságra emeltetnek némellyek; Királyok, Fejedelmek, és Urak környül kell naponként lenniek, fö tisztekben állattatnak, igazgatják az udvarokat, tartományokat és a' népeket. Nintsenek-is a' Császárokhoz, Királyokhoz és Fejedelmekhez való *Legatio*kban, követségekben, és nagy dolgoknak véghez vitelére alkalmatosabbak, mint a' kik jól ihatnak, sokat el-emészthetnek, avagy a' mint ök szoktak szólni, igen jól értnek az italhoz. Ezek lehetnek gazdagokká, értekesekké és hatalmasokká. Ezek nyernek Pénzt, Gazdagságot, Tartományokat, Népeket. Nem külömben, mint régenten Tiberius Császár, a' ki ez okon Biberiusnak hivattatott; ki midön két nap és éjjel mind ivott vólna Pomponius Flacussal, és Lucius Pisóval, az egyiknek az egész Siria országot, a' másiknak a' Róma városán való *Præfectur*át és Tisztartóságot ajánlotta és adta.

Tiberius.

Plinius-is azt irja a' Görögök, Olasok és Gallusok felöl, hogy az ö idejében nem tsak ö magokat részegitették, bolondították a' nagy itallal-meg; hanem még az oktalan barmot-is a' részegitö italra kénszerítették.

Görög ország, Olasok.

És a' Paulus Diaconus Historiájából tudván vagyon; Hogy Olas országban 4 vén bolondok egymás között nem emberséges italt kezdettenek. Mert mivel az elsö és a' vénebb 95 esztendös

Négy bolondok bor ivása

Olaſz orſzágban. dös vólna; a' másik hozzá közelb 87-eſz: a' harmadik 66, és közzülök az ifjabbik 58-eſztendöbe járna: a' vénebb az ifjabbal ketten, a' két közbölsöre annyi pohár bort köſzöntek, a' mennyi eſztendeit az ö életeknek vethetnék öſzve, úgy-mint tudnillik 153: és amazok ezeknek meg-feleltek az italbã, és mivel hogy ök-is ſzinte annyi eſztendöket úgy-mint 153, hoztak öſzve, ök-is ezeknek viſzontag annyi pohárt *offer*áltak és itattak-meg vélek. A' melly otromba italnak módja még Német Orſzágban alig hallatott.

A' mint azért hogy ezek minden ö czéljokat, az italban, dösölésben helyheztették, azonképen vannak ollyak, kik a' bujálkodásra, avagy egyéb teſti gyönyörüségre, világi örömre és tsúfságokra legyenek hajlandók, minden kivánságok, kedvek és vigasságok tsak azokban vagyon. Éjjel nappal, minden ſzorgalmatossággal tsak azt üzik, keresik. Xerxesnek a' Perſiai hatalmas Királynak ſemmiböl nem vólt fogyatkozása, a' mi e' világi gyönyörüségre ſzolgálna és tsúfsági játékra; de még-is parantsolatot botsátott-ki, a' mellyben nagy jutalmat igér annak, a' ki tsak valami új tsúfságos játékot és tréfát gondolhatna és találhatna. Plutarchus irja az Antóniusról, hogy ez egy Szakátsnak, ki egy vatsorát ſzépen rendelt vólt, és az étkeket jól el-kéſzítette vólt, egy Gazdag Pólgár jóſzágát ajándékozta. Olly igen a' teſtnek gyönyörüségére adta vólt magát ez az Antonius, azonképen az ö Felesége a' Cleopátra-is, a' ki egykor fel-fogadta az ö Urával, hogy ö egyetlen egy lakodalombã harmad-fél tonna aranyat el-költene. Lehetetlennek látſzott ez az Anto-

Xerxes

Antonius.

Cleopátra.

Antoniusnak, helyén hagyja azért a' fogadást, és el-tellyesítteti, itélö biróúl fogják erre a' Luci⁹ Plancust. A' Cleopátra, a' mint ſzokása vólt el-kéſzítteti a' drága lakodalmat. A' hiſtóriák bizonyítják, hogy ezek ketten mindenkor nagy pompáskodásban éltenek, és egymásnak a' Királyi vendégség ſzerzésben ſemmit nem engedtenek; hanem mindenik azon vólt, hogy övé légyen a' gyözedelẽ. Midön azért meg-lett vólna a' lakodalõ, mõd Antoni⁹, hogy még közel ſem költ vólna arra harmad-fél tonna arany. Igaz és úgy vagyõ, mond a' Királyné Aſzſzony; mert eddig még tsak a' meg-ſzerzés és hozzá adás vólt, ezután következnék a' leg-jobb. Erös eczetet hozat azért egy tálban. Tsudálja Antoni⁹ mit akarna azzal tselekedni. A' Királyné ottan nyúl a' füléhez, a' mellyen olly *Orientalis* drága gyöngy függött, a' mellyhez haſonlót, a' mint Plinius irja, a' Napkelet ſoha nem hozott, és harmad-fél tonna aranyra betsültetett, ezt ö le-ſzakaſztja, az erös eczetbe mártja, és hogy az, az ö terméſzéti ſzerint hamar el-olvadna, ſzájához viſzi a' tálat, és egy itallal felhörpenti a' harmad-fél tonna aranyat. Emeli kezét a' másik füléhez-is, a' másik drága gyöngyöt-is le-akarja ſzakaſztani és el-nyelni, Lucius Plancus menten a' karjára eſik, és nyertessé hagyja, és így menti-meg, hogy a' máſik-is oda ne kelljen. Oh világ fiainak nagy bódúltságok! a' kik azt alítják, hogy tsak arra ſzülettettenek és arra helyheztettenek az Iſten földének ſzinére, hogy tsak gabona eméſztö férgek legyenek, és az Iſtennek drága nemes ajándékit olly oktalanúl és haſzontalanúl kelljen el-pazarlaniok, és meg-eméſzteniek.

I.

Lássuk-meg azért, ha ez illyen gyönyörüségekben igaz Bóldogság, és valóságos öröm találtassék-é?

NOha e' mostani időben nagy részént az emberek a' Testi Gyönyörüségekben keresik a' *Summum Bonum*ot, az-az, a' Legfőbb jót, és azt alítják, hogy azokban találjanak igaz és állandó örömet: és a' gyönyörüségek magokban ollyanok, hogy szép kedves külső színét mútassák az igaz tellyes és állandó örömnek, és bóldogságnak, és így a' Világ-fiainak szíveket és elméjeket meg-indítják és el-foglalják; Mi mindazonáltal okos értelmü, bizonyos és állhatatos fundámentomokból az ellenkezöt mútatjuk-meg. Elöször, hogy a' Gyönyörüségekben semmi igasságos; Másodszor, semmi tellyességes; Harmadszor, hogy semmi állhatatos nints; és annakokáért azokban semmi igaz, tellyességes és állhatatos Bóldogság és öröm nem találtatik.

A'gyönyörüségbe nintsen igaz bóldogság és öröm.

Elsöben, a' testi gyönyörüségnek áll-orczáját hamis színét, a' mellyel pompáskodik, vonjuk-le, és mútassuk-meg, hogy semmi bizonyos abban nints, és hogy az semmi igaz örömet nem nemzhet. Mert midön ez meg-bizonyíttatik, ö magától-is az következik, hogy a' *Summum Bonum*, a' vagy a' Leg-főbb jó, a' Gyönyörüségekben nem találtatik.

Onnan kezdjük pediglen-el, a' honnan leg-inkább illik, és lássuk-meg, melly kedves légyen a' Mindenhatónál, ez illyen gyönyörüségbe vetettek, a' halandó embereknek. Ha annakokáért az isteni szent Irásban el-tekintélünk, mindjárt azt találjuk, hogy az Isten szent és tiszta valóság légyen, minden tisztátalanságnak valóban gyülölője, és ez illyen barbaros és zavaros dolgát, e' vészett gonosz világnak rettenetesen meg-büntetni. *Jaj azoknak* úgy-mond Ésaiásnál, *a' kik jó reggel fel-kelnek, hogy részegeskedjenek, és múlatnak a' bor mellett mind estvéig, hogy a' bor öket fel-gerjessze, el-hevítse. Annakokáért el-kell vitettetni az én népemnek véletlen, és az ö tisztelteles embereinek, és köz-népnek komjúságot kell szenvedniek. Ennekokáért a' koporsó-is igen ki-terjesztette az ö hasát, és a' pokol az ö torkát felette igen fel-tátotta, hogy az én népemnek mind tiszteletessi, mind közönséges fokasága abba le-szálljanak, és a' kik e' földön gyönyörüségben éltek, mind gazdagok 's örvendezök, hogy mindenek le-nyomattassanak, és a' kevélyeknek szemeik meg-aláztassanak. Jaj azoknak, a' kik serények a' nagy italra, és erös vitézek a' részegségre. Annakokáért, miképen meg-emészti a' pozdorját a' lang, és a' polyva semmivé lészen a' lang előtt, azonképen ezeknek gyökerek meg-rothad, és ezeknek virágok mint a' por el-múlik. Mert az Urnak a' Seregeknek Urának törvényét meg-utálták: és az Izraëlnek szent Istenének beszédét meg-káromlották. Annakokáért gerjedett-fel az Urnak haragja az ö népe ellen, és fel-húzván az ö kezét annyira meg-verte azt, hogy a' hegyek-is meg-rendülnének, és az ö hólt testek el-vettetvén hevernének az útszákon. És mind ezekkel-is nem múlt még-el az ö haragja.* Ésa. 5: 11, 12, 13, 14, 15. 22, 23. 25.

Ne szeressétek e' világot, se azokat, a' mellyek e' világban vannak. Ha valaki szereti e' világot, nintsen abban az Atyának szerelme, mert valami e' világban 1 Ján. 2: 15, 16.

lágban vagyon (mint testnek kivánsága, szemeknek bujálkodása, életnek kevélysége) nem az Atyától vagyon, hanem e' világtól, és e' világ el-múlik az ö kivánságával együtt.

Innét én azt állatom: A' mi az Istentöl nem
származik, a' gonosz lélektöl kell annak származ-
ni; nem-is lehet igasság, hanem merö gyilkos-
Ján. 8. ságnak és hazugságnak kell lenni. Mert a' sátán,
44. a' testi gyönyörüségeknek fundálója, attya a'
hazugságnak és a' gyilkosságnak, annakokáért
nem származhatik ö töle egyéb, hanem hazugság
és hamisság, az igasságnak színe alatt; merö ked-
vetlenség a' gyönyörüség színe alatt, merö kár és
gyilkosság a' haszõnak és kedvességnek színe alatt.

És melly igen utálja az Ur Isten ez illyen Epi-
curusi veszett életet és rútságot, eléggé meg-mú-
tatta a' vizözönben, és értésére adta ez egész vi-
lágnak, midön az elsö szilaj nyers világ, az Isten-
nek Lelkétöl nem akarna vezéreltetni; és mind
hijába lenne, valamit az igasságnak Prédikátora,
a' Noé önékiek az Isten igéjéböl jövendölne; és
ök mind tsak öttek, ittak, adtak 's vettek, háza-
súltak és házasítottak. És semminek alítottak
mindent, míglen szinte kezekbe adatnék az el-hi-
tel. Annakfelette illyen panasz szók hallattanak
a' kegyes Istentöl: *Bánom én, hogy az embert te-
remtettem!*

Ha azért az Isten a' fajtalan új világnak nem
kedvezett, hanem azt az ö haragjában, színe elöl
el-vetette, sokkal kevésbé fog kedvezni, e' meg-
avúlt hideg világnak, a' melly illy felettéb szerte-
lenkedik: és nem eszik, iszik, mint az elsö világ;
hanem szüntelenül szörnyen dösöl, duskáz és za-
baló-

bálódik. Nem ád, veszen, vásáról, hanem hazud,
tsal, minden álnoksággal, tsalárdsággal él, for-
télyos praktikákkal, tsuda nyúzással, fosztással,
usoráskodással kereskedik. Nem házasúl és há-
zasít, hanem bátorsággal fajtalankodik, kurvál-
kodik, paráználkodik; Söt mindenestöl fogva
Sodomai Venus hegyévé változott, és az elsö vi-
lág gonosságának mértékét sokkal feljül múlta.

Nem ragadtaé-meg az Istennek itéleti a' fajta- *1 Mós.*
lan, bódúlt, részegült Sodomitákat az ö dúló-fúló 19:
dühösködésekben és minden napi dösölésekben
és zabálódásokban? Nem elég keményen száraz-
tottaé-meg a' pokolbéli tüzzel, e' borral el-ázott
nedves atyafiakat? El-engedné-é tehát e' mosta-
ni rútalmasságot e' Gomorrai világnak?

Ama' tobzódó, frissen lakó gazdagnak nintsẽ Tob-
mostan és nem-is lészen soha örökké, tsak egy-kis zódó
tsep vizetskéje-is a' pokolbéli tüznek rettenete- Gaz-
sen kénzó tüzében, mind abból az ö serbettel, dag.
buzával, serrel, borral, drága malosával való bö- *Luk.*
völködéséböl, kedves Alakanticumából, jó izü 16:
Hipocrassából, tsak egy tseppet sem kaphat mon-
dom, ezekböl, hogy az ö el-száradott nyelvét az-
zal egyszer meg-enyhíthetné és hívesíthetné. A'
mit azért az Isten illy nagy valósággal, és illy
kemény haraggal és búsúlással meg-büntetett,
minden idöben, és mostan-is hallatlan drágaság-
gal, dög-halállal, hadakkal és egyéb nyavalyák-
kal, országokat, városokat, naponként ostoroz és
büntet, abban bizonyára kevés bizonyos jónak,
kevés bóldogságnak, és igaz örömnek kell lenni.
Látni való azért, hogy ezek a' jók, ez illyen bün-
tetendö kivánságokban gyönyörködésekben, e'
világ-

világnak játékos tsúfságiban nem találtathatnak.

A' gyönyörüség kedves a' testnek, de meg mar, mint a' szerez: kigyó.

És noha e' világi Gyönyörüség a' Testnek igen kedves és jó izü, és az embernek szivét nagy szeretelmetes szép színnel foglalja-el, és vonsza magához; de a' vége 's ki-menetele meg-mútatja, hogy ez illyen gyönyörüség végtére nagy kedvetlenséget, unalmat, szükséget, nyavalyát, és jaj-veszélt deden sípolnak, miglen az ártatlan madárkákat az ö törjökbe és hálójokba hozzák; és mint a' tsipke bokrok kedves színt mútatnak, és szép rósákat hoznak; ha penig ember beléjek kap, igen meg-szurdalnak és meg-sértnek, úgy tselekednek a' Testi gyönyörüségek-is. És mint a' tsalányok, hogy szép zöld színt mútatnak, de keményen megégetnek, ha ember hozzájok nyúl; azonképen a' gyönyörüségeknek szép fényességek és kedves láttatjok vagyon; de kegyetlenül sértegetik, sebhetik és furdalják a' szíveket és lelkeket. Igazán mondja azért Salamon: *Ne nézzed a' bort, mikor veres, mikoron mútatja az üveg-pohárban az ö színét, midön peség: kedvesen el-tsúszik jóllehet; de végezetre mint a' kigyó meg-mar, és mint a' mérges kigyó meg-tsíp és meg-sért.*

Pél. 23: 31,32.

A' gyönyörüség sok vétkeknek szülője.

Annakfelette a' Gyönyörüség nem tsak ö magában iszonyu nagy bün, mellyet az igaz Isten keményen meg-büntet, hanem sok egyéb bünöket-is nemz, a' mint Salamon a' meg-említett helyen ℣ 33 szól: *Oztán a' te szemeid nézik az idegen aszszonyi-állatot, és gonoszságot gondol a' te elméd.*

A' mindennapi látás hallás mútatja, mennyi bánre, vétekre, gyalázatra tanítsa a' részegség az embereket, és a' példák bizonyítják.

Noé meg-mezítelenedik az ö fiai előtt. A' Lóth vér ellen való gyalázatban léledzik az önnön saját leányival, a' mellyek a' részegségnek e' szép gyümöltsét igen esmérték, kétség nélkül a' gyakran való látásból, hallásból, azért mondották: *Adjunk bort innya a' mi atyánknak, és háljunk ö vele, és fogadjunk magot a' mi atyánktól, mert nintsen immár több férjfi e' világon, a' ki velünk hálna az egész földnek módja szerint.* És noha mind két leányi töle terehbe estenek, még-is azt mondja az Irás, hogy Lóth azt meg-nem érzette, sem mikor le-fekünnék, sem mikor fel-kelne: olly igen el-nyomta volt ötet az ittasság. Hogyha azért ez eshetett ez illyen nagy szent emberen a' részegség miatt, hogy illyen szörnyü vér ellen való bünben keveredne, a' mellyen embernek hajaszálai fel-borzadhatnának, mint örizkedhetnének tehát meg ez állhatatlan elméjü, bor és ser mellett vitézkedö emberek, a' vétkektöl és otsmány gyalázatoktól?

Noé, Lóth: 1 Mós. 9:22. Ib. c. 19:30 31,32. &c.

Nem látjuk-é ezent az Istennek népén a' Pusztában, melly a' Mindenható Istent a' Sinai hegyé a' tüzböl hallotta szólni, naponként látta az Istennek ditsöségét, és látható jelenségét az ö jelenvoltának, a' Szövetség Sátorában: de még is midön a' Moabitáktól az ö lakodalmokra és áldozatjokra hivattattak, és vélek vendégeskedtek volna, a' Moabiták leányival való kurválkodásra vetemedtenek, és azt olly nyilván és szemtelenül üzték, hogy a' Zimri a' Simeoniták Hadnagygya, egy Moabita Kapitánnak leányával nyilvánsággal szemlátomást fertelmeskednék, nagy botsontásokkal Mósesnek és az egész gyüle-

Az Izraeliták a' pusztában. 4 Mós. 25:

lekezetnek, kik a' Szövetség hajlékának ajtaja elött állanának és sírnának: Melly miatt ö is a' kurvával együtt által-veretett, és minden Fejedelmei az Izrael 12 nemzetségének a' fákra akasztattanak-fel.

Héródes. El-hallgatom itt, minémü játékot indított Héródes az ö születése napján való jól lakásban, italban, tántzolásban, a' Keresztelö Szent Jánossal; a' mellyen nem tsak e' Szent ember, (a' kik ö gyilkosa lött) veszti fejét: hanem annyit föznek, sonnak, egy vatsorai tántzö, hogy mind attya, annya, 's leányzó, mind Király 's mind Királyné, és az egész országel-vész, romol, miatta.

Holofernes. Hasonlatosképen, midön Holofernes-is több ételt, italt vött vólna hozzája, hogy nem-mint az elött vólt szokása, a' Juditnak illetlen szerelmére gerjedett, és oztán az önnön fejét, és minden az elött vett ditséretes gyözedelmét oda veszttette.

Nemde a' Nagy Sándor-is, nem a' részegség miatt vetemedett-é a' mindenféle kegyetlenkedésre, szégyenre és gyalázatra? Nem azáltal veszttette-é olly hamar idön el az ö nagy ditséretes hirét-nevét, szerentséjét, országát, népeit, és mind az egész Monárchiát? Antonius és Cleopátra, a' mindennapi részegeskedés által, paráznaságba, kegyetlenkedésbe, és egyéb nagy bünökbe estenek, melly miatt oztán szerentséjeket, boldogságokat, leg-jobb vitézlö seregeket, országokat, népeket, és egész ö birodalmakat, söt testeket, életeket mind el-veszttették, úgy-hogy végre Antonius ö maga által-verte magát, Cleopátra-is magát méreggel ölte-meg, ez vólt gyümöltse az ö gyönyörü jól lakásoknak. A' mint Cambyses-is, ré-

Antonius, Cleopátra.

Plutarchus.

Cambyses.

szegségében az önnön hugát vötte feleségül, vér ellen tertelmeskedett: az öötsét meg-öli; Hadi népét el-üzi; az ország kintsét el-tékozolja, pazárolja, rút vad élettel; mellyeket a' Históriák rakással hoznak elö.

Mivelhogy azért e' világi gyönyörüségeknek illyen állapatjok, mint-egy világos tükörben láthatni, hogy tsak külsö puszta színét viselik a' boldogságnak és az igaz örömnek, és az ö festett fényességekkel tsalárdúl és veszedelmesen foglalják-el az embereket, kik természetek szerint hajlandók a' gyönyörködésekre, mellyek önnön magokban hamis és nem tellyes örömet nemzenek, és sok szomorúságokba, sérelmes bánatokba, a' mint továbbad meg-értjük, vezetnek és ejtenek.

Annakokáért *in Corporis Bonis*, a' Testnek javaiban, semmi *Summum Bonum*, és Leg-föbb jó nem találtathatik, a' mint a' Pogány Bölts Cicero-is mondja: *Imitatrix boni est voluptas, malorum mater omnium, cujus blanditiis corrumpuntur, quæ naturâ bona sunt.*

A' Gyönyörüség olly tsorgó kút-fö,
A' mellyböl minden gonosz jötön jö:
A' jó örömnek tsak hamis színe,
Semmi igasság nintsen ö benne.
A' hamis öröm nagy sérelmet hoz,
Ne bizzék azért bár senki ahoz.
Sok jóságoknak szép tsemetéjét,
El-rontja, veszti minden gyümöltsét.

Igazán mondotta azért Szent Ágoston: *Seculi lætitia, est impunita nequitia, & sequitur æterna tristitia. Momentaneum, quod delectat, æternum, quod cruciat.*

Öröme 's gyönyörüſége a' teſtnek,
Kárt, veſzedelmet, jajt hoz te lelkednek.
Rövid öröm, mellyet teſted érez,
De lelkednek örök ſérelmet ſzerez.

II.

A' Teſtnek Gyönyörüségei vallyon tellyességes bóldogságot és örömet hoznak-é?

MIképen hogy a' Teſtnek Gyönyörüſégeibē, ſemmi igaſság, avagy igaz bóldogság és öröm nem találtatik; azonképen ſemmi tellyességet, avagy tellyes bóldogságot es örömet abban nem találhatunk. Mert mindē öröm, kedveſség, és játékos tsúfság, a' melly a' Teſtnek Gyönyörüségéből terem, ezerféle veſzedelmekkel és ſzomorúsággal vagyon meg-ſózattatván.

Ha midön valaki egy olly vigasságos társaság közzé menénd, alítván azt, hogy magát megörvendeztetheſſe és az el-viſeltt munka után magát meg-enyhítse, mint a' Bölts Salamon tanít *Préd.* 17:8,9 az ö Prédikátorában, nagy-gyakorta az ö reménſégében meg-tsalatkozottnak találja magát, és az örömet, a' mellyet keres, ſemmiképen fel-nem találhatja. Söt ha midön reménli, hogy valami kevéssé magát meg-örvendeztetheti, az-is ottan gyalázatoson fel-fordúl. Igen könnyen meg-eshetik az örvendezés közben, hogy ember illetinél többet vagy kevesebbet tselekedjék, avagy ſzóljon; a' mi másnak nem olly igen tetſzik, hanem gyalázatosságra fordíttatik, és gonoſz végre magyaráztatik. A' vigasságban ember igen hamar *Exceſſust* tehet, a' mellyel az Iſten meg-bántatik, és a' lelki-eſméret meg-ſértetik és nehezíttetik.

tetik. Gyakorta némelly valamit jó indúlatból ſzól vagy mivel; de másoktól igen gonoſz értelemre vonattatik: mellyre nézve meg-vettetik, és annál kevesebb betsületbē tartatik. Némelly jámbornak néha az értetlen és fajtalan emberektöl ollyakat kell hallani, a' mellyek ö néki kevéssé tetſzenek, onnét az öröm ſomorúságra fordúl, a' mellyböl gyakorta kedvetlenkedés, feddödés, és háborodás indúl. Ez oſztán ſzép kellö gyümöltse az igen nagy ſzorgalmatossággal keresett, és olly nagy költséggel ſzerzett örömnek és megenyhödésnek. Nintsen-é ez aránt úgy a' dolog, mint a' *Cicero* mondja: *Voluptas ſæpius relinquit cauſas pœnitendi, quàm recordandi.*

Teſti enyhödést és rövid örömet,
Gyakorta bú, és nagy bánat követett.

Ha pedig embernek vólt-is valaha vagy egy örvendetes napja vagy órája, minden effélé reá következö ſzomorúság-nélkül, a' melly noha ritkán esik; vagyon a' helyett ellenben e' nyavalyás életben, az embernek ſok gonoſz napja és órája: úgy-hogy az elébbeni örömet és meg-vidámúlást igen könnyen el-félejtheti, a' mint a' Sirák is ſzól: *Egy gonoſz óra azt miveli, hogy ember minden öröméröl el-felejtkezzék.* És a' pogány Plautus: *Ita dis placitum eſt, Voluptatem ut mœror comes conſequatur. Quin incommodi plus malique illicò aſſit, boni ſi obtigit quid.*

2. Egy vig órára, ſok bánatos óra következik. *Sirák.* 14:

Tetſzett az Iſtennek e' *temporálás*,
Hogy bün-nélkül ne lenne a' vigadás.
Ha kinek vagy egy öröme érkezik,
Arra ſok ezer bánat következik.

Sokſzor esik, hogy midön ember leg-nagyobb örö-

örömet alítana lenni, nagy véletlen és hirtelenséggel környü szerentsétlenség és veszély fordúl elö, és ez illyen *repentina calamitas*, mind az egész örömet el-rontja, és nagy szomorúságra fordítja.

A' *Balhasar* Király lakodalmának és lakásának, mellyet ö az ö Fejedelmeivel, Grófival, alatta való Nágos Urakkal, Ur-Asszonyokkal üzött és örvendeztetett, minémü vége lett légyen, meghallottuk oda feljebb, és meg-mútatja a' Bibliai Hístoria.

Midön *Holofernes* a' véle való Fejedelmekkel jól iszik, és *Juditot* elö-hozatja, hogy magát vele örvendeztesse és gyönyörködtesse, rútúl megtsalattatott az ö reménségében, és a' reménlett örvendezés, nagy veszélyre, sérelemre fordúlt, mellyben nem tsak életét, hirét-nevét, tisztességét veszttette-el; hanē egész hadi Seregét-is gyalázatos szaladásra juttatta, a' mint meg-mondatott.

A' Nábál öröme, vigadozása-is mint sózatott légyen-meg, a' hisztória meg-mútatja. És mi-
1 *Sam.* 25: 38. dön az Ammon a' Dávid fia Absólontól tsalárdúl
Nábál. vendégségbe hivatott, és hogy immár a' bortól
Ammō. vig kedvet-is vett vólna, véletlenül agyon vereti
2 *Sam.* 13. meg-öleti az Absólon, azért, hogy az ö húgát Thámárt meg-szeplösítette vólna.

1 *Kir.* 16 9. Hasonlatosképen az Izrael Királlya azEla, midön Thirsában, az Arsa Tisztartó házánál örvendezne és vigadna, és bor-itallal magát meg-terhelte vólna, az önnön szolgájától Zimritöl nagyvéletlenül hirtelenséggel meg-ölettetik; a' mint azt-is a' Bibliai hisztória bizonyítja.

Szinte igyen lett dolga a' Siriai *Benhadád* Királynak-is. Ki meg-szállotta Samariát, dúlt-fúlt, hatalmaskodott, bizakodott nagy sokaságú Seregében. Meg-izeni a' városba *Áchább* Királynak; 1 *Kir.* 20:10, Igy tselekedjenek bár én velem az Istenek, avagy annál-is inkább, hogy Samariának minden pora 11. elég nem lészen, hogy az én velem való nép közzül mindeniknek tsak marokkal jussón; De megfelele az Izrael Királlya, és monda: Mondjátok meg néki; ne kérkedjék, a'ki fegyverbe öltözik, úgy mint a' ki immár le-veti a' fegyvert. Midön azért Sátorban ülne, és ennék, innék az ö harminczkét Királyival, kik néki segítségére jöttek vala, és hogy szinte bódúlt részeg vólna; ki-ütnek a' Samariabéliek: 'S ö azt parantsolja, hogy elevenen fogják öket. De a' Samariabéliek valakiket elöl érnek, mindeneket ölnek, vágnak, erre mind az egész hadi nép meg-futamodik; és *Benhadád* öröme, vigassága nagy bánatra és keserüségre fordúl; úgy-hogy a' fel-fuvalkodott vas vitézségü nagy Királynak az ö vele való 32 Királyokkal nagy szégyennel kell szaladnia: és hálát ád az ö Isteneinek, hogy elevenen el-szaladhatott.

Minden Pogány Hisztóriák rakvák effélé példákkal, mellyeket sok vólna elö-számlálni. *Átilla* *Átilla.* a' Magyaroknak kegyetlen Királlya, ki azt tartotta, hogy ö *Flagellum irati Dei*, a' meg-haragutt Istennek Korbátsa vólna, midön Királyi menyegzöjét vígan lakná, az ö nagy vigassága leg-ottan nagy keserüségre változék: mert mindjárt el-hálásnak elsö étszakáján, az ö ifjú mátkájának karján halva találtatik. Efféle példákat a' mi idönkben nē keveset értünk, hogy nagy örömek véletlen való hirtelen szomorúságra fordúltanak.

Franczia országnak *Henricus* II Királlya, minek- *Henricus.*
után-

utánna 1559 esztendöben a' Hispániai *Filep* Királlyal frigyet kötött vólna, és e' frigy-kötésnek meg-erösítésére annak leányát feleségül vette vólna, és egyszer'smind az ö Húgát *Filibertus* Hertzegnek adta vólna, és azt a' Királyi és Hertzegi menyegzöt Párisban, nagy ditsöséges pompával és örvendetes vigaságokkal egynéhány napokon *celebrál*ná, ékesítené, múlatná, és azonközben az igaz *Reformatus*ok Anyaszentegyháza, nagy szomorúságban és keserüségben vólna, úgyhogy ollyannak látszanék, mintha az Anyaszentegyház és az Isten Igéje, Franczia országban már tellyességgel oda lett vólna, a' Királynak minden helyeken ki-adott és fel-szegeztetett keménységes parantsolatja miatt, melly által egész Francziában az igaz *Religio* mindeneknek, fejek, jószágok és életek vesztése alatt meg-tiltatott, és azon a' Hiten valók mind *proscribál*tattak, és szabad prédára botsáttattak. Annakokáért *Annas Burgæus*-is, jeles tudós fö ember *Assessor* a' Parlamentumban, egynéhányad magával fogságra vitetik, és *Mongomerius* örizeti alá adatik. És ostán *Augustus* hónak 10-dik napján, mikor a' menyegzöi öröm szinte jovában vólna, egymás után harmadnapig gyürüre ökleldeztek, és minden vitézi lovagló játékokat üztek, gyakorlottak vólna, és a' Király-is személye szerint a' pályafuttató helyen vólna, és minden lovas rendi játékban magát frissen forgatná, mivel víg-kedvü Király-is vólna; és immár jó hagyásnak okáért, *Filibertus*nak még-tiszteléséré még egygyet fúttatni akarna, egy törni való kopiát ád a' meg-emlitett *Mongomerius*nak kezébe, és akaratja ellen-

Annas Burgæus.

is kénszeríti azt, hogy ö véle meg-ütközzék. Ez az ütközetben a' kopiát a' Királynak a' mellyébe töri, mellyböl egy szálka a' sisakon által, a' hol nem vólt jól bé-kaptsolva, a' szemébe és fejébe olly igen bé-ment, hogy a' Királynak elöször a' szeme, ostán a' nagy fájdalmoknak miatta esze elméje, végre kilenczed nap után élete-is oda lenne és el-veszne. És ez öklelö hely nem messze vólt a' vártól, a' mellyben *Annas* és az ö *Evangelicus* társai fogságban tartattanak. Innen a' menyegzöi nagy öröm, nagy búra, bánatra és siralomra fordúlt, és mind az aranyas kárpitokkal, drága szönyegekkel meg-ékesittetett paloták nagy-hirtelen fekete posztóval vonattattak-bé. És a' holott annakelötte Réz-dobok, Trombiták, és mindenféle szép vigságos szerszámok zengettenek, és énekek musikák hallattanak, ott minden el-tsendesült, és semmi egyéb nem hallatott sirásnál, jajgatásnál.

És mivelhogy a' hirtelen siralomra vált örömeknek historiájára jutni találtunk, még vagy kettöt elö kell számlálnunk.

Minekutánna mi a' Francziai *Henricus* Királyról emlekezetet töttünk, juttat esünkbe e' historia Franczia országban lett más dólgot-is, a' melly ez idöknek elötte a' VI. *Károly* Királyon esett Franczia országban. Egykor ez Udvarában menyegzöt szerzett egy Nemes embernek, és mivel valamennyire gyengült vólt a' feje, a' Tanátsosok néha tsúfos játékokat meg-engedtek néki, és akaratjára botsátták. Ezen a' menyegzön a' Vendégeknek, Asszonyoknak, Leányoknak, valami tréfás játékot akart készíteni. Magát azért más 5 szemé-

VI. Károly.

személyekkel, vadak formájára öltözteti; A'Király Oroszlán formában, egész testét gyantával, szurokkal, kenderrel, len-tsepüvel, mind bé-vonatja, hasonlóképen a' társait, mint a' Medvéket, Farkasokat, és egyéb vad-állatokat nagy módoson, és mesterségesen, úgy formáltatja, ékesgetteti. Ésígy el-jönek estve a' menyegzöre. Itt nagy *concursus* és oda-futás lészen, kiki minden látni akarja e' Királyi tsúfos játékot. Hogy azért e' vad-állatok ottígy tántzolnának, énekelnének, tombolnának; az *Aureliai Lajos* Hertzeg a' Király attyafia, vészen egy gyertyát, azzal közel járúl hozzájok, hogy a' játékot valóban láthassa: a' gyertyából véletlen egy szikra esik a' Királyra, fel-gyújtja azt, és azonképen mind a' többit-is, midön a' Király óltalmára futnának, a' mellyre nagy szörnyü mord kiáltás kezdetik. Ketten égnek és sülnek kegyetlenül, szörnyü síkoltással meg-is halnak: kettö közzülök harmadnapra az után hasonló jajgatással végezik életeket. Egyik a' pintzébe ereszkedik, és magát borral, vizzel meg-öntözvén menti-meg életét. A' Királyt az Asszonyok boritják-bé az ö hoszszú szoknyájokkal, és óltják a' kegyetlenkedö tüzet, nagy szükséges igyekezettel.

Szinte illyen szomorú *Tragœdia* esett a' mi idönkben 1570-estendöben, egy N. városban, holott egynéhány atyafi N. Grófok, egyéb Nemesekkel az ö Urokat Fársángban meg-látogatnák. Midön ezek a' Fársángi örömben, az ö Urokat N. és egyéb jelen-való Asszonyoknak és Leányoknak, valami Fársángos játékot, (vagy Mummésantzot, a' mint néhól szokták nevezni) akarnának *offerálni* és mútogatni, ollyakká készítik magokat mint a' *Satyrus*ok, vagy vad-emberek, és bévonják magokat szurokkal, gyantával, szöszszel, lénel, és egyéb effélékkel: midön azért játszodnának, szöknének, ugrálnának, egymásnak Mümensätzot, kártya, kotzka játékot nyújtanának, egyiknek közzülök el-esik a' koczkája. Egy gyermek, ki az-is ollyan öltözetben vólt, fel-akarja venni, és a' gyertyától, mellyet kezében tartott, meggyulad. A' jámbor Gróf N. szánakodván a' tüz miatt szenvedö gyermeken, azt meg-akarja segíteni; de attól ö maga-is fel-gyulad, tsak hamar mind edgyik fel-gyújtogatják egymást. A'Gróf, kiváltképen-való gondviseléséböl, egy kád vizet készíttetett vólt effele történhetö szükségre, hogy oda futnak, a' viz el-enyészik. Egy nagy medentzét teli hoz egy Inas, midön azért nagy sietséggel a' palotába jutna, meg-botlik, 's el-ontja a' vizet. Más megint egy vederbe akar vizet hozni, ennek-is vizsza-jötében ki esik a' feneke: ott kezdetik a' nagy rémülés, szörnyü sivás, rivás, jaj veszély kiáltás: és nagy keserves sirással kellett nézniek, hogy három Grófok ifjúságoknak virágában, három óra alatt, nagy kínnal és keserves kiáltással meg-égnének, és életektöl megfosztatnának. Erre minden vigadozás keserves szomorúságra fordúlt. *Lib. 10. c. 31.*

*Albertus Crantius*ban olvassuk, a' Magdeburgi *Lajos* Ersekröl, ki midön Fársángban egynéhány Nemeseit, és szolgáit asszonyokkal, 's leányokkal hozzá hivatta vólna Kalbiába, közel Magdeburghoz. Azokkal együtt egynéhány napot mindenféle vigadozásban, játszodozó tsúf-

ságokban töltötte-el. Ö maga az Érsek tántzolással, tombolással, és egyéb furtsálkodással egyebeket, mind meg-igyekezett haladni: Minden tréfálkodásban, tsúfolkodásban, mind elsö és utólsó ö maga akart lenni. Ez történik azért egy Hetfön, hogy estve hét órakorban, midön ez illyen örömben tellyes tántzot folytatnának, egykis tüzetske, mellyet tsak egy inas-is el-nyomhatott vólna, láttatik a' Palotában, ez öket olly fertelen el-rémítette, rettentette, hogy mindnyájan az Érsekkel egyetemben, nagy fereggel futamnak a' garáditshoz: a' melly noha mind erös faragott kövekböl vólt tsinálva, még sem bírhatta-el a' reá futott fokaságnak terhét, hanem meg-repedezett és le-romlott. Mellyröl az Érsek, három-száz emberrel együtt nyakra-före esett alá: de mindnyájan épen és sértetlen maradtanak, az Érsek kivül és három udvari Nemes ifiai kivül: kik ez esés miatt másod napra meg-hóltak. Illyen módon ennek a' Fársángi játéknak és örvendezésnek-is szomorú és keserves lött a' kimeneteli:

--- Usque adeò nulla est sincera voluptas:
Sollicitumque aliquid lætis intervenit. ----
Nintsen állandó öröm e' világon:
Minden jónak nagy változása vagyon.
Vészedelem jö az öröm napjára,
És azt fordítja jajra, nyavalyára.

És így az-is eléggé nyilván vagyon, hogy semmi testi gyönyörüségben és világi múlatságos játékban tellyességes öröm nem találtatik.

III.

III.

Hogy ha vagyon-é a' Gyönyörüségben állhatatos öröm.

MIvel mind ezekböl, a' mellyek ekkédik bé-hozattattanak, elég nyilván vagyon, hogy semmi igasságos, semmi tellyességes, semmi állandóságos nem találtatik a' Testnek Gyönyörüségében; mindazonáltal a' következendökben-is egy kevéssé többeden szemléljük-ke-meg, e' világnak gyönyörüségét, és melly igen állandó lehessen az, visgáljuk-meg jobbadon.

És bizonyára ha itt mi bé-akarnók hozni, nem tsak az Isten szentinek, hanem a' Pogányoknak-is sokféle panaszolkodásokat, a' Gyönyörüségnek hamar el-futó vóltáról, és a' nagy bánatos sérelemröl, mellyet utánna szokott hagyni, azt mondom, hogy az idöböl-is fogyatkozásunk lenne. Tsak ez azért panaszunkra és szánakodásunkra méltó, hogy a' Gyönyörüség, melly ö magában rövid és múlandó, a' mint az embereknek, a' kik arra adják magokat, javokat és életeket el-fogyatja és meg-rövidíti, azonképen mindenféle betegségekkel-is sanyargatja, és végezetre az igen idö elött való halállal-is el-veszti. Mert valamelly igen kedvesen és szerelmetesen a' Gyönyörüség magát mútatja, és édes pepetseléssel mosolyodik kirekire, midön valakit az ö töribe akar hozni; meg olly kegyetlen keserü és felette ártalmas ö viszontag, midön a' szegény embert töribe akaszталta, és annak javaira, vérére, testére, életére, tisztességére, híre-nevére tör és vágyódik, megnehezíti annak lelki-esméretit, és végre idvességétöl is meg-fosztja.

1. A' gyönyörüség veſztit hozza minden jóſzágnak. Péld. 21:17.

Mert a' ki a' Gyönyörüségnek adta magát, ſoha ſemmi zöld ágra nem mehet az, vagy nem vehet ſemmi vér-ſzemet, és ha valami tiſztesſégre valót nyert-is örökſégül az ö Szüléitöl, azt-is rövid idön nagy gyalázattal el-költi, veſztegeti, a' mint meg-látſzik a' Tékozló-fiúban. Azért mondja, a' Bölts Király: *Valaki a' gyönyörü jól lakást ſzereti, ſzükölködö léſzen az: és a' ki igen kedvelli a' bort, és a' fris étkeket, nem léſzen gazdag.* És ugyan azon módon ſzól a' 23-dik Réſzben-is a' 21-dik ψ-ben. *A' réſzeges és tobzódó ſzegény léſzen, és ſzakadozott ruhában öltöztet a' ſok aluvás.* Mond a' Syrák-is: *Ne örülj gyönyörüségeden, és annak társaságával meg ne kötelezteſsél. Meglásd, hogy ſzegénnyé ne légy a' gyakran való vendégség miatt, míg ſemmi ne légyen erſzényedben, és költsön kelljen kérned uſorára.*

Syrák. 18:33, 34.

2. Gyönyörüség orſzágot és népet veſzt.

Söt nem tsak jóſzágokban vallanak pedig azok kárt, a' kik Gyönyörüſégben élnek, hanem ö miattok egyebek-is ſokan kárba esnek, midön az Iſten az ö boſzſzú-állását és büntetését ö végettek, egéſz orſzágokra, tartományokra és városokra botsátja. Annakokáért, hogy Jérusálemben ſokak éltenek gyönyörüségben, és jó reggel felkelvén a' ſerényſéggel való italra, és mind éjtſzakáig a' bor mellett ültenek, és dobok, czimbalmok, lantok, hegedük vóltak az ö jól-lakásokbã; és nem néztenek az URnak dolgaira, és ſemmi gondjok nem vólt az ö kezeinek tselekedetire, az egéſz népet fenyegeti azért az UR Iſten, és mond: *Azért kell az én népemnek fogságra vitettetni, és az ö jeles embereinek éhséget kell ſzenvedniek, és ſzomjúságot kell ſzenvedniek az ö köz népeinek.*

Haſon-

Haſonló mondásokat forgat az Ámós Próféta-is: *A' pompáskodók tobzódásának meg-kell ſzünni: Mert meg-esküt az UR Iſten az ö életére,* úgymond *a' Seregeknek URa Iſtene; Utálom én a' Jákóbnak az ö kevélységét, gyülölöm az ö Palotáit; annakokáért kézbe adom a' várost, minden gazdagságival, és benne valókkal; és ha tiz emberek maradnának-is egy házban, ugyan még-is meg-kell halniok.*

Amós. 6:7,8, 9.

E' két bizonyságokat jól meg-kellene gondolniok azoknak, a' kik a' bor italos menyegzökre, és vendégeskedésre tsüggenek; és azonban nem néznek az URnak dolgaira, és kevéssé törik magokat a' Jóſefnek ſérelmén és kárán. És többire mindenkor nagy drágaság következik az orſzágban és városokban, a' tartományoknak és népeknek el-dúlatások és puſztíttatások mellett, midön a' telhetetlen búza-férgek és *Bacchus* tömlöi illy haſzontalanúl pazárolják, veſztik-el az Iſtennek nemes ajándékit; a' mint iſmét fenyegetödik az Iſten Joél Prófétánál: *Serkenjetek-fel réſzegesek, és ſirjatok, és ordítsatok mindnyájan ti bor-ivók, a' muſtért, mert el-vétetett a' ti ſzátoktól. Mert erös nép jö-fel az én földemre, mellynek ſzáma nintsẽ, és annak fogai ollyanok, mint az oroſzlánnak fogai, és azoknak zápjai ollyanok, mint a' nöſtén oroſzlánnak záp-fogai: az a' nép puſztitja-el az én ſzölömet, és meg-hántja nyesi az én fige-fáimat, és meg-mezítelenítvén meg-mezíteleníti és elhánnya azokat.*

Joél. 1: 5,6,7.

3. A' gyönyörüség hírt, nevet veſzt.

Igen nagy kár és ártalom ez, de a' többi között imez ſem leg-kisebb, hogy a' Gyönyörüség az embernek nemesb javait, tiſztesſégét, és jó hírét

rét nevét el-tolvajolja, és a' helyett ellenbe, gya-
4. Gonoſz lelki-eſméretet hoz. lázatos hírt nevet ſzerez önékie: Söt a' mi na-
gyobb, gonoſz lelki-eſméretet ád belé egéſz életé-
ben. Mert a' *Bacchus* földosit az ö lelki-eſmére-
tek éjjel nappal vádolja a' mindenható Iſten elött,
a' meg-tselekedett bünökért és gonoſságért, a'
mellyekben ök a' gyönyörüség által avatkoztanak,
és hogy az Iſtennek nemes ajándékit olly
haſzontalanúl el-pazárlották.

5. Eſzet, elmét veſzt. Kitsoda ſirathatná pedig eléggé-meg, a' nemes
okosságnak, drága eſzeſségnek és értelemnek el-
veſztését és el-rontását? Mert a' *Bacchus* tselédi,
nem tsak tiſzteſségektöl, jó hírektöl nevektöl
foſztják-meg magokat, hanem minden ö okos-
ságoktól, eſzektöl, értelmektöl és érzékenyſégek-
töl-is, a' mint Oſeás Próféta mondja: *A' bor és*
Oſe. 4: 11. *Iſa.* 28: 7. *Syrák* 19: 2. *és* *must meg-eſztelenít, meg bódít.* Ismét Ésaiás:
Meg-bódúltak az erös italtól. És a' Bölts Sala-
mon (*Péld.* 20: 1.) *A' bor tsúfſá téſzi az embert, és*
3. *a' réſzegitö-állat vaddá és háborgóvá; a' ki abban*
gyönyörködik, nem léſzen bölts. Mert a' bor és az
Aſzonyok, mond Syrák, *meg-bolondítják a' böltse-*
ket. És a' kik a' kurvákhoz ragaſzkodnak, okt alanok-
ká, vadakká léſznek. Más helyett ismét: *A' bolond*
még bolondabb léſzen azok miatt, és addig piſzmog
és pattog, miglen jól meg-patéltatik, veretik és meg-
ſebesittetik; És azt-is kezdi mondani a' Salamon
Példa-beſzédéből: *Vernek azok engemet, de nem*
fáj énnékem, ütögetnek engem, de nem érzem. Bizo-
nyára némellyek annyira jutnak, hogy nem-is tud-
6. A' vénſégbē, bánatot ſzerez. ják másod nap, mint lett légyē, és mi eſett rajtok.
Midön pedig a' vénſég el-érkezik, akkor érez-
tetik oſztán-meg, mitsoda kárt tett légyen a'
Gyö-

Gyönyörüség az embernek; holott némellynek
nagy nehéz rágással kell vénſégében meg-enni,
a' mit ifjú korában aprított, és a' mit ki-vetett,
azt bé-aratni; mikoron a' ſzomorúság a' ſzorgal-
matos gondoknak nagy ſeregével rohan elö, és a'
teſt az ifjúsági zabálódással, ſzüntelen való dösö-
7. A' teſtet meg-erötelenīti a' gyönyörüség. *Syrák*, 30: 15. léssel, réſzegeskedéssel és bujálkodással meg-erö-
telenült és meg-romlott. Akkor kell oſztán a'
nyavalyás embernek a' Budai mértékkel meg-fi-
zetni mindent, valami költsönt ifjúságában vött,
és a' mit nagy vigasággal metſzett-fel a' meg-hine-
les továsra, nagy ſzomorúsággal kell öſzve-vetni
és ki-fizetni. *Syrák* is azt mōdja, *hogy ſokakat meg-*
betegíta a' réſzegség. Is: *Az egéſzség és jó termet min-*
den aranynál jobb, és a' vaſtag teſt nagy temérdek
gazdagságoknál. E' nagy jót, és ezt a' jó egéſzség-
8. Sokféle beteg-ſéget hoz. nek temérdek gazdagságát el-játſzák, veſztik a'
Bacchus balgatag tselédi, és mindenféle betegsé-
geket gyüjtnek és ſzaporítnak.

9. Halált hoz. És végre következik a' halál, a' mint *Syrák* ſzól,
37: 34. *A' meg-elégithetetlen ſaldoklás miatt ſokan*
halnak-meg, és ismét 31: Réſzben 29. ỳ-ben. *A'*
bor ital ſokakat el-veſztett. Innen tsináltatott im-
ez vers:

Euſe cadunt multi; perimit ſed crapula plures.
Sok emberek öletnek-meg fegyverrel,
De italtal ſokkal többen veſznek-el.

Mint állhatnak pedig meg a' gonoſz napokon
ez állhatatlan világi hösek? Mint mentheti-meg
Iſten elött magát ez illyen tsintalan ember, ho-
lott ekképen ö maga lött gyilkossa az ö ſajját te-
ſtének. Bizonyára nagy ſérelem és keſerüség,
midön embernek az önnön fegyverébē kell meg-

halni; és az istrángtól kell meg-fúlni, mellyet ö maga tekert nyakára. Mitsoda mentsége lehetne ennek az élö Isten elött?

10. Örök kárhozatba ejt a' Gyönyörüség.

El-hallgatom itt az örök kárhozatot, a'mellyel az Isten fenyeget efféle réfzegségben gyönyörködöket: nem hozom elö az örökké való jajt, mellyet azokra kiált az Ur Isten, *Ésa.* 5:11,14. mondván: *Jaj azoknak, a' kik jó reggel fel-kelnek, hogy réfzegeskedjenek. Innen vagyon, hogy a' pokol nagyon fel-nyitotta fáját, és félelen fel-tátotta az ö torkát, hogy alá menjenek, mind a' nemesek és mind a' köz emberek, mind a' gazdagok és örvendezök.* És Jeremiásnál mond az UR: *Az ö kedveknek idején téfzek nékik lakodalmokat, és meg-réfzegítem öket, hogy vigadjanak, és örökké való álmot alugyanak, és fel-ne serkenjenek, azt mondja az UR: Elö-hozom öket mint a' bárányokat a' metfészre.* Szent Pal-is azt mondja, *hogy a' réfzegesek nem birják örökségül az örök-életet.*

Jer. 51: 39. — *1 Kór.* 6: 10. — *Gal.* 5:

Ez azért így lévén, nem héjában int illy híven és valóban az Istennek Lelke a' Gyönyörüségnek el-távoztatására, a' melly a' lélek ellen hadakozik. És mitsoda egyéb a' mi életünk, hanem üntelen való harcza és viadala a' léleknek a' test ellen? és a' testnek kívánsága és gyönyörüfége ellen! Az Istentöl nem a' gyönyörüségre vagyunk teremtetvén. Annakokáért e' harcz, annyival veszedelmesb, valamennyivel nagyobb valóság és serénkedés benne vagyon. Egy ellenség a' másiknak annyi bút, boszút és kárt tészen, a' mennyit minden erejével tud, és tehet. Azonképen a' Gyönyörüség nem keres egyebet mi rajtunk, hanem a' mi idö szerint és örökké-való

Róm. 12.

veszedelminket, mind testünkben, lelkünkben, jószágunkban és tiszteségünkben. Mi mondathatnék ennél szörnyüségesb és siralmasb! Mindazonáltal ez mind az örömnek, vigasságnak és enyhödésnek édes és ékes neve és üme alatt lészen-meg. Ki nem kívánná az örömet, és a' megenyhítö vidámságot? Ennekokáért veszedelmes ez a' hartz, és igen nehéz itt gyözedelmet venni. Azért gyözettetnek annyi sok emberek-meg e' hartzon a' Gyönyörüségtöl, és verettetnek-le az ideig való és az örök halálra.

Erröl mondatik az Isten Igéjében: *Hogy ha test szerint éltek, meg kell halnotok. Mert a' test és a' vér, nem birja örökségül el az Istennek országát. A' kik azért test szerint élnek, nem lehetnek kedvében az Istennek,* Róm 8:9. *Meg-kell azért térnötek,* úgy-mond az Istennek Fia, *és ollyakká kell változnotok, mint a' kis gyermekek, hogyha ugyan bé-akartok menni az Istennek országába. Nem azt kell tselekednetek, a' mi a' testnek tetszik, annak kívánságának el-töretésére. Igaz elég, hogy életünknek elöbbeni idejét a' pogányi akarat szerint költöttükel, midön bujálkodásban, parázsnálkodásban, réfzegségben, tobzódásban vóltunk foglalatoskodván,* 's a' többi. *Annakokáért ideje immár az álomból fel-serkennünk, (mert mostan közelebb vagyon hozzánk az idvesség, hogy nem mikor hinni kezdettünk.) Az éjtszaka el-múlt, a' nap el-közelget, vessük-le azért a' setétségnek tselekedetit, és öltözzünk-fel a' világossághoz illendö öltözetben, mint nappal ékesen járjunk, nem tobzódásokban és réfzegségekben, nem ágyas-házban való bujálkodásokban, és mértékletlenségben, nem versengésben és*

Rom. 8 13. — *1 Kór.* 15:50. — *Róm.* 13:11, 12, 13.

irígységben, hanem öltözzétek-fel az Ur Jésus Chriſtust, és a' teſtet úgy tápláljátok, hogy bujálkodó ne légyen.

Bizonyára a' jó Iſten alkalmasint való örömet, vigaságot és megenyhödést engedhet-meg minékünk, el-viſeltt munkáink és tiſztünkbē való fáradozásink után, a' mint a' Bölts Salamon mondja: *Örvendezz a' jó napokon*, és a' következendö *Caput.*

Ekkl. 9: ban: *Nintsen jobb*, úgy-mond, *az embernek, hanem hogy egyék, igyék és vigadjon, az ö fáradozási*

Cap. 8: 15. *és munkái közben.* És iſmét: *Hogy az ember eſik*

Cap. 3: 13. *és iſik, és él az ö keze munkájából, az mind Iſtennek ajándéka.* Iſmét: *No azért egyed vigasággal*

Cap. 9: 10, 11. *a' te kenyeredet, és igyad vidámsággal a' te borodat, a' míglen kedvesek Iſtennek a' te tselekedetid. Legyenek fejérek a' te ruháid, és a' te fejednek kenete meg-ne fogyatkozzék, élj a' te feleségeddel, mellyet ſzeretſz a' te hijába való életednek minden napjaiban, a' melly feleséget Iſten adott néked e' világon, mind addig, míg a' te hijába való életed tart. Mert ez a' te réſzed a' te életedben és a' te munkádban, mellyel e' világon munkálódol.*

Ez illyen áldó és tiſzteſséges gyönyörködést mondom, a' melly az embernek az ö munkájából, és feleségén gyermekein vagyon, hogy az Iſten el-ſzenvedheti. De ez illyen örömnek módja 's mértéke vagyon és czélja: és e' világgal minékünk úgy kell élnünk, mintha nem élnénk véle, és a' mi javainkkal úgy kell élnünk, mintha nem is élnénk azokkal. Feleségünkkel, gyermekeinkkel, ha vannak, mintha nem vólnának: és a' Chriſtusért nagy örömeſt el-hagynunk mindeneket, mint a' ſz. Irásban ſzéllyel imitt amott mondatik.

A' je-

A' jeles *Ingenium*uak, és fö nemes elmék, nem olly könnyen hagyják magokat ez illyen világi örömöktöl el-foglaltatni, és meg-akadályoztatni, és midön a' teſtnek ſzükſégére valót meg-adták, a' mint ſzent Pál tanít; iſmét meg-térnek az ö munkajokra, és tiſzteknek dolgaira, mellyben ök híven el-járnak és forgódnak; abban ö nékik ſokkal nagyobb örömök és gyönyörüségek vagyon, hogy-nem mint a' teſtnek minden gyönyörködtetésében. Mert jól tudják, hogy minden ö dolgáikról és egéſz életekröl, mellyben mint viſelték légyen magokat, ſzámot kell adniok annak, a' ki el-jövendö itélni az eleveneket és a' hóltakat, a' kinek Itélö-ſzéki eleibe, mindnyájan elö kell állanunk.

Jól tudják azt-is, hogy ö nékik az Iſten a' mennyei Atya, az ö ſzent Fiát nem tsak Közben-járóúl, Idvezítöül és Kegyelem Székül adta és állatta eleikbe; hanem példáúl-is, a' mellyet önékiek egéſz életekben és minden dolgaikban kellene követniek. Ut gyanánt-is adta azt, mellyen járniok kelljen, és olly fel-tett jegyül és czélúl, a' mellyre minden meg-tselekedésekben és el-hagyásokban kelljen nékiek arányozniok. A' mint ö maga mondja: *Én vagyok e' világnak világossága, a' ki engemet követ, nem jár a' ſetétségben, hanem életnek világossága léſzen annál. A' világosság még egy-kevéſſé nálatok vagyon, járjatok abban míg nálatok vagyon, hogy a' ſetétség reátok ne boruljon.* Ján. 8: 12. Söt igen-is tudják a' világosságnak váláſztott fiai, hogy ſemmiképen nem illik az, hogy az ö Idvezítöjöknek tövis koronája alatt olly gyenge lágy tagok találtaſſanak, tudják,

hogy

hogy nem-is illik azoknak a' Chriſtussal uralkodniok, és örökösül réſzesülniek, a' kik itt a' világgal ſzüntelen örömben és a' teſtnek gyönyörüſégében éltenek.

HARMADIK RÉSZ.

Hogy ha a' Leg-főbb jó, *bóldog élet, és igaz, tellyességes és állandó öröm a' Szerentsében találtassék-é ?*

MInekutánna eddiglen azt mútogattukmeg, hogy a' Teſtnek Gyönörüſégeiben, és így következésként akar mi teſti jókban, ſemmi igaz, tellyességes és állandó öröm, és annakokáért a' Leg-főbb jó-is ſemmi képẽ; fel-nem tudakoztathatik és meg ſem találtathatik: Immár azért e' világi jóknak a' második Nemét, mellyet a' pogányok *Fortunæ Bona*, Szerentsének, vagy Szerentse javainak nevéztenek, tekintéljük-meg, hánnyuk vessük-meg, és mindẽ ſzorgalmatossággal keressük-fel azt, hogyha a' Szerentsében, és a' Szerentse javaiban találtaſsék-é a' Leg-főbb jó, a' nyugodalmas bóldog élet, és igaz. tellyességes és állandó öröm.

Elöſör a' Szerentsét ö magában láſſuk-meg; annakutánna a' Szerentse javait-is fontoljukmeg és nézéljük jól-meg. De mindazáltal ſemmiképen nem állunk azok mellé, a' kik a' Szerentsének, pogányok módjára, minden emberi dolgoknak kedve ſzerint való igazgatására, kiváltképen való Iſteni eröt tulajdonítanak. Azoknak ſem jovaljuk vélekedéseket, a' kik azt alítják, hogy e' világon minden dolgok tsak változandó vak Szerentsére és történetből legyenek ollyanképen:

képen: Hanem midön mi a' Szerentséröl ſzólunk, azõ mi az Iſteni *Providentiát*, elöl el-látó Gondviſelést és Iſteni igazgatást akarunk érteni, a' melly ſzerint minden emberi dolgok az Iſtentöl nagy tsudálatósképen igazgattatnak és vezéreltetnek.

A' mi azért a' Szerentsét ö magában illeti, kiki minden nyilván látja, melly igen vágyódjék ez egéſz világ a' Szerentsére, és melly ſzerényen keresse azt. Senki nem kiván ſemmit örömeſtbẽ, hanem hogy minden ö dolgaiban, tselekedetiben mindenkoron ſzerentséje légyen. Erösen tör azért arra kiki minden, és ſanyarú fáradtságot-is meg-ſzenved érette. Bánkodik, töri magát keményen, hogyha a' Szerentse ö véle nem akar elömenni, hanem hátra akar fordúlni. Ha pedig veſik eſzekbe az emberek fiai, hogy a' Szerentse hozzájok, mind ajtón, kapun bé-üt, felette igen örvendeznek rajta, és azt alítják, hogy drága nemes kintset találtak, a' Leg-főbb jót és a' bóldog életet el-nyerték, és dolgokat immár annyira vitték, hogy már ſemmi ſzükſégtöl és veſzedelemtöl nem kell félniek.

Nabuchodonozor, a' Babiloniai nagy Király, midön venné eſzébe, hogy ö vólna az arany fö, és hogy e' földön a' főbb birodalom az ö kezében vólna, igen fel-fuvalkodik az ö nagy jó Szerentséjén, és mindeneket az ö böltseségének, eſzességes meſterkedésének és ſzerénységének tulajdõít. Nabuchodonozor.

Crœſus-is a' Lidiának gazdag Királlya, el hiſzi magát az ö nagy Szerentséjével, és *Sólon*t Athenásból, a' kinek böltsesége felöl ſok hírt hallott, hozzá hivatja tsak azért, hogy az ö nagy-gaz- Crœſus

dag-

dagságát és ditsőségét véle meg-láttatná, és hogy ő innen Leg-bóldogságosb embernek itéltetnék, hirdettetnék és ditsértetnék: ki-fokaztja oztán titkát, és azt kérdi *Sólon*tól, hogyha látott-é e' földön valaha ollyan bóldogságos embert, mint ő vólna!

L. Sylla. *Lucius Sylla* egy jeles Római fő ember, olly igen fel-emelkedik, bizakodik Szerentséjében, hogy magát fő Szerentsés *Sylla*nak nevezi.

Midön *Polycrátes* meg-akarná tudni 's próbálni, hogy ha ő rajta eshetnék-é valami Szerentsétlenség, és mitsoda elmével lehetnének az ollyanok, a' kiken valami szomorúság esnék, az ő hivelykében való drága gyürüjét bé-veti a' tengerbe. Hogy pedig azt egy hal el-nyelte vólna, és a' halat oztán meg-fognák, vitik ajándékúl a' Fejedelem konyhájára: és így az ő gyürüjét, a' melly önéki minden kintsei között leg-kedvesb vólt, ismét meg-találta; úgy el-hiszi magát ez ő szerentséjével, és nagy kevélyen azt mondja: hogy látja ő immár azt, hogy ő reá e' földön semmi szerentsétlenség ne érkezhessék, és hogy ő vólna a' leg-szerentsésb ember.

Hugolinus. Illyen kérkedékeny beszédü ember vólt a' *Hugolinus*-is, a' Pisa városbéli nagy Ur a' Gvelfusok részén, a' kiről *Platina* emlekezik, hogy olly nagy jó szerentsés vólt légyen, és valamellyre került fordúlt, mindenütt nagy Jószágot birt, nagy tisztességben és méltóságban tartatott, betsültetett mindenektől, gyermekinek gyermekit, ijait-fiait láthatta, egy summában az övéitől hazájának Attyának hivattatott. Azon az ő szive úgy fel-fuvalkodott, hogy felettébb biznék Szeren-

In vita Nicolai 3.

rentséjéhez. És egykor, midön születése napján nagy vendégséget készítene, barátit és rokonit el-hivatná, és az ő nagyságos pompaságát mútatná, kezd az étel felett ditsekedni nagy szerentséjével, gazdagságával, és tisztességével, és ezeket mind az égig magasztalja, kérd-is egyet közzülök: Mint tetszenék néki; Lehetne-é még ő néki valamiben fogyatkozása? Felelvén amaz mond: Semmiből nem, hanem tsak Isten kegyelmességéből. Gondolván azt magában, hogy az Istennek haragja nem vólna messze ez illyen kényességtől, kevélységtől, pompáskodástól és felettébb való nagy szerentsétől.

Thules az Égyiptomi Király, és *Gyges*, midön Lidiát meg-hódoltatta vólna, meg-kérdik a' *Seraphis* bálvány Istent, az ő pogányi vakságokban, hogyha e' földön találtathatnának-é olly szerentsés bóldogságú emberek mint ők? Thules. Gyges.

Élő Isten, melly gyalázatos kevélység ez illyen, hogy az ember olly tellyességgel meg-felejtkezik az ő halandó vóltárol, a' bizonytalan, el-múlandó vak Szerentsének miatta, hogy illy vakmerőségre fuvalkodik-fel, mintha már mindenestől fogva meg-nyerte vólna, és semmi szerentsétlenségtől többé ne kellene félni? Hogy pedig ez merő hamis tsalárd hijába-való vélekedés légyen: és semmi bóldog élet, igaz, tellyes, állandó öröm és nyugodalom a' Szerentsében nem találtatik, azt akarjuk ezentől fogva elébe adni és meg-mútogatni.

I. *Hogy*

I.

Hogyha valami igaſságos és bizonyos találtaſsék-é a' Szerentsében?

NOha a' Szerentse a' Pogányok között a' leg-tudósabbaktól és nemesebbektől, *Rerum omnium Dominá*nak, e' világnak hatalmas Iſten-Aſſonyának, és mindenen regnálónak mondattaſsék és nevezteſsék, azért, hogy illyen nagy hatalma légyen e' földön, és hogy az emberek fiaival tsak úgy játſodik, a' mint akarja, az alsókat fel-felé, a' felsöket iſmétlen alá-forgatja: de ugyan azon Pogányok, ez Iſten-Aſſonyt bé-kötött ſemüen irták és *ping*álták-ki, azért, hogy ſemmi valóságost és bizonyost nem találni ö benne, és hogy azokat-is meg-vakítja, a' kik ö reá bizzák magokat, a' mint *Cicero* mondja: *Non ſolùm ipſa Fortuna cœca eſt; ſed etiam plerumque efficit cœcos, quos complexa eſt.*

Fortuna.

Vak a' Szerentse és mindent meg-vakít,
Valaki töle várja elö-menetit.

És mivel hogy így meg-vakítja az okos elmét, minden értelmes tanátskozásokat-is meg-akadékoz és meg-bont, a' mint iſmét *Cicero* bizonyítja mondván: *Vita Fortunâ nõ ſapiẽtiâ regitur.*

A' Szerentse böltseséget úgy meg-veſſt,
Hogy abban elö-menetre nem ereſſt.

Saul. Nem vala-é *Saul* világi bölts és eſſes Király, nem elég böltsen és ravaſſon fogott-é minden dolgához Dávid ellen? Azt mondja ſzóval: *Ne légyen az én kezem ö ellene:* Mindazonáltal az ö leányát *Mikolt* néki adja feleſségül, hogy ötet az meg-ejtheſſe, és veſſedelembe viheſſe, és általa a' Filiſtéusok kezébe eſsék: és tsak ſáz Filiſtéusok Kör-

1 Sam. 18:27.

Környül-metſés bőrét kéri töle jegy-ruhai ajándékúl. Mert azon igyekezett, úgy mond az Irás, hogy ötet a Filiſtéusok kezébe ejtheſſe. Hogy e' ſándéka elö nem mehetett, gyakran akarta ötet dárdájával a' falhoz ſegezni. Hogy azt ſem viheti véghez, meg-parantsolja, hogy Dávidot éjjel házánál vegyék környül, és ſorítsák-meg, és ágyából akarja elö-hozatni, hogy meg-öletteſſe. Hogy ezaránt-is el-ſalad, egéſſ életében mind utánna intselkedik, leseskedik, és keményen keresteti az Izraelnek minden ezereiben. Ö maga-is utánna mégyen erös hadi Seregével, valahól lappangani érthetné. Gyakorta *Dávid*ot el-is árulták *Saul*nak. De mind ez ſem haſznált ſemmit, mivel Iſten és a' Szerentse nem vólna véle.

1 Sam. 19:

1 Sam. 23:24, 25,26.

Melly böltsen, melly eſſesen, melly okos ravaſskodással fog *Abſolon* minden ö dolgához? Minden reggel a' kapu elött találtatik, barátságoson *inſinu*álja magát minden emberek kedvében, kiknek valami dolgok vólt a' Királynál, megöleli az embereket és apolgatja; így keresi a' kültsot a' Királykodásra, még-is ſólja az Attyát az emberek elött. Mehetnék tsak én a' Királykodásra, úgy mond: bezzeg ſokkal jobb elö-meneteli lnnne dolgotoknak; és illyenképen ugyã hozzá lopta az embereknek ſiveket. Magához tsatolja az álnok *Achitófelt*. Poſtákat küld ſéllyel egéſſ Izraelbe, hogy midön a' trombita ſót hallják, kéſen legyenek. Ugyan meſſe elö-is viſi a' dolgot. De mind ez ſem haſznál néki, mivel az Iſten, 's a' ſerentse meg-vonta kezét töle.

Abſolon. 2 Sam. 15:

Nem elég eſſesen, okosan, és ſerényen intézte-é *Achitófel*-is az ö dolgát, és egy tanátsa ſándéka

2 Sam. 17.

déka a' másikat éri, mint kaphaſſa-meg *Dávidot*, és meg-ölheſſe. De mivel arra az Iſten ſemmi ſzerentsét nem adott néki, minden *practicá*inak füſtbe kellett menni.

Hámán. Mardochæus. Azonképen a' *Hámán* minden álnokságát *practicá*it próbálja, nagy böltsen kezd dolgához, hogy a' *Mardochæust* el-veſztheſſe; de igen nagy hiba eſett dolgában.

Nemde *Scipio*, *Socrates*, *Plato*, *Seneca*, *Darius*, *Xerxes*, *Pompejus*, *Julius Cæſar*, nem bölts, értelmes emberek, és nem eſzes vitézlö Fejedelmek vóltak-é? Kik az ö dolgaikat nagy gondviſeléssel forgatták, és mindeneket nagy böltsen meg-gondoltak, a' mennyire emberi okosságokkal és eſzességekkel értek, úgy rendeltek mindeneket. De mi haſzna lött, midön a' Szerentse vélek nem tartotta?

Xerxes. *Xerxes* a' Görögökkel való hadát böltsen és értelmesen kezdi-el; ſok eſztendeig való kéſzülettel alkalmaztatja magát ahoz, olly nagy és jó kéſzületü Seregeket gyüjt öſzve az egéſz Napkeletről, hogy ſoha egyſzer a' miólta e' világ fenn áll, mezei táborra annyi nép nem vitetett, úgy-hogy, (a' mint *Herodotus* irja,) egéſz folyó-vizeket meg-ittanak. Ugyan ömaga *Herodotus* 7-dik Könyvében, a' *Xerxes* egéſz Seregeit, vizen és földön, az elöl utól ſzágúldók kivül, és a' had után menö köz népnek tsoport ſeregei kivül, egybe ſzámlálván, ötven-kétſzer való ſzáz-ezernek, nyólczvan-három ezernek, két-ſzáznak és húſz embernek találta. A' mint a' jeles tudós ember a' *Gvielmus Budæus*-is *Herodotus*ból így hozta-ki, és a' Görög igéknek tulajdonsága-is meg-mútatja. Noha az-

Exercitus Xerxis. In Aſſe. 5. lib.

ha azért így kéſzítette és alkalmaztatta magát dolgához, és a' Görögökhöz vizen földön nagy hatalommal fogott; de ugyan nem vólt véle a' Szerentse, hanem minden dolga és ſzándéka semmivé lött.

Dárius. Az utólsó *Dárius*-is valóban azon vólt, és semmit kiſértetlen nem hagyott abban, hogy mint leg-jobb kéſzülettel mehessen hadával *Alexander* ellen. A' mint önnön maga jelenti, a' vitézek elött tött *Oratió*jában. A' mi az én ſzemélyemet illeti, ſzerelmes Vitézim, én az én réſzemet tselekedtem és meg-tselekedem: Annyi eröt hadi népet hoztam öſzve, melly mind az egéſz mezöt elborítja, ſzámlálhatatlan Sereg lovakat, fegyvert, hadi ſzerſzámot kéſzítettem, és köztök el-oſztottam. Hadi óltalomra valót, élést, abrakot, proviántot, a' mennyi ſzinte elég és ſzükſéges ez illyen nagy és hatalmas hadi Seregnek meg ſzerzettem. Erre nagy és ſzép egyenes mezöt, a' mellyet láttok, Tábor helynek rendeltem, és minden ahoz való ſzükſéges dolgokra gondot viſeltem,

Curtius lib. 3.

De ez ö gondviſelése önéki ugyan ſemmit nē ſegíthetett *Alexander* ellen, a' kinek a' Szerentse mindenütt mellette vólt, kit az Iſten is arra támaſztott, hogy ö általa a' Perſiai Monárchiát eltörölje, és annak kevélyſégét, pompáskodását és fel-fuvalkodását meg-büntesſe.

Mivelhogy azért a' Szerentsének ennyi hatalma vagyon az emberi életben, és az, a' mit az emberek böltsen el-gondolnak és el-rendelnek, gyakorta meg-bántja és akadékozza, mint találtathatnék tehát valami bizonyos és igaz a' Szerentsében?

És ha mi a' dolgot vóltaképen meg-gondoljuk, mint örvendeztethetné ember magát olly igen a' Szerentsével, holott terméſzeti ſzerint mindenkoron igen állhatatlan és el-múlandó, és ſemmi helyen állhatatosan meg-nem marad? Sokkal inkább kell azért a' Szerentsén félni, hogy nem örvendezni. Mindenkoron annakokáért a' bölts és értelmes emberek, a' kik a' Szerentsének állhatatlan vóltát tudják, és meg-gondolják, a' nagy Szerentsében igen félelmesek, és jövendö ſzerentsétlenſégtöl félnek, a' melly bizonnyal következik a' nagy Szerentsére. A' gonoſz ſzerentsében pedig bátor ſzível és vídámsággal vánnak, úgy-mint, kik az után ottan hamar jobb Szerentsét reménlhetnek. *Fortuna cum blanditur captatum advenit, & tum maximè metuenda*, úgy-mond *Boëtius*.

A' Szerentse ha kedvét nyújtja néked,
Nem valónak, tsak tettetésnek higyjed.
Örizd magad, mert álnokúl hálót vét,
Ottan reád fordít gonoſz Szerentsét.

Söt a' mindennapi meg-tapaſztalás, látás, hallás bizonyítja, hogy a' jó Szerentse nem tsak nagy félelmet ſzerez az embereknek; hanem merö nyughatatlanságot, fáradtságot, bút, bánatot, ſziv fájdalmat és ſérelmét hoz: és hogy nintsenek nyavalyásbb, és nyomorúltabb emberek, mint a' kiknek minden dolgaikban vélek a' Szerentse. Mert mivel az nem állandó Szerentse az ö terméſzeti ſzerint, egykor végre el-fordúl, azok pedig ſemmi ſzerentsétlenſéget, kereſztet és nyomorúságot nem ſzoktak; A' reájok jutott ſzerentsétlenſégnek ſérelme ſokkal nagyobb léſzen

nálok, hogy nem az elébbeni örömök vólt. Mivel mind olly elmével vagyunk, hogy ſokkal inkább keſergünk azon a' mit el-veſztünk, hogy nem-mint ha azzal ſoha nem birtunk vólna, mint ama' *Poëta* mondja:

Quem res plus nimiò delectavêre ſecundæ,
Mutatæ quatiunt. - - -

A' kit gyönyörködtet a' jó Szerentse,
Bánattal rongálja, mert el-kél kintse.

Annakokáért midön valakitöl el-fordúl a' Szerentse, a' kinek egy ideig kedvesen hizelkedett; és azt komoron kezdi tekintélni, a' kinek annakelötte moſolygó orczát mútogatott, és azt le-taſzigálja, a' kit fel-emelt vólt; ollyankor a' bánat és keſerüség ſokkal nagyobb, hogy nem az elött való öröm vólt vólna valaha. És kívánhatná akkor az ember, hogy bár ötet a' Szerentse ſoha úgy meg-ne örvendeztette vólna, a' mint a' bölts *Seneca*-is mondja: *Latiores reliquit, quos Fortuna nunquam reſpexit, quàm quos deſeruit.*

Dolgok ſokkal jobban vagyon azoknak,
A' kik jó Szerentsét ſoha nem láttak:
Hogy nem kiket az meg-örvendeztetett,
Oſztán rájok nagy ſérelmet ereſztett.

Boëtius-is illyen értelemmel ſzól:

Mit betsülöd ennyire a' Szerentsét,
Ki ſzüntelen el-fordúl és hátat vét?
Mert az néked egyebet nem kéſzített,
Hanem bút, bánatot, keſerüſéget.
Mivel hogy töled meg-nem tartathatik,
Ha orczáját töled el-fordíttatik.
Mi lehetne hát egyéb a' Szerentse,
Hanem jövendö kinoknak követe.

Midön azért ez igazán így vagyon, nem tsuda, hogy az emberek illy mód-nélkül sápolódnak, panaszolkodnak, és illy környen sírnak, jajgatnak; midön szerentsétlenség jö reájok. Mert az ö Szerentséjekben, a' szerentsétlenséget, a' jó idöben, a' gonoszt meg-nem gondolták, a' mint öket a' Salamon Prédikátora tanította: *A' jó szerentsének idején élj a' jóval, és a' gonosz napot-is vedd jó-neven.* Préd. 7:14.

Igazán annakokáért az emberek fiai, nem siratják a' rajtok esett szerentsétlenséget, mert semmi újság nem történik rajtok; ez természeti a' Szerentsének, és nem-is tselekedik az külömben; hanem az önnön bolondságokat kell siratniok, hogy a' Szerentséhez annyira biztanak, és annak állhatatlanságához magokat nem készítették: a' mellyet ha meg-tselekedtek vólna, a' szerentsétlenséget és nyomorúságot nagyobb békeséges türéssel, és emberebb módra meg-viselhetnék, és nem félelmeskednének és nem bátortalankodnának a' szerentsétlenségben. Melly sok jeles fö emberek, midön véletlen szerentsétlenség szállott reájok, felette igen tsökkent elmével vóltanak és szomorkodtanak, és az ö kereztekben nem-is vigasztalhatták, és gyámolíthatták magokat? Látjuk ezt a ma' híres neves Római fö Pólgár mesterben a' *Ciceró*ban, melly Aszszony-emberül sír és jajgat: *O volucrem Fortunam*, úgy-mond, *quàm citò omnia ex lætitia & voluptate ad luctum & lacrymas recidunt!* Cicero.

Oh Szerentsének változandó dolga,
Hogy nem távozik-el tsintalansága!
Melly

Melly nagy véletlen, és hirtelenséggel
Ö kedves játéki mint változnak-el!
Minden öröm és gyönyörködés végre,
Változik sírásra, keserüségre.

Ellenben pedig látjuk azt is, hogy az Istennek Szentei, még a' kereszt-viselésben is, melly örvendetes elmével és bátor szível legyenek, melly állhatatosok, és békeséges-türök a' nyomorúságokban: és im ezt mondják a' szent Jóbbal: *Az Ur adta, és az Ur vette el-is. Áldott légyen az Urnak neve. Ha az Urnak kezéből a' jót el-vettük, miért nem vennök a' gonoszt-is jó-kedvel?* Mert meg-tanólta szent Páltól: *Hogy a' miben vannak, azzal kelljen meg-elégedniek: tudnak megaláztatni, tudnak fel-magasztaltatni, tudnak bövölködni, és tudnak éhezni-is, sokkal birni és nyomorúságot szenvedni.* Jób. 1: 21. Fil. 4: 12.

Es mint támaszthat a' Szerentse az embereknek szivekbē igaz és valóságos örömet; holott az embert mindenféle bünre, kevélységre, kényességre, fele-barátjának meg-utálására és egyéb vétkekre indítja? Mellyet a' Pogány *Salluſtius*-is meg-vallott, mondván: *Lasciviam ſiquidem amant & ſuperbiam res ſecundæ.* A' jó Szerentse szerez keres kevélységet, nagyra-vágyó szivet, gyönyörüséget. Honnan az Isten mennyekben haragra indúl, a' lelki-esméret meg-nyugtalanittatik, és minden büntetésre, tsapásra ok adattatik.

Midön *Balthasár* a' Babiloniai utólsó Monárcha, a' Szerentsére igen támaszkodnék, vendégeskedik éjjel nappal az ö Udvari Nemeseivel, Ur-Aszszony népeivel, tsúfolja-is az igaz Istent, Baltha-sár. Dan. 5:

elö-hozatja az ezüst és arany edényeket-is, mellyeket Nabugodonosor az ö attya a' Jérusálemi templomból el-prédáltt, ifik azokból az ö hatalmasival: és hogy mindenféle káromkodásokat üzne, az ö büntetése nékie egy falra iró kéz által hirdettetik-meg.

Gazdag pór. Luk. 12: Ama' Gazdag major ember, igen örvendez az ö gabonájának bö termésén, és az ö földének gyümöltsös vóltán, nem adja a' ditsöséget az Ur Istennek, nem-is ád néki hálákat az ö gazdag áldásiért; hanem arról vagyon számvetése, hová rakhassa azokat, a'nagy sok jókat, és mint vigasztalja és örvendeztesse magát azokból. De midön az az ö számlálását sok esztendökre vetette vólna, azon éjjel el-vétetik töle az ö lelke.

Hasonlóképen sokan egyebek, úgy-mint *Crœsus*, *Alexander M. Pompejus*, *Cæsar*, *Sylla*, az ö nagy Szerentséjek által nagy kevélységre, negédségre, vakmerösségre, bátorkodásra és egyéb-féle vétkekre és bünökre vetemedtenek, a' mellyekre ottan hamar a' büntetés-is el-következett.

És miképen hozhatna igazán a' Szerentse bizonyos bóldog életet, és igaz örömet, holott szinte ö magában-is nem igaz, hanem tsalárd, hamis, állhatatlan és változandó: és igen tsudálatosképen játszik az emberek fiaival, hól tiszteli azokat, hol ismét le-gyalázza, szégyeníti. Majd fel-emeli, és viszontag meg-alázza. Gyakran nagy ditsöségre visi, ottan ismét alá-taszigálja, és sokkal mélyebben le-veti, hogy nem annak-elötte fel magaztalta vólt. Ha most kedves szemmel tekint, menten ismét komor és harag szemmel néz reád. Ád, 's meg el-veszi, és tsudálatoson tselekedik.

Ur

Ur Isten, de mitsoda egyéb a' nyavalyás szegény ember, hanem tsak *Fortunæ ludibrium*, a' Szerentsének játéka, a' mellyel ö tsak tsúfolkodik és nevetséget üz. A' mint *Sabellicus* a' *P. Ventidius*ról ír, *Quem Fortuna luserit & luserit ad derisum usque mortalium.* A' kit úgy meg-játszodtatott, úgy-mond, a'Szerentse, hogy senki eléggé nem tsudálhatja. Midön még kitsíny gyermek vólna, az Annya ölében kétszer vitetett, mint-egy fogoly, a' *Triumphalis* szekér elött: annakutánna nagy szegény állapatban, mintegy lovász legénynek, vagy szekér-vezetönek úgy kellett kenyerét keresni. Hogy pedig ismét a' Szerentse hozzá fordúl, ez illyen istáló tisztogató motskos állapatból, olly jeles Ur emberré lészen, hogy elöször *Cæsar*nak a' Római Császárnak követévé, oztán *Tribunus plebis*, végre oztán Tisztartó és Római Biró lenne. De a' *Cæsar*nak ki-múlása után ismét el-fordúl töle a'Szerentse, úgyhogy a'város ellenségének kiáltatnék; el-kell azért Rómából szaladni. Nem sokká az után, hogy a' *Cæsar*nak és az ö ellenséginek kétfelé vonó pártosi meg-békéllenének: Nem tsak az elébbeni méltóságra és dissösségre jö visza *Ventidius*; hanem leg-fóbb Püspök lészen Rómában, és végre Polgár-mester: és úgy viseli magát, hogy fö hadi Vezérré válaztatik, és az ö vitézi serénységével meg-gyözte a' népeket, kik a'Nap-támadati népek közzül egyedül szorongatták a' Rómaiakat, tugniállik a' Parthusokat. És ö vólt az elsö, a' ki a' Parthusokon vett gyözedelem után Rómában *triumphált*.

Szerentsének játéka az ember. *P. Ventidius. Gell. l. 15. Noct. Attis. Cicero q. Tusc. Plin. l. 7 c. 43.*

Szinte illyen módon nevezi *Eunapius*-is az

Pontifex Summus.

Abla-bius.

Pila Fortunæ. *Ablabius*t, *Luſum & pilam Fortunæ*, a' Szerentse játéki laptájának, mivel hogy alatson eredetből tsudálatos Szerentse által nagy méltóságra és ditsöségre emeltetett; de vitzontag gyalázatoson le-taſittatott. *Conſtant*: *Magnus* ötet olly nagy tiſteſségre emelte vólt, hogy ötet *Teſtamentom*-ban (a' mint *Volaterranus* irja) az ö fia mellett, az egéſz Csáſzári birodalmának Igazgatójává és Gondviſelöjévé tenné. De midön a' Szerentse fordúlna, ſámkivetésbe üzetik ſinte Bithyniáig. A' hová ottan hamar meg-öletésére küldetnek egynéhányan a' Csáſzártól; Kik elöſzör a' Csáſzártól nagy betsülettel néki adják a' levelet, mellyet meg-olvasván igen örvendezett. Meg-bátorodván kérdi, hogyha a' Csáſzári bíbor paláſtot-is el-hozták-é vélek ö néki. Azok néki azt felelik, hogy nintsen ſemmi parantsolatjok; de az ajtón kivül állanak és várakoznak, kiknek meg-vagyon parantsolva, hogy a' piros bíbor ruhát reá adják: Ezek menten bé-hivattatnak, kik nékie olly veres bíbor ruhát adnak, hogy mind az egéſz teſte meg-veresedik, és darabonként vagdaltatik.

Mari°. Fortunæ luctatio. Igy nevezi *Valerius Maximus* a' Római fö Pólgármeſtert *Mariu*st, *Fortunæ luctationem*, a' Szerentse hartzának és tuſakodásának: Azért, hogy ez a' Szerentsének minden állhatatlansága és irígykedése ellen-is mindenkoron bátorságos ſível vitéz módra fel-emelkedett.

Mert elöſzör ö nékie a' Szerentse minden útát, módját a' föbb állapatra, méltóságra és ditsöségre el-rekeſztette, nem nézvén azt, hogy olly nagy ſerénykedéssel vólna rajta, melly veres-veréj tékkel

kel munkálkodnék, hogy valamire mehetne. De valamelly-felé térültt és fordúlt, mindenütt hijába esett törekedése. De midön a' Szerentse felkezdene ſerkenni, és ö reá kedves ſzemmel tekintene, ellenben önéki minden ablakot, ajtót, olly ſzélesen ki-nyitott, hogy ebböl a' mindenképen meg-utáltt és meg-vettetett *Mariu*sból, a' jeles *Marius* lett, a' ki mind az egéſz Aſiát meg-hódoltatta, úgy-mond *Valerius Maximus*. Ki a' hatalmas *Jugurtha* Királyt meg-gyözte, és az ö *triumphálo* ſzekere elött hajtotta. A' Német és Cimbriai hadi Seregeket el-törlötte. Mellynek két gyözedelmi jelenſégi Rómában moſt-is láttatnak: a' ki hét ízben vólt Pólgár-meſter: ki Rómából el-üzetett; de ottan hamar iſmét haza hozatott: a' ki *proſcribá*ltatott, és ſámkivetésre *ſententiáz*tatott; de mindjárt vitzontag *proſcribá*lta és ſámkivetésbe üzte az ö ellenſégit. *Quid hujus conditione inconſtantius*, úgy mond a' Hiſtoricus? Kinek vólt valaha állhatatlanb, tsudálatosb, és változandóbb ſzerentséje? Hogyha a' nyavalyások, ſzegények és megutáltatottak közzé ſámláltatik, tehát bizonyára ſenki nem vólt nálánál meg-vettettebb és nyomorúltabb: Ha pedig ember az igen jó ſzerentsések közzé ſámlálándja, nyilván mindeneknél leg-ſzerentsésebbnek találtatik. *Valeri° M. l. 6. c. 11.*

Oh mitsoda e' földön az embernek élete! Mint hányattatnak ide' stova ſzéllyel a' vak ſzerentsétöl a' ſzegény nyavalyás Ádám-fiai! Miképen a' hajó a' háborús tengeren, melly a' nagy vizi haboktól ide' stova hányattatik. Majd igen el fel-emelkedik, iſmét hirtelen le-ſuhad a' tengeri mély-

mélységre. Ugy tselekedik a' Szerentse-is: és így üzi játékát a' szegény nyomorúlt emberrel. Nagy dolgokra fel-emeli azt, és vizont menten a' földre hajitja azt.

Alcibiades. Erről világos példánk vagyon az *Alcibiades*ben az Athenási jeles fő Fejédelemben: kinek tsudálatos Szerentséjéről *Plutarchus* bövségesen ir; de *Valerius Maximus* egy summában foglalván mond: hogy azt az embert a' Szerentse és a' szerentsétlenség egymás között hasonkétfelé oztották. A' Szerentse önéki nagy fő nemes eredeti nemzetséget, bövséges gazdagságot, szép ábrázatot, termetet, az Athénásbéli Pólgároknak hozzája nagy-jó kedvét és szeretetit, a' főbbséges méltóságot és ditsőséget, erőt, hatalmat, jeles jó *ingeniumot*, és nagy böltseséget adott. A' Szerentsétlenség ellenben, kárhoztatta, számkivetésbe üzte, javairól meg-fosztotta, szegénységbe, Pólgárok gyülölségébe és irégységébe, és végre keserü halálba hozta.

De mire hozunk illy sok pogány példákot elő? Az Istennek minden Szentei világ kezdetitől fogva, a' tsalárd szerentsének állhatatlanságát és hamis fogásit, ravasz álnokságát eléggé vötték eszekbe és meg-tapasztalták. De nem biztak ők a' Szerentséhez; hanem mindenkoron a' mindenható Ur Istenének kegyelmes gondviselésére, igazgatására, örizésére, óltalmazására néztenek: A' kinek akaratja nélkül, igen jól tudták azt, hogy ő rajtok még tsak egy leg-kisebb dolgotska sem eshetik. A' mint *Dávid* szól: *A' ki lakozik a' felséges Istennek rejtekében, és a' hatalmas Istennek árnyékában nyugoszik*; azt mondja az az Urnak: *Én ól-*

Sólt. 91: 1.

Én óltalmam vagy, énerösségem, én Istenem, és tebenned bizom.

De mindazonáltal ugyan még-kellett a' Szerentsének tsalárdságát érezniek, a' mint ez okért fel-kiált szent Ágoston: *Surgat nunc Adam, cum omnibus posteris &c.* Kelljen-fel az Ádám mindé ő utánna születtekkel, és mondják-meg mindnyájan és valljak-meg: Hogyha valaha közzülök élt-é olly, a' ki olly szerentsés lett vólna, hogy ő néki mindenekben az ő szivének kivánsága szerint lett légyen dolga; és soha semmi szerentsétlensége nem lett vólna. Mert bizony az, a' mint ő maga-is mondja az Istennek Szenteiről: *Charissimus Deo, plenissimus flagellis:* Mennél szerelmesb kereszтyén, annál nagyobb kereszt fején. Mert a' mint a' Sóltár mondja: *Tsudálatosképpen vezérli az Ur az ő Szenteit! És többire mindenkor az Itéletnek az Ur házától kell el-kezdetni.*

Sól. 4: 4. 1 Pét. 4: 17.

Kitsoda nyert minden emberek közzül nagyobb kegyelmet az Ur Istentől, ki vólt nagyobb és az Isten házában hivségesb Mósesnél? Nem vólt-é önéki az Urral barátságos *conversatiója*, és kedves egyesége? és látta az Urat szinről-szinre? Nem önéki kellett vólna-é azért mindeneknél leg-szerentsésebb és vigasságosb embernek lenni az egész földön? De mit mond az Irás? Sokkal inkább sanyargattatott ő mindeneknél. Mert minekelőtte születtetett vólna, immár halálra *sententiáztatott* a' Faraó Királytól, egyéb Izraélita gyermekekkelegyetembe. Minekutáña pedig e' világra születik, az önnön annyától, ki ötet e' világra hozta, a' Nilus vizébe vettetik, a' környü *Crocodilus*oknak és halaknak ételül adatik.

Mósesnél. 4 Mós. 12: 7, 8.

De

2 *Mós.* 2:5. De a' *Faraó* leányától *Termutis*tól meg-találtatik, fel-vétetik, annak fiává választatik, a' Királyi udvarban Uri módra neveltetik. Midön fel-nött vólna, és az ö jóságait esmérné, Hadi fö Vezérül választatik a' Szeretsenek ellen, a' kik Égyiptomba bé-ütöttek vólt. Ott ö nagy ditséretet, hírt nevet nyert, hogy a' Szeretseneket el-kergette, és tulajdon országokban-is igen zorongatta. Honnan ö bizonyos reménséget vött a' Korona felöl, és a' Királyi *succession* felöl. De leg-ottan, (a' mint *Josephus* és *Sabellicus* irják) meg-fordúlt az ö Szerentséje, és a' ki azt alította, hogy Királlyá lehetsen; az egéz országból *proscribál*tatik, számkivettetik; és ha el-nem zaladott vólna, oda lett vólna élete.

Joseph. l. 2. c. 5. *Sabell.* l. 7. c. 8.

Sok ideig után idegen országban juhokat kellett örizni. Akkoron változik állapatja, midön Isten ötet az ö Izraelita népének fö Hadi Vezérévé tézi, hogy az Égyiptomi szolgálatnak házából ki-hozná, és ö általa Faraó Királyt meg-büntetné, a' veres tengeren és a' Puztában sok tsudákat tenne, és az ö Törvényét nékie adná. Honnan ö mind az egéz világon sokkal híresb nevesbé lött, hogy nem mint az elött vólt.

Ihon melly tsudálatosképen bánik és játzodozik a' Szerentse, az Istennek meg-engedéséből, még az Istennek fiaival-is és nagy Szenteivel. Sok több példákat-is hoz *Sabellicus* elö ugyan azon helyen a' bizonytalan zerentsének tsalárdságáról; Jákób Pátriárkáról, Jóbról, Dávidról, Joásról; *Gregorio Septimo*, *Sarra*, *Columnio*, *Ludovico*, *Sfortia*, *Servio Tullio*, *Fustidio*, *Ventidio*, *Fulvio*, *Metello*. Mellyek mivel réz zerint a' zent Irás-

Irásból, és az ö Históriájokból esméretségesek; más részént a' világi Históriákból meg-olvastathatnak, mi rövidségnek okáért itt elö nem hozzuk. Hanem tsak egygyet vagy kettött említünk-meg.

Ki lehet zentségesb Dávidnál? Ki vólt böltsebb Salamonnál? Mitsoda Királyok vóltanak e' földön az Istentöl több jókkal és gazdagságokkal meg-áldattatván, fellyebb tizteltetvén, és kiknek vólt jó hírek nevek mezzebb terjeztetvén? Melly Királyok vóltak vizontag e' földön több kereztel, nyomorgással, sanyarusággal meglátogattatván az önnön házoknál, udvaroknál, mint ezek? Nem igen sok jó napjai vóltak Dávid Királynak e' földön. Egéz élete tellyes vólt nyavalyával, nyomorúsággal, mint az ö drága zép *Psalmus*i mútatják. Ifjúságának idejét, a' kergettetésben és számkivetésben tölti-el. Midön a' Királykodásra mégyen, ellene támad az egéz Izrael tiz nemzetsége, és Isbósetet a' Saul fiát téznek Királlyá. Ezekkel hazájában való hadat kellett néki viselni egéz nyólcz eztendeiglen. Minekutánna a' birodalmat kezéhez véi; ellene támadnak minden pogányok és mind a' környékbéli Királyok, A' Filistéusok, a' Moabiták, *Hadad Ezer*, a' Sirusok Damaskusból, az Édomiták, az Amálékiták, és Ammoniták. Az ö tulajdon házánál indít az Ur Isten mindenféle zerentsétlenséget és vezélyt. Ammon a' Dávid fia, meg-zeplösíti Thamárt az ö mostoha hugát. Mellyért meg-öli ötet, a' Thamár báttya az Absolon, és ki-fút az országból. Midön pedig az Attyával alig békéllett vólna-meg, ki-üzi azt or-

Dávid. Salamon.

Dávid.

ſágából, meg-fertezteti fényes nappal az egéſz Izrael ſzemei előtt az ö Attyának ágyasit és aſzſzony-népeit. Egéſz hadi Sereggel mégyen az Attya ellen, fel-akad a' tser-fa ágak közzé, és három dárdával veretik által a' ſzive, mint a' ſzent Irás, Sámuel könyvében külön-külön helyeken bizonyitja. Mind ezek keſergették a' Dávid ſzivét; mennyi ſzidalmat, tsúfoltatást ſzenvedett ö e' miatt ellenſégitől és barátitól? Hogy ez illyen nagy ſzentséges Próféta házánál-is, illyen botránkoztatás, pártütés és vér-ontás indittatik. Melly miatt meg-ſzakadhatott vólna az ö ſzive, hogyha az Iſtennek kegyelmével és irgalmasságával nem vigaſztalta vólna magát.

Augustus. Dávid Király mellé állaſſuk *Auguſtus* Csáſzárt: A' ki ennek Hiſtóriáját olvassa, eléggé nem tsudálkozhatik a' Szerentsének tsalárdságán, mellyet tselekedik a' leg-főbb ſzemélyeivel-is az egéſz emberi nemzetségnek. A' Szerentse és a' ſzerentsétlenſég egyaránt oſztoztak e' Csáſzárral-is. A' birodalomnak igazgatásában igen ſzerentsés, házánál pedig mindeneknél leg-ſzerentsétlenb vólt. A' Szerentse ötet fövé tötte, és a' Római Monárchiának, az egéſz világ birodalmának kezdöjévé, midön alig vólna húſz eſztendös. Nagy erös hadakat viſelt, minden ellenſégit meg-győzte, és békeſséget ſzerzett ez egéſz világon; De azonközben a' ſzerentsétlenség ezen a' nagy és egyébként ſzerentsés Monárchával-is igen ſzéles moſtoha kézzel bánt, és az ö hatalmát ennek Csáſzári teſtén igen gyakorlotta, mellyet igen nehéz fogyatkozások és betegségek alá-vetett; magtalan házaſsággal, leányával, annak gyermekeivel

keivel és egéſz nemzetével ſzomoritott Honnét meg-tetſzik, hogy nintsen e' földön olly ſzentséges és felſéges rend és állapat, a' mellyben a' Szerentsétlenſég nem regnálna, és a' holott a' tsalárd Szerentse az ö álnok tsintalanságit ki ne mútatná, a' mint a' *Poëta*-is meg-vallja. *Ovid. 4. de Ponto.*

Ludit in humanis divina potentia rebus,
Et certam præſens vix habet hora fidem.
Tu quoque fac timeas, & quæ tibi læta videntur,
Dum loqueris, fieri triſtia poſſe puta.

Az emberek dolgában e' világon,
A' Szerentsének ſok játéka vagyon.
Nintsen olly óra, nints olly ſzempillantás,
Hogy ne láttatnék tőle tsalárdkodás.
Őrizkedjél te-is azért ſzüntelen,
A' Szerentse hogy ne ejrsen veſzélyben.

Justiniánus. Látjuk ezent *Juſtinianus*ban, ezen nevén a' Napkeletre való Római birodalomnak Conſtántzinápolyban lakó második Csáſzárban. Ezt egy *Leontius* nevü *Patricius* meg-fogja, és az orrát el-metſzeti, és Cherſonába küldi *exilium*ba, vagy ſzámkivetésbe. Három eſztendö múlva *Leontiust Tiberius* viſzont meg-fogja, haſonlóképen az ö orrát-is el metſzeti, és fogságba vetteti. Azonban *Tiberius* ſzivében gyanúság gerjed egy fö nemes Urra, *Philippicus Bardanes*re, mintha ez az ö Koronájára vágyódnék. E' gyanúság annyira mégyen, hogy azt látja álmában *Tiberius*, mintha egy Saskeſelyü repesne a' *Philippicus* fején: El-üzi annakokáért, és Cherſonába küldi ſzámkivetésre *Juſtinianus*hoz; *Juſtinianus*nak-is halálára igyekezik: ez pedig a' Török Csáſzárhoz *Chaganus*hoz folyamodik; ki néki fel-véſzi ügyét, gondját, feleſégül néki adja húgát, és viſzontag

az ö elébbeni Csáſárságában helyhezteti, meg-fogja és meg-öleti *Tiberiust*. *Juſtinianus* még a' fogságban találja az ö ellenſégét a' *Leontiust*, a' ki az ö orrát el-metſette, a' melly fogságba ezt *Tiberius* vettette vólt, és valóban meg-állotta boſzúját rajta. Midön azért *Juſtiniánus*-is, a' mint az elött *Tiberius*, félne a' *Philippicus*tól, és ötet meg-akarná ölni És hadi népével Cherſonára menne, a' melly Cherſona város *Philippicus*sal tartaná, meg-ſzállja a' várost, és hogy nagy bátorsággal vólna alatta; Ki-ütnek a' polgárok *Philippicus*sal, meg-futamtatják *Juſtinianus*t, el-érik és meg-fogják a' fiával együtt, és egy bárddal mind kettönek el-ütik a' fejeket. És így a' *Philippicus*, a' *Tiberius* álom látása ſzerint, minden reménſége felett nagy véletlenül az el-üzetett *exul*ból, ugyan Római Csáſzárrá léſzen. De ez ö Szerentséje ſem tart ſokáig: mert el-árúltatik *Athanaſius*tól, és ki-tolyatnak a' ſzemei.

Metellus. A' *Metellus*nak haſonló példáját adjuk ehez, a' fenn meg-említett *Sabellicus*ból. Ez Rómában nagy tiſztelségre emeltetett. Elöſzör egygyik vólt a' 15 férjfiaknak, oſztán a' Lovas ſereg Hadnagyává válaſztatik, kétſzer Római Pólgár-meſter. Elöſzör-is ö hordozta véle az Éléfántokat a' *triumphus*ban. *Sabellicus* és *Plinius* majd egyenlö ſzókkal említik; hogy ö benne a' Szerentsének e' Tiz tzikkelyei vóltanak, avagy tiz *ornamentum*i és ékességi, a' mellyekkel fel-kelljen annak ékesíttetni, a' ki vóltaképen Szerentsés Pólgárnak akar hivattatni valamelly fö városban. A' mint tudniillik; jó vitéz ember vólt, ékesen ſzóló: jó ſzerentsés: jeles dolgokat tselekedett hazájának haſznára: A' leg-fóbb tiſzteket viſelvén ſzolgált: nagy értelmességnek ajándékival birt: Tekintetes tanátsbéli Ur; jóſzágokkal gazdag, mellyekre tiſztességgel tett ſzert: Jól neveltt gyermeki és örökösi: és az ö jóságos-tselekedetiért, drága híre neve vólt, valamelly ditséretes városban. De ſenki ne gondolja azért, hogy ezekkel önéki ſemmi háborúsága és nyavalyája nem lett vólna. A' Szerentse ö rajta-is meg-mútatta tsalárd álnokságát; hogy végre meg-vakúlna, hogy az ö maga ditsöſégét ne láthatná, és nemis vehetné haſznát. Igaz ez, a' mit *Ovidius* mond:

Paſſibus ambiguis Fortuna volubilis errat,
Et manet in nullo certa tenaxque loco.
Sed modò læta manet, vultus modò ſumit acerbos,
Et tantùm conſtans in levitate ſua eſt.

Tsudás a' Szerentsének futkoſása,
Sohól nintsen bizonyos meg-állása.
Ne hidgy néki, ha néked jó ſzínt mútat,
Mert utánna ſzerentsétlenſég futtat.

Senki azért a' Szerentsének tündöklö ſzépſége által, és édes moſolygása által magát el-ne hadgya hitetni. Mert midön az leg-fellyebb emelkedett, és leg-örvendetesbnek jelenti magát, jelen vagyon ottan a' le-omlás, és menten fekete gyáſz-ruhát borít nyakadra. És a' kit ö meg-akar tsalni, nagy barátságos nyájasságot tart azzal: a' mint a' Pogány *Plinius* mondja: *Quæ facit magna gaudia, niſi ex malis magnis: aut quæ mala immenſa, niſi ex ingentibus gaudiis.*

A' Szerentse bánatot a' vigságból,
És nagy örömet ſzerez a' bánatból.

És a' *Seneca* is imigyen ſól:

Fortuna cum blanditur, captatum advenit.

Ha a' Szerentse moſolyog kedvedre,
Akkor álnok tört vét veſzedelmedre.

Amaſis *Herod. lib. 1.* Mellyet igen jól értett az Égyiptomi *Amaſis* Király, mert midőn ö látná, hogy a' *Polycrates*, a' ki ö véle frigyet vetett vólt, olly igen jó ſzerentsés vólna, hogy valamit kezdene, mindenben kedve ſzerint való elö-meneteli vólna, követe által meg-küldi néki a' frigy-levelet, és ki-véſzi magát annak barátságából. Meg-gondolván azt, hogy az ollyã nagy jó Szerentsére, nem ſoká. ra hirtelenſéggel való ſzerentsétlenség következnék. A' mint meg-is lett: a' mellyben ö nem akart réſzes lenni. Azért mondja a' ſzent Ágoſton: *Proſpera hujus mundi aſperitatem habent veram, jucunditatem falſam, certum dolorem, incertam voluptatem.*

A' Szerentsére nagy ſzerentsétlenség,
Örömre következik keſerüſég.

II.

Hogy a' nagy Szerentse ſem hoz tellyes örömet.

A' minthogy a' Szerentse ö magában tsalárd és hamis, azonképen hamis tsalárd örömet és hijába-való reménſéget ſzerez és hoz: Szinte úgy ö magában nem tellyességes, és tellyesség nélkül való örömet, reménſéget és nyúgodalmat ſzerez. És tsudálatosképen tseréli, változtatja dolgokat az embereknek egéſz életekben. Né-
1. mellynek *patrocin*ál egéſz életében, de gyalázatosan el-hadgya azt vénſégében, és végtére olly igen

igen meg-ſzomorítja, a' melly igen annakelötte meg-örvendeztette vólt, és valami jót egéſz életének rendiben néki engedett, attól egyſzer'smind hirtelenſéggel meg-foſztja. Másnak egéſz 2.
életében tsak egy kedves örömötskét ſem engedett, de utólra nagy barátságoson tekint arra. Némellyet, eleve és utólban ſanyargat, de életének közepén meg-örvendeztet. Ellenben né- 3.
mellyeket életeknek közepiben ſzomorít-meg, 4.
és elsöben és utólban vélek kedvesen lakozik. Némellyekkel ſemmi idöt, rendet nem tart, ha-
nem játſzik vélek, öröm és nyomorúság által, 5.
veſzéllyel, jó állapattal, tsuda komorkodással, mint a' fenn meg-irtt példákból meg-láttuk. Némellykor tetſzik az Iſtennek, hogy valakit a' 6.
Szerentse által az alatson állapatból leg-felsöbb ditsöſségre, fel-emeljen: mint *Móſest*, *Sault*, *Dávidot*, *Eſtert*, a' *Machabéus*okat, *Sfortiát*, *Villichiust*, *Agathoclest* és ſzámtalan ſokat. Vi-
ſzontag le-hajigál az Iſten a' Szerentsétlenség által, 7.
nagy-magas fö renden valókat, a' leg-felſségesb ditsöſségből a' leg-mélyſségesb nyavalyásságra. És *depoſuit*, le-vetett játſzik vélek, mint *Hámán*nal, *Vaſtival*, *Adonibéſekkel*, *Crœſussal*, *Henricus quartus*sal, és többekkel. Némellynek ittegyen, más-
nak meg más helyen vagyon nagyobb öröme, 8.
Szerentséje.

1. *Kiket örvendeztetett-meg a' Szerentse elsöben, és végtére meg-ſzomorított.*

Noha illyenek ſokan találtatnak minden Hiſtóriákban, de mi kedves rövidségnek okáért, tsak egynéhány kiváltképen valókat ſzámlálunk

elö, hogy mi ez illyen példákból meg-esmérhessük a' Szerentsének tellyesség-nélkül való vóltát.

Poly-crates. Meg-említettük oda fel a' *Polycratest*: Igen jó szerentsés ember vólt ez egész életében, akar mit kezdett ö, tselekedett, akar melly tsudásan és szokatlanúl fogott-is ö akarmihez; de a' szerentse ugyan mindenkoron hivségesen és igen kedvességesen bánt ö véle. Minden szomszédságit meg-győzte hadaival, azoknak tartományit városit meg-vette, és oztán ismét meg-adta nékiek. Midön kérdenék, miért mivelné azt? azt felelte, hogy ö azzal köszönetet nyerne, midön valakiét el-venné, és ismét viszsza adná néki, sokkal inkább hogy nem mintha semmit tölök el-nem venne, úgy játszott a' Szerentsével, mint ö véle a' Szrentse; de végre, hogy a' tsalárd Szerentse hátat kezd hozzá fordítani, olly gonosz ellensségévé válik, a' melly igen ötet annakelötte kedvelette: és egyszersmind nagyobb lett az ö szerentsétlensége, hogy nem annakelötte minden jó Szerentséje lehetett vólna; és majd mint a' minden Szerentsének leg-magasabb tornyából, minden szerentsétlenségnek leg-mélységesb örvényébe nyakra före tasitja. *Orates* a' Dárius hadnadgya, nagy álnoksággal, a' mint meg-halljuk, hozzája tsalja, barátságosan fogadja, de szörnyüségesen *tractál*ja és vendégli: mert mezítelen vetkezteti, és egy magos hegyen, minekutánna keményen és eléggé meg-kínozta, tsigázta vólna, egy keresztre szegeztette. Ott függött mindeneknek tsúfolására, keményen sütötte nappal a' hévség, hogy a' kövér sírja minden testén alá folyt, és így süttetett, égettetett elevenen. Ejtszaka rettegteti ötet a' setétség, és a' sok szörnyü éjjeli látás; míglen nagy kínlódással meg-kell halni.

A' Szerentsében nintsen semmi bizonyos. 69

*Hugolinus*ról és az ö nagy Szerentséjéről oda- Hugo-fel emlekeztünk, és azt-is elö hoztuk, mitsoda linus. feleleti lett vólt az ö kérdésére, és a' mi néki megjövendöltetett vólt, azt a' ki-menetel bizonyosnak mútatta. A' Szerentse ö néki egész életében híven szolgált, és ö-is a' Szerentsének; de végre tsalárdságát ö rajta valóban meg-mútatja. A' Gibellinusok, (mivel ö a' Gvelfusok pártján vólna) Kiknek hadnagyok *Rogerius* a' Pisai Püspök vólt, reá mennek, környül vészik az ö házát, meg-ostromlják és meg-vészik: Szeme elött meg-ölik egy fiát, és egy unokáját, kik az Attyokat óltalmazták, és ö magát meg fogják és egy toronyba vetik két fiaival és három unokáival együtt, erösen bé-zárják, és a' kúltsot a' torony alatt folyó Arnus-vizébe vetik Ott kellett nézni, hogy az ö szerelmes fiai és unokái, az önnön ölében, és ö maga-is vélek együtt éhel halnameg, és nagy-kiáltással és jajgatással végeznék életeket. Ez lett ki-meneteli a' nagy szerentsének.

Melly nagy méltóságra és ditsöségre emelte légyen a' Szerentse a' jeles fö személyt a' *Belisariust* az ö ditséretes tselekedeti által, meg-möd ja a' Hisztória. Meg-győzi a' Persákat, ki-üzi a' Vandalusokat Afrikából három hólnap alatt. Meg-fogja azoknak Királyokat *Gilimerust*. *Triumphus*ban és Győzedelmi pompában hordozza azt. Olaszországból ki-kergeti a' Gottusokat, meg-szabadítja kezekből Rómát, meg-fogja *Vittigest* az ö Királyokat, és *triumphus*sal viszi Constántzinápolyba. Mellyért ditséreti hirdettetik ez

tik ez egéſz világon. és *Juſtiniánus* Csáſzárnál olly igē kedves és betsületes vólt, hogy néki tiſztességére aranyakat veret, és egy felöl az önnön Csáſzári képét, más felöl a' *Beliſariusét* ütteti azokra: ez felibe irással, *Beliſarius Romanorum Decus*, az-az, *Beliſarius* a' Rómaiaknak ékesség, tiſztesség. E' Szerētsés *Beliſariust* e'vitézlö nagy férjfiat, és jeles fö hadi Vezért, olly igen el-hadgya vénſégében oſztán a' Szerentse, hogy néki a' Csáſzár mind két ſzemeit ki-tolyatja, és el-vészi minden javait, és olly nagy ſzegényſégre juttatja, hogy végre Conſtántzinápolyban a' ſzent *Sóphia* Temploma elött kóldúlná kenyerét.

Ide tartoznak *Julius Cæſar* és *Pompéjus*, mind ketten jó Szerensések, jeles bölts és tudós Regnálók, kezdöi és fundálói a' Római Monárchiának. Kikröl *Plinius* irja, hogy ezek ketten mint hatalmas diadalmasok, ez egéſz világot bé-töltötték hatalmas tselekedetekkel; de mindazáltal ez illy felséges hatalmú Férjfiak-is, ugyan ſiralmason és keſerves jaj ſzóval végezték életeket.

Julius Cæſar. *Julius Cæſar* nagy vitézséges tselekedetivel a' Nagy Sándorhoz haſonlíttatik. Mert háromſzáz nemzetségeket hódoltatott-meg, és vetett a' Római birodalom alá. Ötvenſzer ütközött-meg mezei ellenſéggel. Franczia orſzágban tiz eſztendeig hadakozott: és 8-ſzáz várost vett-meg oſtrómal. Ötſzör *triumphált* Rómában, meg-győzte a' Helvetiusokat, kik háromſzor-való ſzáz-ezer emberrel mentek ellene; Száz-ezernél többet fogott-meg bennek. A' több Németeket, a' kik nagy ſeregekkel támadtanak ellene, egynéhány ízben meg-győzte. Egyſzer közzülök nyólczvan

van ezert vágott-le, és Királyokat *Arioviſtust* meg-fogta. Másſzor, hogy nagyobb erövel jöttek vólna, négyſzer-való ſzáz ezert vert meg. Midön ök még egyét próbáltak vólna, *Vercingentorix* Kapitánnyok alatt, iſmét meg-verte öket, és hogy az Alexia városbā úgy-mint ſzáz-nyólczvan ezeren ſzaladtanak vólna, meg-ſzállotta öket. Akkor azoknak iſmét háromſzáz-ezeren jönek ſegítségekre. Midön e' két felöl való ellenſégi ſeregekkel látja magát, mint erös két kö-falokkal bé-zárlatni, nagy tsudálatos ſietséggel mind két részt meg-verte, és Királyokat-is meg-fogta. De ha mi minden ö dolgait elö akarnók ſzámlálni, ſok idö kivántatnék arra. Nemde a' Szerentse nem úgy lakott-é véle egéſz életében, mint édes fiával? De nem felejti-el terméſzetit. Végezetre el-hagyja ötet a' Szerentse, úgy annyira, hogy *Caſſiustól* és *Brutustól*, és egyéb *conjuratus*októl 23 ſebekkel ölettetnék-meg a' Római Tanátsházban.

Imé melly nyavalyás dolog e' világnak minden ö ditsöſége! Ez *Julius Cæſar*, a' Római Monárchiát nagy munkával fáradtsággal ſzerzette, mellyért tizenkétſzer való ſzáz-ezer embernek vérét ki-ontotta, de még ſem veheti ennek haſznát. Midön a' nyugtalanságot, hogy már le-tenné, és nyugodalmasan akarna regnálni, és az ö elviſeltt fáradtságinak haſznát kivánná venni, leg-ottan ſzörnyen meg-ölettetik.

Pompejus Magnus, a' ki méltán Nagy *Pompéjus*nak, második *Agamemnon*nak és *Hercules*nek, és *Rex Regum*, a' Királyok Királlyának hivattatott az övéitöl, ki majd az egéſz világot meg-hódoltatta, és a' Római birodalom alá vetette. Az Pompejus.

egéſz Afrikát Délre; oſztán Európának nagy ré-
ſzét Éſzakra; Egéſz Hiſpaniát Nap-enyéſztre, a'
holott ö mint egy 8-ſzáz és hetven hat városokat
vett meg. Végre földön vizen Nap-támadatra,
a'kisebb és nagyobb Aſiát-is el-foglalta. Nyólcz
ſzáz és 46 hajókat nyert: Harmintz-egyſzer való
ſzáz-ezer, és nyóltzvan-három ſzáz-ezer ellenſé-
get vágottle és fogott-meg. E' nagy *Pompejus*-
is a' Szerentse végre, az elébbeni fel-emelése el-
len, olly igen meg is alázta, és kisebbítette, hogy
egy órában, midön a' *Julius Cæſarra* támadna,
és a' regnálásért és orſzáglásért véle tuſakodnék,
a' *Pharſalicus Conflictus*bã, az ütközettel együtt
ditsöſségét-is el-veſztette. És hogy az Égyiptomi
Ptolomæus Kiralyhoz akarna ſzaladni, egy tsónak-
ban *Achilla* által, a' Király parantsolatjából árú-
lójúl el-üttetik a' feje. A' teſte a' parton temet-
tetik-el, és egy temetés jelentö kö tétetik-fel
reá, ez irással: *HIC SITUS EST POM-
PEJUS MAGNUS.* Itt fekſzik a' Nagy
Pompéjus. E' Nagy Pompéjusról irja *Ovidius*:

Quid fuerat Magno majus? tamen ille rogavit;
Submiſsâ fugiens voce clientis opem.
Cuique Viro totus terrarum paruit orbis,
Indigus éffectus omnibus ipſe magis.
Ki vólt Nagyobb Pompéjusnál e' földön?
Még-is mást kér, hogy rajta könyürüljön.
Kinek ez egéſz világ mind engedett,
Végre minden ſzegénynél ſzegényebb lett.

Ezen Regeſtromba tartozik a' Nagy Sándor-
is, kinek a' Szerentse úgy kedveskedett, hogy
16 eſztendök alatt az egéſz világot birodalmába
hajtja. De mihelyt a' Szerentse töle el-álla, az
Iſtennek meg-engedéséből, egyſzer'smind az
egéſz

egéſz Monarchát, és az ö maga életét-is el-veſzti.

Ide tartoznak, *Sámſon*, *Jonathán*, *Holofernes*, *Hannibál*, *Cicero*, *Demoſthenes*, *Craſſus*, *Carolus V.* *Tam in morte humilis*, *quàm in vita glorioſus*. A' mint róla ir *Sabellicus*, hogy olly alatson alázatosságra jútott végre halálakor, a' melly ditsöſséges az elött vólt életében. Sokan vóltak illyenek, kiknek hiſtóriájokat, példájokat ide irni késö lenne. Carolus V.

Mindazáltal a' *Saxo* könyvéből, a' Dániai *Regnerus* Királynak imez egy példáját nem léſzen illetlen meg-említenünk. Ennek egéſz életében olly igen jó Szerentsésen vólt dolga, hogy ö rajta ſoha ſemmi ſzerentsétlenſég nem eſnék, ſem ſzerentséje ötet meg-nem ſzomoritaná. Ifjú korában egéſz Norvegiát hatalmába vette, két nagy Sárkányokat ölt-meg, és el-nyeri azzal az igen ſzép *Thorát*, a' Svécziai Király leányát. Meggyözte amaz erös vitéz *Haraldus*t, és el kergette azt. *Sorlus*t a' Svécziai *Tyrannus*t meg-ölte, és így három orſzágot hajt hatalmába. Dániát, Svécziát és Novergiát. De azzal még nem elégedik-meg; hanem meg-véſzi Angliát, Scotiát, és az Orcades ſzigeteket. Haddal indúlt a' hatalmas győzhetetlen *Carolus M.* ellen-is, Nap-támadatra-is el-mégyen, meg-ſzorongatja és el-győzi a' Görög orſzági és Hellesponti Királyokat, és az ö birodalmát e' világon ſzéllyel igen meſzſze ki-terjeſztette. De a' Szerentse, ki ö néki tellyes életében mindenkoron édest moſolygott, és minden ſzándékában véle vólt, hirtelen el-fordúl töle vénſégének idején: Midön az Angliai *Helles* Királytól, kit elébb el-nyomorított vólt, vi-

Lib. 9. Regnerus.

ſzon-

ſontag meg-gyözettetnék, és fogságba vettetnék, 's a' kigyóktól eméſztetnék-meg.

Haſonlóképen a' *Sylla*, ki magát nagy Szerentséjeröl Szerentsés *Syllá*nak neveztette, a' férgektöl eméſztetett-meg.

11. *A' kiket a' Szerentse elsöben meg-ſomorított, és végre oſztán meg-örvendeztetett.*

Sokan vannak az ollyanok-is, de mi rövidségnek okáért tsak egyetskét hozunk elö.: tudniillik a' Dániai *Sveno* Királyt; a' mellyre minket a' fenn meg-nevezett *Danica* hiſtória emlekeztetett-meg. Nagy kegyetlen *Tyrannus* vólt e' *Sveno*, elöſzör az ö birodalmában. Az Attya jeles Iſtenfélö Király vólt, és a' Kereſztyén Hitet ö vette-bé elöſzör, 's ö vitte Dánia orſzágba. Annakokáért el-kergeti ötet ez az ö fia. De ez ö iſtentelenſégéért valóban meg-kellett néki lakolni. Mert annakutánna oſztán ſemmi jó ſzerentséje, kedves nyugalma nem lött. Hadakozott a' Pomeraniai hatalmas Julin város ellen, a' melly moſtan nintsen ugyan. Ezek néki hadát megverik, és ö magát egymás után háromſzor fogják-meg, és mindenkor annyi ſatſzért botsátják-el, a' mennyi aranyat ömaga nyomott, és annyi ezüſtért, a' mennyit kétſzer meg-nyomhatott. Elöſzör való ſatſzát a' kints-tartó házból fizeti-meg: Másodſzor el-adja az ö Vadas erdejét, réteit és ſzántóföldeit, és úgy tette ſzerit a' pénznek. Harmadſzor meg-róják magokat a' tiſzteſséges Aſzszonynépek Dániábã, és ſatſzára adják néki, az ö ékeſségeket, arany-lántzokat, gyürüiket és drága-köveiket,

Sveno.

veiket, hogy a' Király ki-váltatnék, az egéſz orſzág tsak nem el-adatott.

Nem türhetem, hogy itt elö ne beſzélljek egy tsuda tréfás dolgot, a' *Cranczius*ból, mint fogatt-tatott-meg e' *Sveno* Király háromſzor a' Julin városbéliektöl. Mind a' két had a' Dánusoké és Julinusoké hajókon vóltak a' tengeren egymás ellenében. Éjjel véſzik eſzekbe a' Julinusok vigyázói, hogy a' Dánusok ſtrásás ör-állói reggelfelé el-nyúgodtak vólna. Tanátskoznak azért, mit kelljen tselekedniek, hogy az ellenſéghez nyúlhaſſanak, és reájok ütheſſenek. El-kéſzíttetik egy bátor ſzivü vitéz legény, ki a' Dániai nyelvet-is jól-tudná, bé-hág ez egy kis hajóba, melly arra jól el-vólt intézve. Ezen ö nagy halkal mégyen a' Dánusok tengeri Hadnagyához, tudván azt, hogy ott légyen a' Király, azt tetteti, mintha ö-is a' Király népe közzül való vólna; és mint egy vigyázó Strásás: Hivja a' Királyt, vólna valami titka, mellyet ö Felſégének ſietséggel akarna meg-jelenteni, a' mellyen felette igen állana a' dolog, az ellenſégnek nagy-kárára, avagy mindeneſtöl fogva meg-veretésére. Ez embernek bátorsága ki-véſzen a' Királyból minden félelmet. Elö-jö a' Király a' hajó palló deſzkájára, amaz azon kéri, hogy közelb járúljon hozzá, hogy ſenki ne hallaná, a' mit akar mondani: midön a' Király a' deſzkán már félig ment, e' vitézlö nagy ſietséggel és erövel megragadja a' Királyt vállánál fogva, és hozzája vonſza a' hajótskába: a' többi ſietséggel el-taſzítják a' hajótskát, és a' Királyt el-viſzik az övéikhez. A' nagy rémülés miatt a' Dánusok elöſzör nem tudnak tsak fegyvert-is

Lib 4. c. 22.

vert-is kapni; semmit kiáltani sem mérnek. Legottan mind a' két félnél nagy külömbözo kiáltás kezdetik. Imezek rikkantnak nagy örömökben. Amazok rikóltnak, jajgatnak vezedelmeken. A' Julinusok lassan-lassan fel-vonják a' vitorlákat, és az el-fogott Királlyal jó szél mentében vigan elmennek. Hogy innen is, a' mint meg-mondaték, úgy el-szabadúl; Sokkal nagyobb szerentsétlenségbe esik. Környül-vétetik a' Svecziai *Ericus* Királytól, meg veretik, és az országból tellyességgel ki-kergettetik. Szalad Norvegiába, segitséget kér az *Olahus* Királytól, a' kit azo Attya *Haraldus* állatott volt-fel. De attól csak meg-utáltatik és tsúfoltatik Onnat fút Angliába, holott az *Edvardus* Király Kémnek alitja, és meg-hagyja, hogy az országból ki tiztúljon. *Skótia* fogadjabé végtére, a' hová leg-kevesb reménsége volt. Itt kezdi dolgát szorgalmatosan meg gondolni, honnan származnek ö reája mind ez a' nagy szerentsétlenség: véli eszébe, hogy a' Keresztyén *Religió*nak meg-vetése és üldözése, és az ö jámbor Attyának meg-utálása volna oka minden ö vezedelmének. Magába száll azért, *pénitentziát* tart, meg-vallja bünéit és szive szerint szánja, bánja vétkeit: meg-tér azért, és Keresztyénné lészen: Ottan hamar oztán hogy *Ericus* meg-halna, ismét fel-találja a' Szerentse, és hozzá jut örökös országához: és az igaz Keresztyéni *Religió*t-is bé-plántálja, *Poppo* Püspök segedelmével, a' ki kiváltképen való *miraculum*mal és tsudatétellel, meg-térítette az egész népet, midön ö az Oltár elott az egész népnek jelen-létében, azoknak kérésekre, egy tüzesen meg-hevítetr izzó vas-

Poppo.

zó vas-kesztyüt, minden meg-sérés nélkül a' kezére vonszon.

Midön honnyában nyugodalomra jutván meg-értette volna, hogy a' Norvegiai *Olahus* Király, (a' ki ötet háládatlanúl, a' mint emlitök, meg-vetette, tsúfolta volt) a' Svécziai meg-hólt *Ericus* Királynak özvegyét kivánná házas-társúl, hogy az által Svéczia országot magához vonhatná; a' meg-említett *Sveno* akarván azon bosszúját meg-állani, és néki azon mértékkel meg-fizetni a' rajta tött *injuriát*. *Subor*nál és választ azért kettöt az övéi közzül, és küldi üket Norvegiába; kik azt tettetnék, hogy öket a' *Sveno* nagy méltatlanúl kergette volna-el. Ezek pedig azért küldettek oda, hogy a' *Syriá*vel való házasulást meg-akadékoznák. Ezeket az *Olahus* el-fogadja, és jól tartja; kik azonban a' *Thirá*t a' *Sveno* leányát minden alkalmatossággal erösen ditsérik szépségéröl és jóságos-tselekedetiröl; és ezt addig üzik gyakorolják, hogy az *Olahus* Király az ö elméjét nem tsak el-fordítja a' Svécziai özvegytöl, hanem Követeket-is küld *Sveno* Királyhoz Dániába, az ö leányának Thirának meg-kéretésére. *Sveno* nékie nagy *spérantiát* és reménséget szerez. Mikoron azért annak *Olahus* hitelt adott volna; arra beszéllik amazok ketten, hogy a' Svécziai özvegy Syriát, mint egy házasságnak okáért hozzá hivatná; de azonban tsak meg-tréfálná. Midön el-jút, és a' Király kivánságára az ö maga hajójából a' Király hajójába akar menni, egyik végénél a' deszka a' mellyen az egynéhány leányival mégyen, le-szalasztatik, óldatik; és a' Királyné az ö leányival a' vizbe

vizbe lotsannak, és az övéiktöl tsak alig vonattathatnak-ki. Mind ezeket *Sveno* mind ama' kettö által tselekedte, *practic*álta, hogy azt a' házasúlást meg-akadályozza, a' mint meg-is lön. Holott immár látná *Olahus*, hogy a' Királyi özvegy a' rajta tött *injuriá*ért és boßßús gyalázatért ßivét töle el-fordította vólna; ömaga *Sveno* kéreti az özvegyet, és Svéczia orßágot megnyeri azzal együtt. *Olahus*nak-is izenvén az ö leánya felöl Thira felöl való reménségét tsak semmissé téßi. Látván azért *Olahus*, hogy két ßék-közzé ültettetett, és a' tsalárdkodást megértette, olly igen meg-búsúl, és el-haragßik, hogy minden ö erejét hatalmát fel-indítja *Sveno* ellen. De mind hijába, mert a' Szerentse immár a' *Sveno* partján vagyon. Meg-veri azért *Olahus*t és meg-öleti, és így övévé téßi az egéß Norvegia orßágát, a' Svécziait és Dániát. Anglia orßágon-is úgy meg-állja boßßúját, hogy azt-is az ö birtokába hozza: És így oßtán ditséretesen és kereßtyénül regnált jó nyugodalomban és tsendességben, mind életének végeiglen, úgy hogy, mind Isten elött, 's mind az emberektöl betsületben tartatott. És minden Királyoknak ditséretes példát hagyott utánna, hogy abban mint-egy tükörben jól meg-tekintéljék magokat, hogy a' *Religio* tüze valamiképen meg-ne égesse az újjokat: ha ugyan minden ßerentsétlenségeket el-akarnak kerülni, és jó békességben és nyúgodalomban akarják orßágokat birni. Mert meg senkinek nem lett jó Szerentsés vége, valaki arra vágyódott, hogy a' Christust, az ö igéjét és Anyaßentegyházát rontsa és el-törölje.

III. *Kik-*

III. *Kikkel ellenkedett a' Szerentse elsöben, és utólban, középkor pedig kiket örvendeztetett-meg?*

Erröl sokak között láttatos példánk vagyon, ama' nagy hires neves, ditséretes Persiai Monárchában a' *Cyrus*ban. Ennek ifjú-korában kevés ßerentséje vólt; mihelyt ßületett, az öreg Attyától *Astyages*töl a' Medusok Királlyától halálra *sententziá*ztatott és ki-vettetett. Az Annya emlöjétöl el-ßakaßtatik, és az erdön a' vadak eleibe vettetik. Az erdöben pedig egy ßoptatós ebnek tejével tápláltatik, és egy páßtortól neveltetik-fel. Mihelyt pediglen el-árúltatik és megesmértetik, menten ki-kell néki Media orßágból bujdosni, és Persiába vitetik. Cyrus.

De hogy fel-kezd serkenni az ö Szerentséje, és ötet elö kezdi keresni, úgy el-indúl dolga, (a' mint *Herodotus* irja) hogy semmi orßág, tartomány, avagy nép ö néki ellene nem állhatna: valamellyfelé fordúlna, mindenütt merö ßerentse, *victoria* és gyözedelem vólna jelen, és valamelly orßágot igyekeznék meg-venni, ö töle az megnem menekedhetett. *Astyages*töl az ö nagy Attyától el-véßi az egéß Media orßágot, és a' Persiai birodalom alá veti. Hadát vißi *Labynithus*ra, a' Babiloniai avagy Assiriai utólsó Monárchára, ki a' Dánielnél *Balthasar*nak mondatik; meg-véßi Babliont, és el-törli a' sok ideig tartott Assiriai Monarchiát, és a' Persiait fundálja és állatja, mint a' Prófétáknál régen megvólt jövendölve, kik ötet nevén-is nevezték: Innen vagyon, hogy a' ßent Irásnak ßeretöje, és Labynithus. Balthasar.

az igaz *Religio*nak meg-vallója vólt légyen, a' mint azt ö *Daniel*töl, kivel naponként való *conversatio*ja vólt, meg-tanúlta és hiven eszébe vette. De a' Szerentse ötet ismét el-hagyja vénségébe, midön nem szükséges hadat indít, csak merö nagédségból a' Massageták ellen, nem nézvén azt, hogy *Crœsus* Lidiának néhai Királlya, néki titkos tanátsosa azt igen ellenzené. És imigyen szólt nékie, (a' mint *Herodotus* irja;) Ha neked úgy tetszik, hogy halhatatlan vagy, és a' te hadi néped-is halhatatlan, tehát semmire nem szükség néked a' tanáts; ha pedig meg-esméred halandó vóltodat, és hogy a' te néped-is a' halandó embereknek számok közzé tartoznak; tehát megtudjad, hogy te a' Szerentsének, a' melly nem állandó, alája vettetvén vagy. De ezaránt megveti annak tanátsát, és el-mégyen, és midön a' Massagetákra jút, kiváltképen való ravaszsággal él *Crœsus* tanátsából. Mert mivel tudná azt, hogy az a' nép a' bort és az erös italt nem szokta, az ö táborában minden asztalokat drága étkekkel, jó erös édes borokkal el-készittet, és így elhagyja a' tábort, és viszsza mégyen, minthaa' Massagetáktól való féltében szaladna. Mikor azért a' Massageta Királyné Azzonynak, *Tomyris*nek a' fia, a' hadi Sereggel a' *Cyrus* táborába mégyen, és azt el-hagyattatván találja, nagy örömmel kezdnek enni, inni; meg-részegednek, és meg-relepednek. *Cyrus* meg-fordúl és öket mind le-vágja, és a' Királyné fiát meg-fogja. Hogy ezt meg-érti *Tomyris*, így izen a' *Cyrus*nak; hogy noha az ö fiát meg-fogta, és a' Massageták hadi seregének harmad részét el-vesztette,

tette, meg-ölte, nem tegyverrel és vitézi karral, kézzel, hanem azzal a' méreggel, a' mellyel ö és az ö népe naponként magát meg-éteti, megyeszti, és meg-bódítja; de ezt ö még el-zokogná, meg-szenvedné, tsak az ö fiát viszsza-adná, és ismét viszsza-menne. Ha azt nem mivelné, esküszik ö az ö Istenére a' fényes Napra, hogy holott *Cyrus* olly igen szomjúhozná a' vért, rövid idön meg-enyhíti szomjúságát. Melly meg-is lett, midön ötet-is hasonló álnoksággal meg-gyözné. Mert az ütközetben azt tetteti *Tomyris*, mintha ö igen meg-sebesíttetett vólna; meg-futamodik azért kész akartva, az ö hadi népével. *Cyrus* utánok mégyen nagy sietséggel egy szoros úton a' magas hegy alatt; a' mellyen ök az ö seregeiket titkon el-rejtve állatták, olly reménységgel, mintha immár a' győzedelem kezénél vólna. A' midön azért szinte oda vitte a' hová akarta, viszsza-térül, és a' rejtekbe hátúl hagyott sereg elö-rohan, el-fogja *Cyrus*nak viszsza térésére való útát, és így környül-vétetvén, mind magát 's mind egész hadát meg-veri, úgyhogy a' két-száz ezer emberböl tsak egy sem marad, a' ki e' vészedelemnek hirét viszsza-vitte vólna. *Cyrus*nak fejét el-tsapták, és *Tomyris*nek vitték, azt ö egy ember vérrel töltött bör-sákba dugja, illyen szókat szólván: *Sangvinem sitiisti, sangvinem bibe.* A' ki mind vért szomjúhozál, abban most eleget igyál. Így fordúlt-el szerentséje ennek a' hatalmas, bölts, tudós, és bóldog szerentsés Monárchának-is, a' ki annyi országokat és hatalmas népeket meg-győzött; ímé egy asszonyiállattól egész erejével, hatalmával együtt szörnyen le-verettetett és le-tsepültetett.

IV. *Kiket örvendeztetett-meg a' Szerentse elöször és utólszor, középkor pedig szomorgatott.*

Ez illyenek sem kevesen vannak a' Históriákban, de mi csak egyet hozzunk elö a' Szent Irásból; és e' világi Históriákból-is egyet.

Jób. 1 Mós. 36: *Jób* vagy *Jobáb*, a' Második Édomita Király, kiről a' *Mózes* 1. k-ben emlékezet vagyon. Ki felöl *Aristæus* bizonyitja, hogy *Esau* fia lett légyen, elsöben igen jó Szerentsés volt, Istennek áldásából, és leg-jámborságosb és föbb ember volt az országban, és mind az egész szomszédságban. Meg mútatja az ö históriája, hogy önéki hét ezer juhai, három ezer tevéi, ötszáz iga barmai, ötszáz szamári, szolgái, szolgáló-leányi igaz elegen, hét fiai és három leányi voltanak. De ezeket ötöle az Istennek meg-engedéséből a' Szerentse egy nap mind el-vette, és úgy meg-fosztotta, mezítelenitette, hogy önéki az ö annyi javaiból, jószágiból semmit meg nem tarthatna; annakfelette az ö testében fekélyekkel, kelésekkel, varakkal, úgy meg-fogdostatott, hogy tsupán mezítelenül ülne a' hamuba, és az ö nyavalyáit, nyomorúságit, és javainak, gyermekinek veszétét siratná, és tseréppel vakargatná-le az ö testéről a' rútságot, genyetséget; úgyhogy, a' leg-gazdagb és leg-betsületesb jókból, egy órában legszegényebb és nyavalyásságosbb ember lött légyen. De a' melly hirtelenséggel ö le-esett, meg olly-hamarsággal az Isten, a' minthogy ö minden bizodalmát tsak ö benne helyheztette, és az Ur kezéből a' kereszter, nagy békeséges-türéssel felvette, ötet fel-legitette: és ötet javaival es gyermekeivel gazdagbá tette, hogy nem az elött volt, és annakfelette önéki hoszszú és nyúgodalmas életet engedett, hogy gyermekinek gyermekeit-is láthatná, és még az után 140-esztendeig élne.

Augusti: Ambros. Jób. 1: 3.'sa't.

A' *Cyrus*ról imént bé-hozott Históriában, emlékezetet tettünk *Crœsus*ról is, a' Lidiai hatalmas Királyról, ki elsöben, jósággal, tiszteséggel és ditsöséggel olly igen nevekedett, öregbedett, hogy magát e' földön leg-szerentsésbb és bóldogságosbb embernek tartaná. Ugy megvakította volt e' Királyt a' Szerentse, az ö ditsöségében. Azért-is mútogatta *Sólon*nak a' kintseit, és ditsöségét, hogy attól minden embereknél e' földön bóldogságosbnak itéltettetnékés hirdettetnék Kevélységéből, ellenségül támadt *Cyrus*ra, midön látná, hogy ez igé nevekednék, és a' Mediaiak országát a' Persák alá hozta. De meggyözé az ötet, hadi népét meg-veré, mágát megfogá, és 12 nemes gyermekekkel együtt egy rakás fára téteté-fel, hogy meg égettesse. Megesméri ott oztán, hogy ö e' földön mindennél bóldogtalanb ember légyen, ki annakelötte azt alitotta, hogy nálánál bóldogságosb ember ne lehessen. Ott oztán meg emlékezett *Sólon*ról-is, ki néki meg mondta: hogy tsak egy ember sem mondathatnék és nem itéltethetnék bóldogságosnak életének vége elött; mivel senki nem tudhatja, mi eshetik rajta ki-múlása elött. Midön azért a' rakás fán vólna, kiált fel-szóval: *O Solon! Solon!* Mellyet midön *Cyrus* Király meghallana, meg-akarja tudni, mitsoda esméretlen Isten vólna az, a' kihez *Crœsus* az ö halálának utólsó veszedelmében kiáltana. *Crœsus* pedig

veſztég hallgat. Hogy másodſzor-is kérdetnék, ki vólna az a' *Sólon*. Azt mondja, hogy az vólna, a' kit én kivánnék, hogy minden Királyok és kegyetlen *Tyrannus*ok hallgatnának és követnének. Hogy *Cyrus* e' ſzót ſem érthetné eléggé-meg; másſzor-is mondatja véle; hogy meg-tudhaſſa ki légyen az a' *Sólon*. Akkoron meg-beſzélli *Crœſus Cyrus*nak, mind az egéſz dolgot és tellyes hiſtóriát: Mint tartotta ö leg-bóldogságosb embernek magát, mint hivatta hozzá *Sólon*t Athénásból, néki minden kintsét, ditsöſégét megmútatta: reménlvén azt, hogy ötet az-is e' földön mindennél bóldogságosb embernek itélje, és egéſz világra ki-kiáltsa: és *Sólon* böltsen mit felelt légyen önéki. Ö pedig annak mondását, melly bolondúl vette, és meg-tsúfolta. Moſtan pedig igen fején telnék a' mit nem akart hinni. Hogy azért moſt igen bánná, úgy gondolta-meg *Solon*t, és az ö mondását nagy ſzübéli fohászkodással. Midön e' bölts beſzédét *Cyrus* hallaná, meg-gondolja ö-is a' tsalárd Szerentsének állhatatlanságát, meg-gondolja azt-is, hogy ö-is tsak ember, és minden ſzerentsétlenſégnek alája vólna vettetvén; és a' mi moſt *Crœſus*on eſett, noha az-is nagy Király vólt mint ö, mástól ſzinte azon eshetnék ö rajta-is. Meg-bánván azért *Crœſus* meg-égettetése felöl való ſzándékát, le-véteti a' rakás-fáról, és hozzája viteti. Noha a' fa immár meg-gyújtatott vólt és igen égett; úgyhogy a' tüznek meg-ólthatására ſemmi ſegítséget nem reménlenének: Véletlen nagy zápor eső indúl és meg-ólti a' tüzet. Ekképen ſzabadúl-meg *Crœſus* a' halálnak jelen-való veſzedelméből,

méből, és életének hátra maradott idejét *Cyrus* udvarában tsendes nyúgodalomban és jó békeségben minden ſzorgalmas munkás fáratságnélkül töltötte-el, és az ö nagy értelmességéért és Szerentsés bölts tanáts-adásiért *Cyrus*nál nagy tiſztességben és betsületben tartatott. Ez illyen állhatatlanságát a' tellyességtelen Szerentsének jól meg-kellene gondolniok minden embereknek; kiváltképen a' kik nagy tiſztesſégre emeltettenek, és ez idö ſzerint való jókkal az Iſtentöl gazdagon meg-áldattanak, és nagy Urak körül vagyon forgások, ez illyeneknek mondö, hogy jól meg kellene gondolniok a' Szerentse változandó vóltát, hogy attól meg ne vakíttatnának, és ahoz ſemmit ne biznának, ha ſzinte magát kedvesnek és barátságosnak tettetné-is, és rájok moſolyodnék-is. Nem kell néki hinni, mert egy-ſzempillantásban meg-fordúlhat. Igazán int azért a *Cato*:

Si fueris felix, quæ ſunt adverſa, caveto;
Non uno curſu reſpondent ultima primis.

Hogyha a Szerentse rád moſolyodik,
Ne higyj néki, mert hirtelen változik.

Viſzontag midön néked a' Szerentse valamikor vagy mindenkor hátat vét, és hozzád ſemmi jó-kedvet nem mútat, igen jól vagyon dolgod, és nagy veſzedelemtöl vagy bátorságos. Ne kételkedjél azért és ne törödjél. Ez az ö ſzokása, terméſzeti, egyébbel ſem bánik külömben. Veled ſem kezd ſemmi újságot. Másképen kellene magát te hozzád alkalmaztatni, hogy nem minden egyéb emberekhez, és a' mint önéki ſzokása? hogyha azt mivelné, nem lehetne Sze-

rentse, és annak sem neveztethetnék.

Ha néked az Isten e' földön jó Szerentsét, házat, jóſzágot, feleséget, gyermekeket, pénzt és egyéb marhát, tiſztességes táplálásodra valót, és jó barátokat engedett; ezek mind e' világ javai, a' Szerentsének mind alája vannak vettetvén, és néked nem adattanak sajátúl: Ha te töled mind ezek, Isten akaratjából, el-vétetnek; Semmi nem vétetik olly-el, a' mi tiéd és sajátod vólna: mert mind a' Szerentséjé. Ez az ö tsudás termeſzeti ſzerint, az Istennek reá ereſztésé-
1 Tim. 6:7. böl, tsak játſzik az emberekkel. Mezítelen és semmivel jöttél e' világra, mezítelenül kell kimenned-is, és mind a' világnak kell hagynod a' mi övé; és ö hozzá tartozik. A' mi valakire tartozik, azt ö minden igaſsággal meg-kivánhatja, úgy a' Szerentse-is.

Midön valamelly drága kö áros, egy drága kövel és gyöngygyel ékesíttetett gyürüt egy ideig költsön engedne, és oda adna, hogy ideiglen magadat véle örvendeztetnéd; ö pedig oſztán azt töled ismét meg-kérné; felettéb törödnél-é azon? Avagy kedvetlenkednél-é azért, és haragudnál é ö reá: avagy perlenél ö véle érette, hogy az övét viſzſza kéri? Sokkal inkább köſzönnöd kellene néki; hogy egy-ideiglen éltél az övével, és magadat azzal gyönyörködtetted.

Miért ſzöknél mindjárt ſzembe Istennel, mit haragudnál azért reá, hogy valamelly ſzerentsétlenség által töled azt el-véſzi, a' mit a' Szerentse által tenéked adott, és soha az néked sajátod nē vólt, hanem tsak ideig vólt engedve; és tsak gondviselövé és sáfárrá tött téged rajta! Söt inkább

kább a' ſzent Jóbbal azt kellene mondanod: *Dominus dedit, Dominus abstulit.* Az Ur adta, az Ur vette el is; Légyen áldott az Urnak neve. Talám te se olly híven sáfárkodtál véle az Urnak kivánsága ſzerint? Avagy efféle idö ſzerint valók bántásodra lettek vólna az örökké valókbā.

Annakokáért úgy kéſzítse ember magát e' dologhoz, hogy a' Szerentsében, a' midön az mindenünnen ugyan reánk tódúl-is, és ſzinte kivánságunk ſzerint vagyon dolgunk, ne kevélykedjünk, se bátorságba ne merüljünk: azonképen ellenbe ne félelmeskedjünk és ne hagyjuk-el magunkat a' ſzerentsétlenségben, midön nintsen dolgunk a' mi kivánságunk ſzerint.

Si Fortuna juvat, caveto tolli:
Si Fortuna tonat, caveto mergi.
Fel-ne fuvalkodjál jó Szerentsédben,
Meg-se rémülj Szerentsétlenségedben.
Seneca-is igyen ſzól:
Nemo confidat nimium secundis;
Nemo desperet meliora lapsis.
Szerentsédnek ne higyj sokat,
Mert ö téged meg-játſzodtat,
Ha veſzedelembe estél,
Kétségbe ugyan ne essél.
Rebus angustis animosus atque
Fortis appare: Sapienter idem
Contrahes ventô nimiùm secundô
Turgida vela.
Ha Szerentséd rajtad, Valamint akartad,
Olly kedvesen tündöklik:
Ö hozzá ne bizzál, Fel-se fuvalkodjál,
Mert hirtelen változik.
Ha ellened támad, Bátorítsad magad,
Mint erös ſzivhez illik.

III.

Hogy a' nagy Szerentse sem szerez semmi állandó örömet és bóldogságot.

A' Miképen hogy a' Szerentse magában tsalárd és hamis; semmi igaz és tellyes örömet és bóldog életet nem szülhet és nem szerezhet: azonképen mivel-hogy ö maga állhatatlan és változandó, semmi állandó és meg-maradandó örömet és bóldog életet nem hozhat.

A' Szerentsét többire mindenkor egy gömbölyü tekére állatván irják-ki, két ki-terjesztett szárnyaival, állhatatlan és hamar el-repülö vóltát jelentvén: hogy ö olly tsudálatoson forog, gördül, mint a' teke vagy golyóbis: a' mellynek felsösége majd alól, az alsó megint fellyül vagy óldaloslag láttatik. A' mint imez versek-is mútatják.

Præcipitem movet illa rotam, motusque laborum
Nulla quies claudit, nec sistunt otia motum.
Hos premit, hos elevat, hos dejicit, erigit illos:
Cogit & in varios homines descendere casus.

A' Szerentse áll kerék golyóbison,
A' melly forog nem áll-meg bizonyoson.
A' golyóbis gördül és fut sebesen,
Nem áll-meg a' Szerentse-is egy helyen.
A' mi fenn vólt, immár alatt láttatik,
A' Szerentse-is óránként változik.
Imezt le-nyomja, amazt fel-emeli,
Magát a' Szerentse így esmérteti.

Sesostris. Annakokáért midön *Sesostris* az Égyiptomi Király, egyszer négy Királyt fogatott vólt szekerébe, és azokkal vonatná magát; és a' szekér vonó Királyoknak egyike gyakran hátra tekintene a' kerékre,

rékre, meg akarja tudni *Sesostris*, miért nézne olly gyakorta a' kerékre! talám azon fél, hogy a' kerék nem mégyen utánna. Nem azért, úgymond a' rab Király; hanem azt nézem, hogy a' kerék olly gyakorta fordúl; az alsó része majd fellyül, és a' felsö meg alá fordúl: és a' Szerentsének állhatatlanságáról gondolkodom, és az embereknek minden ö dolgain tsudálkozom, melly igen hamar el-fordúlhatnak és el-változhatnak. Én-is hatalmas Király valék mint te, de ímé a' Szerentse hová fordíta, hogy szekeret kelljen vonnom mint a' baromnak. E' bólts beszéd szivében hat *Sesostris*nek, és meg-gondolja a' Szerentsének nem állandó vóltát, és mivel nem tudja, mi eshetik még ö rajta-is, és mire juthatna még életében; meg szabadítja e' Királyokat e' szolgálat alól, fel-veszi öket szekerére, és annakutánna tiszteségben tartotta.

Illyen feleletet adott vólt *Porus*-is, az Indiai nagy Király, a' Nagy Sándornak, midön fogva eleibe vitetnék, és Nagy Sándortól kérdetnék: Mit alítana azért, és mit érdemlene, hogy ö vele tselekednék. Azt feleli: *Quod hic dies tibi svadet, quò expertus es, quàm caduca felicitas esset:* Arra meg-tanított tégedet e' mái nap, mellyen az én példámból látod és meg-tanúlhatod, melly állhatatlan légyen a' Szerentse. Porus.

Szinte ezent jutatta eszébe *Artabanus*-is az ö rokonának *Xerxes*nek, midön véle egy nagy magas hegyen állana, hogy az össze-gyültt nagy hadi Sereg népet nézné; mellyen elöször *Xerxes* igen meg-örvendezett, és magát Szerentsésnek és bóldognak alította, hogy ö illy nagy meg- Xerxes.

meg-gyözhetetlen hadi népet földön vizen vinne, vezérlene; de ottan hamar az után keservesen kezdett sirni. Elméjének illy hirtelen változásán tsudálkozik *Artabanus*, és ennek okát kivánja tudni. Meg-felel a' Király: Ne kelljen-é ſzivem ſzerint örvendeznem azon, hogy én illy hatalmas, jeles nagy-ſokságú népet látok együtt, viſzontag, hogy e' gondolat ötlek belém, melly rövid és nem állandó légyen ez élet, és hogy e' nép ez elött ſzáz eſztendövel nem vólt, és ſzáz eſztendövel ez után nem léſzen, mint tarthatnám magamat-meg a' ſirástól? Mond arra *Artabanus*: Kegyelmes Uram Király, ez nem illetlenül mondatik, és igen igaz: de nyilván valóság az-is, hogy az emberen gyakorta olly dolog eſik, a' melly keſervesb a' halálnál. Es noha rövid ez életnek ideje; de ugyan még ſintsen ſenki olly jó Szerentsés, a' kinek gyakorta úgy ne eſnék dolga, hogy örömestbē akarna meg-halni, hogy nem élni, 's a' többi. Oh melly ſokan vannak e' mái napon-is jó *Artabane*, a' kik veled tartják ezaránt, a' kik téged bizonyára nem hagynak hazugságban. Mert mi hallatik gyakrabban az emberek fiaitól, hanem hogy gyakorta kivánnák halálokat, ebben az igen rövid, és annélkül-is hamar el-futó életben!

Artabani ſententia memorabilis.

Democritus.

Haſonló tanúságot ád a' bölts *Democritus Dárius* Király eleibe: Midön feleſége meg-hólt vólna, és azt alítaná, hogy e' *Philoſophus* azt feltámaſzthatná az ö meſterſégével. Ezt a' *Philoſophus* a' Királytól meg nem tagadja; hanē okossággal akarja eleit venni. Azt kivanja azért a' Királytól, hogy ha ugyan azt akarja, hogy az ö feleſé-

feleſége a' halálból fel-támadjon, tehát azzal tselekedje ezt; Kerestessen az ö orſzágában három iſjú embereket, mellyek immár életeknek harmintz eſztendeit el-érték, és azokon ſoha még ſemmi nyomorúság nem eſett egéſz életekben; azoknak neveket irja egy tzédulára, és azt tegye a' meg-hólt Királyné Aſzſzonynak mellyére, és úgy iſmét meg-elevenedik. Mert jól tudta, hogy a' melly igen lehetetlen, a' meg-hólt Királynét a' *Philoſophia*i meſterséggel meg-eleveníteni: olly igen lehetetlen vólna a' Királynak, három harmintz eſztendös legényekre ſzert tenni, a' mellyeken a' Szerentse az ö nálok tsalárdkodását meg-nem mútatta vólna.

Méltán *exclamitá*lhat és kiáldogalhat azért a' bölts *Syrák*, és ez életnek nyavalyásságán valóban *lamentá*lhat: Nagy nyomoruság rendeltetett minden embernek, és nehéz iga vettetett az Ádám fiaira annyok méhétöl fogva, mind a' napig, mellyen a' mindeneknek annyához a' földbe meg-térnek. Az ö gondolatoknak, és ſziveknek félelmének ſzorgalmatos várása, tudnillik a' halálnak várása, egyaránt a' ditsöſégnek ſzékiben ülönek, és az alázatoson a' földre és hamuba le-vettetteknek, egyaránt veres bárſonyt és koronát viſelönek, és a' nyers lenbe, és czondorába öltözöttnek: Búsúlás, irígység, fel háborodás, 's a' t. És az egéſz ſzent Irás rakva efféle panaſzolkodással az embernek hijába-valóságos életén, mellyeket nem ſzükſég, és unalmas-is vólna ide mind bé-hozni.

Sirák. 40:12.

Mind ezekböl azért, a' mellyek ekkédig elöhozattanak, igen könnyen meg-láthatjuk, melly nyo-

nyomorúlt és vakúlt emberek legyenek azok, a' kik a' hamis, tsalárd, tétovázó, tellyességtelen és állhatatlan Szerentsére bizzák magokat: és azt alítják, hogy mivel nékik a' Szerentse olly kedvekre jár, nem lehetne immár önékiek semmi ſükſégek, és már által-mentek ök minden veſzedelmen. Ez illyenek mind, tsak a' zavaros fövenyen építenek.

Ellenben pedig ezekből arra-is meg-emlekeztetik az ember, hogy ſenki felettébb meg-ſe ijedjen és rémüljön, hogyha háttal fordúl-is hozzánk a' Szerentse, a' mint a' bölts *Seneca*-is ſól: *Nunquam ego Fortunæ credidi, &c.* Soha nem adtam én hitelt a' Szerentsének. Mert midön reám moſolyodott, és velem lakott, pénzzel, jóſággal, tiſztességgel, *gratiá*val látogatott és egyebeket rakással hordott, mind azokat én tsak úgy vöttem, és olly helyre raktam-le, a' honnan minden bánatom ſomorúságom-nélkül elvihetné és el-ragadhatná. Nagy közben-vetést tsináltam én ö közötte és én közöttem. Annakokáért mikor nékē tsalárd álnokságokat akarna mútatni, és tölem valamit el-akarna fordítani; ugyan ſemmit nem vött én tölem-el. A' Szerentsétlenség nem ſomoríthat-meg ſenkit, el-ſem veſzthet, ronthat, a' mellyet az elött a' Szerentse meg-nem tsalt. A' Szerentse féli a' bátorságosokat, és rettenti a' félénk elméjüeket. El-prédálhatja a' jóſágokat, az állhatatos emberek elméjeket nem mozdíthatja-meg. Jeles jól és böltsen ſól e' pogány, de ſokkal jelesebben a' ſent Jób. Ez midön minden ö jóſágát el-veſztette vólna, a' tsalárd Szerentse nem veheti-el az ö ſivének Iſtenben való bizodalmát. El-prédálja az ö jovait és gyermekeit. Jób pedig azt mondja: *Dominus dedit*: az URadta, az UR vette-el. Légyen áldott az Urnak neve. A' Sátán önéki tulajdon teſtéhez nyúl: kelevényekkel és fekélyekkel veré-meg ötet. Jóbnak ſive úgy meg áll, mint az erös kö fal. *Etiamſi me occiderit Dominus.* Ha ſinte meg-öléndis engemet az UR, de még-is ö benne reménlek. *Tudom hogy él az én Meg-váltóm, és fel-támaſzt engemet az utólsó napon*, 's a' t.

Seneca.

Jób.

Noha azért jóſáginknak, tiſztelſégünknek és ditsöſégünknek, feleſégünknek, gyermekinknek el-veſztése a' teſtnek igen nehezē eſik és igen fáj. És a' hirtelen való változás, gazdagságból ſegényſégre, az örömből ſiralomra, a' tiſztelſégből gyalázatra jutás nem léſzen ſivnek fájdalma, és ſerelem-nélkül: mindazáltal, ha magunkat jól meg-gondoljuk, és a' Szerentsének terméſzetét és tulajdonságát, és az ö jovainak mivóltát jól megnézéljük, hánnyuk, vetjük., bizonyára igen-kevés okaink léſznek a' ſerentsétlenſégen való törödésre és keſergésre: a' mint ſinte a' Szerentsében való nagy örvendezésre: Söt nagyobb okaink vannak a' ſerentsétlenſégen való örömre és a' Szerentsében való bánatra. Miképen lehetne az? mondhatnád. Imigyen. Nem ſólok én moſt veled a' ſent Irásból, a' melly erre bövſégesen tanít minket; hanem tsak az okosságból, és a' Szerentsének imént bé-hozott meg-irásából, és annak állhatatlanságának meg-mutatásából. Mert holott az olly tsalárd hamis és állhatatlan, mi lehet néked egyéb a' Szerentsének jelen-léte, hanem

hanem elöl-futó poſtája a' ſzerentsétlenſégnek! És hogy olly bizonnyal minthogy a' Szerentse moſt jelen vagyon, és reád mindenünnen mo folyog, és pedig annál nagyobb a' ſzerentsétlenſég, mennél nagyobb vólt az elébbi jó Szerentse.

Vizſontag ugyan azon Szerentse állhatatlanságának fundámentomából Midön az hozzád háttal fordúl, és minden felöl téged kedvetlenül tekintél, mi lehetne az egyéb, hanem jelenſége a' bátorságnak, hogy te immár mentséges vagy minden ö tsalárd álnokoskodása ellen: a' mellyet immár nem gyakorolhat rajtad, mivelhogy immár el-távozott töled. Kinek nem kellene azért bánkodni, a' kinek valamelly vér-ſzomjúhozó kegyetlen *Tyrannus* alatt ſzükſég vólna élni, a' ki ötet noha kedvesen tekintené és nékie jó ſzót adna; de valósággal életének és minden elö-meneteleinek veſzedelmére igyekeznék? Ki nē örülné azt, hogyha az a' *Tyrannus* valamelly más orſzágba menne, és attól ö meg-menekednék? Annak okáért a' ki bátorságos életet akar élni, távoztaſſa és fuſſa a' Szerentsét, valahól és valamint töle lehet: a' mellyben ſzörnyen el-veſznek, valakik reménſégeket ö benne helyheztetik. És valamidön jól vagyon dolgod, meg-gondold ollyankor, hogy iſmét gonoſzúl lehet állapatod, úgymonda a' bölts Sirák: *És ha midön gonoſzúl vagyon dolgod, iſmét jóra fordúlhat állapatod.*

Mindeneknek-elötte pedig meg-kell azt tudnod, hogy te rajtad ſemmi nem eshetik az Iſtennek kegyelmes akaratja-nélkül, és az ö kiváltképen való eleve el-látása és felſéges mennyei és bölts tanátsa-nélkül, ezek-nélkül mondom, hogy ſem

ſem Szerentse, ſem ſzerentsétlenſég nē ſzállhat te reád. Ennek okai ez életben el-lehetnek rejtettetvén: igaſságtalánok és nékünk ártalmasok nē lehetnek. Mert tsudálatosképē hordozza és vezérli az övéit és többire mindēkor aňyira juttatja öket, hogy azok e' földön leg-nyavalyásságosb ſzerentsétlenb, és meg-vettettebb emberek legyenek, a' kiknéki leg-ſzerelmesebb fiai. És ellenben azokat leg-ditsöſégesebbekké és tiſzteletesbekké hagyja lenni, nagy örömben vigaságban élteti e' világon, a' kiket tud, hogy az önnön hitetlenſégek által ördögökké léſznek végtére, és méltán leg-nyavalyásságosbaknak kellene lenniek. Tudjuk azt mindazonáltal, *hogy a' mi fejeinknek haja-ſzálai is mind meg-vannak ſzámláltatván, és azok közzül, tsak egy ſem eshetik el, a' mi Iſtenünk akaratja-nélkül.* És mit árt az minékünk, hogyha a' mi Idvezítönknek képéhez, ábrázatjához itt a' kereſztben, amott oſztán a' ditsöſégben haſonlókká kelljen lennünk? *Nem vagyunk-é mi jobbak a' verebeknél, kikben kettöt vehetni egy filléren, és egy ſem eſik-le közzülök a' földre a' mi mennyei Atyánk akaratja-nélkül:* Bizonyára ha magunkat ditsöſégünkben meg-gondolnók, a' mellyre minket az Iſten teremtett, és minden teremtett állatoknak, e' világ javainak uraivá tett, és annakfelette Chriſtus a' mi Idvezítönk minket meg-ſzabadított, és a' mennyei örökké-való jóknak-is uraivá tett, mint lehetne tehát, hogy mi az idöſzerint való földi dolgoknak el-veſztésén olly felette igen keſergenénk, holott azok ſokkal-is alább valók mi nálunknál? Ki vehetné-el mi magunkat mi magunktól? Ki vonhatja mi tölünk

Sólt. 4: 4.
1 Pét. 4: 17.
Máté. 10:
Mát. 10:29.

azt-el, a' felségest és drága nemességest, a' mink minékünk a' mi Meg-váltó Chriſtusunkban va-
Róm 8: gyon? *Tudjuk azt, hogy ſem halál, ſem élet, ſem jelen-való, ſem következendö, ſem magasság, ſem az alatt valóság és ſemmi teremtett állatt el-nẽ ſzakaſzthat minket attól a' ſzeretettöl, melly a' Chriſtus Jéſushan vagyón.*

Immár azért böviſégesen meg-mútattatott, hogy ſemmi tellyességes, ſemmi állhatatos öröm és igaz bóldog élet a' Szerentsében nem találtatik: mivel a' Szerentse ö magában nem igaſságos, hanem hamis és tsalárd: Nem tellyességes, hanem tellyességtelen és fogyatkozásos; nem állandó, hanem állhatatlan légyen.

NEGYEDIK RESZ.

Hogyha igaz, tellyes és állandó öröm és nyugodalmas bóldog élet találtaſsék-é a' nagy jószágban és gazdagságban.

EKkédig mi a' Szerentsében kerestünk igaz, tellyes és állandó örömet, és bóldog életet; de nem találtunk. Immár a' Szerentsének javait-is tekintéljük meg; és a' meg-említett örömet és bóldogságot keressük-ẽ abban-is. Elsö kezdésünk pedig légyen a' Gazdagságról és Jószágokról. Mert e' világ minden erejével igyekezik éjjel nappal marhát, jószágot gyüjteni magának és az övéinek. És midön az emberek fiai annyira elö vitték dolgokat, hogy ſok pénzt és jókat gyüjtöttek öſſze, bóldogoknak ítélik magokat, és ſziveket éltetik örömmel, és ne-

és negédeskednek e' földi jókkal. Meg-útálnak egyebeket, a' kiknek jószágból nintsen annyi értekek. Fennyen héjaznak, erzények ſzerint beſzéllenek, ſemminek tartnak mindent; a' mit pedig ök ſzólnak, az égből ſzármazottnak kell tartani; a' mit ök beſzéllnek, annak kell e' földön értelmesnek lenni. *Et in multitudine divitiarũ ſuarum gloriantur.* Sokat gyüjtnek és nem tudják, kié léſzen jövendöre. *Vanitatem locutum eſt os eorum;* Hogy a' mi fiaink nevekedjenek úgymond, mint gyermekdéd plánták, és a' mi leányink, mint a' Palotának ékesitö kö-oſzlopi. A' mi teljes tárházaink ſzolgáltaſſanak ſzüntelẽ eleſéget. Bóldog nép az, a' mellynek így vagyon dolga. A' miként ſzent Lukátsnál ama' Gazdag ditsekedik az ö ſok javaival, és az ö majorságának, gabonájának bö-terméſével, és ſok eſztendöre veti találja eleſégének ſzámát. Én jószágom ſzaporodik, Honnan elmém bátorodik. Hová tegyek mindeneket? Le-rontatom az én tsüreimet; és ſokkal nagyobbakká épittetem, és azt mondom az én lelkemnek:

Imé lelkem, javaim ſzaporodnak,
Mellyek ſok eſztendökre-is el-tartnak.
Ne aggódjál azért és ne bánkodjál,
Egyél, igyál, örvendj, alugy, nyugodjál.
De halld-meg bolond, mit mond Iſten néked:
Ez éjjel el-ragad a' halál téged,
Kié léſzen oſztán ſok gyüjteményed?
Hová kél örömed és keresményed?

Ezékiás egyébként jámbor Király vólt, de örömest látta a' ládába gyüjtött veres rókákat, és hogy a' Babiloniai Király követi fel-gyógyúlása után

Sólt. 73: 9.
Sól. 59: 7. és 144: 11, 12.
Gazdag ember.
Luk. 12:
Ezékiás.
1 Kir. 20: 2 Krón. 32:

után hozzá jöttek vólna; meg-mútogatja nékiek minden aranyát, és ezüſtit, drága-köveit, gyöngyeit, és a' mi drága ſzép vólt az ö kints-tartó tárházában. Ezeknek mind elö-kellett mútatódni, azokban vólt az ö gyönyörüſége. De ízében eſett az önékie. Mert a' Babiloniaiakban-is vólt arany ér, melly meg-pesdült benuek; eſztendö múlva azért iſmét el-jönek, minden ö hadi erejekkel, és olly igen meg-*purgál*ják az Ezékiás kints-tartó házait, hogy ſemmi ott nem marad; a' mint ötet az Iſten Eſaiás Próféta által meg-fenyegette vala.

Crœſus. Midön *Crœſus* az ö nagy ſok javait, gazdag kintseit, Királyi ditsöségét, és felſéges fényességét mútogatná *Sólon*nak, azt alítván, hogy *Sólon* ötet e' földön leg-bóldogságosbnak itélné: De minekelötte magát jól megtekintélhetné, mindenek-nél bóldogtalanb léſzen. Mert *Cyrus* Király mindenét el-véſzi. És añakfelette, a' mint oda-fel meg-értök, rakás fán meg-égetésre itéli és ſententziázza.

Bizonyára az arany, drága kövek, gyöngy és egyéb jóſzág, ö magokban nem kárhozatosok, és a' Kereſztyén-is jó lelki-eſmérettel birhat affélékkel. De kárhozatos úgy, ha ember gonoſz lelki-eſmérettel, és felebarátjának kárával és veſzedelmével pénzt, jóſzágot, törvény 's igaſság ellen öſſve-gyüjt, rakásol, ſivét azokra függeſzti, kevélykedik vélek és pompáskodik. Egyébként e' világi 's idö-ſzerint való jók, ajándéki és áldási *Sól.127:* az Urnak, a' mellyeket Iſten közöl az övéivel, még aluvásokban-is, minden ö futások fáradságok nélkül-is. Mert az Urnak áldása téſzen gazdaggá ſzorgalmatoskodás-nélkül, mint a' bölts

a' bölts és gazdag Király a' *Salamon* mondja: Kinek az Iſten áldásából olly nagy gazdagsági, jovai vóltanak, hogy az ö idejében az ezüſtnek kevés betsületi vólt, és a' mint a' ſzent Irás módja, olly bövſégessé tötte az ezüſtöt Jérusálembē, mint a' kövek, és gazdagb vólt minden Királyoknál e' földön. Mert ö az ö nagy böltseſége által annyira vitte dolgát, hogy a' pénz e' világnak minden ſzegeletiröl majd ugyan reá folyna. És eſztendei jövedelme ötven egyſzer való ſzáz ezer, 28-ezer és két-ſzáz koronás arany vólna. Ugy-mint, ötvenkét tonna arany: azon kivül, a' mit az Áros emberek ajándékoztanak, és a' minden helyekröl jött követek ajándékba hoztanak eſztendönként, a' Királyok, az Urak Arabia orſzágból Nem tsuda azért, hogy annyi aranyat költött a' Jérusálemi templomnak építésére; tudnillik, a' mint *Budæus* irja, és ember megvetheti, kétſzázſzor és 90-ſzer való ſzáz ezer, és 60-ezer korona aranyat. Többet tett három-ſzáz tonna aranynál És nem vólt még akkor négy eſztendönél többig a' birodalomban, mikor mind e' nagy ſummát tsak a' templom oſzlopira és edényeire költené. Hogyha ide ſzámláltatnék a' ſzáz-ezer, 83, ezer hatſzáz koronás arany, mellyet a' munkások béribe adtak, ment erre az épületre négy-ſzáz tonna arany tsak kéſz pénz, az eleſégē kivül; a' mennyit a' munkások huſz eſztendeig meg-ettenek, míglen a' templomon és a' Király házán építettenek, mind a' *materia*, és mindenféle eſzközökön kivül, a' mellyek az épületre ſzükſégesek, fa, kö, méſz, ezüſt, ón, értz, 's a't. Mind ezekre, mondom, hogy a' mennyi költség ment, ha

Példa. 1o: 22 Salamon gazdagsága.

2 *Krón.* 1: 12, 13.

1 *Kir.* 1o:

ha igen soroson egybe-vetnék, felette nagy summát tenne.

A' Szent Irás említi azt is, hogy Salamon Galileában húsz városokat adott a' Tirus Királlyának, az ö segítségéért, mellyel e' nagy épitést ö-is segitette. Ismét egy jeles oszlopot is, melly merö arany volt, adott néki; a' melly Tirusban a' Jupiter templomában, láttatott az ö idejében, azt bizonyitja *Eupolemus*. Nem-is tsuda, mivel hogy, a' mint meg-említök, e' Királynak olly nagy fokságú javai, és esztendonként való jövedelmei voltanak. És mindenkor az a' hajó-is, a' melly 2 *Kró.* 8: 18. három esztendöre Ofirból meg-jött, igen jó-féle Ofirinum aranyat hozott, négyszáz és ötven tálentomot, az-az, harmintz-négyszer való száz-ezer és 65 ezer korona aranyat, úgy-mint 35 tonnát. A' Salamon Királynak azért az ö kintses kamara házánál, annyi ezüst és arany volt, és egyébütt az ö idejében, mindeneknél úgy bövölködött, hogy majd nem-is betsültetnék, a' mint az Irás bizonyitja, hogy *Salamon* annyira el-bövitette az ezüstöt Jérusálembē, mint a' köveket az útszán.

Dávidnak kintse. Mivel pedig *Salamon* a' templom épitéséhez Királykodásának 4-dik esztendejében kezdett, és három esztendö alatt annyi kintset nem gyüjthetett, a' mennyi ez illyen nagy épületre kivántatnék, azt-is mondja továbbá az Irás, hogy 1 *Kir.* 6. az ö attya *Dávid*, sok jókat hagyott utánna ez épületre. Mert így szól önékie *Dávid*; hogy ö 1 *Krón.* 21. az ö szegénységében a' Templomnak épületire gyüjtött száz-ezer tálentom aranyat, és ezerszer való ezer tálentom ezüstöt, hogy az ezüstben szinte annyi volna, a' mennyi az aranyban, tudniillik,

MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

illik a' Sidósági leg-nehezebb mása szerint, száz-szor és 54-szer való száz-szor száz ezer, a' melly 15 ezer és 400 tonna arany. Majd ugyan hihetetlen summa, hogyha minden tálentom vagy mása 7700 koronás aranyat tészen. De a' közönséges mérték szerint, mellyben minden tálentomot, vagy mását, 600 korona arrnyra kellene vetni, 1200 tonna arany lenne. A' leg-alsóbb számlálás szerint pedig, úgy-hogy, a' mása tsak egy Siklussal tenne többet négy forintnál: Nem lenne 9 tonnánál több: a' melly summa majd kevés volt vólna ez illyen épületre, a' melly egy lenne a' világnak hét tsudás épületi közzül. Tálentom.

Mivel azért a' régi Királyok olly nagy jókkal, kintstsel birtanak, még pedig ezt *Dávid* tsak ö szegénységéből valónak mondja, nem tsuda hogy az az idö, aranyas idönek mondatott *Saturnus* alatt az Olaz országi Király alatt: kétszáz esztendönél alig többel *Dávid* elött. Annál kevésbé tsudálkozhatunk rajta, midön olvassuk, hogy a' régi Királyoknak temetésére egynéhány tonna arany ment, mellyet vélek a' koporsóban 's sírban temettenek, és tsudálatosképen duggattanak-el. És hogy *Salamon*-is annyi nagy-fok jót rejtett-el az ö Attyának *Dávid*nak temetésében, hogy *Hircanus*-is az után ezer háromszáz esztendövel, midön tsak egy lyukat nyitott vólna meg-is, három ezer tálentom vagy mása aranynál többet venne abból ki. És *Heródes*-is, midön a' *Dávid* koporsóját meg-nyittatná, nem kevesbet tolvajlott-ki belölle, a' mint *Josephus* irja: *Lib.* 7. *Antiq.* cap. *ult.* Aranyas idö *Saturnus* alatt.

A' Perſiai Királyok kintse.

Tizſzerte nagyobb vólt a' *Dávid* kintse, hogy nem mint a' Perſiai Királyoké, a' mellyben ſáz nyóltzván ezer tálentomnál, avagy máſa aranynál többet nem igen találtanak. De még-is ugyan drága nagy kints vólt, és e' világra ki-hatott nagy híre.

Király vánkosa Perſiában, és ſámoly.

Dárius idejében a' Király ez illyen kintsnél hált, mert a' Király ágya-fejénél, egy kintses kamarátska vólt építtetvén, a' mellyben mindenkor öt ezer font, avagy 30 tonna arany örizte-tett, és ezt Király vánkosának vagy fö-allyának nevezték. Lábánál még más kamara vólt, mellyben tartatott három-ezer tálentom, és ezt Király ſámolyának mondották. Az aluvó kamara vagy ágyas-ház, egy meſterſéges arany ſzölö tövel's venikével vólt bé-vonva, melly merö ſárga aranyból vólt, és a' ſzölö-gerezdek körül rajta mindenféle drága gyöngygyel, drága-kövekkel vóltak meg-rakva. Ugyan azon Királyi kamarában állott egy vizkorsó is avagy cséſze, pohár. A' melly drága meſterſéggel vólt tsináltatván, és a' mellyet három-ſázſzor való ſáz-ezer koronás aranyra avagy 300 tonna aranyta betsültenek.

Budæus l. 4.

Olly pompáson és frissen viſelték magokat a' Perſiai Királyok, és kiváltképẽ az utólsó *Darius*; kit a' föbb tanátsosi és esküttbaráti, minekutánna már a' Nagy Sándortól háromſzor győzetett vólna-meg, arany-lántztzal kötözték-meg, és úgy hurtzolták; végre ſok ſebekkel ölték-meg.

Ez állhatatossága a' tsalárd Szerentsének, hogy az ollyan nem külömben, hanem arany lántztzal kötözve vitetik a' halálra, a' ki olly gyengén alutt, és az olly aranyas vánkoson és ſzép hímes ágyon

ágyon feküttt: mert midön valamelly dolog igẽ el fel-ment, ſzükſég hogy le-eſsék. És ha a' kézijat igen meg-vonták, el-kell romlani. Adná Iſten, hogy ezt meg-gondolnák minden emberek, és kiváltképen a' Királyok, Fejedelmek és az Urak.

Aſſiriai Királyok kintse.

Nagy kintsek vólt az Aſſiriai Monárcháknakis, és kiváltképen az utolsó *Sardanapalus*nak Mellyet ſázſzor való ſáz-ezer tálentomra avagy font aranyra betsültek, és tiz annyi ezüſtre. A' melly kintset ö, midön irígylené az *Arbaces*nek a' Médusok Királlyának, a' ki ö reá a' várost megſzállotta, egy nagy rakás fára hordatta, fel-gyújtatta azt, és magát feleſégével és udvari Aſzszony népeivel együtt, és egéſz Királyi palotáival egyetemben meg-égette.

*Alexander*nek kintse. *Curt. l. 8*

Melly nagy vólt légyen *Alexander Magnus*nak kintse, meg-említi *Hermolaus in ſuis Inventivis*: hogy harmincz-ezer öſzvéreknek elég tereh vólt hordozniok. De ez ſem tsuda, mivel az ö Görög kintséhez a' Perſiabéli kintset-is hozzá nyerte.

Muſkoviták kintse.

A' *Muſkák* kintse ſem mindennél alább-való: Mert azt irja *Cromerus*, hogy 1470-eſztendöben, a' *Johannes Muſkaviá*nak nagy Fejedelme, ki Novigrádot meg-vette, 300 ſzekéren alig vihette-el tsak az aranyat, ezüſtöt, és a' drága-köveket, az egyébféle marhának, ſzerſzámnak, edénynek vitelére ſzámlálha tatlã ſok ſzekerek vóltanak.

Mennyi légyen a' Török Csáſzárnak eſztendönként való jövedelme, emlokezik arról *P. Jovius in vita Solym.* Hogy vagyon eſztendönként több 60 tonna arany jövedelménél: mellynek negyven ötét a' Birodalom igazgatására kell költeni.

Midön hadat viſel, arra ſemmit nem kell néki költeni, hanem az ö népének magok ſóldjokon kell hadba menniek, és meg annakfelette minden főfö nékie bizonyos adót ád, úgy-hogy ö a' hadban öregbíti inkább az ö kintsét, hogy nem mint kisebbitené. És azt tartja *Jovius*, hogy önéki egyedül több kintse vagyon és drága-köve, az ö kintses házában, hogy-nem minden Királyoknak és egyéb Fejedelmeknek vólna minden ö kintses házaikban

A' Római Pápák is már régólta gyüjtik, és e' világ javait igen vonták magokhoz, és nagy mesterséggel és ſerényſéggel öregbítették a' *S. Petri patrimoniumát*; Sz Péter jól vetette-ki hálóját, és jól járt véle: a' mellyre vitte az ö hálóját, és a' hálót el-töltötte nagy halakkal. Bezzeg ez vólna ám az arany idö, mert az egéſz világ tsak pénzt pénzt kiált. A' görbét a' pénz meg-egyenesíti, és az egyenest a' pénz meg-görbíti.

Római Pápa.

A' kinél ſok veres Rókátskák vannak,
Mindeneknél betsületi nagy annak.
Aurea ſunt verè nunc ſecula: plurimus auro
Venit honos: aurô conciliatur amor.
Ipſe licèt venias Muſis comitatus Homere,
Si nihil attuleris, ibis Homere foras.
Mit panaſzolkodol azon, hogy immár
Ama' régi arany-idö moſt nem jár:
Az arany-idö moſt-is jelen vagyon,
Mert mindent az arany bir e' világon.
Minden tsak aranyra, pénzre tör és vágy,
Pénz pénzt kiált, kiért mindent hátra hágy.
Jóság és meſterség nem betsültetik,
Mind tsak az arany 's a' pénz kerestetik.
Ne hidd hát az arany-idö el-költét;
Hanem hidgyed moſtan-is jelen-létét.

Pro-

Propertius.

Aurum omnes victa jam pietate colunt:
Aurô pulſa fides: aurô venalia jura;
Aurum lex ſequitur, mox ſine lege pudor.

A' pénz moſtan mindenütt ſörnyen regnál,
Számtalan hamisságot és bünt tsinál.
Hitet meg-ſég, minden hüſéget el-veſt,
Törvényt, igaſságot elö nem ereſt.
Bántja, rontja az Iſteni félelmet,
Öl, prédál, éget, ſerez veſzedelmet.
Fel-forgatja az igaz Religiót,
Meg-fojtja az Iſteni ſolgálatot.

I.

Hogyha a' nagy ſok Jó és Gazdagság igaz örömet, és ſép tsendes bóldog életet hozhat-é?

JOllehet e' világ azon vagyon, és valóban fáradoz azon, mint teheſſen ſok Pénzre és Jóſágra ſert, és ſok kintset gyüjtheſſen, arra vagyon éjjeli, nappali gondja, és ſemmi munkáját, fáratságát nem kiméllí, tsak-hogy valamiképen meg-gazdagúlhaſſon, és nyugodalmas életre juthaſſon: mindazonáltal mi ſzem-eleibe rakogatjuk, és nyilvánsággal ki mútatjuk, hogy abban e' világ igen oſtobáúl tévelyeg, és hogy azt, a' mit ö a' gazdagságban, jóſágban keres fel-nem találhatja, és hogy a' bövölködö gazgagság, ſenkit nē téſzē tsēdessé 's nyugodalmassá, ſem bóldog életet nem ád, ſem a' ſünek nem hoz igaz örömet.

I.

És pedig hogy onnan kezdjük, a' honnét illendöbb, tudnillik, a' Mammonnak és nagy Gazdagságnak terméſzetiről, a' melly az ö módja ſzerint az embernek ſivét örömeſt hozzá vonſza az ö ha-

ö hamis ſzinével, ſzépſégével, és meg-vakitja az embert, úgy-hogy azt alítsa, hogy ö a' leg-jobbat keresi, midön a' ſok Pénzre, Gazdagságra vágyódik. A' mellyel a' ſzivek az igaz és leg-föbb jótól el-vonattatnak és el-fordittatnak, a' nem igaz és tsalárd jóra: tudnillik, az Iſtentöl az aranyra, a' Teremtötöl a' teremtett dologra. Es midön a' ſzü az Iſtentöl el fordíttatott, menten meg-foſztatott az igaz bóldogságtól, az igaz Föbb-jótól, az igaz örömtöl és tsendességtöl, és a' Sátánnak birodalmába hozatott, és az Iſtennek elsö parantsolatja ellen tselekedik: és el-veſztette az igaz és tsendességes életet, és igen könnyen mindenféle vétkekbe, ſzégyenbe, gyalázatba, söt mind teſtének lelkének mindennémü veſzedelmébe eshetik. Mint a' ſzent Pál Apoſtol tanít, midön mond: *Hogy a' kik meg-akarnak gazdagúlni, kisírtetbe esnek, és az ördögnek töribe, és ſok bolond és ártalmas kivánságokra vetemedhetnek, a' mellyek az embereket bémerítik a' veſzedelembe.* Igen ſzépen és meſterségesen téſzi az Apoſtol öſzve a' ſzerzö okot és a' munkálkodást, a' fát és az ö gyümöltsét. Azért mondja továbbad: *A' föſvénység gyökere minden gonoſznak, mellyben gyönyörködvén némellyek, a' hit mellöl meg tévelyedtek, és önnön magoknak ſok ſérelmet ſzereznek.*

A' gazdagság embernek ſzivét el-fordítja a' Leg-föbb jótól és vétkekre taſzitja.

1 Tim. 6:9,10.

Mert midön az igaz jó el-veſztetik, mitsoda következhetik oſztán egyéb, hanem mindenféle ſzerentsétlenſég, jaj, veſzély, vétek és gyalázat? *Szedhetni-é fügét a' tövisröl, és ſzölöt a' bojtorjánról?* Söt annyira jutnak az embereknek fiai az eleségre való ſzorgalmatosságok miatt; és a' gaz-

Mát. 7:

gazdagságnak, gjönyörüségnek kivánsága miatt, hogy az ideig való jóknak tövissei, megfojtnak és el-veſztnek bennek mindē jót, mindē kereſztyéni jóságos-tselekedetet, és tiſzteſséget, a' mint önnön maga az Iſten Fia bizonyítja És mond Sirák: *A' ki ſzereti a' pénzt, nem marad az vétek-nélkül, és a' ki hijába-valót keres, véle véſz-el együtt.*

Luk 8: 14. Sirák. 31:5.

Ha pedig valaki azt gondolná, hogy ö ugyan kereshetné a' Pénzt és Gazdagságot; mindazáltal az ö Urát Iſtenét, a' Leg-föbb jót ſem hagyná-el: Szerethetné ö a' Pénzt és a' Gazdagságot, és egyſzer'smind az ö Iſtenét-is meg-tarthatná az ö ſzivében. De ez illyen bóldogtalan bolond maga el-hitetését az embernek, régen kárhoztatta az Iſtennek Fia, és úgy-mint hamisságot, és minden gonoſznak gyökerét meg-vetette, és meg-mútatta, hogy lehetetlen, hogy azon egy ſzübē két-féle ſzeretet légyen egyſzer'smind, az Iſtené és a' Mammoné; *Nem ſzolgálhattok* úgy-mond, *az Iſtennek és a' Mammonnak.* Vagy: *Nem lehet az Iſtenni és a' Mammoni ſzolgálat együtt. Egyiket ſzeretnetek kell, és a' másikat gyülölnötök: egyikhez kell ragaſzkodnotok, és a' másikat el-kell hagynotok.* Ebben ſemmiképen ſemmi harmad nem találtatik. A' mint ezt még az értelmes pogányok-is meg-itélhették. Meg-mútatja azért *Anaxagorás*, és meg-bizonyítja: Hogy ſenki nem kereshetné egyſzer'smind a' *virtust*, vagy jóságos-tselekedetet: és a' Pénzt, 's a' Gazdagságot. És a' *Crates Thebanus* minden ö *Patrimoniumát* a' tengerbe hányta, ezt mondván: Jobb hogy én merítselek-el titeket, hogy nem ti süllyeſzſzetek-el engemet. *Vos mergi, quàm mergere præſtat*

Máté. 6:24.

præstat. De sokkal ditséretesebben tselekedtenek sok hív kereſztyének. A' kik midön látnák, hogy az ö javaik az ö ſziveket az Iſtentöl el-akarnák vonni, és ö nékik az Iſtenességben akadályokra vólnának, a' ſzegényeknek oſztogatták, és a' mint elébb *Sirák*ból mondók: *A' ki a' pénzt ſzereti, nem marad vétek nélkül, és a' ki veſzendöt keres, azzal ö-is el-véſz.* Sokan jutnak veſzedelemre a' pénz miatt. és ſzemlátomást el-veſznek

De leg-jobban és ditséretesebben tselekeſznek
Pél. 5: 16. azok, a' kik jóllehet az Iſtentöl gazdagon megáldattanak, és ök-is, a' mint a' *Salamon* tanít, ki hagyják folyni az ö kút-fejeket a' ſzükölködö ſzegényekre. de ugyã, meg maradnak azoknak birásában, és azokból magokat, feleſégiket, gyermekiket tiſzteſségben táplálják, nevelik; és nem függeſztik ſziveket az ö javaikra, és nem hagyják azokat magokon uralkodni, hanem ök uralkodnak az ö javaikon: hogy azok önékiek ſemmi bünre, kevélyſégre, gyönyörüſég üzésre és egyéb effélékre okot és alkalmatosságot ne adhaſſanak. Mert bizony dolog az, hogy az idö ſzerint való jók, nagy alkalmatosságot és okot adhatnak a' bünre. A' gazdag emberek könnyẽ a' teſti gyönyörüſégre vonatnak, azt vélvén, hogy minden meg-engedtetik önékiek Többire mind meg-vetik a' ſzegényeket, és a' kik hozzájok gazdagsággal nem foghatók. Könnyen kevélyſégre és negédſégre vetemedhetnek; uſoráskodást, nyúzást, foztast inkább gyakorolhatnak ök, hogy nem a' ſzegények; hízlalják, gazdagítják magokat más emberek kárával. Meg-fortélyozzák, terhelik a' ſzegényſéget. Okot adnak föſ-

föſvényſégekkel tartományokban és városokbã nagy drágaságra. Soha meg-nem elégedhetnek, nem telhetnek-bé. Meg-busítják az Iſtent, ſzomorítják a' ſzent Angyalokat, ſértegetik tulajdõ lelki-eſméreteket, és magokat gyakorta nyakraföre vetik a' nyavalyába és veſzedelembe. Annakokáért mondja az Iſtennek Fia: *Hogy nehéz a' gazdagnak mennyorſzágba bé-menni.* Mát. 29:23.

Ugy vagyon, hogy a' ſzegénység közt-is találni ſok gonoſz és el-fordult embereket, kiváltképen a' tsavargó kóldúsokban, a' kikben leg-nagyobb és fertelmesb vétkek *regná*lnak, a' mellyröl itt mi nem ſzólunk. Mert vannak ſzántſzándékból és kényességböl lett kóldúsok, és nem kivánnak meg-gazdagúlni, és egy helyben maradni és lakni: hogy ſemmi Fejedelemſég fenyítéke alá ne ſzoríttaſſanak, és minden tsintalanságokat ſzabadon tselekedheſſenek De Chriſtustól ez azért mondatik, hogy a' Gazdagoknak több alkalmatosságok vagyon a' büntételre az ö gazdagságok által, mellyekkel ök mindeneket inkább meg-ſzerezhetnek, hogy nem mint a' ſzegények; kiket az ö ſzegénységek meg-akadékoz, hogy kedvek ſzerint ne élheſſenek. Innen mondja a' bölts Sirák: *Bóldog a' gazdag, a' ki vétek nélkül találtatik, és nem ſzomjúhozza az aranyat.* Sirá 31: 8,9,10 11. De azt-is hozzá téſzi: *Kitsoda az illyen, hogy bóldognak mondjuk ötet; mert nagy dolgot tselekeſzik az ö népe között.* A' ki ez aránt megpróbáltatik, és tökéletesnek találtatik, az ollyan méltán ditsértetik. Gonoſzúl tselekedhetnék, de nem miveli; árthatna-is, de nem akar. Megmarad-

maradnak azért az ö javai, és a' szentek ditsérik az ö alamisnáit.

Mond a' Pogány bölts *Senecais*: *Magnum est divitiarum contubernio non corrumpi, & affluentibus divitiis, vitiorum fomitibus, animum servare inconcussum.*

Nagy dolog, a' gazdagsággal úgy birni,
Hogy azzal ember szentül tudjon élni.
És azok mellett tökélletességben
Meg-maradni, bün és gyalázat ellen.

2. Másodszor azért nem szerezhet a' Gazdagság semmi igaz örömet és bóldog életet; mert ez-is természeti önéki, hogy az embert tellyességgel meg-vakitja, hogy sem magát, sem az Istent mennyekben, sem felebarátját igazán nem esmérheti. Mert a' hol a' szü a' pénz szeretettel elfoglaltatott, ki-aluszik onnan az Istennek és felemknek szerelme. Bátorságba merül az ollyan, sem Istenel, sem az ö igéjével nē gödolván. Akar mit mondjon s' prédikáljon az ember: *Narratur fabula surdo.* Egyik fülén bé-mégyen, 's a' másikon ki. De még az Isten lába mellől vagy az oltárról-is el-vonná, a' mint szokták mondani. Megelégíthetetlen farkas az ollyan: minden isteni félelem, igasság, atyafiúi szeretet ö nála mind oda vetett. Azt akarná, hogy minden emberek elnyomattatnának és el-vesznének, tsak ö gazdagúlhatna-meg, és elege lenne. Söt annakfelette minden emberektöl akar szerettetni, és ditsértetni, nagyra betsültetni, és majd ugyan Isten gyanánt imádtatni.

3. A' sok jószág

És bizonyára nem-is vólna ennyi munkára fáratságra méltó. Mert a' nagy jószág senkit gazdagbá

dagbá nem tészen; Noha sokan gazdagúlni akarván, sok marhát, jókat, nagy munkával, fáratsággal, testeknek, lelkeknek veszedelmekkel gyüjtenek, rakásolnak ösve; de ugyan még a' leg-gazdagbak sem távoztathatják-el a' szegénységet. Mert a' nagy keresménnek, jószágnak ez-is egyik természeti, vagy viszsza vólta és tulajdonsága, hogy az embernek szivét mindenestöl fogva megelégedhetetlenné és telhetetlenné tészi. Innen vagyon, hogy a' Gazdagok olly igen sósvénykednek. Mennél többök vagyon, annál többet kivánnak. A' mint a' *Salamon* Prédikátora mondja: *A' ki a' pénzt szereti, soha pénzzel meg-nem elégedik.* A' látás, hallás, meg-tapasztalás mútatja, hogy a' Gazdag emberek, noha sem számát, sem mértékét nem tudják jószágoknak, marhájoknak, de még-is mind untalan sósvénykednek, panaszolkodnak sokkal inkább, hogy nem a' szegények, a' kik a' panaszolkodástól igen ójják magokat, és szegénységeket nem örömest akarnák ki-mútatni. Innen vagyon ez a' példabeszéd: *Mennél gazdagb, annál szegényb: Mennél gazdagb annál sobrákb.* A' Gazdagnak soha nintsen elege, míglen földdel meg-telik a' szája.

nē tészen gazdaggá

Pré. 5: 9.

Noha azért a' gazdag embereknek sok jovaik vannak, de ugyan mindenkor szegények, és nints semmiek: mert soha nintsen elegek. Midön ellenben a' szegények az ö keveskéjekkel meg-elégesznek, és tsendes elmével vannak: Mert a' ki meg-elegedik, gazdag az. A' ki soha meg-nem elégesik, mindenkor szegény az, és sükölködö.

Tantalus.

Ezt a' Pogányok-is ki példázták az ö fabulájokban. De kiváltképen a' Tantalusban, a' ki

Pokolban torkig áll a' vizben, és az almák a' ſzája elött függenek. Midön pedig azokhoz kap, és almát akar enni, mindjárt el-rándúlnak elöle, azont miveli a' viz-is. És illyenképen a' viz közepin, és az almák alatt mindenkor éhezni kell, és ſzomjúzni. Szinte így vagyon dolgok a' Gazdagoknak-is: A' kik az ö ſok jovaikkal a' nagy fösvényſégnek miatta nem élhetnek. Egy jó falatjok nintsen belöle. Másnak-is irégylik, ſenkivel ſem közlik. Öñön magokat rágják emészik-meg. Igazán mondja azért a' bölts Seneca: *Conferatur in te, quicquid omnes locupletes poſſederunt.* Hogyha e' világ minden javaival te egyedül birnál-is, valamennyivel valaha e' földön minden gazdagok birtanak: *Ultra privatum pecuniæ modum, Fortuna te provehat, aurô te tegat, purpurâ veſtiat, & eò deliciarum opumque perducat, ut terram marmoribus abſcondas, & non tantum habere tibi liceat, ſed calcare divitias. Accedant ſtatuæ & picturæ, ſed quicquid ars ulla luxuriæ elaboravit, majora expetere ab his diſces.* Ha ſzinte, úgy-mond, téged a' Szerentse gazdagsággal minden embereken fellyül emelne, arannyal bé-fedezne, bíborba öltöztetne, leg-frisebben étetne, ha a' mindennél drágalátosb ſzép házban laknál, merö márvány-kö pádimentomon járnál, és aranyon ſétálnál, és mindened meg-vólna, valami e' földön kedves és meſterféges: De ugyan még ſem vólna tenéked elég. És ſzinte azon nagy jóſzágokat és alkalmatosságot adna tenéked arra, hogy annál-is mindenkoron többet kivánnál. E' bölts mondását *Senecá*nak, a' *Boëtius* imez versekbe foglalta:

Si quantas rapidis flatibus incitus
Pontus verſat arenas:
Aut quot ſtelliferis edita noctibus:
Cœlô ſidera fulgent:
Tantas fundat opes, nec retrahat manum
Pleno copia cornu.
Humanum miſeras haud ideo genus,
Ceſſat flere querelas.
Quamvis vota libens excipiat Deus,
Multi prodigus auri.
Et claris avidos ornet honoribus,
Nîl jam parta videntur.
Sed quæſita vorans ſæva rapacitas,
Altos pandit hiatus.

Ha ki birna ſzinte annyi ſok pénzzel,
Mint a' föveny a' tenger parton ſzéllyel.
Vagy ha kinek vólna annyi jóſzága
Mint az égnek ſzámtalan ſok tsillaga:
Ugyan még ſem ſzünnék-meg ſápolódni,
Az ember ſzüntelen panaſzolkodni:
Noha a' gazdag kegyelmü Ur Iſten,
Mindennek eleget ád bövségesen,
Pénz, tiſztesség töle böven adatik,
De a' Gazdagnak mind kevesnek tetſzik.
Azt kiáltja: még több több kell énnékem:
Ezekkel én meg-nem elégedhetem.

Azonképen a' bölts *Cicero*, noha pogány vólna, még-is jól mondotta, hogy: az a ſzegény, a' kinek nintsen ſoha elege: a' ki pedig azzal a' kevéssel meg-elégedik, a' mije vagyon, gazdag az ollyan. *Auſonius.*

Quis dives? qui nîl cupiat. Quis pauper? Avarus.
Ki a' gazdag? a' ki ſemmit nem kiván:
Ki a' ſzegény? ki nem elégſzik javán.

Alexander Magnus igen gazdag vólt, (a' mint Alexãder Moda-fel meg-mondók:) de még ſem vólt ez egész világ-

világ-is elég önéki: hanem midön hallaná a' *Philosophus*okat arról disputálni, hogy több világok-is vólnának, keservesen sírt rajta, azért hogy azokat még urasága alá nem hozhatta. Némelyek úgy irják, hogy azon sírt légyen, hogy több világok nem vólnának, hogy azoknak el-birásával nagyobb ditsőséget, gazdagságot nyerhetne.

Crassus Ama gazdag *Crassus*nak kevés vólt egéz Rómának és Olaz országnak meg-dúlása, foztása, és az Egyházak kintsének el-prédálása; azzal sem elégedhetik; hanem midön hallaná, hogy a' Parthusok, gazdag népek vólnának, meg-pesdül benne-is az arany ér, és azok javaira ásít. De e' kivánság keservesen esett önéki.

Avarus miseriæ causa est suæ,
Avarus nisi cùm moritur, rectè facit.
Avaro quid mali optes, nî ut vivat diu.
In nullum avarus bonus, in se pessimus.
Inopiæ pauca desunt; avaritiæ omnia.
Tam deest avaro, quod habet, quâ quod non habet.

A' fösvény oka ö nyavalyájának,
Meg-hóltánál nintsen jobb dolga annak.
Nem-is kívánhat zonozbat nékie,
Hanem hogy sok idöt érjen élete.
A' fösvény senkinek nem vólt jó soha.
De magának leg-gonoszb vólt mindenha.
Kevés fogyatkozása a' szegénynek,
Sohól semmije nintsen a' fösvénynek.

Mint a' vizkórságosok soha el-nem ólthatják szomjúságokat, ha szinte a' kanna szüntelen szájokon-is, mennél többet isznak, annál többet kívánnak inni; Szinte úgy tselekeszik az-is, a' kit egyzer a' fösvénység és a' pénz szeretés el-foglaltt, és a' szivét meg-ülte, szállotta: nem elégíthetik-meg magát, ha szinte mind Duna, Tisza arannyal folyna reá-is.

Crescit amor nummi, quantum ipsa pecunia crescit:
Et cum possideant plurima, plura petunt.

Bátor a' fösvény úgy el-gazdagúlna,
Hogy hozzá senki hasonló ne vólna:
De eleget ö soha nem mondana;
Hanem szüntelenül többet kivánna.

Nem kell azért azokat gazdagoknak itélni, a' kiknek sok javok és pénzek vagyon; hanem a' kik azzal meg-elégednek, a' mit az Isten önékiek engedett. Azok a' gazdagok, és szép tsendes békességes életet élnek. Midön azért a' telhetetlen fösvény fut, szágold, gyüjt, takar, kereskedik, nagy munkával, fáratsággal, egészségének vesztésével és életének veszedelmével; ugyan még-is ritkán viheti arra dolgát, a' mire akarná: és igazán nyavalyás és nyugodalom-nélkül való életet él. Sok hijába-való munkát, fáratságot szerez magának. Sokat gyüjt, és nem tudja, kire marad végtére. Ellenben pedig igen nagy nyereség, úgy-mond a' szent Pál Apostol, az Isteni félelem és a' meg-elégedés. *Sólt.* 39 7. *1 Tim.* 6:

Mivel a' sok jóknak és pénznek ez természetek, hogy az embert meg-vakítják, és a' szivet az igaz jótól, az örök Istentöl el-fordítják, és minden vétkekre tanítgálják: és azt sem vizik végbe, a' miért azokat szeretik és nagy munkával futják, keresik. Tudnillik, hogy senkit gazdaggá nem tésznek, mind ezekből azért, a' miket eddig elö-számláltunk, nyilván vagyon, hogy a' sok Jó és Gazdagság semmi igaz örömet, és békeséges bóldog életet nem szerez: És hogy ö

magában-is nem igaz valóságos jó, hanem hamis, el-hitető és tsalárd jó légyen a' Gazdagság.

II.

Hogyha a' sok Jó és Gazdagság tellyességes örömet szerezzen-é?

A' Miképen hogy a' Gazdagságban, semmi igaz valóság és valóságos igasság nints; azonképen és annál inkább, nintsen semmi tökéletes tellyesség-is ö benne, avagy nem szerez tellyességes örömet és bóldog életet. Mert e' világnak javai, nagy szorgalmatos munkával, fáratsággal kerestetnek, és szereztetnek, nagyobb gonddal és szorgalmatoskodással tartatnak-meg és öriztetnek. Leg-nagyobb búval, gonddal és szü fájdalommal veszteteznek-el. Akar nyerje, birja, tartsa, örizze ember, akar költse 's el-veszesse; de ugyan mindenkor vagyon a' Gazdagságban mit várni, a' mi a' nyugodalmas és bóldog életet meg-háborítja, bántogatja és meg-szomorítja.

I. Ha azért elsöben, e' világban szellyel tekintélünk, és meg-gondoljuk, mint szerezteſſenek az idö szerint való jók. Mennyi véres veréjtékében álljon a' nyomorúlt embernek az ö pénze, gazdagsága: Látjuk azt, hogy ezaránt ember semmi munkáját, fáratságát nem kiméli; nem szánja a' drága szép idönek veszetét, el-fogyatását. Sokféle módot, útat, practikát el-gondolnak az emberek, erre mind barátiknak, ellenségiknek élnek segítségekkel, álom sem jö szemekre, sem testeknek életeknek, sem tisztességeknek, jószágoknak veszedelmével ezaránt nem gondolnak, Királyok, Fejedelmek, nagy Urak naponként azon vannak, forgódnak, mint szaporítsák, öregbítsék kintseket. Valaki erre nékik tanátstsal, segedelemmel jelen vagyon, az a' leg-jobb és hazonra termett ember. Mesze földről-is nagy költséggel el-hozattatik ez illyen.

Sokan *extorqueálják* és ki-tsigázzák az alattok valóknak jobbágyoknak pénzeket, sok tsudás módon és mesterségesen, ki-szijják, és szopják öket mind tetemekig, a' szegénységnek nagy jajgatásokkal, panaszokkal és síránkozó kiáltásokkal: a' kiknek nagy nehéz sérelmes munkával kell keresniek, a' mit a' nagy Urak fel-dösolnek, és udvari pompáskodásokra hasztalanúl költenek.

Nem szégyenlette a' *Caligula* Császár, minek-utánna a' *Tiberius*tól hagyott nagy kintset el-pazárlotta vólna egy esztendöben, magát dúlásra, fosztásra, nyúzásra adni, és mindenfele módon a' mint meg-gondolhatná, a' pénzt fel-keresni. Tisztességgel mondván, kurvás bordély-házakat építtetett, a' pénz kedvéért, még az önnön saját várában-is, és ugyan kénszerítette-is mindeneket, hogy oda járjanak; és meg bizonyítja a' Históriа, hogy abból sok pénzt vásárlott, midön minden latorságra, fertelmességre kaput és ajtót nyitott. És ez a' pénz ö nála olly igen kedves vólt, hogy ömaga mezitelen vetkezödvén beléje heverednék, midön magát akarná élleszteni, örvendeztetni. A' törvény tételből, itéletből, a' jutalomnak summájából, a' mellyért itéltenek, negyvenedet kellett néki adni. A' piatzra sütö-fözö konyhákból, a' nap-számosoktól, valahonnan 's valamint lehetett, de mindenütt pénzre tett szert: úgy-hogy, még a' házasodás

Caligula el költött egy esztendöben 67-szer való százezer, és 50-ezer forintokat.

sem maradhatott adó-ravás fizetés nélkül. Ez utálatos fösvénységen méltán tsudálkozhatik minden ember, hogy a' Római Császár a' pénz keresésre illyen eszközökhöz fogjon; a' kinek hi. szem nem ragadományból, hanem az ország jövedelméből kellene élni. De adta vólna Isten, hogy a' *Caligula* sok száz esztendökkel ez elött meg-hólt vólna, és sok *Caligulák*at utánna ne hagyott vólna. A' kik e' mái napon-is efféle, és hasonló kereskedést, nyuzást, fortást ne üznének, gyakorlanának.

Dulcis odor lucri, azt mondják, *ex re qualibet*. Ki nem szeretné a' szép aranyat, akarhonnan költ légyen az? És ezt nem tsak köz emberek tselekesik; hanem még azok-is, kiket az Isten *de fece vulgi exemit*, egyebektöl, hellyel, tisztességgel, méltósággal, ditsöséggel meg-külömböztetett, Királyi Fejedelmi, Grófi, Nagyságos Uri nemes fö rendbe állatott, helyheztetett. Ezek közzül azt alitják némellyek, hogy mindenek szabadok önékiek, és nem tsak meg-nyúzhatják az ö jobbágyikat; hanem még a' mellett a' kalmárkodásban kereskedés üzésben-is igen serényen szorgalmatoskodnak; az ö felséges Fejedelmi, Grófi, Nemes Uri rendeknek méltóságoknak felette nagy kisebbítésére, gyalázatjára, tsúfoltatására. És közzülök némellyeknek mind egy, akarmivel kereskedjenek ök, ha szinte szalonnával, sóval, vassal, posztóval, börrel, katlanokkal, és egyéb effélékkel, a' melly az ö földökön nem terem; és a' mikkel a' városbéli szegény köz emberek sokták magokat táplálni. Akarminémü légyen is a' kúfárkodás, tsak pénzt hozzon mind egy önékiek. Ez il-

Ez illyenek nem tsak a' rendekben való külömbséget törlik-el, a' mellyeket az Isten rendelt e' földön; hogy a' Fejedelem Ur, és Nemes ember: Fejedelem, Ur, és Nemes ember légyen. Hogy a' Pólgár, Áros ember, Kalmár, Szatóts; Pólgár, Áros ember, Kalmár és Szatórs légyen: A' paraszt pór; pór paraszt légyen. Mert egyébként, az ö felséges, Nemességes rendeket, Nemeket fö állapatjokat, efféle pólgári élet kereséssel, betsületnekké tészik. És innét mind Isten elött, és minden emberek elött olly kevés ditséretet nyernek, mint régenten ama' *Darius* Persiai nagy Király nyert vólt. Kit az ö alatta valók azért neveztek vólt *Insititor*nak, vagy Kalmárnak, hogy illyenképen való kalmárkodással, kúfárkodással, és az alatta-valóknak nagy terheltetésekkel, rájok vetett sok ravasz adókkal, nagy fösvénységtöl viseltetvén gazdagitaná magát. Darius.

Mert a' Persák, az ö felséges Királyokat *Cyrus*t, az ö tökélletes és igasság szeretö vóltáért, és az ö alatta-valókhoz mútatott szeretetiért nevezték és hitták *Atyának*, *Cambyses*t az ö fiát, mivel-hogy Uri módon viselte magát, Urnak: *Dariust* pedig Kalmárnak. Cyrus. Cambyses. Darius.

És a' *Vespasianus* Császár, az ö nagy ditsöséges nevét, a' mellyet ö az ö Császári jóságos-tselekedetivel nyert vólt, nem kevés gyalázattal kormosította, midön ötet a' fösvénység kezdené öztönözni; és hogy az ö Császári jövedelmivel nem akarna meg-elégedni. Hanem mindenféle úton, módon, nagy adókat, vámokat, harmintzadokat kezdene fel-vetni, melly miatt semmirend és kereskedés bátorságos nem lehet-

Vespasianus.

ne. De még a' kóldúsok sem lehettek mentségesek, kik az ö kóldúlásokból-is adót adtak. Végre annyira költ a' dolog, hogy a' húgyra vizelletre-is adót vetne Ki, midön a' fia ezt panaszúl fordította vólna elö, egy arany forintot vonzon elö, és azt a' fiának orra eleibe tartja, azt kérdvén, hogyha az arany rosz illat vólna-é, és hogy a' fia azt mondta vólna, hogy nem: Mond ö; *Atqui ex lotio est.* Maga lám a' húgyból vagyon.

A' mint a' Neápolisi *Ferdinánd* Király is az ö jó hirét nevét hasonló vizelleti, húgyi kereskedéssel, kalmárkodással kisebbitette és szennyesítette-meg.

Margaréta. És a' *Margaréta*, Dániai és Norvegiai Királyné Asszonynak-is kevés ditséretire vagyon a' históriákban, hogy nem tsak az ö alatta-valókat, jobbágyokat mindenképen nyúzta, fosztotta, mellyeztette; hanem ezt a' gyalázatos adó-vetést-is fel-találta, ki-gondolta, hogy azok, minden tehén-farktól, kémény-kürtötöl, tüzhelytöl és házasúlástól adót adnának.

Licinius. És mivel a' Francziák régenten a' Rómaiaknak minden hólnapban adót adtanak, a' *Licinius* az ott való Tisztartó. hogy annyival több adót vehetne, az esztendönek 12 hólnapit, havait, 14-re fordította és változtatta.

Edvardus. *Polydorus* lib. 17. Azt irja az Ángliai Elsö *Edvardus* Királyról, hogy ez 1279-est: egy parantsolatot botsátott-ki, hogy mind azok, a' kik föld örökséget birnának, meg-mútatnák és bizonyítanák, mitsoda törvényi igassággal és *titulus*sal birnák ök a' jószágot. És ezt ö azért mivelte, hogy e' fogás által sok embereknek jószágokat

gokat magához vonhatná. Mert jól tudta, hogy a' hadak miatt sok levelek, petsétek vesztenek vólna-el; sokak ismét régiség miatt avúltak és vesztek-meg, és kezek közzül ki fogytanak.

Ez illyen vér-szopó Nadályok, a' kik mind Istenimind emberi törvény ellen, az ö alattok valókat mind a' tetemekig meg-nyúzzák, és velejeket tsontjokból-is ki-szijják, az Istennek Lelkétöl így szólíttatnak-meg: *Halljátok-meg ti Jákób házának fejei, és ti Fejedelmek az Izraelnek házában: Ti néktek kellene ollyanoknak lennetek, kik a' törvényt tudnátok. Ti pedig gyülölitek a' jót, és a' gonoszt szeretitek. Le-nyúzzátok ti azoknak böröket, és az ö húsokat az ö tsontjokról, és meg-észitek az én népemnek húsokat. És midön nékiek böröket le-vontátok, meg-töritek még az ö tsontjaikat-is, és fazékba hánjátok, és mint a' húst a' katlanba. Annakokáért midön ti-is az URhoz kiáltándotok, nem hallgat-meg titeket; hanem el-rejti ti elöletek az ö szinét abban az idöben, a' mint ti azt meg-érdemlettétek a' ti gonoszságtokkal.* Mik 3: 1, 2, 3, 4.

És Ésaiásnak 49-dik részében 26-dik ℣ ben Fenyeget az Isten és mond: *Én azt mivelem, hogy az önnön húsokat egyék-meg e' te nyomorgatóid, és nyúzó fosztóid, és az önnön sajját vérekkel meg-részegüljenek, mint az édes bortól* Mert azt tészi imez: *Plectatur simili pœnâ, qui talia fecit.*

Az Isten hasonló büntetéssel vér,
A' melly vétkekben téged ö gyakran ér.

És a' *Pomponius J. Consultus* imígy szól: *m.l. de cond. indeb. Naturâ hoc æquum est, neminem cum alterius detrimento fieri locupletiorem.*

Ter-

Terméſzettől az belénk óltva vagyon,
Más kárával ſenki ne gazdagúljon.
Hanem Iſtennek áldásából várja,
Hogy légyen ö kenyere, táplálása.

A' nagy Uraknak példájokat követi a' köz-ember, Pólgár, Pór, Paraſztság, Kalmár, Timár, és mindenféle meſter-ember, mindenféle módot, véget fel-keres és meg-gondol, mint teheſſen ſok Jókra, Gazdagságokra ſert. Az Áros ember igē vigyáz az alkalmatosságra, mindenféle okos *practicá*kat forral éjjel neppal, fút, jár, kél ſélly el e' világon, nem aluſzik, nem nyújtózik az ágyon, nem gondol, ſem vizen, ſem földön ſemmi veſzedelemmel, ſerentsére veri teſtét, életét, az áldott pénzért. Egy ſummában, ſokféle tört és hálót hánnak vetnek az együgyüeknek. Igen kéſzek, ſerények, minden alkalmatosságra. És ugyan még ſintsen moſt olly ſerényen tanúlt okos ſzemes Áros ember, hogy más reá jövén ötet meg-ne fortélyozná és törbe ne ſorítaná: Szemét ki-tolja, 's meſterül bánik véle.

Jere.5: 26,27, 28. *Találtatnak az én népem közt iſtentelenek*, úgy-mond az UR Iſten: *kik kétſelé fülelnek, mint a' madaráſzok, és tört hánnak, mellyben az embereket meg-fogják, mint a' kalitka, hogy madarakkal teli, úgy az ö házok teli álnoksággal. Innen lettenek nagyokká és gazdagokká; meg-kövéredtenek, fényesek: az iſtentelennek-is meg-haladták gonoſz tselekedetit. Igaz itéletet nem itélnek, az árvának igaz itéletet nem téſznek, a' ſzegényeknek igaſságokat-is nem ſzolgáltatják-ki. Ezt ne látogassam-é én meg?* azt mondja az UR: *És ez illyen népet ne büntesseé-meg az én lelkem?*

Ezen

Ezen panaſzolkodik Mikéás Próféta, és ſínekről, ſörökről meg-irja öket: *Hogy gonoſzra ſándékoznak az ö ágyas-házokban, hogy mihelyt megvirrad, azonnal véghez vigyék. Magokhoz véſznek, vonſznak mezöket, ſántó-földeket, és a' melly házat meg-ſeretnek, azonnal el-véſzik.* Igy üznek téſznek hatalmasságot, erőſzakot, kinek-kinek házokban, és akarkinek az ö örökſégében. *Nem aluſznak*, úgy-mond a' bölts Salamon; *hanem ha gonoſzt tselekedtenek, és nem nyugoſznak, míg kárt nem téſznek. Mert iſtentelenségnek kenyerét éſzik, és erőſzaktételnek borát iſſzák.* És panaſzolkodik a' *Habakuk* Próféta, *hogy az iſtentelen bé-nyeli azt, a' ki jámborb ö nálánál. Mindeneket vonnak az ö horgokkal, és meg-fognak az ö gyalmokkal, és bé-takarítják az ö hálójokba: És örülnek oſztán annak, és igen vigadnak. És azért áldoznak az ö gyalmoknak, és füſtölési illatot téſznek az ö hálójoknak,* (az-az, köſzönik azt az ö meſterſéges álnokságoknak, praktikájoknak ſerény gyorsaságoknak) *mivel ezek által az ö réſzek olly kövér, és az ö étkek tellyes lett sírral.*

Mik.2: 1, 2. *Pél.4: 16.* *Hab.3: 13,15, 16.*

Annakokáért ottan ottan ki-vetik az ö hálójokat, és nem ſzünnek-meg embereket fojtogatni és ölni. A' melly léſzen az ö kereſztyénſégtelen nyúzások, foſztásokból, a' mellyel az ö felebarátjoknak kenyereket ki-vonſzák ſájokból, és az ö eleſségeket el-tolvajolják, és a' mennyiben ö rajtok áll, meg-fojtják, meg-ölik. A' mint *Sirák* mondja: *A' ſzegénynek ſemmije nints, hanem egy kitsiny kenyere, a' ki töle azt el-véſzi, gyilkosa az ö néki. A' ki felebarátjának kenyerét el-véſzi, gyilkosa léſzen annak.* Igen ſzép meſterſégesen meg-iratta

Sirák, 34:15, 16.

a' Sz-

a Sz. Lélek e' fellyül való mondásokban, e' mo-ſtani tsalárdságra, nyúzásra, foſztásra, ragadozásra és uſorásságra vetemedett világnak tulajdonságát, terméſzetét, ſzokását: a' mint-hogy ö nála mind tudván vagyon e' világ fiainak minden álnok praktikájok, álnok igyekezetek, tsalárd tokmálódások.

Mert mivel-hogy magokat mindeneſtöl fogván a' Mammonnak és annak ſzolgálatjára adták, és magokban azt tellyességgel el végezték, eltökéllették, hogy meg-gazdagúljanak, pénzt, marhát, jóſzágot gyüjtsenek, rakásoljanak öſzve, hogy azokért ök-is e' világon valakiknek láttaſſanak, és nagy jól, és friſſen élheſſenek, lakhaſſanak, nem nezvén azt, hogy nem ez vólna igaz úta a' ditséretes és tekintetes élet meg-ſzerzésének, hanem inkább azzal ellenkezö út ez, a' mint oda-fel egy réſzént meg-mutatódott. De ö nálok mind ſemmi, valami nem pénz, és nem nyereség. Ellenben ſemmi haſzna, ſemmi tekinteti, betsületi nintsen az iſteneségnek, jóságos-tselekedetnek, vér-ſzerint való atyafiúságnak, atyák anyákhoz való ſzeretetnek, atyafiakhoz való hüſégnek. Ha hól pénzben jár a' dolog, ezek mind el-felejtetnek, ſzem elöl el-háríttatnak, ſemmi házassági hüſéggel, ſzeretettel nem gondolnak ezaránt, a' pénz helyett hátra vettetnek mindenek. A' mint *Erasmus* ſzól: *Negotiorum genus nihil habet ſacrum, præter unum pecuniæ lucrum, cui ſe totos ceu Deo conſecrârunt. Hoc pietatem, hoc amicitiam, hoc honeſtum, hoc famam, hoc divinũ pariter & humana omnia metiuntur.* Minden Iſteni és emberi dolgoknak, ügyeknek, földieknek

nek és mennyeieknek ſzaladniok kell a' nyereség elött, nem kedveznek ez-aránt ſem Iſtennek, ſem embernek. Nints ez ellen ſem *templom*, ſem *calaſtrom*, ſem koporsók, ſem a' meg-holtaknak tetemek nem bátorságosok a' pénz nyereség ellen. A' mint ezt *Hircanus*, *Héródes* és *Dárius* példái meg-mútatják:

Uj orſzágok, új ſzigetek kerestetnek-fel, el-eveznek az új és ô világra. Által ásnak hegyeket, völgyeket: fel-keresik a' földnek minden ér-folyáſit, noha anyánk az minékünk. Egynéhány ſzáz ölnyire a' földbe alá botsátkozik az ember az aranyért és ezüſtért. Az Áros emberek el-távoznak feleſégeiktöl, gyermekeiktöl: nintsen tsendes nyúgodalmok, igen kevés az ö kedves órájok.

Impiger extremos currit mercator ad Indos,
Per mare pauperiem fugiens, per ſaxa, per imbres.
A' pénzért nagy ſerénységgel a' Kalmár
Földet, tengert, hegyet, völgyet mind meg-jár.

A' Kereſztyénſégnek ellenſégét-is erösíti ember a' nyereſégért; mindenféle hadi eſzközt, ſzerſzámot viſznek annak, álgyút, vasat, golyóbist, füvet, ſzénát, gabonát, eleſéget, és igy vaſtagítják annak hatalmát, és fegyvert adnak kezébe, mellyel öket veri, vágja, és még ennél-is inkább fogja verni.

A' vitézlö ſzolgáló ember-is, haſonlatosképen ſzerentsére veti teſtét, életét, és az ö lelkét óránként kezében árúra hordozza, a' bizontalan hó pénzért. Mind Muſzkának, Töröknek, söt meg az ördögöknek-is ſzolgálna a' pénzért. Orſzágok, Népek, Várak, Faluk, Városok; Királyok, Fejedelmek,

delmek, Urak el-árúltatnak, el-adattatnak a' pénz nyereségért.

A' pénz ſzerez orvokat, lopókat, tojvajokat, gyilkosokat, verfelyes játékosokat, tsúf bolondokat, kurvákat, pajkosokat, latrokat. *Non hoſpes ab hoſpite tutus.* Itt nem bátorságos a' gazda a' vendégtöl, ſem barátja embernek barátjától. És egy atyafi a' másiktól. Egy ſzomſzéd a' másiktól. A' *meum* és a' *tuum*, mindenben a' *diſſidium.* Ha hól pénzre kél a' dolog, ott minden alá 's fel forog. Ottan minden barátságos emberek, tiſztbéli társok meg-haſonlanak, egymástól el-válnak, ſzakadnak. És úgy léſzen, mint a' *Sirák* mondja: *Miképen az oroſzlán a' vadakat meg-éſzi az erdöben, azonképen éſzik-meg a' gazdagok a' ſzegényeket; a' mint a' kevélyeknél betstelen az alázatos; azonképen a' ſzegény utálatos a' gazdagnál. A' kevély hamisan tselekedik, annakfelette még igen tsattog, pattog. De a' ſzegénynek ſzenvedni kell, söt még meg-kell köſzönni.*

Sirák. 13:23, 24.

ỳ. 4.

Nem látjuk-é naponként és nem tapaſztaljuk-é meg nagy ſérelminkkel, ſiralminkkal, mit miveljenek nagy-ſok emberek, tsak a' pénzért és jóſzágért: és hogy nagy tiſzteſségre, méltóságra mehessenek, jó *præbend*át nyerheſſenek, az ö elébbeni igaz *Religió*jokról el-hajolnak, és a' már meg-eſmértt és megvallott igaſság mellöl el-állanak, a' mint a' ſzent Pál Apoſtol régen meg-jövendölte; *Hogy effélék ſokan léſznek az utólsó idökben, a' kik el-hitetésekre, bálványozásokra és hamis tudományokra hajlanak, lelkek-eſméreti ellen: és a' fene-beſtiának bélyegét fel-véſzik az ö homlokokra, és iſznak annak merges pohárából.*

1 Tim. 4:1.

Jel. 17: 5.

És a' mit a' nagy Próféta a' *Daniel* még régen meg-jövendölt vólt, annak látjuk valóságos bétellyesedését: hogy a' mint *Judás* Chriſtust a' pénzért el-árúlta, és az *Antiókus* Kapitánnyi a' *Matthatiás*t, pénznek, tiſzteſséges állapatnak ajánlásával akarták és próbálták az igaz *Religió*ról el-hajtani: Azonképen mondja a' *Daniel*, hogy az Antichriſtus azoknak, a' kik ö nékie a' Maoſimot ſegítik erösíteni, mellyet ö válaſztott; nagy tiſzteſséget téſzen, és öket Urakká téſzi ſok jóſzágokon, és nékiek az orſzágot jutalomúl kioſztja. Mert az ördögben-is benne vagyon e' terméſzet, hogy pénzt, tiſzteſséget igérjen, ajánlyon azoknak, a' kik ötet imádják; és nem ſzégyenlette e' világnak minden javaival meg-kinálni az Ur Chriſtust, hogy ha ö néki eleibe borúlván ötet imádná. Hát egyebeknek ajándékon adná-é, maga imádtatása nélkül?

1 Mak. 2:

Dan. 11: 38.

Mát. 4: 9.

Nagy bánatunkkal látjuk, halljuk, hogy ſok emberek illy eſztelenſégre vagy gonoſságra vetemednek, hogy a' pénz kedvéért, a' mennybéli Ur Iſtent a' Leg-föbb jót el-hagyják és meg-tagadják: Frigyet és ſzövetséget ſzereznek az ártalmas ördöggel, az Iſtennek és az embereknek ſzünhetetlen ellenſégével: és magokat teſtestöl lelkestöl (ſzörnyü meg-gondolni, ſzörnyebb kimondani, ſokkal ſzörnyüſégesb meg-tselekedni) a' fö gyilkosnak tulajdonúl adják. És ezt pedig tsak valami kevés pénzért avagy ez életnek rövid gyönyörüſégéért mivelik. Meg foſztják magokat az örökké-való ditsöſégtöl és örömtöl, egy világi rövid örömötskéért, a' melly kevés eſztendökig tart, és vóltaképen ugyan nem-is ö-

röm, hanem merö ſzü fájdalom, nem gyönyörüſség, hanem keſerü kedvetlenſség: tsak-hogy az ördög az ö ſzemeiket és ſziveket úgy meg-vakította, tsábította, varáslotta, hogy valamiket ök gyönyörüſségnek és örömnek tartsanak, a' mellyek való igaſsággal tsak tündéres, tettetett tünések, vak-látások.

A' mint meg-tapaſztaltatott, hogy a' Sátán azoknak, a' kik önéki adták magokat, eleven ſzenet, izzó tüzet adott eleikbe meg-enniek, mellynékik olly igen édesnek és jó izünek tetſzett, mint akarmelly drága ételek e' földön, 's a' t.

Nemde nem ſzánandó dolog-é ez? hogy az élö Iſtennek képére teremtetett ember: az Iſtent az ö Teremtöjét; Chriſtust az ö Idvezítöjét, Meg-váltóját; a' Sz. Lelket az ö hüſéges Vigaſztalóját el-hagyja; a' ſzent Kereſztségnek ſzövetségét az Iſtennek viſſza-veti, a' drága nemes lelket, mellyet Chriſtus az ö drága vérével keresett, a' kegyetlen ördögnek, a' pokolban örökké-való gyötrelemre és kínzásra oda adja, és magát annakfelette, teſteſtöl lelkeſtöl veſzedelemre veti, hogy ö e' földön-is, egy óráig, egy ſzempillantásig élete felöl bátorságos ne lehesſen: Hanem félni kell néki azon, hogyha ez ö dolga ki-tudódik, és a' *Magiſtrátus* és Fejedelemſég kezébe esik, vagy tüzzel égettetik-meg, avagy egyéb halállal öletik-meg. Ez adatik néki az ö kevés pénzért, avagy kitsíny gyönyörüſségetskéért, a' mellyért magát az ördögnek adta, a' ki végre illy jutalmot ád önéki, mint a' hóhér az ö ſzolgájának ſzokott adni a' gonoſz-tévönek.

Oh nyomorúlt pénznek ſzerelme! oh veſzedelmes méreg! mint foglalhatod így-el az embereket, hogy fordíthatod így-el eſzeket, elméjeket, érzékenyſségeket, mint tsábítod, vakítod így-el, hogy te éretted Iſtenét, idveſségét, minden tiſztaſságot, igaſságot, kereſztyén ſzeretetet, és illendöséget, söt az ö teſtének egéſségét, lelkének örök bóldogságát így el-veſſe ſzeme elöl és ſzivéből; és te miattad illyen idö-ſzerint való és örök veſzedelembe ſzántſzándékból veſſe magát teſtestöl, lelkestöl? Az egeknek-is meg-kellene ettöl irtózni, a' fényes Napnak ſzinében változni, a' föld fenekének meg-kellene rendülni rajta, hogy illyen ſzörnyü iſtentelenſség férkezheſsék valamelly embernek ſzivébe.

Bezzeg bóldogok, söt igen-igen bóldogságos emberek vólnánk, hogyha mi a' mi fáradozásinknak, ennyi munkálkodásinknak, veſzedelem próbálásunknak ſzorgalmatos gondainknak bár tsak ſzázad réſzét fordítanók, a' mennyei örökké-való el-múlhatatlan lelki jóknak el-nyerésére, keresésére, meg-ſzerzésére: a' mennyit, ez állhatatlan tétovázó vadúlt világ, fordít és foglal az el-múlandó teſti jóknak keresésébe és meg-ſzerzésére.

II. Mint vagyon azért e' dolog, midön immár e' világ fiai ez ö nagy munkájokkal, fáradságokkal annyira vitték ſzerentséjeket, hogy ſok pénzt jóſzágot ſzerzettenek, mint léſzen oktán annakutánna? Leſzen-é kedves folyta örömöknek, igen jeles-jól élnek-é, gond-nélkül, ſzorgalmatoskodás-nélkül vannak-é? Vig elmével birnak-é, és vehetik-é haſznát az ö nagy javaiknak? Mert a' vólt az ö czéljok, tárgyok, a' mellyet ök fel-

A' gazdagság nagy gondal birnak, tartatik.

fel-tettenek. De arra sem botsátja öket az ö Mammonok, gonoszúl jutalmazza öket, úgy annyira, hogy az ö hü szolgálatjokra semmi örömet nem vehetnek. Mert midön azt meg-szerezték, a' mire olly nagy szorgalmatoskodással törekedtenek, vágyódtanak; ott kezdetik öztán valóban-el az ö nagy szorgalmatosságok, insségek, gyötrödések. Sok munkával, szorgalmatos fáradsággal, vészedelemben forgásokkal keresték, találták; De sokkal nagyobb szorgalmatoskodással, szorongással és vészedelemmel bitják, örzik, az olly szorgalmas gonddal szerzett javaikat. Éjjel nappal gondolkodnak azon, hová kelljen fordítaniok, mint kelljen öregbíteniek? És e' mellett ezer szorgalmatos gond gyötri 's töri öket, hogy az tölök el-ne vétessék, tolvajoltassék, elne lopattassék, el-ne tsipdestessék, avagy vizben vagy kün földön ne maradjon; avagy valami módon kár bennek ne essék. Ugyan sem akar ez Báb-Isten, Mammon Ur, külömben tiszteltetni; hanem efféle szorgalmaskodással, és fáradozással kiván magának szolgáltatni. Annakfelette sok étszaka álomtalan feküsznek, gyötrödnek, törik gondokkal fejeket, fogyatják, faggatják testeket, életeket, és idö elött meg-ölik magokat, holott örülniek és vigadniok kellett vólna, és vigan élniek: Erröl mondja Sirák: *A' gazdagság felett való vigyázások meg-epesztik a testet: és azok felöl való gond el-vészi az álmot. A' ki fekszik 's gondolkodik gyakorta, ébren vagyon a' mint a' nagy betegség ottan-ottan fel-serkent.*

Sirák. 31:1,2.

Salamon-is mond: *Mit nyer az ember minden ö munkájából, és az ö szivének szorgalmas gondjaiból,*

Préd. 2: 22.

a' mellyet tészen az ég alatt! hanem egész életének napjaiban való sérelmet, fájdalmot, jajgatást; és hogy szive éjjel sem nyughatik? bizsem hijába-valóság vólna ez-is?

Hogy ez mind igaz légyen, igen jól látjuk az emberekben: mert annyira mennek a' *Mammonisták*, a' szüntelen való mély gondolatokban, hogy mint helyheztessék, mire fordítsák az ö javaikat, mint nyerhessenek sokat, és magokról jó gondot mint viseljenek. A' szomorúság ugyan ki néz a' szemekböl, keveset szólnak. Ha ki köszön nékik, nem felelnek; ha ember szól vélek, ök más mély gondolatba merülnek, mintha semmit nem látnának, vagy hallanának. Kevés örvendetes és kedves *gesztálást*, mozdúlást látni ö tölök. Tsak-hogy midön nyereség felöl mondnak valamit, ottan fel-ébrednek, mint-egy mély álomból; igen résen van akkor a' fülök, igen könnyen hallanak. Egyébként ezer gondok alatt nyögnek, hogy imitt egy hajójok el-ne merüljön, amott egy-tsalárd el-ne fusson; itten a' marha el-nem kel; amott tüz ne szaladjon, és mindenek meg-égjen.

Ugy vagyon dolgok, mint ama' Vargának, ki egy Gazdag embernél lakott, és keze munkájával táplálta magát, és meg-elégedett azzal, a' mit Isten önékie engedett, a' mellett örömmel vólt és vig szivel. Estve, reggel, szép énekeket éneklett. Örülte ezt a' gazdag ember, azt gondolván, hogy ez még ugyan jó ember lehetne, mivel vig szive vólna, meg-ajándékozza azért azt két száz forinttal, hogy az ö maga táplálásában azzal elébb mehetne, azt a' pénzt bizonyára ö

Históriá egy Vargáról.

ra ö örömmel el-véßi; de az éneklés immár el-nem következnék. A' gazdag ember tsudálkozik, mint lenne az: hozzá ßólítja a' Vargát, mondván: Én tenéked egy ſumma pénzt ajándékoztam, hogy táplálásodban elébb mehess, ezen illenék néked méltán örvendezned; de én nem hallom immár, hogy énekelnél, mint annak elötte, honnan vagyon ez? Ah, mond a' Varga: miólta ez pénzem vagyon, mind azon gondolkodtam, mint fordithaſſam leg-jobb helyre, hogy nyerheſſek véle. E' pénz ſok ßorgalmatosságot hoz énnékem, és ſok gondolatokat ßerez; miólta e' pénz nálam vagyon, minden örömem, vigaſságom el-költ, el-enyéßett. Nem kivánom többé a' te pénzedet, és vißßa adja néki. Vigan él azért oßtán ismét, és örül 's énekel mint annak elötte.

Sált. 39: 7. Ez ám a' mit a' Sóltár mond; *Ugy múlnak-el mint az árnyék, és magoknak ſok hijába-való ßorgalmatosságot ßereznek, rakásra gyüjtnek, és nem tudják ki éli-meg azokat.* És a' föſvény ember egy-ßálné ſem gondol azzal, a' mit ö róla az emberek ßólnak, jót vagy gonoßt. Oda engedi az ö nevét, tsak ö ſok pénzt gyüjtheſſen, akar igaz úttal, akar hamisan,: és ha ßinte ötet azért minden ember ſom-fánál fözö ſobráknak mondja-is, és ha ugyan újjal mútatja-is, nem gondol ö ſemmit azzal. Mint vagyon ama' *Horatius*nál:

--- Populus me ſibilat: at mihi plaudo
Ipſe domi, ſimul ac nummos contemplor in arca.
Hogyha az emberek meg-nevetnek-is;
De házamnál ugyan örvendek még-is.
Nem gondolok mással, midön nézéllem,
Hogy ládámbá renddel ſok erßény pénzem.

A föſ-

A'föſvény ſobrak a' Mammonnal úgy meg-kötelödzött, hogy ö azt tellyességgel Iſtenének tartsa, mert azt olly ßentségesnek tartja, hogy tsak egyßer-is alig mér hozzá nyúlni. Nem bir az ö maga ſaját javaival. A' reßketö *chiragra*, vagy *podagra* kößvény eſik kezére, hogyha ez Iſtenhez akarna nyúlni: nem mér abból magával-is jól tenni, inkább kéß éhſéget ßomjúságot ßenvedni, és meg-is halni, hogy nem mint a' Mammonból valamit el-fogyatni. Meg-kiméllí föſvénli az önnön teſtétöl, feleſégétöl, gyermekétöl. Izetlent eßik, kemény ételen rágódik, melly nehéz meg-emößtésre, igen ßegényül ruházza magát, egy ſummában igen ßegény és nyavalyás életet él. Hogy ez illyen nyavalyás emberen majd inkább ßánakodni kelljen, hogy nem azt feletteb vádolni és feddeni. Mint a' *Poëták*-is költötték az ö *Tantalus*okról, a' mint felljebb meg-értök.

--- Quid rides? mutato nomine de te
Fabula narratur, Congeſtis undique ſaccis
Indormis inhians, & tanquam parcere ſacris
Cogeris, aut pictis tanquam gaudere tabellis.
A' *Tantalus*t, Föſvény, miért neveted,
E' Fabula te rólad ßereztetett.
Mert ßinte tenéked vagyon így dolgod,
Midön a' ſok pénzt, kintset együtt tartod.
Ott heverß, ülß, alußol javaidon,
Kik néked nem haßnálnak ſemmi módon.
Hanem hogy azt néha még-is nézélled,
Mint a' táblán irott-képet ßemléled.

Azért mondja a' bölts Férfiú: *Vagyon egy gonoß, a' mellyet láttam a' fényes Nap alatt, és igen köz az embereknél: midön valakinek az Iſten gaz-*

dagságot, jóſágot és tiſteſséget adott, és ſemmiből nintsen fogyatkozása, a' mit az ö ſive kivánhatna, és az Iſten néki nem ád arra erőt, bátorságot, hogy azzal haſznára élheſſen; hanem más költi azt-el. Hijába-valóság ez, és nagy gonoſ tsapás.

Egy Pap Ur Hiſtóriája.

Egy nevezetes helyen meg-hal egy Pap Ur, és 40-ezer aranyat hágy utánna; mellyekből ö ſem magával nem tett ſemmi jót, ſem az ö tiſztbéli Pap Ur társainak; mikor hozzája mennének, egéſ életében tsak egy kanna bort ſem hozatott nékik. De mivel hirtelenſéggel teſtámentom tételnélkül halna-meg, és attyafiait utólsó akaratjáról nem tudósíthatná, a' Káptalan Urak eloſztják magok között a' 40-ezer aranyat, és annál inkább örvendeztették magokat véle.

Nem kevesen vannak, a' kik ſok jót gazdagságot gyüjtnek öſve, de annak ugyan ſemmi haſznát nem véſik; mivel az Iſten önékik, a' mint Salomon mondja, nem adja azt az értelmet és *gratiát*, hogy azzal élhetnének; hanem keményen takargatják és kimellik önnön magoknak nagy károkra és utólsó veſzedelmekre.

Ptolomæus.

A' mint egykor *Ptoloméus*, a' Cziprus Sziget Királlya, minden úttal, véggel, ſok pénzt kintset gyüjtött öſve, és az ö alatta-valóknak nem kevés nyomorgattatásokkal. Midön pedig látná, hogy önéki ez ö nagy kintseiért ſokan veſzedelmére, és halálára intselkednének és igyekeznének, minden arany és ezüſtbéli kintsét, gyönyeit, drága-köveit egy hajóba hordatja, azzal el-indúl a' tengerre, olly ſzándékkal, hogy ö a' ſok kintstsel, a' mellyet irígylene és ſzánna az ellenſégnek hagyni, magát el-süllyeſztené bortaná

Val. M. lib 9. Rex animo pecuniæ miſeræ bile mãcipium.

taná. De midön immár a' tengeren vitorlázna, a' Mammonhoz való nagy ſzerelme miatt meg-nem tselekedheti, viſſza hajóz iſmét; 's mind kintsestöl az ellenség torkába esik; a' kik a' marhát, kintset el-prédálták, és ömagát meg-ölték.

Annakokáért igazán és jól mondja a' *Habakuk* Próféta: *Jaj annak, a' ki magát gazdagítja a' más javaiból; és meddig tart az önéki? és tsak ſok sárt gyüjt ö magára. Oh melly hirtelen fel-ſerkennek, a' kik tégedet mardossanak, és fel-ébrednek, a' kik téged háborítsanak, és prédájokká kell lenned azoknak. Mert ſok nemzetséget foſztottál-meg, és azok is viſſontag meg-foſztnak tégedet,* 's a' t. *Habak.* 2. 6.

Jaj annak, a' ki föſvénykedik az ö házának veſzedelmére, hogy az ö féſkét magassan helyheztesse, hogy a' romlástól meg-menekedjék. Az-az, a' kik ſok pénzt és marhát gyüjtnek takarnak a' ſzegénységnek, ſzükölködésnek el-távoztatására, és hogy magokat jó állapatra ſzabják, és nagy ſok jókkal birhaſſanak. *De a' te tanátskozásod,* úgymond a' Próféta ℣. 10. *ſégyenére, gyalázatjára léſzen a' te házadnak.*

Annakfelette ezt a' látás hallás-is meg-bizonyította, hogy ſokan az ö Mammonokat olly igen ſzeretik, hogy nem tsak nézegetik naponként azokat, ſiveket azzal enyegetik vidámitják, hanem azokba egéſ teſtekkel belé-heverednek, (a' mint oda-fel *Caligulá*ról emlekeztünk.) Sokan az ö Mammoni buzgó ſzerelmekből kintses ládájokon halnak-meg, a' mint *Craſſus*ról egy Goſzlári *Præpoſt*ról irják: hogy mindenkor étel után kamarájába ment, ládáit fel-nyitotta, és az ö aranyinak, tallérinak nézdegelésével ör-

Caligula. Craſſus Goſzlári Præpoſt

vendeztette, gyönyörködtette magát. Mikor pedig egyszer sokáig késnék az ö kamorájában, és emberek jöttek vólna, kik véle akarnának szólni; e' késedelmet a' szolgák tovább nem várhatják, és midön zörgetésekkel, kolompozásokkal sem mit nem érnének, és nem tudnák mint eshetett vólna dólga ottben az ö Uroknak, bé-rontják az ajtót, és Urokat halva-feküvén találják az ö pénzes szekrényén. Nagy pénz szeretetnek kell ennek lenni az embernek szivében, a' kiből az Istennek szerelme, és minden jóságoknak szeretete ki-költ és el-távozott. Nagy ereje ez vilzont a' Mammonnak, hogy az emberi szivet illy hatalmasan hozzá vonhatja, hogy az ö szerelmében és szolgálatjában ugyan belé haljon. De hol talál a' Mindenható Isten illyen szeretetet ö magához, és minden Istenséghez e' meg-avúlt és a' szeretetben meg-hidegültt és meg-fagyott világban? Annakokáért a' kigyó ugyan meg-marad az ö kigyóságában, ha szinte aranyas ládába zárván őriztetnék-is. *A' pénz 's a' gazdagság-is ugyan tövis és kóró*, a' mint azokat Christus Urunk az Istennek Fia nevezi; ha szinte az ö kedves édes és szép szinével, fényével az emberek fiainak, és a' nyomorúlt pénz patkányoknak szemeket, szivet meg-vakítja és el-foglalja-is.

Luk. 8: 14.

Ezekből-is azért eléggé meg-bizonyodott, hogy a' mint a' Gazdagság és nagy Jószág nem kerestethetik, szereztetik nagy munka és fáratság nélkül; olly igen nem birattathatik és őriztethetik-meg, nyughatatlanság-nélkül, szorgalmatos gond nélkül és veszedelem-nélkül. Ki keresne azért tellyes örömet, és nyugodalmas bóldog életet,

életet, a' sok pénzben és jószágban? a' ki minden értelemtöl, eszétöl meg-nem fosztatott vólna? Meg-marad azért igaz vóltában, a' mit a' *Poëta* mond:

Tantis parta malis, curâ majore metuque,
Servantur: Misera est magni custodia censûs.
Munkával, gonddal kell a pénzt keresni,
Nagyobb bajjal, búval kell meg-őrzeni.

A' gazdagság nagy búval vész-el.

III. Az-is meg-esik oztán e' világ fiain, hogy ez ö bálvány Mammonokra vezedelem szálljon, és lopóktól el-lopassék, avagy tüztöl meg-égettessék, avagy a' tengerbe vész; tsalárdúl valaki azt el kérné, és ez Istennel álnokúl el-szöknék: avagy valami veszély érné ötet: a' só meg-olvad a' pintzében, a' gabona meg-párlik a' padláson; meg-dohosodik a' veremben, avagy szárnya kél: és efféle idö-szerint való jóknak ártalma vesztése éri e' Mammonistákat: ott kezdetik oztán a' nyavalya; söt testek, lelkek oda vezett. szaggatják hajokat, öszve-tsapják kezeket, szertelenül sírnak, rínak, jajgatnak és sivalkodnak; hogy még a' kö-is meg-szánhatná. Sokan megsértik veszik magokat, a' vizbe szöknek, belé ölik magokat vagy fel-akaszták.

Ládd-é mind ezeket mivelheti a' nyomorúlt pénz szerelem a' fösvény potrohokban, maga sohól semmi való öröm nem lehet a' pénzben és a' kintsben: akar ember nyerje, szerezze, akar megnyerte, meg-szerzette légyen, akar pedig el-veszesse: mindenképen és mindenütt tsak merö fáratság, gond, vezedelem, nintsen bennek semmi kedves élet, akar mit tégyen vélek ember. A' mint *Salamon*-is mondja, *hogy a' gazdagság nagy fráalommal, szerelemmel vész-el.*

IV.

A' nagy gazdagságnak nints haſna.

IV. De illendö vólna még-is a' munkának, fáratságnak ſorgalmatos gondoknak fel-vétele, meg-viſelése, a' pénznek jóſágnak meg ſerzéſéért, hogyha a' keresett gazdagság az embernek, és az övéinek jobbításokra lenne, és a' gazdagságnak annyi haſna vólna, a' mennyit ember magában el-vél és ábrázol. Tsuda vólna az, mondhatnád, hogy a' pénznek, jóſágnak nem vólna ſemmi haſna, hogy a' ſok jó és marha ſemmire nem ſolgálna?

Hogyha tehát meg-mútatódnék, hogy a' Gazdagságnak ſemmi haſna nints; hiſzem elhinnéd oſztán azt, hogy minden munka, fáratság a' gazdagságnak keresésében mind hijába-kél? Nintsen-is ez külömben: mert ha én azt megmútatom, hogy a' Gazdagság, ſok Jó, ſem ez életnek nem haſznál meg-tartására, avagy betegſégtöl, haláltól való meg-óltalmazására; ſem pedig az örök életre nints haſna, meg-kell tehát vallaod, hogy a' ſok jónak, gazdagságnak ſemmiképē ſemmi haſna nints. A' mint azt régenten megvallotta a' bölts *Salamon* Király, midön az ö Prédikátorában azt mondotta: *A' ki a' gazdagságot ſereti, annak ſemmi haſna nem léſzen belölle, az-is mind hijába-való. Mert a' hol ſok jóſág vagyon, ott ſokan-is vannak, a' kik azt éſik. És mit haſznál annak, a' kié az: hanem hogy még-is ſemeivel nézi.*

Prěd. 5: 10 11.

Mert elöſzör a' mi ez életet és annak meg-tartását illeti; hiſzem meg-kell vallanunk, hogy igazán mondta légyen Chriſtus Urunk: *Ha bövölködnének-is valakinek az ö gazdagsági, ugyan nem abból vagyon annak élete, és ſenki nem él attól, hogy ſok jóſága vagyon.* És ezt meg-erösíti a' Gazdag-

Luk. 12: 15.

dagnak példájával, a' kinek földe ſokat termett, és nem tudta, minden ö jovait hová hagyja, (a' mellyröl oda fel-is meg-emlekeztünk:) Kinek mind ennyi javai ſem tarthatták-meg az ö életét. Azért mondja Urunk továbbá: *Hogy minden munka és ſorgalmatosság, mellyet ember pénznek, gazdagságnak keresésére költ és ſorgat, hogy az ö életét meg-tartsa, tsak hijába-való haſontalanság: és ſinte olly lehetetlen, a' mint ſinte hogy lehetetlen, hogy valaki az ö teſtének hoſſúságához egy ſingnyit adhaſſon, hogyha ugyan ſokká gondolkodnék és ſorgalmatoskodnék-is azon, és ugyan igen törné fejét benne-is.* A' minthogy nem mi magunk adtuk az életet magunknak; ſinte azonképen meg-ſem tarthatjuk azt a' mi pénzünkkel, és minden gazdagságunkkal ſem nyújthatjuk tovább: A' ki adta, az életet az tarthatja meg-is, ö viſel arra gondot-is, mint tartaſsék az meg, és egyedül tsak magának akarja ez gondot tartani. És ha mi e' ſorgalmaskodástól, gond-futtatástól magunkat meg-nem tartóztatjuk, megtudjuk azt, hogy nem vagyunk jobbak a' pogányoknál. *Mert az ember nem él tsak kenyérrel: hanem minden igével, a' melly az Iſtennek ſájából ſármazik.*

Mát. 4: 4.

Mitsoda egyéb tehát, hanem haſontalan hijába-való, söt pogányi ſorgalmatosság, a' gazdagságért vigyázni, fáradozni, és embernek magát azon törni, mint és mivel táplálja magát. E' táplálás és az élet meg-tartás tsak az Iſtenen áll. Ö akar arra gondot viſelni, tsak-hogy te-is a' te hivatalodnak dolgaiban el-járj, önéki léſzen arra gondja, mint tartson abban-el tégedet.

Nem

Nem szükség, hogy olly igen fuss, szágúldj életednek el-táplálásáért, a' pénz keresésre, kintz gyüjtésre. Ha azt tselekszed pedig, felettébb és módnélkül tselekszel; és ezt a' haszontalan és pogányi fösvénységből miveled, a' melly fösvénykedés mindenkor fél azon, hogy által esik a' földön, és soha nintsen elege; és illyen haszontalan hasadra való szorgalmatoskodásoddal az Istent elözted-meg, és az ö tiztiben hágtál; a' ki lám gondot visel az ég alatt minden erdei
Mát. 6: madaratskákra-is, és minden mezei vadakra; a'
Sól 145. tengernek minden halaira: táplál és étet minde-
és, 147: neket az ö bövséges jóvóltából. El-felejtene-é tehát tégedet? A' természetet-is úgy teremtette ö, hogy az ö táplálására olly igen sok kintsre nintsen szüksége, hanem kevéssel meg-elégedhetik. Az Isten-is annakokáért a' földnek minden szegeletit szugolyáit bé-töltötte teremtette dolgokkal, állatokkal az embereknek meg-elégítésekre és bé-töltésekre, és meg-adja naponként kinek-kinek, a' ki tsak alkalmason el-járjon az ö hivataljában, részét, abrakát, eledelét az ö Fejedelmi Tárházából, konyhájából. A' ki pedig többet kiván, tsak pompára, kevélységre, hogy nem mint az ö természeti kivánná, két képen vétkezik
Lukáts az ollyan. Mert meg-terheli az ö szivét tobzó-
21. 34. dással, felettébb való étellel, itallal, Christus Urunk hivséges intése ellen: és hogy arra szert tehessen, fösvénykedik, fút, kapdos, és meg-tsalja felebarátját, magára vonja az Istennek haragját, és sok haszontalan szorgalmatoskodást szerez magának, tsak hogy hasának szolgálhasson.

Sirák. 29: 28. Erröl mondja a' Sirák: *Elég ez életre, ha kinek*

nek vize, kenyere, ruházatja, és háza vagyon, mellyel az ö szükségét fedezheti. Jobb a' szegénynek kisded elesége az ö saját deszka-padlása alatt, hogy nem a' fényes fris lakás más idegeneknél. Ha pedig ellenben a' bolond *Midás* Király azt kivánja, Midás.
hogy valamihez nyúl, mindjárt merö arannyá váljék, mivel önéki az Istenektöl, a' mint a' *Poëták fabulálják*, ollyan kérése engedtetett vóltmeg. Melly miatt majd meg-is hólt vólna, ha ötet az Istenek fel-nem segítették vólna. Mert midön az ö kérése szerint minden arannyá változnék, valamit ö meg-illetne, akképen az étel, ital-is, mihelyt hozzá nyúlna, vagy szájával illetné menten merö arannyá lenne. Mellyel a' pogány bölts *Poëták* azt akarták jelenteni; hogy a' sok pénz, nagy gazdagság nem haznál ez életnek el tartására.

Pithius Bithinicus majd minden *privata perso-* Pithi-
nák, köz-rendü emberek közt, (kikröl a' Hiszto-
riákban emlekezet vagyon,) leg-gazdagb vólt. Mert ö ajándékozta *Dariusnak* a' Perszai Monárchának amaz arany szölö-tövét, a' mellyröl a' Hisztóriák gyakran emlekeznek, és sok tonna aranyra betsültetett, a' mint oda-fel meg-említet- *Herod.*
tük. E' *Pithius*, *Xerxes*nek a' meg-említett *Dá-* lib. 7.
rius fiának, mind egész ö seregével, midön a' Görögök ellen menne, és akkor a' földön 23-száz ezer emberrel vólna, szállást adott, és frissen 's gazdagon tartotta, vendéglette, és azoknak szép ajándékokat osztogatott. Annakfelette arra ajánlotta magát, hogy ömaga mind ennek az egész hadi népnek öt hólnapi söldját meg-fizetné, és gabonával el-tartaná: tsak-hogy a' Király az ö

öt fiai

öt fiai közzül önéki egygyet otthon hagyna, és ne vinné-el véle a' hadba, hogy lenne kivel vénségében magát vigasztalni. És elsöben-is mindjárt a' Királynak kész pénzt négy-száz tonna aranyat ajándékozott.

Polyænus l. 8. *Cælius* lib. 19.

E' *Pithius*nak illyen szokása volt, mivel néki sok bányái voltanak, azokban minden ö emberei-nek éjjel nappal munkálkodniok kellett, senkinek ebben nem kedvezett. Ebből önéki nagy rakás aranya gyült; de azonközben a' föld miveletlen maradt, és rövid idö múlva olly nagy drágaság és éhség lett, hogy a' miatt sokan el-dülnének és meg-halnának. *Pithius*t pedig az aranynak szerelme olly igen el-foglalta, hogy ö azzal igen keveset gondolna. *Supplicál*ták a' szegény emberek, de mind hijába. Végre öszve-gyülnek a' tiszteletes asszony népek, és bátorságot vévén a' *Pithius* feleségének könyörögvén eleibe esdegelnek, és siránkozásokkal arra hajtják, hogy az ö ügyeket fel-venné. Ez mindjárást kenyeret bövségesen, és mindenféle drága étkeket készített merö aranyból nagy mesterséggel. És midön az ö Ura a' Bányákról nagy éhen szom' n haza jöne, és parantsolna, hogy az étel el-készítessék, el-hozattassék: Elö-hozatnak néki az arany-kenyerek, és arany-étkek, mellyet ö igen kedvellett. És midön immár ez arany-ételt eléggé nézte vólna, és e' mesterségesen készített szépséggel magát gyönyörködtette vólna, meg hadgya, hogy el-vigyék, és az ételt fogják-el. A' felesége ismégint drága-szép étkeket tiszta sárga aranyból készítetteket hozat elö, ö pedig ételt kiván, meg-elégelte immár az aranyat; nem tsak

tsak a' szemeit, hanem a' hasát-is meg-kellene tölteni. Szerelmes Uram, mond az eszes Asszonyi-állat, ugyan-is azt kivánnák a' mi szegény emberink-is, és mivel-hogy a' bányákon való nagy és kemény munkálkodás miatt, a' földet nem mivelhetik, ehel kell meg-halniok, és rövid idö múlva, hogyha mind igy hajtatnak a' bányászi munkára, egy eleven sem marad közzülök. A' halál ellen öket az arany, a' mellyet nagy rakásokkal ásnak, meg-nem örizheti és óltalmazhatja.

Az értelmes Asszonyi-állatnak eszes tanátsa, böltsen tselekedése, idejekorán való értelmes beszéde, meg-örvendezteti az ö férjét, el-fordítja kedvetlenkedését, és a' következendö nagy veszedelmet el-hárítja: mint az *Abigail* a' *Dávid* historiájában. A' kit azért a' Jobbágyoknak sok supplikálások meg-nem indíthattanak, meg-gyözi azt az Asszony az ö alkalmas idöben való okos és értelmes tselekedetivel, bölts beszédével, hogy sokott szándékát el-hagyná; Felesége tanátsát vészi, és az ö népének földöknek mivelését, szántását meg-engedi. Innen-is azért nyilván vagyon z, hogy a' nagy gazdagság az embernek életét meg-nem tarthatja. *Seneca.* 1 Sam. 25: 14.

Si ad naturam vixeris, nunquam eris pauper,
Si ad opinionem, nunquam eris dives,
Exiguum natura desiderat, opinio immensum.

Ezt a' Pogány által-értette, hogy minékünk méltán szegyenlenünk kellene, hogyha ezaránt hihetetlenbbek lennénk, és kisebb hitüek a' pogányoknál. Azt mondja az: Hogyha te a' természet szerint élsz, soha meg-nem szegényedel; hahol pedig, az embereknek közönséges vélekedések

desek ſzerint kezdeſz élni, ſoha gazdaggá nem lehetſz. A' terméſzet keveset kiván, az *opinio* ſokat. És Boëtius: *Neque enim fugare indigentiam copiâ poſſumus, ſed pluribus opus habent adminiculis divites, ad tuendam pretiosi ſuppellectilis varietatem. Et permultis indigere, permulta qui poſſident, res ipſa teſtatur. Contràque minimò indigere, minimum qui poſſident, & abundantiam ſuam naturæ neceſſitate, non ambitûs ſui ſuperfluitate metiuntur*, Az-az, a' ſok jóſzág bö gazdagság, el-nem véſzi a' ſzükölködést, és ſemmit nem haſznál a' ſzegénység ellen. A' gazdagok mivel ſok jót birnak, ſokra-is vagyon ſzükségek annak meg-tartására és elébb mozdítására. Ellenben, mivel-hogy a' ſzegényeknek kevesek vagyon; ſzükſégek-is kevésre vagyon. A' gazdag annakokáért, noha ſok jókkal bír, ugyan nem gazdagb a' ſzegénynél: és a' ſzegénynek ſints kevesebbje, mint a' gazdagnak.

De azt mondod te: arra ſzolgál nékem az én ſok jóm, hogy az én örökösömnek hadgyam, hogy véle meg-gazdagúljon. Ez-is merö bolondság: mert gondolſza-meg mitsoda az, a' mit a' te örökösödnek gyüjteſz, midön néki ſok jót, marhát ſzerzeſz, és mi légyen az, a' mit nékie hagyſz utánnad? Nem gyüjteſz, nem hagyſz néki utánnad egyebet; hanem *Irritamenta malorum*, tsak merö azon bünre való alkalmatosságot és minden gonoſzra való gerjeſztést, gögyögetést, a' mint a' régiek ſzokták mondani.

Nagy munkáddal, fáratságoddal kerested, gyüjtötted te azt önékik; és néked elég ſavanyún eſett annak keresése, gyüjtése, azoknak ſokkal ízet-

ízetlenbbül eſik annak iſmét ſzéllyel hintése, és az emberek közzé pazárlása. A' te fiaid leányid az ö nagy *patrimonium*okra támaſzkodnak, és azért-is ſemmit nem tanulnak. A' nemes höselkedéshez léſzen jobb kedvek, hogy nem a' *ſtudium*hoz, kereskedéshez avagy mühez. Ifjúságokban azért ſemmit ollyaſt nem tanúlnak, a' mivel magokat vénſégekben tudnák táplálni. És mivel az ö *patrimonium*okra bizták magokat, azt ök igen könnyen el-is költik, nem tsak a' kéſz pénzt pedig, hanem házokat, örökſégeket, a' mellyekböl önékik ſémmi ſzálka ſemmi gerenda nem akadt torkokon: Hogyha ſzerentsétlenség és veſzedelem hozzá nem érkeznék-is, és te magad azt gondolnád: hogy annyira töttél immár ſzert, hogy gyermekidnek-is elég léſzen: nem léſzen ſzükſégek, hogy más ember lába alá ſzorúljanak, *ſtudium*mal vagy egyéb tanúlással törjék fejeket, kár vólna hogyha az ifjúság gyenge virágának valamit kellene ſzenvedni. Sokkal jobb bárſony ſüvegetskét fel-teñi és egy ſzép toll-czímert belé, hogy arról eſmérjék a' bolondot. Selyemböl kötött hariſnyát, duflás ſarut kell lábokba adni, és jó idején nemeskedésre, gögösködésre kell öket ſzoktatni. Mert ugyan végre-is nemes Ur-fiakká kell lenniek, elegek vagyon egéſz életekben.

Hogy pedig ez illyen gyengén neveléssel a' gyermekek meg-veſztegetödnek, midön az atyák anyák, ottan hamar útſzán ſétálókká akarják öket tenni, annak oſztán buját látják nagy ſzübéli fájdalommal; és meg-kell eſmélleniek, hogy ez így nemesültetske, az ö *patrimonium*át meg-

 eméſz-

eméſztette, el-költötte, minekelötte alig ment vólna-el róla a' böltsö illatja. Akkoron a' Szülök magoknál ſenkire egyébre nem vethetnek, és kivánnák, hogy azokat a' jókat, ſe ök, ſe az ö gyermekeik ſoha ſzemekkel ſe látták vólna. Mert úgy e' dufla veſzedelmet ſe fiakon, ſe jóſzágokon nem értek vólna.

De azt alitod te, hogy nem kell azon félni, nem fog a' fiok arra vetemedni, nem kezdi ſzinte úgy magát viſelni! De magadat tsalod-meg e' féle képzéſeddel: mert a' pénzes igen kényes. Ha pedig ſzinte a' gyermekek-is ugyan *patrizálándnak*, és ugyan pénz kivánó erek nöttek vólna ö bennek-is, hogy ök-is mint tennen magad, nagy gazdagság ſzerzésre igyekeznének: de ugyan még-is a' rólad maradt gazdagsággal hitvánúl oſztozhatnak: midön egyik a' másiknak ſemmit nem akar el-engedni, ſeddés, morgás, egyenetlenkedés, perlödés, törvénykezés, és ſok egyéb efféle veſzély nevekedik, ſzaporodik köztök, hogy nékiek az ö gazdagságok, örökſégek tsak *materia litis*, perlekedésnek, villongásnak oka 's eſzköze léſzen, és kivánhatnák, hogy a' Peſti-mezön, vagy a' Duna fenekén veſzett vólna minden gazdagságok.

Hát hogyha a' nagy gazdagság, *per fas & nefas*, törvény ſzerint, 's törvénytelen, erőſzakkal és uſoráskodással és hamisággal gyüjtetett vólna? A' minthogy e' moſtani idöben kitsid az eleſég, nagy a' drágaság, és olly ſerény a' kereskedés, nem könnyen gyüjthetni igazán és jó lelkieſmérettel ſok pénzt és nagy gazdagságot; így-is azért az örökösöknek kevés haſznokra ſzolgál az.

A' mint

A' mint a' látás hallásból való példa-beſzédek bizonyítják. Ebül gyüjtött ſzérdéknek, ebül kell el-veſzni. Hamis keresménnek kintse, nem ſáll harmad örökösre. *Malqueſit, malperdit*: A' mint nyerte, úgy veſztette. Miként a' *Sirák* is ſól: *Minden ajándéknak, és hamis jóſágnak el-kell veſzni. A' hamissaknak gazdagságok, mint a' patak meg-ſáradnak. Az iſtenteleneknek maradéki nem botsátnak ſok ágakat, és a' hamisaknak gyökerek meredek köſziklán helyheztettek. Ollyanok, mint akarmelly folyó-viznek partjába akadott tajtékok, minekelötte gyümöltsöt terömtenének, ki-ſaggattatnak.* *Sirák.* 40:12, 13 14, 15, 16.

Hogy ezek mind így legyenek, a' mindennapi látás hallás bizonyítja. Midön látjuk, hogy jeles nagy *familiák*, nemzetek el-fogynak, fogyatkoznak, és ſzemlátomást el-enyéſznek. És a' hamisan gyüjtött kints, gazdagság, az örökösök kezekbe majd mintegy elolvadnak, elfolynak, hogy ſohól ne találtaſſanak: és nem haſznál az ellen ſemmi ſobrákság, ſemmi kiméllés, ſem fóltozás, ſem gyámolítás.

Ama' Candiai nagy Urnak igen ſok pénze vólt, a' mellyet Segéd-fogadással-is keresett. És midön gazdagságát akarná mútogatni: Kérdette az idegen vendégeket, mellyfelé vólna útok, és ha vólna-é afféle pénzek, a' mellynek oda, a' hová ök mennek, érteke, keleti vólna? és ha ki örömeſt ollyan pénzt akart vólna váltani; elö-hozatta pénzes ládáit, mellyek külömb-külömb pénzzel vóltak rakvák; Kinek-kinek minémü pénz kellene, ſzabadon hagyta öket, hogy ollyat vegyenek, a' mennyit akarnának. De a' pénzt a' ſzekrényekben, vagy pénzes ládákban Candiai Ur.

sorral renddel úgy öſve-verte kalapátsolta, olly sürüen egybe sotúlta, hogy senki semmi erejével abból semmit ki nem vehetne. Igy tsúfolta ját-ſzottatta-meg pénzével a' jövevényeket, és ez ö néki kedves tréfája vólt és nagy gyönyörüsége.

De halála után az ö fia igen jól ki tudta ſzedni, és egyik ládát a' másik után meg-tudta üresíteni, semmi tsiptetö horogra fogóra nem vólt ezaránt ſzüksége. Fel-töri, rontja, a' ſzekrényeket, ládákat. És víg kedvvel költi barátival, társaival, örvendeztette véle magát, míg tartott. De végre el-fogy a' jó pénz. Költsönt kezd kérni a' hol töle lehetett. A' sem tarthatott sokáig, mert az emberek meg-várták a' fizetést. Mind háznak, jószágnak, oda kellett lenni, jó-baráti, kedves tarsai el-költek, a' meg-hitel-is el-fogyott. Summa ez: *Miſériát* kellett olvaſztani *cum aceto*. És adóssági miatt nagy inſégre jut. *Ferdinánd* Királynak-is haragjába esik, élete-is ſzerentsén forog: úgy-hogy kivánta vólna, hogy e' sok pénzben, gazdagságban soha réſze ne lett vólna: mert a' ſzegénység ötet sokkal jobb életnek követésére tanította vólna, és kevesebb bünt és gonoſságot tselekedett vólna, és ifjúságában olly dologhoz fogott vólna, a' mellyel vénſégében magát tiſztességesen el-táplálhatta vólna.

Préd. 5:12,13. Igy telik bé, a' mit a' bölts *Salamon* mond az ö Prédikátorában: *Vagyon gonoſz nyavalya, mellyet láttam e' világon*, tudnillik, *mikor a' gazdagság az ö Urának veſzedelmére vagyon, és abból az ö fiának semmi nem marad kezében.* És a' *Jób* könyvében mond *Zofár*: *Nem tudod-é, hogy így vólt mindenkor a' dolog, miólta emberek vóltanak a' földön:* *Jób* 20:4,5,6, 10.

Hogy az iſtentelennek ditsöreti nem sokká tart, hogyha az ö magossága tsinte az égig érne-is, és az ö feje a' felhöket illetné-is, de ugyan el-vész végtére mint a' gané. És kóldúlni mennek az ö fiai. Mond *Sirák*-is: *Az iſtentelen fiaknak örökös jószágok el-vész.* Mitsoda bódúltt eſztelenség azért, illyen nagy fáratsággal, munkával és veſzedelemben forgással, sok pénzt, jószágot öſze-hordani, gyüjteni, feleidnek nagy károkkal, és lelki-esmeretednek meg-sértésével, holott annak a' gazdagságnak semmi haſznát nem veheted: sem magadra nézve, a' mint imént meg-mondaték, sem pedig örökösidre, kiknek a' te nagy gazdagságod nem tsak nem haſznál: hanem még teſteknek, lelkeknek-is meg-gyözhetetlen kárába veſzedelmébe ejti öket; és azok által nem tsak minden féle vétkekbe és gyalázatos bünökbe keverednek; hanem az által arra jutnak, hogy teneked ök hálálodat kivánják; hogyha te önékik a' gyüjtött gazdagság után még több ideig akarnál élni: avagy tellyességgel ugyan halálodra-is ſzándékoznak és intselkednek; tsak hogy ök a' pénzhez juthaſſanak, és azon ömagok kedvek ſzerint regnálhaſſanak, uralkodhaſſanak. *Sirák.* 21:9.

Azt alítod-é, hogy illyen iſtentelenség ne ſzállhaſſon a' te gyermekidnek ſzivekbe? Mentsemeg Iſten kegyelmesen attól öket, és minden jámbor fiakat. Mindazáltal nem köz-embereknek; hanem Királyoknak, Nagy-Uraknak gyermekeiknek példái bizonyítják. Mint igyekeztenek légyen azok az önnön attyoknak halálokra; a' kik önékiek sokáig élni láttattanak, és a' végett nagy háborút, támadást, inséget, nya-

valyát szerzettenek országokban és városokban.

Artaxerxes. Nemde nē száznál több fiai valának *Artaxerxes*-nek: nem bizonyítják-é a' históriák, hogy ezeket többire mind meg-kellett néki ölettetni? Azért, hogy ez nem emberhez illendö gonoszság reájok bizonyíttatnék; hogy az ö Attyoknak halálára szándékoztanak. A' mi idönknek példái gyülölségesek; nem szükség azért meg-említeni.

Sokkal bátorsagosabbak azért a' szegények az ö fiaik felöl, kiknek nintsen bövölködö gazdagságok, és az ö életek sokkal nyugodalmasb és bóldogságosb. *Mert mit haszná a' gazdagnak,* Prèd. 5:16,17. úgy-mond Salomon, *hogy ö a' szélben munkálkodott: Egész életében mind a' setétben ült, nagy sanyarúságban, betegségben és szomorúságban?* A' te fiaidnak azért tiszteséges nevet hagyj utánnad, a' kitsíd jóval, a' mellyet az Isten tenéked engedett a' te hivatalodnak munkája által, és az ö kegyelmes áldása által: sokkal elö-menetelesb és haszálatosb légen az önékiek, hogy nem ha magadat felette igen fáraztván és sanyargatván önékik nagy kintset, gazdagságot szerzenél és rakásolnál; és miattok magadnak nyughatatlan szorgalmatosságot szaporitanál, lelked-esméretinek nagy sebesítésével: és nékiek tsak *Irritamenta malorum*, és gonoszra való kiztetést gögyögetést hagynál: a' mellynél mi lehetne nagyobb bolondság és bódúltság?

Maraszthatsz jóllehet kiméllletes takarékossággoddal valamit a' te munkádból a' te fiaidnak, hogy azzal oztán elö-menetelek, életek lehessē; és hóltod után kúldús táskára ne jussanak. Mert midön néked, arra az Isten útat és ozközt mútat, és te

és te azt el-akarnád múlatni és meg-vetni, avagy pedig mindent fel-akarnál dösölni, alább-való lennél úgy a' pogánynál, és a' hütöt meg-tagadnád, a' mint szent Pál szól 1 *Tim.* 6: 10.

De e' szín alatt nem kell tenéked föfvénykedned, nyúznod, foztanod, usoráskodnod, sok pénzt, kintset, gazdagságot gyüjtened, a' melly sem néked sem önékik nem haznál, a' mint megmondaték: Neveljed isteni félelemben azokat, *Eféz.* 6: 4. járttasd a' Skólába, tanítsad tiztességes mesterségre, kézi-munkára, avagy kereskedésre, igazkalmárságra; hogy oztán önnön magok tudják magokat el-táplálni. És arra soktasd öket, hogy való igasságnak tartsák azt, hogy a' jó hír név, a' mellyet örökségül hagysz önékik, légyen a' Legjobb *Patrimonium*, és örök jószág: és hogy arra-is szorgalmatos gondjok légyen, hogy oztán ök-is tiztességes nevet hadgyanak utánnok az ö gyermekeiknek. És így nyilván meg-maradhatnak Mert azt mondja a' bölts Sirák: *Sirák.* 41:15, 16. *Meglásd, hogy meg tartsd jó-híredet nevedet: mert az tenéked inkább meg-marad, hogy-nem mint az aranynak ezer temérdek kintsei. Az élet akarmelly jó légyen-is, de ugyan tsak kevés ideig tart; de a' jó hír név örökké meg-marad.* És Ciceró-is mond: *Optima siquidem hæreditas, quæ à parentibus traditur liberis, omni patrimoniô præstantior gloria est virtutis & rerum gestarum.*

Nem hagyhat atyád tenéked jobb kintset,
Mint ha néked hágy tiztességes Nevet.

Ditséretesen mondották a' Pogányok: de sokkal betsületesebben tselekedte *Phocion* az A- Phocion. thenási fö Hadnagy: hogy midön önékie a' Mazé-

ezedóniai *Filep* Király nagy-szép tekintetes summa pénzt küldött vólna házához, az ö véle való barátságnak meg-nyerésére; nem akarta el-venni. A' hozzá küldött követek igen kérik, hogy a' Király ajándékát ne vetné igyen-meg, hogy egyszer'smind a' hatalmas Kiralyt is, a' ki az ö barátságát kivánná, ajándékával együtt meg-ne utálná. *Phocion* azt mondja: hogy önéki nints olly nagy kintsre szüksége, nem-is vólna haszнos önéki. Hogyha néki maga személyében nem kellene-is (mondanak a' követek) hiszem kellene a' gyermekinek, kik az ö halála után azzal mind rédek szerint élhetnének, tisztességes neveket megtarthatnák: a' mellynek hibája azoknak igen nehezen fogna esni; mivel igē kevés gazdagságot hagyhat nékik. Arra azt mondja *Phocion*: *Si mei similes futuri sunt, idem hic agellus, qui me ad hanc dignitatem evexit, illos alet: Sin dissimiles; nolo ipsorum luxuriam his opibus alere.* Ha az én gyermekim én hozzám hasonlók leéndenek, tehát ez az én kis jószágotskám, a' melly engemet e',méltóságra emelt, öket-is el-táplálja: Ha pedig az én természetemtöl el-vetemednek, és a' *virtus*okban, jóságos-tselekedetekben hozzám hasonlók nem lésznek; nem akarom azzal a' kintstsel, a' mellyel engemet kináltok, az ö kényességeket, tobzódásokat erösíteni.

Ditséretes mondás vólna ám ez a' Pogány embertöl, mellyért méltán-is nyerte imez vezeték nevet, hogy *Bonus Phocion*, jó *Phocion*nak hivattatnék az ö tökélletes elméjéért, és világos értelméért, és az idö szerint való jóknak megvetéséért: mellyeknél a' *virtus*oknak szerelmét felljebb betsülötte. *Sabellicus* irja, hogy ö felöle a' Görög országi Böltsek között sok ideig való villongás vólt. hogyha *Alexander M.* vólt-é nanyobb, hogy nem-mint *Phocion*, a' ki *Alexander* ajándékát megvetette. Mert midön *Alexander* alítaná; hogy ötet pénzzel meg-gyözhetné, avagy a' mint mi szoktunk szólni, annak szemét ki-tolyhatná; küld néki Ásiából Athénásba száz mása aranyat. Midön önékie ezt eleibe vinnék, azt kérdi: Miért küldene önéki *Alexander*, egyéb Athenási Pólgárok felett, ollyan nagy ajándékot. Azért, ugy-mond, hogy ö téged igaz tökélletes jeles jó fö embernek tart és betsül. Hagyjon ollyannak tehát engemet *Alexander*, mond a' *Phocion*, és ne hitessen-el, 's ne vesztegessen-meg engemet az ö aranyával El-mégyen azért elölök; de amazok házába-is utánna mennek. Holott midön látnák, miként vólna az ö háza minden pompaság-nélkül rendelve, és az ö felesége a' szolgálókkal együtt, ö maga-is sütné a' kenyeret, annál keményebben rajta léznek, úgy-mint kiknek úgy tetszenék, hogy vólna hová pénzét költeni: Mert nem ékes dolog, úgy mondnak ök, hogy ollyan nagy Királynak barátja, és illyen ditséretes fö Ur, olly kemény és sovány életet éljen. *Phocion* azzal semmit nem gondol; Hogy pedig szerentsére venné eszébe, hogy egy vén ember menne ott el-szakadozott köntösében, azt kérdi a' hozzá küldött követektöl; Hogyha alítják-é ötet olly jónak, mint amazt. Miért nem, úgy mondnak ök. Ha lám ez, úgy mond *Phocion*, sokkal szegényebbül él, hogy nem mint én: és az ö kitsidével még-is meg-

Lib. 8. cap. 5.

NB

meg-elégeſzik: Rövid ſzóval, ha el-veſzem az ajándékot, avagy élek azzal, avagy nem Ha véle nem élek; a' mint-hogy úgy nékem nem-is haſznál, tsak hijába fog állani, és *Alexander* ſokkal jobban élhetne véle, haſznosb-is vólna önéki, hogy nem énnékem. Ha el-véſzem pedig és véle élek vagy haſznát véſzem, tehát ugyan ſzinte tsak annyi haſzna benne *Alexander*nek, mint nékem: Mert mind kettönknek igen kevés ditséreti következik belőle; hogy ö azt pénzzel akarta véghez vinni; a' mit törvénnyel 's igaſsággal nem tselekedhetett. És így az arany Athénásból *Alexander*nek viſſza-vitetett. Innen mondja *Plutarchus*, hogy e' bölts ember, ez ö tselekedetivel nyilván ki-mútatta, hogy ö ſokkal gazdagb vólna *Alexander*nél; úgy-mint ki az övével meg-elégednék, és az *Alexander* kintsenélkül nem ſzükölködnék

Xenocrates. E' példát követte a' *Xenocrates*-is: mert midön néki *Alexander Magnus* harmintz tálentom aranyat küldene tiſztelö ajándékúl, és a' Követek arról ötet tudositanák, maraſztja öket ebédre. Semmit pedig többet ſem drágábbat nem kéſzített egyebet; hanem tsak mint-egy kitsíd közebédet. Midön másod napon a' Követek töle válaſzt várnak, kinek kelljen az aranyat le-olvasniok? Hogyhogy, úgy mond *Xenocrates*, nem láttátok-é tegnap az én ebédemen, és az én életemnek módján nem vöttétek-é eſzetekbe, hogy nékem olly nagy kintsre nintsen ſzükſégem?

Socrates. *Socrates*nek-is e' ditséret tulajdoníttatik, hogy ſoha ſemmi ajándékkal és adománnyal ſenki ötet meg-nem győzhette.

Mind

Mind ezekből immár eléggé meg-látſzik, hogy embernek nem ſzükſég az ö gyermekeiért nagy jóſzágra, kintsre vágyódni, fölvénykedni és ſok kintset gyüjteni, és azok miatt lelke-eſméretit meg-nehezíteni; mellyről *Salomon*-is mond az ö Prédikátorában: *Gyülöltem én minden munkámatis, mellyeket én munkálkodom a' Nap alatt. Miért hogy el-hagyom azt olly embernek, ki én utánnam fog élni. És ki tudja, ha bölts léſzen-é vagy bolond, a' ki uralkodándik minden én munkámon, a' mellyeket tselekedéndem-is, a' mellyet böltsen ſzerzéndek a' Napnak alatta. Ez-is hijába-valóság. Annakokáért én el-fordítám magamat, meg-fogván reménségtöl az én elmémet, minden munkám felöl, mellyel munkálkodtam e' világon.* Préd. 2: 18, 19, 20.

És a' mit itten mond, végezetre önéki-is ollyanképen lett dolga, midön fiát *Rehabeám*ot hadgya utánna: a' kiben nem ſok eſzesség és értelem vólt; és úgyan uralkodott azért az ö Atyának munkáján, de ſemmi jót nem ſzerzett. A' mint azért a' nagy gazdagság, ſem annak a' kié az, ſem az ö örökösének nem haſznál és nem ſzolgál: azonképen ſemmi fogyatkozást ſem vehet és üzhet-el. Sem ſenkit gazdaggá nem tehet: a' mint feljebb meg-mútattuk. És hogy tsak azok legyenek gazdagok, a' kik az övékkel meg-elégednek, és az ö javokkal élhetnek, világosan ki-mútattuk. *Mert a' ki magát munkájával táplálja, és meg-elégedik, nyugodalmas élete vagyon annak: ez a' kints felett való kints találás.* Sirák. 42: 18. Rehabeam. Roboám.

És az Iſtennek Lelke mondja: *Bóldog a' ki féli az Urat, és kezének munkájával táplálja magát; bóldog vagy, és jól léſzen dolgod.* Zsól. 128: 1, 2.

Nem-

Nem-is segétheti a' Gazdagot az ö sok kintse, jószága tsak egy nyavalyája ellen-is: egy betegségét, egy hideglelésetskéjét el-nem veheti, el-nem üzheti. Sokkal kevesebbé orvosohatja a' léleknek nyavalyáját: és tsak egy kisértetet sem enyhíthet-meg.

Noha *Heliogabalus* és *Caligula* alá 's fel jártak az aranyban, söt egész testekkel benne hevertenek; de ugyan illyen módon sem távoztathatták-el az ö tiveknek keserü kisértetét.

Non domus, aut fundus, non æris acervus & auri,
Ægroto domini deduxit corpore febres,
Non animo curas ------
Sem házad, pénzed, jószágod, öröked,
Tsak egy hideg-lelést sem üz-el töled.
Sem lelki sérelmedet nem gyógyítja,
Noha tived azt szüntelen ohajtja.

Sokkal inkább nehezíti, sebheti, szaggatja a' telhetetlenség a' lelket és a' lelki-esméretet: hogy az embereknek a' szübéli nagy fájdalomnak miatta, nem tsak kevés jó órájok vagyon e' földön; hanem a' szomorúság és keserüség miatt el bádgyadnak és idönek elötte meg-emészt ödnek.

Példab. 20.17. *Salamon* mondja imezt: *Svavis est homini panis mendacii.* Gyönyörüséges elöször embernek az álnoksággal keresett kenyér, de annakutánna meg-telik a' száj következkékkel.

Habak. 2:11. És Habakuk: *A' kövek a' kősalokból te ellened kiáltanak, és a' fa épületekből a' gerendák te ellened bizonyságot tésznek.* Az-az, olly félelmes és rettegö lelki-esméretek lésznek, hogy a' házban a' gerendáknak pattogásától-is avagy valami tsak

Jób. 10: 16. mozdúljon-is, el-rémülnek. És szent *Jób* mondja: *Mintha áspis kigyónak mérgét szopta volna-bé, és a'*

és a' viperának fulákja öli-meg. Mind a' gonosz lelki-esméretröl mondatnak; a' melly, mint a' vipera és kigyó, úgy mardos, és a' mint *D. Luther* a' *margon* magyarázza; halálos és szübéli keserüséget hoz.

A' miképen azért, hogy a' beteg ugyan beteg, ha szinte szép aranyas ágyon fekszik-is, avagy valami rosszas nyoszolyán, ugyan semmit nem szolgál az az egészségre: Igy a' fösvény sobrák-is ugyan sobrák fösvény, és mindenkor beteg az ö lelkében; és soha nintsen elege; hanem tsak gonosz lelki-esméreti; ha szinte arannyal boríttatnék bé-is. De a' ki az övével meg-elégszik, mindenkor egészséges az, és tsendes szivel vigad, és jó lelki-esméreti vagyon az ö kitsínnye mellett. Igazán mondja azért a' Sirák: *A' sobrák embert nem illeti a' gazdagság: és metszene a' fösvény eb a' pénzzel és gazdagsággal? A' ki sokat gyüjt, és magával sem tészen jól belöle, az ollyan másoknak gyüjti azt, és egyebek laknak azzal jól. A' ki magának jót nem tészen, hogy tselekednék az mással jól? Soha nem örvendezhet az ö javaiból. Nintsen ártalmasb dolog, mintha valaki önnön magának sem kivánja semmi javát, és igaz tsapás ez ö rajta az ö gonoszságáért. Tégy jól fiam, te magaddal, a' tiédböl, és add-meg az Urnak az áldozatot, a' melly ötet illeti. Gondold-meg, hogy nem múlat a' halál, és igen jól tudod minémü szövetséged vagyon a' halállal.* Sirák. 14: 3, 4, 5, 6.

Hogyha azért a' sok jó és gazdagság semmit nem haszná, nem segít a' testnek és léleknek betegsége és nyavalyája ellen, sokkal kevésbé üzheti-el a' Halált, nem-is nyújthat semmi segitséget az

get az ellen. Ha valakinek ugyan nagy rakás arannya vólna-is, és azt minden nap és óránként nézten-nézné, avagy ugyan belé heverednék, affelöl a' halál ugyan nem múlatna, avagy hajelen vólna, azzal el-nem üzettetnék.

Midön egy fobrák fosvény halálos ágyában fekünnék, egy egész medentze aranyat hozat eleibe, belé kap mind két kezével, azt alitván, hogy vigaztalást és betegségének könnyebbítését, és a' halál ellen tanátsot és segitséget találjon benne: fohászkodik és mond: óh kinek hagyjalak én titeket veres rókátskák!

Más egy maroknyi aranyat nyél a' torkába, alitván, hogy a' halál ellen bátorságot leljen. Más megint a' halál ellen egy fákot vont magára, a' melly belöl merö arannyal vólt bé-botítva. De mind ezek sem használhattak semmit nékik. A' halált sem pénzzel sem arannyal el-nem üzhetni.

Ha azért a' nagy kints, gazdagság ez életre, magának vagy az övéinek meg-tartására, avagy a' testnek és léleknek nyavalyái ellen, és a' halál ellen való óltalmazására nem szolgál és nem használ: tehát sokkal kevésbé használ az örök halál ellen: avagy az örök életnek meg-nyerésére, melly nem pénzen vétetik, mert a' Chriſtus vére által szereztetett: Hanem inkább ártalmas, midön ember az ö bizodalmát a' bizontalan Mámonban helyhezteti, és ez idöszerint való jókban: és azt mondja az ö aranyának: Te vagy nékem Istenem. *1 Pét. 1:*

A' gazdagság vezedelébe visz.

Minden hiſtóriák bizonyítják, és a' mindennapi látás hallás mútatja, melly sok emberek estenek nagy vezedelembe az ö gazdagságok miatt.

att. Melly igen gyülöltetik némelly, irígységgel terheltetik, üldöztetik az ö javaiért. Sokan az ö jószágokért hamisan, ártatlanúl vádoltattak, el-adattak, el-árúltattak, titkon és nyilván meg-ölettek, el-veszettek. Azért igazán mondja Sirák: *Sokan veszték-el az ö pénzekért, és szemek elött való vezedelembe esténck. A' kik az aranynak áldoznak, azokat meg-ejtiaz, és meg-fogja az eszteleneket.* Nem az ö Szölejéért ölettetett-meg Nábóth? Hasonlóképen nagy vezedelembe esett Ezékiás-is, a' mellyröl oda-fel emlekeztünk. És a' tobzódó gazdag-is el-vész testestöl lelkestöl. *Sirák. 31: 6, 7.* *1 Kir. 21: 13.* *Luk. 16.*

A' világi hiſtóriákban erröl sok példák vannak: *Cn. Lentulus*ban, a' Római föemberben, a' Római *Lepida* gazdag nemes Aszszonyban *Vono* a' Perſiai Király az övéitöl el-üzettetett, és a' Római *Tiberius* Császárhoz folyamodott; de mivel sok pénzt, gazdagságot hozott vele, *Tiberius*tól, árúlójúl meg-ölétik az ö javáért. *Svetonius* irja, hogy *Caligula* Csaszár egy *sententiá*ban negyven Római polgárokat itélt halálra álnok szín alatt, csak azért, hogy azoknak jószágokhoz juthasson. *Cn. Lentulus. Lepida. Vono. Tiberius. Caligula.*

Midön egyszer játékából fel-költ vólna, és elö ballagott vólna, és két sok jószágú Lovas vitézlöt elö-menni látott vólna, mindjárt fogságba vetteti öket, és minden jószágokat *confiscál*tatja el-foglaltatja. Ésígy örömmel tér játszó társaihoz, és mond: Még egyszer sem vontam olly jó oszlábla santzot, mint most.

Hogy egykor Franczia országban, a' játékban pénze el-fogyna, a' leg-gazdagbakat meg ölette, és mindeneket el-prédáltatta, ismét ottan a' játékos czinkosihoz ment és igy szólt: melly

igen aggódtok egynéhány *drachmá*kért, vagy forintért. Én azonközben sokkal külömb szantzot vontam: ötvenszer száz ezerszer való száz-ezer *drachmát*, avagy arany forintot, melly tészen öt-százszor való száz-ezer forintot, avagy öt-száz tonna aranyat. És midön e' vér-szopó fölvény eb, a' *Julius Priscus* Tisztartót, a' kit egyéb dologért önéki bé-adtak vólt, meg-öleti, azt alítván, hogy nagy kintset találjon nála. Mond azért: Engem igen meg-tsalt. Ámbár élt vólna. *Nihil enim morte dignum possedit:* Mert nem hagyott annyi jószágot, a' kiért meg-öletést érdemlett vólna. És így senki bátorsággal nem élhetett e' dühös vér-ontó eb alatt, a' kinek valami gazdag jószágotskája vólt, ki-ki minden az ö gazdagsága miatt minden szempillantásban, halálos veszedelemben forgott. Midön pedig a' gazdag emberek igen vének vólnának, azokat élni hagyta, kiket tudna, hogy már sokká nem élhetnék javokat. De el-rendeli, hogy testámentomban ötet tegyék örökössé; azokat betsületben-is tartotta, attyának, annyának, öreg attyának, ösének, ükének hívta öket, a' mint a' históriа mondja. Igazán mondja azért a' bölts Boëtius: *O præclaram opum mortalium beatitudinem, quàm si adeptus fuerit securus esse desistis!*

Ihol a' kellö bóldogság,
A' sok pénz és a' gazdagság:
Mellyet mihelyt meg-nyertél,
Örömöd mellöl el-estél.
Töle vártál bátorságot,
De néked félelmet hozott.

Illyen

Illyen módon igyekezett *Néró* a' bölts *Seneká*nak halálára az ö sok pénzéért: Mert kézen vólt harmadfél száz tonna aranya. Midön ezt ezébe venné, minden ö kintsét kéz akartva *Néró*nak adja; így akarja jelen-való vészedelmének eleit venni. De nem használhatott véle: Mert a' vér-szopó eb és háládatlan *Discipulus*, hüséges *Præceptor*át a' ferdö-házban öleti-meg. Seneca

Igy estenek-sok jeles emberek az ö gazdagságok miatt halálos veszedelembe. A' Nagy *Pompéjus*, a' hatalmas *Crœsus*, a' leg-gazdagb Római Polgár-mester *Crassus*, *Gabinius*; a' Görög fö *Orátor Demosthenes*, mert öt-is gyötörtte a' pénz kórság. *Timagoras* az Athenásbéliek követe *Artaxerxes*hez. A' Görögöknek erös vitéz Fejedelme a' *Timotheus*, és egyebek.

Nem használhatott azért e' *Timotheus*nak, hogy az *Olinthius*okat, *Byzantius*okat meg-hódoltatta, *Samus* Szigetet meg-vötte, egész *Laconicat* meg-pusztította, *Peloponnesus*t és egyéb tartományokat a' tenger mellyékén, azonképen a' *Lacedæmon*bélieket az Athenás városnak az ö hazájának alája vetette. A' sem használt néki, hogy az ö attya a' *Conon* olly jeles jó Fejedelem vólt, ki a' Görögöknek szabadságokat olly igen mególtalmazta. Timothéus.

Illyen formán kellett vészni amaz igen jó szerentsés *Polycrates*nek-is: Mert mivel *Orætes*, a' *Darius* Király Hadnagyja tudná azt, hogy *Polycrates* erösen szomjúhozná a' pénzt, azzal akarja azt meg-fogni. Nyólcz ládát töltet-meg kövekkel, és feljül aranyat hintet reá. Követit küldi hozzája, nagy barátságot kerekít, azt tet- Polycrates.

teti, mintha *Darius*tól el-akarna szakadni. Tudná azt-is, hogy sok pénzre vólna szüksége e' hatalmas hadra, a' mellyet viselne. Önéki pedig vólna szép summa aranya, mellyel egész Görög országot meg-vétethetnék, mellyet ö oda adna költsön a' hadi szükségre, hogyha ö véle frigyet verne és hozzája menne. *Polycrates*ben meg-pofdúl az arany ér. El-küldi barátját *Menander*t, azt az aranyat meg-nézni. Midön ez külömbet nem vélne, hanem hogy az merö arany vólna, és erröl *Polycrates*t tudositaná, fel-készül és maga-is el-mégyen *Oretes*hez. Mindenektöl keménnyen intetik, hogy ne hidgyen *Oretes*nek, rettentik álmodozási-is; az *Oraculum*ok-is minden gonoszt jövendölnek Az önnön saját leánya nagy siránkozván kéri, nogy otthon maradna; meg-beszélli nékie az ö veszedelmes álmát, nagy könyhúllatással kéri, kiséri mind a' hajóig. De a' pénznek átkozott szerelme olly igen el-hatalmazott rajta, hogy mind ezek ö rajta semmit nem fognának. Olly igé meg-haragszik az önön leányára, és meg-esküszik, hogy ha békével megjövéndek, ugymond, fogadást tészek azon, hogy sok esztendökig ki nem házasittatol; Ezt ö békével megszenyvedné, tsak az ö szerelmes attyát békével és jó egésségben meg-jöni láthatsa; De ugyan még-is nem türheti, hanem nagy zokogásokkal, sürü könyves szemmel kéri, hogy otthon maradna, mert semmi jót nem vádolna az ö szive. Midön azért *Polycrates*, *Oretes*hez jut, meg-fogja ötet *Oretes*, 's egy nagy magas hegyé keresztfára szegezteti, a' mint az elött-is megmondottuk. És igy fosztatik-meg életétöl ez igen

igen jó szerentsés nagy nevezetes személy, midön más idegen pénzen olly igen kapdosna.

Aristoteles:

Multi propter divitias periêre, multi sibi & aliis necem intulere.
Ergo sollicita tu causa pecunia vitæ es,
Per te immaturum mortis adimus iter.

Átkozott pénz én elölem bár el-vesz,
Ki ennyi sok fö rendeket el-veszte!
Insségbe ejtesz, szerezsz bút, bánatot,
Untalan forralsz nyughatatlanságot.

Illyenképen járt egykor a' Görög *Nicephorus* Császár, midön meg-elégithetetlenül szomjúhozná az Oláhok aranyát, gazdagságát, és többet kivánna tölök, hogy nem ök értekekkel fel-érnék. Olly igen meg-busitja azoknak Királlyokat ez ö nagy méltatlan terheltetésekkel, hogy fegyvert fogna, és kevés néppel, de nagy busulással, boszonkodással reá üt a' Görög Császárra, meg-futamtatván, meg-veri: És igy jelesb Lovas nemesb vitézivel együtt le-vágattatik; feje az ellenségtöl el-üttetik, és az agya-kaponyájából egy ivó edényt tsinálnak ezüstbe foglalván. Azzal az Oláh Király az italt az ö Tanátsosira és vitézire köszöni, igy szólván: Igy kell annak szomjúságát meg-óltani, a' ki az ö jovaikat ollyan igen szomjúhozta, hogy az külömben meg-nem óltathatnék. Nicephor.

A' mint hasonlóképen a' Parthusok *Crassus*nak a' Római Pólgár-mesternek: *Mithridates* Király *Rutilius*nak: *Tomyris* Aszszony *Cyrus*nak, hogy az ö kintsekre való telhetetlen szomjúságokat, úgy enyhitették és óltották meg, olvasztott aranyat töltvén azoknak arany szomjúhozó torkokba.

Hophni Phineas 1 Sam. 4: 11. Nábál. 1 Sam. 25: 2. Heliodorus. 2 Mak. 3: 2. Jud. Machab. 2 Mak. 10: Cãbyses. Al: M. Severº.

Ezen módon veſztenek-el teſteſtöl, lelkeſtöl *Hophni* és *Phineas*, a' tobzódó gazdag: A' hasizaló ſobrák *Nábál*, és az Egyház tolvajló *Heliodorus*.

Judás Machabæus feddi a' *Simonianus*ok tövényiſégét. *Cambyſes* meg-nyúzatta az ajándékért a' hamis törvény-tévö birót: *Alexander Magnus*. haſonló okért vétette fejét *Polymachus*nak: *Severus* Császár, *Vetronius Thurinus*t füſttel fojtatta-meg, mivel-hogy pénzért füſtöt adna: az-az, hogy az embereket hijába-való és ſemmis igéretekkel tartaná és pénzt venne tölök. És hogy lehetne elég idönk arra, hogyha azoknak példájokat mind bé-hoznók, a' kik a' pénzért és gazdagságért? külsö inſégre és nagy veſzedelemre jutottanak.

A' Hiſtóriákban ſzámtalan ſok példái fordúlnak elönkbe, nagy hadi Vezéreknek, Királyi és Fejedelmi Tanátsosoknak, Tiſztartóknak, Bíráknak, *Orátor*oknak és egyebeknek; kik a' pénz kedvéért az ö Uroktól el-ſzakadtanak, hiteket, esküvéseket el-felejtették; Orſzágokat, Tartományokat, Népeket, Városokat, Várakat, Királyokat, Fejedelmeket és Urakat el-adtanak, el-árúltanak: pénzzel magokat el-hagyták tsábítani, meg-hagyták vakítani; hogy az igaſság mellöl el-állanának. Hamis igyeket jovallottanak, avagy az ö Urokat hallhatatlan kegyetlenségre, a' ſzegényſégnek ki-ſajtolására, el-viſelhetetlen nagy terhekkel való nyomorgatására oktatták és tanították, és mindenféle útakat, praktikákat, fortélyokat ki-gondoltak, hogy Urokat, magokat gazdagíthatnák. De mind azzal is ugyan nem

nem nyertek egyebet, hanem jóllehet egy ideig Urok kedvét, ſzeretetit: de az Iſtennek nagy haragját és büntetését vonták magokra és végre önnön magokat mind Urokkal egyetemben, teſteknek, lelkeknek, orſzágoknak, népeiknek veſztésére és örök veſzedelemre vitték, ejtették, tagigálták.

Oh gyalázatos meg-vakíttatott világ! hovágondolſz? mire törſz, 's vágyódol illyen igen? mit ſietſz illy ſzertelenül a' te romlásodra, veſzedelmedre! Sok haſzontalan munkát, fáratságot ſzerzeſz magadnak, teſtednek lelkednek nyughatatlanságot, veſzedelmet. Oh nyomorúságos emberek, ihol melly nagy munkával, gonddal, fáratsággal és veſzedelemben forgással, horgoljátok, vondozzátok-öſzve az idö ſzerint való jókat: Melly nagy inſéggel, ſorgalmatoskodással birjátok, tartjátok 's örizitek azokat: melly igen nagy ſiralommal, keſerüſéggel veſztitek iſmét-el? Holott azok, ſem erre, ſem az örök életre; nemtsak nem haſználnak; hanem ſokkal inkább és minden módon, magatoknak, és a' tiéiteknek felette igen ártalmasak és veſzedelmesek, a' mint ekkédig eléggé meg-mútattatott.

III.

Hogyha e' Világnak jovai állandó örömet hozhatnak-é?

A' Mint eddiglen meg-mútogattuk, hogy ſemmi igaz, ſemmi tellyességes öröm e' világnak nagy gazdagságibã nem találtatik: azonképen ennekutánna azt mútassuk-meg, hogy a' ſok Jószág és nagy Gazdagság ſemmi állandó örömet

römet nem indíthat, támaſzthat azoknak ſzivekben, a' kiket a' meg-elégíthetetlen fösvénység elfoglaltt és ſzüntelen kínoz.

Mert a' miképen, hogy minden emberi dolgok el-múlandók, azonképen e' világnak jovais, a' múlandóságnak és romlandóságnak avagy rothadandóságnak alája vannak vettetvén: Annakokáért az öröm-is és a' bóldog élet, a' mellyet e' világ a' nagy Gazdagságban keres, nem tsak hamis és tellyességtelen, hanem mindenestől fogva állhatatlan és ingadozó. Azt bizonyítja *Sirák*-is: *Minden múlandó dolognak végének kell lenni, és a' kik azokban forgolódnak, azokis oda léſznek azokkal együtt.* A' látás hallás-is meg-mútatja, hogy a' gazdagságok gyakorta elébb el-hagyják az ö Uraikat, hogy-nem mint ök azoktól el-hagyattatnának. A' ſzent Irás a' Gazdagokat, és mind az emberi dolgokat, haſonlítja a' mezei virágokhoz, a' mellyek ma vannak és ſzépen vírágoznak, hogy embernek a' ſzíve-is majd ugyan virágozhatnék töle. Hólnap pedig meg-ſzáradnak, és a' kemenczébe vettetnek. *Sz. Jakab* mondja: *Hogy a' gazdagok, mint a' fünek virága, el-múlnak. Fel-kél a' Nap az ö hévségével, és a' fü meg-hervad, és virága el-eſik, és az ö ſzép ſzine el-véſz: úgy hervad-el a' gazdag-is az ö dolgaiban.*

Sirák. 14:20. *Mát.6:* 30. *Jak.1:* 11. *Sólt.39:* *Sirák.* 14:

A' gazdagságokról pedig azt mondja az Istennek Fia; hogy azok a' molynak és férgeknek alájok vettetnek, hogy azokat a' lopók el-lopják, és meg-ássák: az ellenség el-prédálhatja: tüztöl, víztöl, és *aër*töl, ſzéltöl meg-emészthetnek. Oh nyomorúlt Mammon, el-vajutt bálvány Isten! a' ki

Mát.6: 20.

a' ki tsak egy leg-hitvánb ellenségetskéje ellen ſem mentheti, és nem óltalmazhatja magát! Hanem el-kell ſzenvedni, hogy a' moly, ſzú, féreg, az apró állatotskák, bogárotskák meg-emészſzék. Mint lehetne hát annak, a' ki ötet bírja valami maradandó ſegedelmére, akarminémü nyavalyátskájában! Nem ſzegényedteké-meg ſok magok bínó dús emberek? ez ö Istenektöl el-hagyattanak, és végre kóldús páltzára jutottanak?

Dionyſius Syracuſanus nemde nem hatalmas gazdag Király vala-é *Siciliá*ban? nem vala-é nagy kintse, hatalmas hadi ereje, nem valának-é ſzámtalan hajói? És olly orſzága vólt, (a' mint ömaga ſzokott ditsekedni) a' melly erös vas és gyémánt lántztzal vólna meg-kötve és vaſtagítva? De ugyan még-is olly ſzegényſégre jutott az ö fia, hogy Athénásban kóldúlással keresné kenyerét! Végre oſztán *Schola* meſterré lött, de nem talál tanítványokat.

Dionyſius.

Crœſus-is nagy Király vala Lidiában, és magát leg-bóldogságosb embernek tartotta ez egéſz földön. De meg-kellett néki végre azt a' napot érni, hogy mind egéſz orſzága, pénze, gazdagsága, a' mellyel olly igen pompáskodott és kevélykedett, töle el-vétetnék, és ömaga egy nagy fa-rakásra vitettetnék-fel, hogy meg-égettetnék.

Crœſus

Haſonlóképen *Beliſarius*-is az ö erös férfiúi jóságos tselekedetiért *Juſtinianus* Csáſzárnál, (a' mint feljebb meg-mondatott) olly nagy méltóságra, tiſztességre és gazdagságra jutott, hogy öneki *Juſtinianus* Csáſzár tulajdon pénzt veretne. De olly nagy ſzegényſégre jutott végtére; hogy

Beliſarius.

Conſtántzinápolyban a ſzent Sófia templomának kapui elött kóldúlná kenyerét.

Henricus IV. *Henricust* ez néven Római negyedik Csáſzárt, a' Pápa le-téſi Csáſzári ſzékiből; Honnan olly ſzegényſégre jut, hogy a' *Spirai* Püſpöktől, a' kitö emelt vólt az oda való Püſpökſégre, nem többet, hanem tsak valami *officiolum*, vagy Egyházi ſzolgálatotskát, vagy Káplánságot kérne, hogy még is lenne magát honnan táplálni, és a' mint ömaga ſzólt, az Iſten Annyát ſzolgálhatná, mivelhogy még irni és olvasni tudna, és a' karban énekelni. De tsak azt ſem nyerhette-meg a' háládatlan Püſpöktől. Mellyen ö nagy keſervesen *lamentalt* és ſiránkozott; és mondott a' közel állóknak: Könyörüljetek, könyörüljetek én rajtam barátim, a' kiket én nagy tiſzteſségre és jóſzágokra emeltelek; mert az Urnak keze illetett-meg engemet. Végre pedig az önnön fiától, a' kit a' Pápa az ö helyébe állatott, és az Attya ellen izgatott, egy tömlötzbe vettetett, mellyben a' büz és éhſég miatt keſervesen végezte életét.

Több példákat mútat a' mindennapi próbálat. Szemeink elött látjuk, melly erösen álljon e' világnak ez Iſtene, az övéi mellett, még a' leg-hüſégesb ſzolgáinál-is; melly könnyen el-hagyja öket, és ſzomorú ſzegényſégre és nyomorúságra veti taſzigálja az övéit.

És ha ſzinte ez a' bálvány, a' kinek olly híven és ſerényen ſzolgálnak, valami kedvet és hüſéget mútat-is a' Mammoniſtának, a' miglen él; de ugyan el-hadgya azt halálában. *Mert hiſzem nem hoztunk ſemmit e' világra, ſemmit innen ki-ſem viſzünk velünk. Mezítelen jöttünk e' világra, mezítelenen kell el-mennünk-is.* És ki tudja, melly közel légyen az ö ki-múlásának orátskája? Mi haſznunk léſzen akkor a' mi nagy gazdagságunkban? A' kik az ö kintsekhez gazdagságokhoz támaſzkodnak, úgy-mond ſzent Dávid: *És bizakodnak az ö ſok jóſzágokban; ha ſzinte ſokat élnek-is, ugyan meg-kell azért halniok, és jóſzágokat másnak kell hagyniok.* Ekk. 5: 15. 1 Tim. 6: 7. Sól. 49:

Igy ſzól a' Sirák: *Némelly ſokat keres, gyüjt, takar, és az által meg-gazdagúl, és azt gondolja, hogy ö ugyan nagy dologra tett ſzert;* és mond: *No immár jól lakom, élek, eſzem, iſzom az én javaimból, és nem tudja, hogy olly közel légyen az ö órája; és hogy mind másnak kell hagyni, és meg-kell halni.* Szinte mint ama' dús pórnak mondaték: *Ez étſzakán meg-kivánják a' te lelkedet, és kié léſzen a' te gyüjteményed?* Salamon-is azt mondja: *Hogy a' mint ö mezítelen jött az ö annyának méhéből, úgy mégyen viſzontag el-is, a' mint ö el-jött, és ſemmit nem viſzen-el véle az ö munkájából.* Ez-is egy gonoſz nyavalya; hogy úgy mégyen-el a' mint jött. *Mit haſznál tehát oſztánnéki, hogy ö a' ſzélben, füſtben munkálkodott,* 's a' t. *Jónak látſzik azért* (úgy-mond továbbá) *ez énnékem, hogy ſzép dolog, midön ember eſzik, iſzik, és jó-kedvvel lakik, minden munkájában, a' ki mellyet teſzen a' Napſzény alatt, egéſz életének napjaiban, abból a' mit Iſten ö nékie ád, mert az az ö réſze. Mert a' kinek Iſten gazdagságot, jóſzágot és hatalmot ád, hogy abból egyé, igya az ö réſzét, és örvendjen az ö munkáján, Iſtennek adománya és ajándéka az.* Sirák. 11: 18, 19. Luk. 12: 20. Ekkl. 5: 15. v. 17, 18, 19.

Ha pedig ti gazdagok, mind ezeknek, a' mik eddiglen mondattanak, helyt nem adtok, ha-

nem

nem a' fületek mellöl el-botsátjátok, és meg-ve-
Jób.20: titek; ugyan meg-tudjátok azért: *Ha ſzinte a'*
6,7,8, *ti magasságtok*, (a' mint Jób ſzól:) *innen az eget*
9. *fel-éri is, és a' ti fejetek a' felhoket illeti, de vég-*
re ugyan el-múltok, mint a' gané. Hogy azok, a'
kiknél nagy tekintetben vóltatok, azt fogják monda-
ni, hol vagyon ö? mint az álom el-múlik, azonké-
pen ti ſem találtattok-meg; hanem mint az éjjeli
látás el-tüntök, el-enyéſztek. A' melly ſzem az
elött titeket látott, nem lát titeket többé, és a' ti
helyeiteket nem nézélli többé. A' ti gyermekeitek
℣. 10. (mond továbbá) *kóldúlni mennek, és a' ti keze-*
tek fáratságot ád néktek jutalomul: A' ti láb aitok
℣.18, *jól meg-fizetik tinéktek a' ti titkos büneiteket, és ti*
veletek együtt feküſznek a' földben. Munkálkod-
tok, de nem véſzitek haſznát, és a' ti javaitokkal
más emberek oſztoznak, és nem örülhettek azok-
nak; Mert el-nyomtátok ti, és el-hagytátok a'
ſzegényt. Házakat vóntatok hozzátok, a' mel-
lyeket nem ti építtettetek,

Sirák. Annakokáért meg-gondold óh ember, a' vé-
7:40. gét minden dolognak. Mond a' Sirák: *Meg-*
gondold a' véget, a' mellynek nints vége, és az idö-
nélkül való idöt, a' mellynek nem-is léſzen ſoha vé-
ge: Midön az idö és az óra el-jövend, a' melly ki
nem marad.

Gondoljátok és eſzméljétek ugyan valóba-
meg ti gazdagok, kik a' jóſzágra, kintsre olly
igen törtök, vágyódtok, és olly el-ólthatatlan
gerjedezö ſzomjúsággal keresitek: gondoljátok-
Mát.19 meg és irjátok-bé ſziveitekbe, a' mit az Iſtennek
24. Fia mond, és melly panaſzſzal kiált reátok: *Oh*
Márk. 10:25. *melly igen nehéz a' gazdagnak mennyorſzágba bé-*
menni:

menni: Sokkal könnyebb a' tevének a' tö-fokán ál-
tal-menni, hogy nem a' gazdagnak mennyorſzágba.
Jaj néktek gazdagoknak, el-vettétek vigaſzta-
lástokat! Jaj néktek, kik meg-elégedtetek, mert
iſmét meg-éheztek. Jaj tinéktek, a' kik moſt ne-
vettek, mert viſzontag ſirnotok kell. Gondol-
játok meg ugyan még-is, és ſzüntelenül füle-
itekben zengedezzenek, imez *lamentatio*k, és ſiral-
mas kiáltások a' gazdagoknak, és hozzátok haſon-
lóknak pokolbã: *Mit haſznál minékünk a' gazdag-* Bölts.
ság, a' kevélységgel együtt el-múltanak mind azok, 5:8,9,
mint az árnyék, és a' hirtelẽ el-múló kiáltás! Mint 10.
a' vizek habjain el-menö hajó, melly mikoron el-
mégyen, nem találtatik-meg az ö nyomdoka, ſem az
ö menésének úta a' habokban, vagy mint az égen
el-repülö madár, ſemmi jelensége nem találtatik
az ö el-menésének, az ö ſzárnyának mozgatásával,
úgy mégyen az égen, hogy azon az ö el-menésének
ſemmi nyoma nem találtatik. Vagy mint az el-lött
nyillal el-oſzlattatott ég, azounal öſzve-mégyen, an-
nyira, hogy nem tudhadd annak el-menését. Mi-is
azonképen ſzülettetvén el-fogyatkoztunk, és a'
jóságnak ſemmi jelét nem mútathattuk.

De mit haſznált a' gazdagnak pokolban az ö
nagy gazdagsága! és mit fog haſználni mind ö- Luk.16.
rökké? Az idötöl fogva hogy meg-hólt, mind
ez óráiglan ſem vehetett azon egy tsep-vizets-
két, tsak arra ſem tehetett abból ſzert, hogy a'
pokolbéli langban el-ſzáradott nyelvét meg-eny-
híthetné. Mindene ide maradott, és az ö ötsei,
báttyai, ha pénitentziát nem tartottak, ugyan
azon nagy-ſok jóban gazdagságban, ſzinte ollyan
módon ették itták a' pokolbéli tüzet és langot.

No im-

Jak. 5: 1, 2, 3, & 5. No immár gazdagok, mond Szent Jakab: *Sírjatok, jajgassatok, a' ti rátok következö nyomorúságtokon. A' ti gazdagságitok meg-rothadtak, a' ti ruháitokat a' moly meg-ötte, a' ti aranyatokat és ezüstötöket a' rosda meg-fogta, és azoknak rosdájok tészen bizonyságot ti ellenetek, és meg-emésztí a' ti testeiteket mint a' tüz, kintset gyüjtötök magatoknak az utólsó napra. Gyönyörüségben éltetek e' földön és bujálkodtatok, és a' ti szíveiteket legeltettétek, mint egy áldozati mészárlásnak napjára.*

Mivel azért az ekkédig bé-hozott dolgokból eléggé meg-érthetni, hogy semmi igasságos, semmi tellyességes, semmi állandóságos nintsen a' sok pénzben, nagy gazdagságban, és hogy a' nagy gazdagság nem tsak nem haszná semmit, hanem sokkal inkább ártalmas annak a' kié az, és a' ki azt nagy szorgalmatossággal, fáratsággal keresi, futja, üzi: Nintsen azért jobb, és hasznosb tanáts: hanem hogy naponként mind jobbá-jobban meg-szokjuk, a' sok pénzt, nagy gazdagkintset utálni, úgy mint semmire kellö, haszontalan, veszedelmes és ártalmas dolgot, és ne-is üzzünk, szaggassunk arra semmiképen, és ne fáradozzunk keresgélésében; Hanem elégedjünk-meg azzal, a' mink vagyon, és a' mit Isten adott minékünk. És mindeneknek elötte keressük az örökké-való mennyei kintset, jószágot, a' tellyességes és állandóságos gazdagságot, a' mellyben igazán örvendetes és nyúgodalmas életet találtatik; és az Istenes *Bernárd*dal fel-kiáltsunk és mondjuk: *O Spiritus, qui de sursum estis, quid vobis cum infimis?*

Oh ti

Oh ti nemes és istenes jó Lelkek,
Kíknek mennyböl Istentöl eredetek!
Földi jókon, sok pénzen ne tsüggjetek,
Hanem mennyei jókat keressetek.

ÖTÖDIK RESZ.

Hogyha a' nagy Tisztesség és e' világi Ditsöség hozzon-é és szerezzen-é nyugalmas boldog életet és igaz tellyes és állandó örömet.

VAgyon más olly neme-is az embereknek e' földön, a' mellyek nem olly igen üznek, törnek, a' sok pénz szerzésre és gazdagság keresésre; hanem nagy igyekezettel és minden elmélkedésekkel nagy tiszteletességet, méltóságot és ditsöséget kívánnak, keresnek és halásznak: arra igazítják minden ö dolgaikat, azon vannak minden erejekkel, azon fáradoznak minden gondolatjokkal, serénykedésekkel, hogy nagy állapotra mehessenek, magoknak nagy nevet szerezzenek, hogy minden ember tudjon mit ö felölök szólni, hogy mindenektöl tiszteltessenek, nagyra betsültessenek, és hogy utánnok nagy hírt nevet, ditséretet hagyhassanak.

Mennél nemesebb elméjük az emberek, és föbb nemzetböl és eredetböl valók, annál inkább üznek, szaggatnak és vágyódnak a' nagy tisztességre, méltóságra és nagy ditséretes hírre névre, és neveknek örrökké tartó halhatatlan emlekezet szerzésre.

Mint a' Nagy *Alexander*en meg-látszik, a' *Alexander M.* dön ö még tsak kis uratska vólna, ottan ki-tört és tündöklött belöle a' nagy dolgokra való igyekezet,

kezet, és a' nagy tiſztességnek, ditsöſségnek kivánása és ſzeretéti. Midön egyſzer hallaná, hogy az ö attya a' *Philippus* Maczédóniai Király az aſztalnál az ö nagy győzedelmével, nagy dolgaival, hatalmas tselekedetivel, *victoriá*ival kérkednék és ditsekednék, nem örült ö azon ſemmit, hanem fordúl a' több nemes gyermekekhez és mond: *Nihil mihi reliquum faciet pater.* Ihol ſemmit nem hágy-meg nékem az én apám, a' mivel én-is nagy nevet ſzerezhetnék magamnak! azt alítván, hogy nintsenek immár több népek hátra, a' kiket ö győzne-meg és hódoltatna, és honnan ö-is ditséretet nyerhetne. Mikor néki a' többi feleltek vólna, hogy mind azok, a' miket az attya véghez vitt és ſzerzett vólna, mind önéki lenne javára; Mond iſmét *Alexander*. Mit gondolok én azzal, ha nagy orſzág ſzáll rám-is örökben az atyámtól, ha én magam ahoz ſemmit nem adok, tehetek és ſzerezhetek, a' mellyel én-is olly nagy ditséretet, hírt nevet nyerhetnék. És mitsoda indította egyéb e' jeles nagy Királyt, hogy, midön fel-nött vólna, hogy majd ez egéſz világot hadával el-töltené; hanem hogy magának örökké-való nagy nevet ſzerzene; és hogy *Achillest*, a' kit *Homerus* olly igen meg-ditsér, örömest akarná követni, *æmulal*ni és meg-haladni, a' miként hogy *Achilles*-is *Hector*t *æmulál*ta és követte, és nagyságos vitézi tselekedetekkel igyekezett-is meg-haladni.

Julius Cæſar. *C. Julius Cæſar*, a' ki el-ſzánta, végezte magában, hogy a' Nagy *Alexander*t kövesse és *æmulál*ja, midön Gadesbe ment vólna, és a' *Hercules* templomában a' Nagy *Alexander* képét látná,

ná, nagyot foháſzkodott, azért, hogy ö akkori idös-korában, mellykorban *Alexander* majd az egéſz világot meg-hodoltatta, még ſemmi ditséretes dolgot nem vitt vólna véghez.

E' ditsöségre vágyódás és tiſztelség kivánás, a' mint-hogy a' mi elsö ſzüléinknek esetekből származik, a' kik Iſtennel egyenlökké kivántak lenni: azonképen e' mái napon ſintsen ſenki, a' ki annak valami réſzetskéjét az ö életében nem találná. Veheti ember eſzébe, tsak a' kis gyermekekben-is, hogy ök melly örömeſt kivánnak ditsértetni és tiſzteltetni; melly ſerényen igyekeznek azon, hogy az ö hozzájok haſonló társaikat meg-győzhesſék, hogy azokat meg-haladhaſsák, feljül múlhaſsák; melly igen bánják, melly igen ſégyenlik, mikor mástól meg-győzettetnek és meg-haladtatnak.

*Cyrus*bā a' Perſiai hatalmas Királyban, jó idején ki-mútatódott, hogy nagyra vágyó elméje vólna: Mert midön gyermek-korábā, a' több gyermekektöl játékos társaitól Királlyá tétetnék, olly pompáson, gögösen tudta magát Király-módra viſelni, hogy mindenek tsudálkoznának rajta, noha tsak egy páſztor fia vólna, a' mint alíttatnék. Szépen ki-oſztja közöttök a' tiſzteket. Az igaſságot, törvényt örizi, ſzolgáltatja, meg-bünteti a' kényeseket és tsintalanokat. És midön egy Urnak fiát meg-büntette vólna vétkéért, meg-mondja az az Attyának és panaſzol reája, ſummája ez; hogy *Aſtyages* Királynak-is bé-mondatik, a' ki e' *Cyrus*t (ki önéki leányától való unokája vólna, noha ö azt nem tudná, mert a' leánya gyermekét meg-ölni parantsolta vólt, mi-

dön ſzületnék; de egy páſztor reá találván fel-tartotta) hozzája hozatná; meg-feddi ötet, hogy egy ſzegény páſztor fia lévén, a' több nemes gyermekeken való regnálást uralkodást fel-vette, és nem általlotta ollyan nagy Urnak fiát meg-büntetni: *Cyrus*, olly nagy bátor ſzível és vidámsággal felel, (hogy ö azt tselekedte, a' mi az ollyanhoz illik, a' kit arra választottak és emeltek) úgy hogy *Aſtyages* az ö termetin maga-viſelésén, beſzédén fö nemes elméjét véſzi eſzébe, és azt gondolja, hogy lehetetlen, hogy ez paraſzt páſztor fia vólna, a' mint oſztán valóban-is meg-érti, tapaſztalja. Mert midön jobban meg-tudakozná, végére mégyen és fel-találja, hogy e' *Cyrus* az ö leányának a' fia vólna, a' kit ö el-vetni és meg-öletni parantsolt vólt. Mikor pedig oſztán *Cyrus* ember-korra jutott vólna, ſemmi munkáját, fáratságát nem kiméllette, hogy ö magának nagy és ditséretes nevet ſzerzene, a' mint meg-is lett.

Mivel azért e' tiſztesség kivánás, minden emberben terméſzetül olly igen belé nött, de kiváltképen a' fö nemböl valókba, és nagy éles elmékbe; és úgyan minden emberek, olly igen keressék a' meg-tiſztelteteſt, ditsöséget, és a' nagy nevet: Ennek utánna immár azt láſſuk-meg, és tudakozzuk-fel, hogyha a' nagy méltóságok, ditsöségek, tiſztességek legyenek az igaz, tellyességes, és állhatatos jó: és ha nyugodalmas bóldog életet ſzerezhet-é és igaz örömet?

I.

Hogyha a' Tiſztesség és a' Ditsöség légyen-é az igaz jó, és ha igaz örömet 's bóldog életet ſzerezzen-é?

Nem

NEm kedvelli bizonyára és nem javalja azt a' Mindenható Ur Iſten, hogy az embereknek fiai, tsak le-függeſzſzék tsüggeſzſzék kezeket, és ſemmi munkához ne fogjanak; ſe affélé dolgokra ne igyekezzenek, a' mellyek által tiſztességes nevet és ditséretet ſzerezhéſſenek magoknak; mert azért-is teremtette azokat az önnön képére és ábrázatjára; nem hogy hivalkodók legyenek, és vétkekre adják magokat; hanem hogy minden tiſztéſségre, tiſztaságra és jóságos-tselekedetre 's jámborságra igyekezzenek és vágyódjanak, a' mellyre önnön magától tiſztéſséges név, betsület és ditséret 's ditsöség következik. Vannak *ſervilia ingenia*, ſzolgai elmék, a' mellyek ſemmi tiſztéſségre, ditséretre nem vágynak, nem igyekeznek, a' *virtus*nak magas hegyét hágni nem kivánják, ſemmi jóságos-tselekedetekre magokat nem adják, mellyel magoknak ditséretes nevet nyernének; hanem igen kevéset, vagy ſemmit nem gondolnak azzal, akar jót 's akar gonoſt ſzóljon ember felölök. Azért mondja Sirák: *Meg-lásd, hogy meg-tartsd jó híredet nevedet: mert jobban meg-marad az tenéked ezer aranyni kintsnél. Az élet akarmelly jó légyen-is, de ugyã tsak kevés ideig tarthat; de a' jó név örökké meg-marad.* Cicero mondja: *Eſt anguſti animi atque demiſſi, honores & dignitates contemnere.* A' ki a' tiſztéſséget és jó nevet ſemminek tartja, annak igen ſzolgai alá-való elméje vagyon. A' *Spartanus*ok úgy nevelték az ö gyermekeket, hogy ditséretes névre és tiſztéſségre vágyódnának, hogy felette igen örvendenének, mikor öket

Sirák. 42: 15, 16.

Spartani.

ditsérték, és igen el-ſomorodnának, mikor öket meg-vetnék. De a' mellyekben vötték eſzekbe, hogy nem igen gondolnának véle, akar ditsérné öket valaki, akar pedig gyalázná, az ollyanokat ök mint alkalmatlanokat meg-vetették; és ſemmi olly jeles dolgot reájok nem biztanak. Arról mondja továbbá Cicero: *Honos alit artes, omnesque incenduntur ad ſtudia gloriâ:*

A' tiſztelség el-tart jó meſterséget,
Sok jóſzágra fel-indít nagy elméket.
Minden munkát ember azért fel-véſzen,
A' miböl néki ditsösége léſzen.
De hol a' tudomány nem tiſzteltetik,
Ott tsak ruſnya feslettség nevekedik.

A' nemes és jeles jó indúlatú elmék, minden ſerényſéggel és ſzorgalmatossággal azon vannak, hogy tiſzteſséges és ditséretes nevek leheſſen. Attól nem kiméllik ſemmi munkájokat, fáratságokat, nem ſzánják ſemmi kintseket, jóſzágokat, nem gondolnak, ſem teſteknek, életeknek gyötrelmekkel, veſzedelmekkel; kínzást, halált, mind kéſzek meg-ſzenvedni, tsak-hogy tiſzteſséges nevet hagyhaſſanak utánnok. Innen mondja Cicero: *Trahimur omnes laudis ſtudiô, & optimus quisque maximè gloriâ ducitur.*

A' kik mennél nemesb terméſzetüek,
Tiſzteſségre leg-inkább igyekeznek.
Hogy ök jó hírt és nevet nyerheſſenek,
Az önékik koronájok, ſzép kintsek.

Cato major: *Perfecti homines, & excellentibus ingeniis præditi excitantur ſpe gloriæ.*

E' földön a' jobb és böltsebb emberek,
Tiſzteſségtöl ditsöségtöl gerjednek,
Tudományra, meſterſégre vágyódnak,
Hogy jó hírt és jó nevet találjanak.

Ez nem gonoſz bizonyára, nem-is feddendö, mert mitsoda vad és ruſnya élet következnék, hogy-ha az nem vólna. Minden tiſztaság, tiſzteſség, tökélletesség oda lenne; minden bünre, gyalázatra ajtó, kapu nyittatnék, hogyha ſenki a' jóságos-tselekedet által tiſzteſséges jó névre nem igyekeznék. Hogy pedig azért a' tiſzteſségre és ditsöségre való ſzorgalmatos vágyódás, és annak keresésében való ſerény fáradozás nyugalmas bóldog életet adjon, és igaz örömet hozzon, ſzinte az, a' mit mi moſtan tagadunk.

Oka ez, mert ez illyen keresés a' nyugodalmas életet ſokkal inkább háborítja, hogy nem-mint ſegítené. És hogy e' világ annélkül-is nem igaz jóságos-tselekedettel és iſtenességgel, hanem a' jóságnak neve alatt, és hamis ſzíne alatt keresi a' nagy nevet és a' maga ditséretit a' köz-embereknél. Kevés emberek keresik, gyakorlják valóságoson a' jóságos-tselekedetet; de még-is ugyã mind nagyra akarnak betsültetni, tiſzteltetni és ditsértetni. A' jó név pedig 's a' tiſzteſség és a' ditséret, nem egyébként, hanem a' jóságos-tselekedetek által és igaz iſtenes jámborság által ſzereztethetik és találtatik. Söt a' tiſzteſség és a' ditséret, ugyan magától követi a' joságot és az iſtenességet, a' minthogy az árnyék közbe-vetés nélkül követi a' teſtet. Ha külömben eſik, és valaki jóságos-tselekedet nélkül akar ditsértetni és tiſzteltetni; tehát az a' ditséret nem igaz ditséret, hanem tsak hamis ſzín, és tsalárd kendözö feſték, nem-is méltó igaz tiſztelet nevezetire. A' mint az ollyan jóságos-tselekedet-is, a' honnan e' tiſzteſség ſzármazik, nem igaz jóság; ha-

nem tsak hamis ſzíne a' jóságos-tselekedetnek, és tsak feſtett ſzínes iſtenesség. E' hamis ſzín majd ez egéſz világot el-foglalta és el-hitette, tévelyítette, hogy minden ember magát érdemesnek tartja, tiſztelteſſen akar és ditsértetni, még pedig ennek nem igaz jóságos-tselekedet által akarja ſzerit tenni; hanem a' jóságos-tselekedetnek hamis ſzine alatt és merö kép mútatás alatt akarja az embereket meg-tsalni, és ſzemeket ki-tolni.

Kevély ez illyen és fel-fuvalkodott, frissen viſeli magát és pompáskodik. Egy ſzót ſem ſzól, a' melly egy arany forintot nem érne, a' mellyére beſzélt, és minden lépésit meg-olvassa az útſzán E' gondolatos keménységnek és állhatatos elmésségnek ſzíne alatt azt keresi, hogy igen tiſztelteſſék és ditsértessék; e' pedig valósággal tsak azon kevélyſég és ſzines ſzentség.

Más megint ſzelíd engedelmesnek és alázatosnak mútatja magát, kitsídnek tartja és igē ſlejtesnek tetteti magát, és e' tulajdonított és feſtékeltt alázatossággal keresi a' ditséretet és tiſzteſséget meg-nyerni: Holott ſzivében tellyes kevélyſéggel. Imez mútogatja gazdagságát; ama' ſzegényſégét mútatja: mindenik azzal akar ditséretet, tiſzteletet nyerni. Egyik ſzép öltözetivel kevélykedik, és az által akar nagynak láttatni a' máſik régi avúltt rongyos ruhát viſel, és nagy alázatosságot jelent, az által-is akar láttatni és ditsértetni. És igy tsalárdkodik az egéſz világ, és igy tsalattatik meg; a' *Religió*nak és iſtenességnek költött hamis ſzinével.

Laërtius. Ennekokáért, hogy egyſzer *Laërtius* látná a' Rodusbéli iſjakat drága ſzép ékes öltözetekben, pompáson elö ſétálni, azt mondja: *Hic faſtus eſt.* Nagy kevélyſég ez. Halljàk ezt a' *Lacedœmoni* nösek és nemes iſjak, és felette alá-való roſzſzas ruhákban öltöznek, hogy a' *Leërtius* látja, igy ſzól: *Hic alius eſt faſtus.* Ez meg más neme a' kevélyſégnek.

Illyenképen tsúfoltatott-meg *Socrates*töl az *Anthiſtenes Philoſophus*, és azt kevélységben vádolta, hogy egy fóltos ô köntöst vött vólna reája, 's azt mindennek mútogatta, és egy igen alázatos embernek akarna láttatni és ditsértetni. Mert mind egyféle a' kevélyſég, úgy-mond Erasmus: *Vilitatem amictûs oſtentare, & delicato cultu ſeſe venditare.* Mind azon egy kevélyſég, ſzép friſs öltözetben negédeskedni, és az alá-való roſzſzasban tekintéltetni kívánni, és alázatosnak tartatni.

Antiſthenest neveti Socrates.

Erasmus.

Sokkal jobban tudta a' bölts *Platò* magát alkalmaztatni, a' ki minden dolgokban *auream mediocritatem*, a' közép mértéket úgy el-tudta találni, hogy ſemmiben nem tudnák vádolni. Annakokáért noha öltözetivel nem friſſelkednék, de ugyan ſzerette azért a' tiſzta ékességet. Ellenben *Diogenes Cynicus* igen ruſnyán és moslékosan viſelte magát, és az által akart nagyra betsültetni és tiſzteltetni. Hogy egykor a' *Platò* házához ment vólna, és látná a' falokat, padokat, aſztalokat, ſzép poſztókkal, kárpitokkal megékesíttetvén, lábaival tapodja azokat, és mond: *Calco faſtum Platonis.* *Platò*nak kevélységét lábaimmal tapodom. *Platò* pedig igazán felel néki: *Calcas, ſed majori faſtu.* Tapodod, de nagyobb kevélységgel.

Diogenes.

Ez a' *Diogenes* természeti szerint igen tiztesség kivánó volt, és felette igen kivánt magának nagy nevet szerzeni; de mivel-hogy vékony erejü jóságos-tselekedetivel arra nem érkezett, azt még-is a' jóságos-tselekedetnek és az alázatosságnak szine alatt akarta meg-nyerni.

Ki-vészi azért magát az emberek társaságából, sokkal külömb életet kezd, hogy nem egyéb emberek. Nem akar semmi házban lakni, külön lakik egy hordóban ez volt néki háza és kalastroma, abban hever éjjel, nappal, mint a' kamasz; És ez ö hordó házát mind a' Napra fordítja, a' melly felöl világositana 's fénlenék, és magát úgy melegitette. Meg-vetett minden megtiztelést, a' mellyel kináltatott. Semmit tulajdonúl nē akart birni; hanem a' mit a' természet néki adott, azzal akart meg-elégedni. Midön látna egyet a' kezéből innya, el-veti az ö tsészéjét vagy káforkáját, a' mellynél több házi edénye sem volt: és mond oztán; imé nem tudtam, hogy a' természet az embernek lám ivó edénytis adott volt..

Szüntelenül azzal szokott kérkedni, *tragicas sæpe*, *& implere execrationes*, hogy ö igazán nyavalyásságos ember volna, és minden embernek átka, szitka volna. Minden emberektöl eltaszittatnék, sem háza, sem jószága nem volna, sem hazája, sem polgári szabadsága, annakfelette kóldús volna, és tsak rajta valója sem volna.

Midön egyszer ötet látná *Aristippus*, hogy paréjt mosna, mond néki: *Si Dionysio adulareris, ista non esses.* Ha *Dionysius* Királynak akarnál hizelkedni, nem kellene efféle paréjt enned, sem illyen nyomorúltúl élned: Erre mindjárt meg-felel *Diogenes*, és meg-fordítván annak szavait, mond: *Imò si tu ista esses, Dionysio non adulareris.* Hogyha efféle köz paréjt szoktál volna enni, nem szükség volna *Dionysius*nak hizelkedned.

De mind ez ö szegénységes életében-is, olly nagy akaratú elmével volt, hogy a' Nagy *Alexander* Királynak sem engedne, és tsak jó szót sem adna annak. Mert midön *Alexandert* a' Görögök a' Persák ellen való hadi népeknek Vezérévé választották volna; minden *Philosophus*ok el-jöttek, mind közelröl, messziröl, és köszöntötték szerentsézték *Alexandert*; De otthon maradt *Diogenes* az ö hordójában, és kevés gondja volt *Alexander*re. Tsudálkozik ezen *Alexander*, fel-kél ül, és hozzája mégyen. Midön azért a' hordóhoz jutott volna, melly a' Napfényre volt fordítva, és ötet meg-szólitaná és kérdené, hogyha volna-é valamire szüksége? Kéri ötet *Diogenes*, hogy félig a' veröfényböl el-állana: mert azt venné-el töle, a' mit ö nem adhatna, értvén a' Napnak veröfényét.

Téli idöben hideg vizzel öntötte-meg magát, kün állott és erösen fázott egész teste, reszketett keményen. Midön ezt *Plató* látná, mond a' népnek, a' melly nézné, és igen szánakodnék e' *Diogenes*en, *Si vultis commiserari Diogenem, abite.* Ha valóban könyörülni akartok ö rajta, menyetek-el, és ne nézzétek! Mert ö igen jól értette, hogy ezt *Diogenes* merö kevélységböl tselekedné, és tiztelet kivánságból.

Azért mondja továbbá *Laërtius*, hogy *Diogenes* az ö szegénységében akaratosb volt, és szivében sokkal kevélyebb és feljebb héjazó, és inkább

kább tettzett magának, hogy nem *Alexander* az ö egéz Monárchiájában, birodalmában.

Pogány példa ez jóllehet, de elönkbe irja és ábrázolja mindazáltal ez egéz világnak képmútató vóltát. És kiváltképen a' Lelki rendenvalókét, Barátoknak, Apátzáknak zíines tettetö életeket: mert nem külömb életet élnek a' képmútatók, és minden ö dolgok arra igazíttatott, hogy az istenességnek, züzességnek és sanyargó életnek zíne alatt, mindenektöl betsülteszenek, tiztelteszenek és ditsérteszenek, a' mint-hogy azzal az együgyü világnak zemeit meszterségesen meg-vakitották. A' zent Irás e' külömbségét adja elönkbe az igaz és hamis jóságos-tselekedetnek, és abból zármazó igaz és hamis tiztességnek és ditsöségnek a' *Zibá*nak és *Mefibosetnek* nevezetes példájában. A' *Mefibóset* együgyü és jámbor: a' *Ziba* ravaz és álnok. De az ö álnok vóltát olly igen el-tudja rejteni az igaz jóságos-tselekedetnek zíne alá, hogy azzal még a' bölts zent *Dávid* Királyt-is meg-tsalja, úgy annyira, hogy *Mefibósetnek* minden jószágát elvészi, és *Zibá*nak engedi: és *Dávido*t olly igen el-foglalja, hogy a' *Mefibóset* mentségének semmi hely töle nem adatnék. 2 *Sam.* 19:30.

Ezent még nyilvábban látjuk *Joses Barnabás*nak és *Ananiás*nak két ellenkezö példáiban, az Apostolok tselekedetiröl irott könyvben. *Joses Barnabás* az új Ekkléziának elsö félelmes és üldözés miatt vezedelmes állapatjában, és zükségében el-adja zántó-földét, és a' pénzt együgyü zívböl az Apostolok lábai eleibe viszi: hogy azzal a' zükség zenvedö Anyazentegyháznak segítségül légyen. Melly dolgáért olly ditséretes nevet nyér, hogy ö az Apostoloktól, *Barnabás, filius consolationis*, vigaztalásnak fiának nevezteték. Midön ezt látná *Ananiás*, örömest ö-is zert akarna tenni ez illyen névre, ditsöségre. Elmégyen az ö feleségével, el-adja-ö-is az ö örökségét, az árrát viszi az Apostolok lába eleibe; de egy részt el dug belöle, a' mellyel még-is a' jelen-való zükségben magának gondját viselhetné. Mivel pedig hogy nem tökélletes zivel járna, és nem igaz való jósággal; hanem a' jóságnak, és az adakozásnak zine alatt akar magára gondot viselni, és így hamis zin alatt akar magának jó hírt, nevet zerzeni: Nem-tsak nem nyeri azt-meg a' mit keres; hanem ki-nyilatkozik az ö tsalárdsága, hogy ö a' Sz. Lélek ellen hazudott vólna. Mellyért gyalázatoson meg-zégyenülvén, az Istennek itéletibe esett, és feleségével egyetemben hirtelen halállal kellett meg-halni. Joses Barnabás. *Tsel.* 4: 36,37. Ananiás. *Tsel.* 4:

Illyen igen nagy képmútató vólt *Caligula* Csázár-is, kiröl azt irja *Svetonius*, hogy azt olly igen kínzotta a' tiztesség kivánás, hogy gyakorta panazolkodnék azon, hogy az ö idejében semmi alkalmatosság nem esnék, semmi nyilván való ellenség és nagy had az ö regnálásában nem indúlna, a' melly által az ö jóságos-tselekedetit, vitézségét meg-mútathatná, és látná ez egéz világ és meg-tapazталná, mitsoda nagy virtus zorongana ö benne. Azt-is kivánta, hogy nyitná-meg a' föld egyzer az ö záját, a' mint az elött, és ö-is mint a' *Marcus Curtius*, hazájának zabadítására, és nevének örök ditséretire, belé ugranék. Szokása vólt, hogy döghalált, éhséget, hadat és egyéb Caligula.

gyéb efféle vezélyt kivánna, mellyben magát olly erös férfinak mútathatná, mint *Alexander M. Scipiones, Julius Cæsar* tselekedtenek; maga mind tsak kérkedés és merö tiztesség kivánó ditsekedés vólna. A' Német hadban, midön semmi dolga nem vólt, az erdök és fák ellen vitte-ki az ö hadi népét: sereget rendelt, és a' fáknak ütött, azokat vágta, lötte, mintha mind ellenség vólt vólna. Hadakozott a' tenger ellen-is, és a' hadi néppel tsigabigákat vezetett a' tenger parton. Az vólt az ö préda nyeresége, ragadománya, a' mellyet az ellenségtöl el-vont. És oztán a' földön egynéhány kitsid hajókat vitetett Rómába, hogy meg-mútatná, minémü nagy szerentsén és vezedelemben forgott vólna a' tengeren. Ir a' Tanátsnak és a' Pólgárságnak, és felette keményen feddi, rongálja öket, hogy Romában menyegzözködnének, vendégeskednének, és nagy örömben élnének; holott azonközben az ö Urok és fejek, a' véle való hadi néppel, földön, vizen, nagy insségben és vezedelemben forgana.

Gorombául tévelygenek azért mind azok, a' kik magokkal el-hitetik, hogy ök igaz jóságos tselekedet nélkül, tsak annak szine alatt-is nagy tiztelségre, hírre, névre, és ditsöségre szert tehetnek. Azonközben pedig meg-vetik az eszközöket, mellyeket az Istennek Lelke ömaga rendelt a' tiztelségnek és ditséretes névnek meg-szerzésére.

Annakokáért az Isten Igéje ez illyen hamis szinnel tettetes jóságnak szine alatt tiztesség és
Gal.6. nagy név keresö embereknek kemény *Lectiót* ád
3.4.5. elejekbe: *Ha valaki láttatik magának valaminek*

nek lenni, holott semmi, az ollyan önnön magát tsalja-meg. Minden ember azért a' maga tselekedetit próbálja-meg, és ditséreti lészen ömagában és nem másban: Mert minden ember az ömaga terhét hordozza. Sirák-is mond: *Meg-lásd fiam, hogy a' te Isteni szolgálatod képmutatás ne légyen, és ne szolgálj önéki hamis szivböl; Ne keress ditsöséget az embereknél képmútatás által: és jól meg-lásd, mit beszélj, mit hiszsz, és mit kezdesz. És ne vesd igen fel magadat, hogy le-ne essél, és meg-ne szégyenülj. És az Ur a' te álnok okoskodásodat ki-ne nyilatkoztassa: és tégedet nyilvánsággal az emberek elött le-ne hajitson; azért hogy önéki igaz Isteni félelemben nem szolgáltál, és hamis vólt a' te szived.* Sirák. 1: 36, 37. Ez bizonyára szép tanitása a' böls embernek, a' kiben kétség-nélkül az Istennek Lelke munkálkodott.

E' mellé adjuk a' *Seneca* tanitását-is. Ez jóllehet Pogány vólt, de e' külömbséget igen által látta, azért szol imigy: *Conscientiam potius, quàm famam attende. Sed plerique famam; pauci conscientiam verentur.* Azt érti, hogy az az igaz ditséret és tiztelség, a' mellyet a' minnen lelkünk esméreti ád minékünk, azt kell nékünk meg-*examinal*nunk, mit mondjon a' dologhoz, és nem azt a' mit az emberek mondanak. És az 60. Epist. *Illud præcipuè nos impedit, quòd citò nobis placemus, si invenimus, qui nos viros bonos dicant, qui prudentes, qui sanctos, agnoscimus. Non sumus modica laudatione contenti: quicquid in nos adulatio sine pudore congessit, tanquàm debitum prendimus Optimos nos esse sapientissimosque affirmantibus assentimur, cum sciamus eos sæpè multa*

men-

mentiri: adeò quoque indulgemus nobis, ut laudari velimus, in id, cui contraria quàm maximè facimus. Igen ſzép mondás, azért akarám egéſzlen ide irni. Summája ez:

Nagy akadály és ártalom ez nékünk,
Hogy magunknak felette igen tetſzünk,
Ha ditsérnek hizelkedésböl minket,
Nagy örömest el-hiſzünk mindeneket.
Ha mondják, hogy vagyunk jók, Iſtenesek,
Jámborok, igazak, igen elmések:
Ha böltseknek, tudósoknak mondatunk,
Ugy tetſzik, hogy immár meg-bóldogúltunk.
Azt véljük, hogy ez illyetén tiſztelet,
Minket tellyességgel igazán illet.
Holott azonban ſzivünk mást bizonyét,
Hogy a' jóságnak mútattuk tsak ſzinét.
Söt a' minnen magunknak ſzereteti,
Ugy meg-vakít, velünk azt mivelteti:
Hogy abból-is akarjunk ditsértetni,
A' mellyel ellenkezöt ſzoktunk tenni.

Mitsoda hát az igaz Tiſztesség és ditsöség?

Az igaz Ditsöſég ſemmi nem egyéb, hanem a' mi tulajdon lelkeink eſméretinek valóságos bizonysága, és egyéb iſtenfélö tiſzteſséges és értelmes embereknek jó bizonyság-tételek, a' *Virtus*ról és a' Jóságos-tselekedetröl és iſteni félelemröl, a' mellyekkel mi minden tettetés és képmútatás nélkül, Iſtennek tiſztességére, és felebarátunknak ſzolgálni igyekezünk, és azokat tselekedetinkkel-is meg-mútatjuk és bizonyítjuk.

A' ki annakokáért valósággal és igazán ollyã, a' minémünek kelljen lenni, avagy a' kinek akar tartatni, tehát méltó tiſzteſségre és ditséretre, és méltán mondathatik és tartathatik tiſzteſséges ember-

embernek; és ömagának és az övéinek-is méltán ſzerezhet és hagyhat jó hírt nevet és ditséretes emlekezetet.

Ezent bizonyítja az Iſtennek Igéje, midön minékünk a' kút fejét, a' mellyböl a' tiſzteſség és jó hír név ſzármazik, majd mint egy újjal mútatja, és azt nevezi *URnak félelmének.* Sirák-is mond: *Az URnak félelme ditsöség, ditsekedés, öröm és ékes korona.* És ez illyen igaz tiſzteſség és ditsöſég nemzi oſztán az igaz és valóságos örömet, a' mint ottan mondja *Sirák* a' 12. ℣-ben. *Az Urnak félelme vidámítja-meg a' ſzivet, és örömet ád és vigaságot mind örökké.* Söt annyira ditséri az Iſteni félelmet, hogy azt merje mondani: hogy forrása és kút-feje légyen minden böltseségnek, és hogy az légyen a' bizonyos való Iſteni ſzolgálat, melly a' ſzivet jóvá kegyessé téſzi, örömet ád és vigaságot: meg-gazdagít és minden jókat hoz véle. Meg-tölti a' házat az ö tudományával, és minden kamarákat az ö kintseivel. *Ez az Urnak félelme a' böltseségnek kezdeti, és a' hiveknek ſziveiknek mélységében vagyon, és egyedül tsak a' válaſztott aſzſzonynál lakozik; és egyedül tsak a' meg-igazúltaknál és hiveknél, és gazdag békességet és idvességet ád.*

Sólt. III: 10. *Sirák.* 1: 11.

Mert ez eſzközét mútatja ſzent Pál a' tiſzteſségnek és ditsöſégnek: *A' mellyek igazak, a' mellyek tiſztességesek, a' mellyek igaz tselekedetek, a' mellyek tiſzták, a' mellyek ſzerelmetesek, a' mellyek jó hirüek. És ha mi jóság: és ha valami ditséret, azokról gondolkodjatok.* A' régiek azt mondották: *Verum decus in virtute positum est. Honor est virtutis præmium & perpetuus comes.*

Filip. 4: 8, 9.

Tiſz-

Tiſztesség a' *virtus*nak koronája,
A' jóságnak tiſztesség ö jutalma.

Ez Iſteni félelemnek pedig nem hamis feſtett kendözött Iſteni félelemnek, a' mellytöl a' ſü ſáz míl-földnél távólbb vagyon; hanem igaznak valóságosnak kell lenni, és az Iſten parantsolatjából kell ſármazni. A' mint feljebb a' Jéſus Sirákból meg-hallók.

Gyülölik az emberek a'kép-mútatást, és hamis tettetést, és nem-is ſenvedhetik. Annakokáért a' ditséretes *Auguſtus* Csáſár-is, nem ſenvedhette a' képmútató hizelkedöket. *Peſtes rerum publicarum & aularum.* Minden jól rendeltt köſségi rendnek és Urak udvarinak, ártalmas mételyének és dögleletinek nevezte azokat.

Augustus.

Vetronius, vel Verconius.

Alexander Severus udvarában vólt egy *Vetronius Thurinus* nevü, ki nagy reménſégnek illatozó füſtit adta az emberek ſemek eleibe. Mindennek igérte, mondta: a' kinek a' Csáſárnál dolga vólna; melly igen jól forgatná, véghez vinné ö annak dolgát, és meg-ſerzené a' Csáſárnál. Nagy ajándékokat fel-vett az emkerektöl, ſokat igér nékik, de ſemmit meg-nem tselekedett. Néha azt tettette, mintha ſinte a' Csáſár kamarájából jöne, ö Felſégétöl, és azoknak dolgokat igen jól elö-vitte vólna, és jó karba állatta vólna, maga ſemmi nem vólt benne. Magától-is némellykor kedves feleletet adott az embereknek, a' Csáſár hire nélkül. De a' feſtett hamis ſín nem állhat-meg ſokára. Midön azért végre a' ſok panaſok által e' dolog a' Csáſárnak fülébe eſik és jól meg-értvén, olly igen meg-haragſik, boſſonkodik ez álnok tsalárdkodóra, hogy azt nyakon ragad-

ragadtatja, közönſéges helyen, a' piatzon egy ſoborhoz kötteti, és füſttel, gözzel fojtatja, öletimeg, azt kiáltatván: *Fumo pereat, qui fumos vendidit.* Méltó és alkalmas dolog, hogy füſttel haljon-meg, a' ki tsak füſtöt, párát, 's hijába-való ſótadott pénzen-el az embereknek. És ez lett igaz büntetése.

A' ſent Irás ez illyen embereket haſonlítja a' porhoz, polyvához, pozdorjához, a' mellyeket a' ſél el-ragad és ſéllyel hint. A' ſülyedett Sodoma helyé termett almákhoz, mellyek ſépek kivül, de belöl teli porral, hamuval és párával. És Chriſtus Urunk olly kába emberhez haſölítja öket, a' ki az ö házát fövenyé építi. A' felyül fejérített mázolt koporsókhoz, mellyek kivül ſépeknek látſanak, fénlenek; beöl pedig rakvák büzzel, undoksággal.

Sólt. 1: 4. *Mát.* 7: 26. *és.* 23: 37.

Rómaiak.

A' Rómaiak e' dolgot az ifjúságnak, és egyebeknek akarván ſemek eleibe adni; e' végre két templomokat tsináltattak, és egyiket *Templum virtutis*, jóság templomának; a' másikat *Templum honoris*; tiſztesség templomának hitták. Azok pedig úgy vóltak építtetvén, hogy embernek a' jóság temploma által kellene a' tiſztesség templomába menni: egyébképen bé-nem mehetne. Mellyel azok a' bölts emberek azt akarták jelenteni, hogy lehetetlen vólna, a' tiſztességre és ditséretre jutni egyébként; hanem tsak az igaz jóságos-tselekedet által, hiv ſerénység által és való iſtenesség által.

Templũ virtutis, honoris.

És a' miként hogy, nem kell a' *virtus*nak tettetes feſtett ſínünek lenni; azonképen nem-is gondol a' *virtus* és jóságos tselekedet *Rumuſcuis & inanibus vulgi verbis*, a' köz embereknek di-

tséretekkel, hijába-való tiſztelésekkel, kik többire mind úgy itélnek a' dolog felöl, a' mint mellyiknek nött az agyára az orra lika, nem érthetik a' dolgot fundámentoma ſzerint; hanem a' jóságos-tselekedetnek tsak feſtett ſzínével-is mindjárt elhagyják magokat hitetni, és ditsérik a' ſzidalomra valót, és ſzidalmazzák a' ditséretre méltó dolgot. Igazán mondja azért *Lib.* 2. Gregorius: *Qui pro virtute, quam agit, humanas Moral. laudes deſiderat, rem magni meriti, vili pretiò venalem portat.* A' ki a' jóságos-tselekedetet ſerényen követi, tselekeſzi, és azért igen akar a' köz emberektöl tiſzteltetni, ditsértetni, az úgy tselekeſzik, mint a' ki a' drága nemes kintset, igen óltsón, és kevés pénzen el-adja. Találtatnak annakokáért ſok jámbor tökélletes emberek, kik minden ö tselekedéseket, el-mulatásokat, arra igazítják, hogy azok által nem tsak nem kívánnak láttatni ditsértetni, a' mint a' képmútatók ſzoktak tselekedni; hanē úgy rendelik az ö dolgokat, ügyeket, hogy tellyességgel ne kívánjanak azzal az emberektöl tiſzteltetni láttatni, és ditsértetni. És azok az igaz kereſztyének, a' kik felöl mondja az Iſtennek fia, hogy az ö bal kezek nem *Mát.* 6: tudja, mit tselekedik az ö jobb kezek, és inkább 5. akarnak az ö mennyei Attyoknak tetſzeni, hogy nem e' földön az embereknek kedveskedni. Mikor azért a' képmútató Fariſéusok az útzáknak ſzegeletjeken imádkoznának, hogy láttatnának minden emberektöl, és a' trombitákat fújtatták, midön alamiſnát adnának. Amazok pedig azt mondják a' Dáviddal: *Non nobis Domine, non no-* *Sólt* 115: *bis.* Nem nékünk Uram, nem nékünk, hanem 1. a' te

a' te nevednek adjad a' ditsöſéget A' mint ebben Chri-
példájok önékiek az Iſtennek örökké-való Fia, az ſtus.
ö Idvezítöjök, a' ki noha tsudákat és jeleket tenne, ſántákat, vakokat, és némákat, ſiketeket gyógyítana; de ezért ugyan nem kívánt ditsértetni, hanem igen meg-tiltotta öket, hogy ſenkinek ne *Ján.* 5: mondanák. És keményen feddi a' Sidókat, hogy 44. az emberektöl kívánnának és keresnének tiſzteletet, ditséretet, és a' tiſztességet, a' melly tsak az Iſtentöl ſzármazik, ſemminek tartanák.

Ezt az ö Meſtereknek és Uroknak példáját Apo-
ſz. Péter, János és a' több Apoſtolok-is hivſége- ſtolok.
ſen követték, valamikor ök ſántákat, betegeket Péter
gyógyítottanak, halottakat feltámaſztottanak, és és Já-
egyéb tsudákat tselekedtenek, mindenkor min- nos.
den ditsöséget magokról a' Chriſtusra hárítottanak, fordítottanak, és nyilvánsággal meg-vallották, hogy ök ez illyē tsudákat az Úr J. Chriſtusnak *Tsel.* 4: nevébē tselekednék, és azt inkább titkolták, hogy 10.
nē a' nép elött azzal ditsekedtenek vólna, avagy azok által nagy tekintetességet kívántanak vólna magoknak nyerni. Azōképē Pál és Barnabás, Pál Barmidön Liſtrábā, egy ſzületésétöl fogva való ſánta nabás.
embert, egy ſzavokkal meg-gyógyítottak vólna, *Tsel.* 14:
és öket azért mindenek Iſteneknek tartanák, kiál- 18.
tanának üvöltenének, hogy Iſtenek jöttek vólna alá hozzájok ēbereknek haſonlatosságokbā, *Barnabást Jupiter*nek, és *Pált Mercurius*nak nevezvén, és ökröket, koſzorúkat hoztanak elö, hogy nékiek áldozzanak: Akkor ez Apoſtolok a' nép közzé tódúlnak, meg-ſzaggatják ruhájokat, kiáltanak és mōdnak: *Ti ēberek, ſzerelmes atyánkfiai, mit tselekeſztek? Mi-is halandó emberek vagyunk, mint ti.*

1 Cor. 15: 9. Éfés. 3: 8. Añakokáért noha É. Pál többet munkálkodott, hogynē mindnyájā a' több Apoſtolok; de még is leg-kisebbnek nevezi magát az Apoſtolok között, a'ki nem vólna méltó, hogy Apoſtolnak hivatnék. És a' Theſſalonikabéliekhez azt irja, és

2 Theſſ. 1: 6. az Iſtent híja bizonyságúl, hogy ö ſemmi tiſztességet az emberektöl, ſem a' Theſſalonikabéliektöl, ſem egyebektöl, ſemmi ö munkálkodásiban nem kivánt és nem keresett.

Bartholomæus. *Bartholomæus*, noha a'mint irják, Királyi nemböl való vólna, nem ſégyenlette még-is a' ſegény nemböl való Apoſtolokkal együtt járni, és vélek az Évangyéliomot prédikálni e' ſéles világon.

Bernardus. Szent *Bernárd*, noha a' nála való iſteni ſép ajándékokétt és Iſtenes vóltáért, igen ditsértetnék ez egéſz világon, és a' fö Pápaságra is és nagy méltóságokra fel-mehetett vólna; de magát még-is mindenkor kitsídnek alá-valónak tartotta, és minden tiſzteſség kinálástól el-fordúltt, és ſemmi méltóságot fel-nem vött.

Greg. Magn. Azonképen *Gregorius Magnus*, Római Püſpök, hogy egykor ötet egy ember ſemben igen megditsérné, azt mondotta: *Precare hoſpes Deum, ut fiam aliquando iis dignus, quæ mihi tribuis, &c.* Kérjed az Iſtent jó barátom, hogy valaha légyek méltó azokra a' ditséretekre, tiſzteſségekre, a' mellyeket nékem tulajdonitaſz. És te ſe légy méltatlan arra, hogy azt az Iſtentöl meg-nyerhessed, és úgy mind kettönknek meg-léſzen, a' mit kivánhatnánk.

Xenocrates. A' *Xenocrates*röl azt irják, hogy midön egy azt mondaná néki, hogy ö az ö nevét, ditséretét olly meſſze ſéllyel ki-terjeſztette vólna; annak ö

nak ö azt felelte légyen: *Ego pro iſto officio bonam repono gratiam, efficiens ut vera prædices.* Aztalitotta ez, hogy ez ö hizelkedésével nagy ajándékot fog nyerni töle; De *Xenocrates* mond néki. Köſzönöm jó barátom, hogy illyen jót emlitéſz felölem, azon-is léſzek minden erömmel, hogy te és mindenek meg-lássák, hallják, hogy én valóban ollyan légyek, a' minémünek te engemet tettetéſz, és mondaſz.

Socrates. Ez illyenek *regeſtum*ában való a' *Socrates*-is. Noha pogány vólna ez-is, mindazáltal egéſz életében úgy viſelte magát, hogy nyilván és méltán az igaz és tökélletes jámbor Nevet meg-állhatná, magát tellyességgel a' *virtus*nak jóságos-tselekedetnek és igaſságnak adná. De mindazáltal tsak egy ſzálni jelenſégetskéje ſem láttatnék, hogy ö ezért valakitöl kivánt vólna ditsértetni vagy tiſzteltetni; hanem inkább minden *titulus*t, meg-tiſztelést valamint 's valahogy töle lehetett, mind el-került, távoztatott. De mivel, a' mint oda-fel meg-mödaték, a' ditséret és ditsöség, mint a' teſtet az árnyék, magától követi a' jóságos-tselekedetet, a' minthogy a' vétket a' gyalázat és ſégyen-vallás. Igy *Socrates* akaratja ellen-is e' világon leg-híresb nevesb lett. Ez illyen Pogányok meg-dúlnak, meg-ſégyenítnek ſok Kereſztyéneket, a' kiknél a' hizelkedés, képmutatás annyira *regnál*, hogy majd ſemmit nem tselekeſznek, a' mi, *ad inanem oſtentationem*, nem *componál*tatnék, a' hijába való mútogatásra nem vólna intéztetvén. Tsak-hogy az embereknek valami láttatos ſint fordíthaſſanak, tolyhaſſanak ſemek eleibe, kerülnek, ballagnak, mint a' rókáts-

kák, térnek hajolnak, mint a' kigyótskák, le-függeſztik fejeket és angyali alázatosságban járúlnak-elö; kiknél az iſtenességnek vagyon ſzíne; de annak erejét meg-tagadják. Az ellen téſzen intést a' Sirák: *Meg-lásd fiam, hogy a' te iſteni ſzelelmed ne légyen képmútatás, és ne ſzolgálj önéki hamis ſzivből; Ne keress ditséretet az embereknél képmútatás által, és meg-nézd, mit tselekedel, és mire ſzándékozol.* Mint jelentse és nyilatkoztassa pedig ki az Iſten ez illyen képmútatást végre, és a' kép-mútatót miképen büntesse és ſzégyenítse-meg, azt-is meg-beſzélli oſztán *Sirák*, a' mint oda-fel meg-hallatott.

Sirák. 1:26.

Summája azért mind azoknak, a' mellyek ediglen bé-hozattattanak, hogy tudnillik, kedves az Iſtennél, hogy ember az igaz jóságos-tselekedetre igyekezzék, a' mellyre mind Iſten elött, 's mind emberek elött önnön magától igaz és való tiſztesség és ditsöſség következik, az embernek nagy érte való ſzorgalmatoskodása nélkül-is: De e' világ tsak hamis ſzín által és képmútatás által keresi a' jóságos-tselekedetet és iſtenességet, nagy hírt nevet, és a' ditséretet ditsöséget a' köz emberek elött. Nem adhat azért az ollyan keresés ſemmi bóldog életet, ſem a' ſzünek nem ſzerezhet igaz örömet. Ebben-is vagyon a' fogyatkozás, hogy e' világ nem-tsak illy viſzſzafordúlt módon akar tiſzteltetni és ditsértetni; de még imez bódúltságra vetemedik, hogy gyakorta olly dolgokban keresi a' tiſzteſséget, a' mellyek az ö terméſzetek ſzerint, nem tiſzteſséget, ſem ditséretet, hanem ſzégyent, meg-tsúfoltatást hoznak, a' minémüek a' vétkek és minden feſletségek.

E' világ gyalázattal akar tiſztelteteni.

Mint

Mint lehetne ez azt mondanád? Nē látod-é, hogy ez egéſz világ a' jóság helyett gonoſságot, vétket árúl és ád-el? És az ö vétkeiben és gyalázatjában akar magaſztaltatni és ditsértetni? Nintsenek-é nagy-ſokan ollyanok, a' kik azt alítják, hogyha komoron néznek, mintha ſzitkozódni akarnának, és ha tsak el-vélte ſzólnak egy vagy két ſzót, tehát nagy *gravitás*nak kell annak lenni és nagy állhatatos kemény férfiúságnak? Sokan, a' kik álnok *practicá*sok, ravaſságra ſerények, nagy értelmüeknek és okossággal ſokakat meghaladóknak akarnak tartatni. Sokan, midön álnoksággal, tsalárdsággal meg-tsalják, károſítják felebarátjokat, pénzt, jószágot vakartsálnak, gyüjtnek öſzve, és meg-gazdagúlnak, azt alítják, hogy immár öket minden embereknek tiſztelniek kelljen, és öket mintegy Iſten gyanánt kelljen imádniok. Mert e' világnak ez a' dolga, mert tsak azok tartatnak embereknek, azok emeltetnek nagy méltóságos tiſztekre; a' kiknek erſzények rakva pénzzel: mert innét ſzükſégképen következik, hogy a' fejek-is tellyes légyen böltseſséggel és nagy értelemmel, és minden dologra leg-alkalmatosbak. Ha ſok kintsek vagyon ládájokban, mind e' világ azt alítja, hogy fejek-is rakvák agyvelövel, tsudás böltseſséggel.

Curia pauperibus clauſa eſt, dat cenſus honores,
Inde gravis Judex, inde ſeverus Eques.

A' ſzegényeknek minden ajtók, útak,
Mindenféle tiſztekre bé-zárlattak;
De a' gazdagoknak nyitvák mindenek,
Tanáts-házak, nagy Udvarok és Tiſztek,
Ha a' ſzegény böltsnél böltsebb vólna-is,
Nem betsültetnék tsak egy fillérre-is.

A' kinek sok kints vagyon szekrényében,
Nagy böltseség vagyon annak fejében.

Nemde, nem nagy tiszteség-é és ditsöség-é e' mostani idöben, hogyha ki keményen és derekason ihatik? Nē kedvelli 's nem ditséri mindē? nem bizattatnak-é nagy dolgok reájok? a' mint arról oda fel-is meg-emlekeztünk. Némelly ugyan ditsekedik vétkeivel, fajtalanságával, melly jó szerentsés vitéz légyen ö *Venus* hadában, a' *Bacchus* baj-viadaljában, felebarátjának meg-tsalásában, meg-fortélyozásában. Mint tréfálta, játszodtatta-meg amazt, miként tolyta-ki imeñek szemét, mint rántotta nyakába a' keleptzét. Ezt mint ejtette-ki a' nyeregböl, amazt mint ültette a' két szék közzé.

Sólt. 52. 1. *Quid gloriaris in malitia tua*, úgy mond a' *Dávid* Próféta; Mit ditsekedel a' te gonoságoddal, és tsalárdságoddal, te gyalázatos és meg-vakúlt világ? *Usque adeò peccatores gloriabuntur?* Oh ti bünöknek nyomorúlt szolgái, meddig kérkedtek büneitekkel, gonoságtokkal? Mitsoda ditséretet tiszteséget kerestek a' gyalázatban, fertelmes vétkekben? de mitsoda nyugalmas bóldog életet, és igaz örömet hozhat tenéked a' te vétked és gonoságod? Nintsen-é meg-irva ugyan azon Sóltárban ℣. 7. *Propterea deſtruet te Deus in æternum!* Téged azért az Isten-is tellyességgel meg-ront, és meg-tör, hajlékodból ki-ránt, ki-töröl, és az élöknek földekből ki-gyomlál. *Sela.*

Mitsoda bolondság tölünk, hogy azokban a' dolgokban akarunk ditsértetni, tiszteltetni, a' mellyek nem miéink, és nem magunktól, sem a' miéink-

miéinktöl vettük? *Mert mitsodánk vagyon minékünk* (a' mint szent Pál mondja;) *a' mit nem vettünk vólna mástól; ha pedig másunnan vettük, mit ditsekedünk vele? Ha gazdagok, szépek, nemesek, tudósok, böltsek és hatalmasok vagyunk, nem mi magunktól vagyunk illyenek, hanem az Istentöl.* 1 Kor. 4. 7. Gyalázatos rút dolog azért, a' más jóvaival kérkednünk, ditsekednünk, kevélykednünk, és azokból keresnünk ditséretet, hírt nevet, a' mik nem miéink.

Mint szinte a' ki azzal a' házzal akarna kérkedni, ditsekedni, a' mellyben ö tsak jövevény vendég, avagy valamelly leányzó a' költsön kértt ruhában kevélykednék a' menyegzöben! hiszem nagy kábálkodás vólna az! Ugy tselekesznek mind azok, valakik az Isten adományival, ajándékival kevélykednek, azokat magokénak tartják, és azokban akarnak nagyra betsültetni és ditsértetni.

Nem ritkán esik az-is, hogy midön némelly nagyokat beszél az ö jeles-tselekedetiröl, azt alitván, hogy nagy ditséretet és tiszteséget nyér véle: azonban az értelmes emberektöl tsak megnevettetik, tsúfoltatik, és így gyalázatja lészen a' tiszteség helyett, szégyenülése a' ditséret helyett, gyülölsége a' kedves barátság helyett. A' mint erröl elég példánk vagyon, tsak az egy *Ciceró*ban-is, a' hatalmas és jeles *Orator*ban és Római Pólgár-mesterben. Minekutánna a' támadás indító *Katilinát* el-törlötte, ki tette vólna, a' ki az egész várost fel-akarta forgatni és el-akarta rontani, pusztítani.

Ez bizonyára jeles és ditséretes dolog vólt *Ciceró*tól,

cerótól, a' mellyért mindenektöl igen kedveltetett és ditsértetett. De mivelhogy ezzel ömaga sokszor kérkedett és ditsekedett, és majd semmi olly dolgot a' Tanáts-háznál nem forgatott, a' mellyben e' *Katilinával* való tselekedetit elö nem emlitette vólna. Honnét szinte azzal, a' mivel nagy ditsöséget reménlett, magának és az ö nagy hirének nevének kisebbséget és gyalázatot szerzett, a' mellyet soha el-nem törölhetne. És ha ugyan valóban meg-szemléljük, mitsoda bóldog életet és bizonyos örömet hozhatnának 's adhatnának a' Méltóságok, és nagy Tiztességek? Holott e' ditsöségben, méltóságban, a' mellyre e' világ olly nagy szorgalmas serénységgel és igyekezettel tör és vágyódik, magoktól és természetek szerint, semmi nints bennek, a'mi ditséretre és ditsöségre méltó vólna; hanem szükség, hogy másunnan származzék. Hogy ez igaz légyen, innen-is meg-értheted. Meg-kell azt vallanod, hogy a' nagy méltóságok ditsöségek e' világon, mint a' jóknak, szinte úgy a' gonoszoknak-is adattatnak. Hogyha azokra bizattatnak és adattatnak, a' kik természetek szerint jók és jámborok, azokat e' világi tiztek és méltóságok jobbakká és jámborbakká nem tészik; hanem a' minémüek természetekböl, abban az ö ditsöségeknek állapatjában, az ö természeteknek vélek született jóvólta, annyival inkább ki-mútatódik Példának-okáért, midön egy jámbor ember valamelly tartománynak fö Vezérévé, gondviselöjévé, vagy valamelly városnak Polgár-mesterévé tétetik, legottan úgy ki-mútatódik ö benne a' kegyes jámborság; hogyha szinte az elött-

elött-is ugyan azon, és szinte ollyan jámbor vólt vólna-is; de mivel immár elö-vonatott, és a' gubernálásba állatott, a' jámborság sokkal inkább ki-látszik rajta. És illyenképen látni való immár, hogy a' Ditsöség senkit jámborrá nem tészen. Hanem ha a' tiztnek és méltóságnak ditsértetni kell, tehát azt a' tiszteletességet és ditséretet attól kell venni és költsönözni, a' ki a' tiztbe helyheztetett.

Értette ezt a' bölts Görög Fejedelem az *Ageſilaus*, ki mikor gondviseletlenségböl egy játék nézö épületben, nem hozzá illendö alatson helyre ültettetett vólna; azt felelte, hogy semmi azon nem állana: *Oſtendam, non locum viro, ſed virum loco conciliare dignitatem.* Én azt mindennek tselekedetemmel meg-mútatom, hogy nem a' hely tiszteli-meg az embert, hanem az ember szerez tiszteletet a' helynek. Ageſilaus.

Ellenben pedig, ha hol valamelly istentelen gonosz ember, és természeti szerint kegyetlen, tiztelségre méltóságra és ditsöségre emeltetik, látja vizsontag az ember, hogy a' méltóságos tiszt azt jámborbbá nem tészi; hanem sokkal inkább az elébb belé rejtezett gonoszságot belöle ki-gögyögeti: mert bizonyára, midön valaki nagy méltóságra jut, a' mi az elött titkon rejtve vólt az ö szivében, menten ki-mútatja magát, mihelyt a' regnáláshoz fog. És így nem lészen jobbá a' felségesb állapattól, hanem inkább a' felséges hely és állapat, ötöle meg-kissebbittetik, és meggyalázódik a' regnálás, mivelhogy ez uralkodás minden ö gyarlóságát, belsö kegyetlen elméjét és gonoszságát világra 's szem eleibe hozza, a' melly

melly egyébként el-rejtetvén maradott vólna. Söt a' nagy ditsöſéges méltóságok mútatják-ki, hogy ſemmi fenébb, ártalmasb vad-állat ne légyẽ az ollyannál; a' mint *Nérónak*, *Caligulának*, *Heliogabalus*nak, *Sardanapalus*nak, és ſzámtalan ſokaknak példáik mútatják és bizonyítják: a' kik noha annak-elötte igen jámboroknak és ſzelídeknek jelentették magokat, hogy mindenek felölök igen jó reménſégben vólnának; de mihelyt a' regnálásra jutottanak, hirtelenſéggel elfordúltanak, változtanak, és leg-ártalmasb fene beſtiákká, kegyetlenb *Tyrannus*okká és medve farkasokká löttenek, a' mellyek láttathattanak az ég alatt: kik mindent meg-tselekedtek, valamit kivánhattak, és elméjekbe érkezhetett. Semmi rútalmas vétek, bün, gyalázat nem vólt ſok önékiek, ſem Iſtennel ſem emberekkel nem gondoltanak.

Igy lévén azért mind ezek, ebben végezzük ez elsö tzikkelyt, és ezt rekeſztjük, 's mondjuk, hogy ſemmi bóldog életet, ſemmi valóságos örömet, a' nagy méltóságos tiſztekben és tekintetes ditsöſégben nem reménlhetni, nem találhatni: mivel a' Tiſzteſség, Ditsöſég és nagy hír név, e' világon tsak a' jóságos-tselekedetnek hamis ſzíne alatt kerestetik; a' tiſztességben méltóságban, ö magától ſemmi bizonyos, ſemmi való igaz nintsen; hanem ha valami ditséretre való benne vagyon, annak másunnan kell ſzármazni, tudnillik az Iſtentöl, ki a' regnálást, uraságot rendelte, és azoktól, a' kik a' tiſztben ülnek.

MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

II. *Hogy-*

II.

Hogyha a' Tiſztesség és Ditsöség tellyes örömet és nyugodalmas életet ſzerezzen-é?

NOha ennekelötte meg-mútattatott, hogy az igaz jóságos-tselekedetekböl, és az iſtenességböl, mint tulajdon igaz kút-fejekböl ſzármazzék a' Tiſzteſség és a' jó hír név: Mindazaltal a' dolog így vagyon, hogy noha valaki az igaz jóságos-tselekedetnek adja magát és abban foglalatos, és az által nagy Tiſzteſségre és Ditsöſségre mégyen, de ugyan még ſem él nyugodalmasb és bóldogb életet. Mert ez illyen méltóságoknak úta igen töretlen, egyenetlen, kemény és darabos, igen nehéz és veſzedelmes, ſima és tsúſzamékony a' járásra: mert két nem-jóságon, vagy vétkeken mégyen által, a' holott igen könnyẽ *exorbita*lhat és ki tántorodhatik, és vagy ebbe vagy ama' vétekbe ütközhetik; a' dologban, vagy felettébb, vagy kevésbé tselekedhetik. Látni-való azért, hogy azok, a' kik nagy erövel a' tiſzteſségre, nagy méltóságra és ditséretes hírre névre üznek, igyekeznek, iſjúságoktól fogva, hevet, hideget meg-ſzenvednek, ſzorgalmatosan tanúlnak, törik, fáraſztják fejeket, elméjeket: teſteket, életeket, vizen, földön, hadakban, ütközetekben veſzedelemre vetik. A' ki egyebek felett valami akar lenni, és az ö meſterſégében másokat meg-akar haladni, nagy fáratsággal, véresverejtékkel kell arra ſzert tenni, és teſtét, életét meg-kell ſanyargatni.

Cicerónak, gyermekſégétöl fogva ſok ſavanyút, kevés édest kellett kóſtolni, ſok munkát, Cicero

fáratsá-

fáratságot el-kellett viſelni, vezedelemben kellett forgani, hogy magának nagy nevet ſzerezhetne. Midön egykoron egynéhány Nemes ifjatskákat főfő emberek fiait, a' kik Rómában bé-vádoltattak vólt, hogy ök a' hadi *articulus*ok, és vitézlö ſzokás ellen vétkeztenek, *Cicerő*hoz küldtek vólna Siciliába, hogy azokat próka-torúl meg-mentegetné, kiket midön jeles fö módon meg-mentett vólna, és igyeket olly ditséretesen végbe vitte vólna, azt alitotta, hogy ö ez ö dolgáért Rómában nagy jó hírt nevet és ditséretet nyert légyen; hogy az ö tudós bölts meſterſégéröl, minden ember eleget tudjon ſzólni, beſzélleni. Hogy azért Siciliából haza indúlna Róma felé, és útában egy barátjához ért vólna, és kérdette vólna töle, mit beſzéllenének az emberek Rómában ö róla és az ö jeles tselekedetiröl, úgy felel néki a' barátja: *Tu verò Cicero, ubi hoc ſpacio fuiſti;* Ha még azt ſem hallottam, hol vóltál ez idö alatt, és hol forgódtal. Hallván ezt, hogy ö felöle az emberek olly keveset tudnának, ſzégyenlette magában, és gondolhatta, melly ſok kivántatnék arra, hogy ember nagy ditséretet, hírt nevet nyerne.

Boëtius. És a' vén *Boëtius* e' *Philoſophiát* hozza-bé magának vigaſztalására. Mivel *Cicero* azt irja egy helyen, hogy az ö idejében az egéſz Római birodalomnak hire neve a' *Caucaſus* hegyén túl, eſméretlen vólna, és még olly meſſze ki-nem terjedett vólna: alitja-é azért, hogy egyetlen egy embernek és egy Római Polgárnak neve és nagy híre olly meſſze el-hatna, a' mellyre az egéſz Római birodalom el-nem juthatna?

Oſyri-

Oſyris *Oſyris* Égyiptomi Király, haſonlót akart kiſérteni, és az egéſz világon magát eſmértessé akarta tenni, és magának nagy ditséretes hírt nevet akart ſzerzeni: Nagy ſokságú hadi ſereget gyüjt annakokáért, és minekutánna az ö Királyi felſégét az ö hiv Tanátsosának *Mercurius*nak ajánlotta vólna, és udvarának igazgatását *Hercules*re bízta vólna, és otthon mindent jól elrendelt vólna, azzal az ö véle való hadi népével az egéſz világot bé-járta, az embereket minden helyeken, ſzölö müre, bor-ſzürésre; ſzántásra vetésre, gabona teremtésre, barom nevelésre tartásra meg-tanította, jó törvényeket irott elejekbe, és öket nyugodalmas életnek módjára ſzabta, oktatta. De mit nyert azért ezzel egyebet, hanem hogy ſokaknál jó hírt nevet ſzerzett; azonközben pedig kevés jó napjai vóltanak. Munkát, fáratságot, ſzorgalmatoskodást, gondot, vezedelmet látott, ſzenvedett, gyakorta köſzönet helyett köz-unatot nyert, mint a' meg-nevezett helyen a' *Philoſophia* bövſégesen ki-mútatja.

Demoſthenes Themiſtocles. A' mindennapi próbálat és látás hallás bizonyítja igaznak lenni, a' mit *Ælianus* és *Plutarchus Demoſthenes*röl és *Themiſtocles*röl elö-hoznak. Hogy ezek az ö hazájoktól és ösi városoktól, mind ketten jót érdemlett emberek gyakran ſzokták mondani: Hogy ollyan nagy vezedelem, gond, munka, fáratság vólna a' regnálásban, a' ditsöſéges méltóságban; hogy ha önékik két út adatnék elejekbe, mellynek egyike a' méltóságos tiſztre ditsöſégre; a' másik a' halálra vinne, és ha nékik válaſztásra ſzabadság adatnék; ök ſokkal örömestben a' halálnak utát válaſztanák,

hogy-

hogy-nem a' ditsöſégre való utat: mert igen jól értették e' bölts emberek, melly nagy gond, ſorgalmatos fáratság és veſzedelmes bajlódás vólna a' *Regimen*ben és Igazgatásban: melly külömb-külömbféle ſok ſámtalan dolgokban, mitsoda nagy vigyázással, ſorgalmatoskodással kell embernek forgani és fáradozni; hogy mindenféle zürzavar és következendö veſzedelem eltávoztaſsék; és háborúk, romlások meg-elözteſſenek. És ha ember ugyan mindeneket megtselekedik-is, de ugyan ſemmi köſzönetet, háláadóságot nem várhat: söt inkább mindenektöl, iſjaktól, vénektöl, imillyen amollyan illetlenektöl kell itéltetniek, gyaláztatniok, ſidalmaztatniok. És midön magokat eléggé fáraſztják a' Polgári ſzabadságnak meg-tartásában, mindeneknek ſolgaivá kell lenniek, és az ö magok ſzabadságát el-kell veſzteniek. És midön a' hivſéges Regnálók, Igazgatók, mindenekkel jól akarnak tenni, tölök jót érdemleni, minden ö jutalmok oda lett, mindeneknél gyülölségesekké lettek, és midön a' köſség rendinek jobbúlását kivánnák látni, az önnön teſteket ſaggatják, és életeket fogyatják-el. Szüntelenül futnak reájok, és ſokkal több gond, és ſorgalmaztató elme fáraſztás vagyon fejekben, hogy nem mint ſorſál az ö nuſzt ſüvegekben, és ſemetskék, ízetskék az ö arany-lántzokban.

Similis. A' mint egykor a' *Similis* nevü nagy Ur, kiaz *Adrianus* Csáſzártól olly nagy méltóságra emeltetett vólt, hogy a' Római birodalomban második vólna a' Csáſzártól, hogy végre hüséges ſolgálatja után köſzönettel ſzabadon botsáttatnék úgy-

úgy-mint hét eſztendövel halála elött, a' melly idöt magának élt jóſzágában, és venné eſzébe, hogy hamar idön meg-ſogna halni, imez igéket jegyezteti az ö koporsó kövére: *Hic Similis jacet, cujus ætas multorum fuit annorum, ex quibus tantùm ſeptem vixit.* Az-az, E' kö alatt *Similis* fekſzik halva, a' ki ſok eſztendöket ért jóllehet, de azokban tsak hetet élt valósággal. Azt értvén rajta, hogy miglen ö az Udvarnál élt, nem vólt öneki igazán élete.

Noha pedig ez nyilvánsággal így légyen, hogy a' kik a' nagy ditsöſéges méltóságokban levegnek, kevés jó napjok, nyugodalmok, békeſségek, tsendeſségek vagyon benne; de még-is a' mindennapi próbálás bizonyítja, hogy ſok emberek e' nyughatatlan életnek, nagy Névnek, Tiſztességnek el-nyeréséért, nem tsak marhájokat, jóſzágokat, hanem teſteket, életeket, tudván tudva, nagy ſerentsére és veſzedelemre vetik. A' mint ſok többek között, a' Perſiai *Artaxerxes*nek és az ö Hadnagyinak *Cares*nek és *Mithridates*nek *Plutarchus*tól meg-irtt példái meg-mútatják.

Mert midön *Cyrus* a' viadalban veſzne e' vitézi tselekedetet tiſztességet *Artaxerxes* magának tulajdonítja, mintha egyedül ugyan tsak ö verte vólna-meg és vágta vólna-le *Cyrus*t: *Cares* és *Mithridates*, a' kik azt valósággal tselekedték, nem akartak e' tiſztességtöl meg-foſztatni. A' Király ajándékokkal próbálja, hogy arra birhassa öket, hogy e' tiſztességet öneki engedjék, de ugyan ſemmit nem haſználhatott. Életeknek veſzedelmével és nagy kinokkal fenyegeti öket, hogyha néki nem engedéndik. Azon ſem ijed- Artaxerxes.

nek-meg, hanem ugyan nyilván beszéllik, hogy nem a' Király, hanem ök vágták-le *Cyrus*t. Ezen meg-búsúl a' Király, 's elö-fogatja öket, és a' nagy kínzás, tsigázás után meg-öleti öket.

Valer. Max. Indiai aszszonyok férjekhez hivek.

Az Indiaiaknál, Trácziaiaknál és Gétáknál ez a' szokás: mikor a' férfiu meg-hólt, és a' mint önálok szokott lenni, négy vagy öt felesége maradott-meg, tehát annak, a' melly önéki leg-szerelmetesb vólt, magát véle kellett temettetni. Mivel ez önálok a' leg-nagyobb Tiszteség, nagy villongás támadott az Aszszonyok között, mellyik szerette az Urát inkább, egyik a' másik felett akarna a' leg-szerelmetesbnek láttatni; nè gondolván a' halálnak félelmével, fájdalmával, tsak hogy ö esmértessék a' leg-szerelmetesbnek lenni. A' mellyik azért annak esmértetett és elválasztatott, szép ruhákkal fel-öltöztetett, és ékesè fel-tzifrázstatott, és így mindenektöl nagy pompával vitetett a' sírhoz: és a' leg-közelb való attyafiától öletett-meg a' sírnál, és illyenképen a' meg-hólt férjével együtt égettetett porrá, hamuvá, a' hamva a' földbe a' sírba takartatott, temettetett. A' több feleségei siránkozván, síván, ríván, keseregvén, jajgatván, kínlódván, hogy e' nagy tiszteségtöl meg-fosztattanak.

A' mint azért hogy nagy munkával szorgalmatoskodással és vezedelemmel juthatni a' nagy ditsöségre, ditséretes hírre névre; azonképen senki meg-sem tarthatja azt, a' nagy szorgalmatos gonddal munkával keresett Ditsöséget és Tiszteletes állapatot, testének életének vezedelemben való forgása-nélkül és nyughatatlan vigyázódása-nélkül. És senki nintsen olly alá-való szol-

ló szolgai elmével, hogy az ö tiszteséges nevének tsak valami kis kissebbítését-is el-türhetné, avagy az ö betsületes tiztbéli állapatjának valamibè piszkálását el-szenvedhetné. Az igè jó barátságosok-is el-válnak egymástól ezaránt, a' legközelb való atyafiak-is öszve háborodnak, haragra gerjednek ezért. Gyakorta e' miatt országok, tartományok, és városok meg-háborittatnak; sok ártatlan vér ontatik-ki, és szörnyü kegyetlen hadakozások indittatnak innen.

Mitsoda szerzett minden nyughatatlanságot a' szent Jákób Pátriárka házánál, az ö fiai között, hanem hogy Jósef az ö Attyától a' többinél inkább szerettetnék, és hogy az ö álmai elöl járó postái vólnának az ö jövendö ditsöségének. Mitsoda tsalta-meg a' Bétheli vén Prófétát, a' mellyröl emlekezet vagyon a' Királyok könyvében; hanem hogy az igaz Prófétát, kit *Josephus* Jadónak nevez, hazugságával el-hitette, hogy az Ur Istennek szavát ne fogadná, és a' miatt az oroszlántól el-szaggatratnék, ezt mondom, hogy semmi egyéb nem mivelte, hanem a' Tiszteségnek ördögi nagy kivánása: mert igen félt azon, hogy ez új Próféta a' Királynál ö nálánál talám nagyobb tekintetben lehetne, a' mint gyakorta szokott ollyan esni az Udvaroknál.

1 Mós. 37:4.

1 Kir. 13:11.

Antiq. lib. 8. c. 3.

Mitsoda izgatta öszszönözte *Hámánt Mardokéus* ellen, hanem hogy az elött fel-nem akart állani, és az Isten törvénye ellen, néki isteni tiszteletet nem akarna tenni: mellyè úgy el-boszszókodik *Hámán*, hogy *Assverus* Királynál azt szerzi praktikálja, hogy ö nem tsak egyedül *Mardokéust*, hanem mind az egész Sidó nemzetséget-is

Hámán. Esth. 2: 3, 4.

tellyességgel ki-gyomlálja, el-törölje. Azzal pedig semmit nem nyert egyebet, hanem önnön magát feleségestöl, gyermekestöl, és minden marhástól, jószágostól el-veszette, és azon akasztó-fára akasztatott, a' mellyet *Mardokéus*nak építtetett vólt.

És a' miképen némelly minden serénységgel, szorgalmatossággal azon vagyon, abban fáradoz, hogy az ö tisztességes nevét meg-tartsa, öregbítse; azonképen hasonló szorgalmatossággal igyekezik és örizkedik azon, hogy azt el se veszesse. És ennekfelette keményen izzad, fáradoz e' világ: és senki tsak egy kitsíd veszteséet sem türheti, szenvedheti az ö Tisztességes nevének. Kevesen vannak olly elmével, mint a' szent *Dávid* Király vólt, a' ki könnyen el-türte, szenvedte, hogy az ö tisztességét szidalmazta, gyalázta a' *Sémei*, az ö nagy keresztében, nyomorúságában és üldöztetésében: *Hadd szidalmazzon*, úgy-mond, *mert az Isten parantsolta néki.* Abisai*nak fel-pesdül rajta minden vére, haragja, reá akar menni és el-akarja a' fejét ütni; Ez a' hólt eb szidja-é* úgy-mond, *az én Uramat a' Királyt?* De arra azt mondja Dávid: *Mi dolgom vagyon veletek ti* Zerujá*nak fiai? Ihon az én fiam, a' ki az én testemtöl származott, kergeti az én életemet; hogy ne tselekedné tehát a'* Jemini *fia? Hagyjátok szitkozódni, mert az Ur mondotta néki. Talám megtekinti az Ur az én nyomorúságomat, és jót ád nékem az ö mái szidalma helyett.*

Dávid.

2 Sam. 16:7, 8, 9, 10.

Sötkitsoda olly békeséges türö, mint a' Néhai *Socrates, Plato, Aristides, Dion*, és több sok jeles fö emberek, még a' Pogányok közöttis; a' kik sem

Socrates és több békével türök.

semmit nem gondoltak véle, ha szinte rútúl szidalmaztatnának-is, tisztességekben sértegettetnének, és szörnyen gyaláztatnának.

Pericles lámpással kisértette azt házához, a' ki ötet a' Tanátsban napestig rút dolog mint szidogatta.

Midön *Socrates Xantippé*töl napotló napestig szidatnék, boszszontatnék; és osztán tsak ment vólna az útszára le-ülni, mivel annak sok szitka miatt a' házban alig vólna helye, azonban onnan feljül *Xantippe* a' húgyó edényböl a' vizelettel jól meg-önti lotstsantja; arra mond *Socrates*: Gondolám, hogy a' mennydörgés után efféle zápor esö lenne.

Socrates.

És mikor egy nyalka ötet a' Tanáts elött artzúl ütné; és ötet az ott állók intenék, hogy azt a' tsintalan embert bé-vádolná, reá panaszlana; így szólt: Ha engemet egy szamár meg-rúgott vólna, a' Tanáts eleibe kellene-é vonnom, és reá panaszlanom?

Kitsoda mostan olly jó és kegyes, mint *Alfonsus* a' Neápoli Király? a' ki annak sok jóval vólt, a' ki ötet háta-megé leg-inkább szidalmazta és rágalmazta, hirében nevében martzongotta.

Alfonsus.

Hogy *Diontis* egy ember szörnyen és szünetlen szidná és rútolná, és a' nép, a' mint szokás, oda futna, a' *Dion* semmit nem felel, hanem veszteg hallgatván el-mendegel; hanem hogy szinte háza-ajtajánál vólna, fordúl a' szidalmazó felé, és mond: Egy szálat sem gondolok a' te szitkoddal. Ezen úgy el-keseredik búsúl a' szitkos lator, hogy el-menvén fel-akasztja magát.

Dion.

Igen szép ditséretesen említi *Ruffinus* emezt a' Con-

Const. Magn. Ruff. l. 1. *Constantinus Magnus*ról; hogy midön a' *Nicenum Concilium*ban gyült Püspökök, egynéhányan önnön köztök egymás ellen panaszló és gyalázódó leveleket adnának-bé, és kiki mind maga tisztességét, hirét nevét óltalmazván, *supplicatió*ját a' Császárnak nyújtaná: ö azokat az irásokat, mind magához vette, de fel-sem nyitotta, meg-sem olvasta, hanem azt mondotta a' Püspököknek: *Deus vos constituit Sacerdotes, & potestatem vobis dedit de nobis quoque judicandi, ideo nos à vobis rectè judicamur, &c.* Az Isten rendelt titeket Papokká, és hatalmat adott tinéktek, hogy felölünk itéletet tegyetek, és azért méltán-is itéltetünk és feddetünk mi meg ti töletek.

Christus. 1 Pét. 2. 23. A' mi Idvezítö Urunk Jésus Christus igazán valóságos tüköre az illyen békeséges-türésnek és szelíd engedelmességnek, ki mikor szidalmaztatnék, senkit nem szidalmaz vala, hanem arra hagyja vala a' bosszú állást, a' ki igazán itél.

De mi szegény nyavalyás emberek, tsak nem pattanunk-fel, ha ki minket tsak komorotskán tekint meg-is, avagy tsak egy szóval érénti-is meg a' mi tisztességünket, életünket-is oda szánjuk miatta.

Szép dolog-is bizonyára, és illendö, hogy ember gondot tartson jó hirére, tisztességes nevére: mert igazímez: *Crudelis est in seipsum, qui famam suam negligit*: c. nolo 12 q. 1. A' kinek nints gondja hirére nevére, önnön magán kegyetlenkedö az. Mindazonáltal ugyan megkell látni, kinek kivel vagyon igye, hogyha méltó-é arra, hogy ember valamit kezdjen vele. Mert a' *Trագœdia* kevéssé indúl-meg, a' *comœdiá-*

nak feddödésén és szitkain: mint ama' nagy komondor nem gondol a' kutyótska ugatásával. És ember nem tehet nagyobb bosszút az ö vele ellenkezön, mintha azt nagyra nem tartja, és semmi ö ellenkedésével, és szidalmával nem gondol semmit. És nem-is kell embernek mindjárt fegyvert kapni valami szitok szóért, és menten hadat indítani, hanem hallatlanná kell tenni, avagy mintha nem értené, mit akarjon.

Jónás. *Jónás*-is szent Próféta lévén, ugyan nem vólt hatagoskodás-nélkül, és hogy nem mint ö hazugság szólónak találtatnék; inkább akarta vólna, hogy az egész Ninive, annyi sok száz-ezer emberrel együtt el-süllyedne és el-vesze.

Coriolanus. *Marcus Coriolanus*-is noha jeles Római fö Ur vólna, ki az ö hazáját erös férfiúi serény gondviselésével nagy veszedelemből szabadította-meg, de még-is tsak valami kitsíny gyalázatot sem szenvedhetett-el; hanem a' Rómaiak ellenségéhez adta magát, és meg-szállotta az ö tulajdon hazáját. Kinek haragját Róma városa, noha magát meg-alázván esedeznék néki, semmiképen meg-nem engesztelhette, sem a' Lelkiek, sem a' világi Renden valók. Végre az önnön édes annya enyhítette-meg sürü könyhúllatásival, értelmes beszédével, és mezítelenített melyével, emlöjével, a' mellyel ötet szoptatta vólna, és így tsendesítette-le meg-engesztelhetetlen kemény kö szivét az ö fiának.

Dionysius. *Dionysius Syracusanus* midön meg-értette, hogy az ö Verseit *Poëma* irását, *in Olympico certamine* meg-nevették vólna, úgy meg-búsúlt ez meg-tsúfoltatáson, hogy ezétöl el-távoznék belé-

Lycámbes. léje: (a' mint a' *Lycambes*röl-is olvastatik,) midön *Archilochus Poëtá*tól valami versekkel megtréfáltatott, gunyoltatott vólna, azért hogy leányát annak nem adta vólna. Ez a' kis *poëtai* tsúfoltatást nem szenvedhette-el, hanem magát leányostól fel-akaszttotta.

Cambyses. *Cambyses* a' Persák Királlya, semmiképen nem szenvedhette, hogy az ö attyafia a' *Smerdes* erösebb karjú vólt, hogy nem ö. Annakokáért megölette az ö tulajdon öttsét; és így meg-motskolta, veszettete, mind magát 's mind egész országát.

Mitsoda bódította-meg egyéb *Ajaxot*, hanem hogy nem nézhetné, hogy ö nálánál *Ulysses* feljebb betsültetnék.

Honnan indíttatott a' szörnyüséges had *Boas* és *Amasia* között, a' Lacedémoniaiak és Athénásbéliek között; *Sylla* és *Marius* között; *Julius* és *Pompéjus* között, (a' melly utólsó hadban 11-szer való száz-ezer embernél többen vesztenek: úgy hogy, egy eke-vonó ökör az ötet öltönözönek azt felelte emberi szóval: miért üzsz így engemet, rövid idön nagyobb fogyatkozás lészen emberekböl, hogy nem gabonából) Ez hadakra, veszedelemre mondom, hogy semmi egyéb nem adott okot, hanem egyedül tsak a' Tiszteség kivánás, hogy egyik a' másiknak semmiben nem akarna engedni, egyik a' másiktól tsak egy kis tsúfolásotskát sem akarna fel-venni. E' mái napon-is illyen az erköltsösség.

Mivel azért olly gondos, munkás fáratságos és veszedelmes légyen e' világi Tiszteségnek, Ditsöségnek meg-szerzése, meg-tartása és el-veszítése, nyilván vagyon hát innét, hogy azok, a'kik nagy

nagy Tiszteségre, Ditsöségre, Méltóságos, örökké tartó Hirre Névre üznek, törnek és vágyódnak, tellyességgel nyavalyásságos, fáratságos életet élnek; és hogy illyen módon a' Tiszteségben, Ditsöségben semmi bóldog élet, sem tellyes öröm nem találtatik.

III.

Hogyha a' Tiszteség és Ditsöség állhatatos örömet és bóldogságot hozzon-é?

ANnakfelette természeti ez-is minden e' világi méltóságoknak, hogy azok, mint szinte minden egyéb emberi dolgok hamar el-múlnak, el-enyésznek és füstbe mennek, avagy mint a' virág el-fonnyadnak, a' mint *Esaiás* mondja: *Omnis caro fœnum, & omnis gloria ejus velut flos agri, exaruit fœnum, decidit flos.* Az-az: minden test ollyan, mint a' széna-fü, és annak szépsége, mint a' mezei virág, megszárad a' fü, a' virág elhull. *Esa.40: 6, 7.*

Nemde nem nyavalyás, el-futó és el-múlandó dolog-é, minden idö szerint való emberi Ditsöség? a' melly nem valami zöld fühöz, hanem el-száradott szénához hasonlíttatik, és nem azokhoz a' virágokhoz, a' mellyeket az emberi szerénység a' kertekben nevel, hanem a' mezei vadon virához, a' melly ma fenn áll, 's hólnap a' kementzébe vettetik. A' mint Chrístus Urunk-is, a' nagy Salomon Királynak minden ö felséges ditsöségét, nem a' kerti liliomokhoz hasonlítja, hanem a' mezei liliomokhoz. Söt alább valónak mondja, hogy-nem tsak az egyik-is azok közzül. *Mondom tinéktek*, úgy-mond az igazságnak szája, *hogy még* Salomon *is minden ö ditsöségében* Salamon. *Mát. 6:*

ben nem vólt úgy fel-öltözve, mint azoknak egyike. Azokhoz mondja, a' mezei liliomokhoz, hogy nem vólt hasonló a' Salamon Király, nem az ö mindennapi ékességében, hanem minden ö fényes ditsöségében-is.

Miképen a' füſt, hogy a' ſzéltöl el-üzettetik és el-ſzélleſztetik, úgy múlik-el e' világnak ditsöſége-is, és el-enyészik mint a' pára. Ezent mútatja a' mindennapi próbálat, azt tanítja minden dolgoknak terméſzeti, e' világnak minden hiſtóriái egyeznek ebben, hogy e' világnak minden ditsöſége addig nevekedik, míglen leg-föbbségére mégyen, annakutáña oſztán mind ſzállton-ſzáll, és el-múlik. És midön az embereknek fiai legfelljebb hágtanak, ottan hamar többire mindenkor hirtelenſéggel és véletlenül le-rohannak, és annyival meélzebben és mélyebben eſnek alá a' mennyivel fellyebben és magasabban hágtanak vólt-fel.

Nabukodonozor. Nabukodonozor annyira fel-ment vólt az ö felſéges ditsöségében, hogy ö arany föhöz hasonlíttatnék az ö Királyi birodalmával egyetemben; a' melly e' földön minden orſzágoknál féljebb vólt emeltetvén. De a' mennyivel ö minden embereken feljül emeltetett vólt e' földön, olly igen mélyen kellett önéki le-taſzigáltatni minden embereken alól, hogy emberhez ſe lenne oſztán hasonló, hanem a' barmokhoz lenne hasonlóbb, a' mellyek füvet eſznek a' mezön; az égnek harmatja alatt kellene néki fekünni, míglen az ö haja ollyan lenne, mint a' ſasnak tollai, és az ö körmei, mint a' ſasnak körmei.

Heródes. Midön *Heródes* olly igen fel-ment vólna, hogy alatson állapatról Királyi méltóságra és ditsöſégre

ſégre emeltetnék, és azzal ſem elégednék, hanem azt kivánná, hogy ö néki iſteni tiſzteletet-is tennének, menten hirtelenſéggel le-vettetett az ö Királyi ſzékiböl. Az Urnak Angyala olly igen le-verte, hogy az önnön ſzolgái, kik ötet elébb Iſten gyanánt tiſztelték és imádták, moſtan úgymint halandó embert, úgy viſzik temetni, és orrokot-is bé-kell dugniok büdösségének miatta. *Tiel.* 12:23.

Xerxes. *Xerxes* a' Perſiai Király, olly magasan hágott vólt, a' mennyire ö elötte egy Perſiai Király ſem ment, és olly nagy ſürü hatalmas hadi ſereg népe vólt földön vizen, hogy ö elötte és utánna ſoha egy Királynak ſem vólt ez egéſz földön. Mellyen az ö ſzive-is úgy fel-emelkedett és fuvalkodott, hogy magát ſem eſmérhetné. Nem csak az embereknek, hanem minden teremtett dolgoknak, élö állatoknak parantsolni akart.

Midön a' tenger ſzélvéſzſzel és habokkal háborús vólna, dühös bódúltságából, és ördögi kevélységéböl, azt ö veſzſzökkel és korbátstsal verettette. A' hegyeknek ellenſéges meg-vetö levelet irt: ſumma ſzerint úgy viſelte magát mintha immár mindeneken feljül ment vólna, és néki nem csak az embereknek; hanem minden *elemẽtum*oknak éltetö tápláló dolgoknak ſzolgálniok és engedniek kellene. Mivel azért magasan fel-ment, magasságról-is kellett alá eſni: és a' ſzégyenének gyalázatnak nagyobbnak kellett lenni; hogy nem a' ditsöség és méltóság vólt añakelötte; és midön azt alítaná, hogy egéſz Görög orſzágot egyſzer mind bé-falhatná és el-nyelné: el-nyelé az ötet, és mind az ö ſzámtalan oagy ſeregeit meg-emészté; és az ö gyalázatos ſzaladásában a-

lig ól-

lig óltalmazhatta, menthette életét egy-kis hajótskában.

Cyrus. Szinte ollyan maga gondolatlanságba esett vólt egykor *Cyrus*-is: Mert midön önéki egy lova, melly a' Bálványnak szenteltetett vólt, a' *Gyndes* vizébe merült és hólt vólna, a' folyó-vizen akarta boszszúját meg-állani. El-hagyatja azért Babilonnak meg-szállását, a' hadi népet egész nyáron mind a' *Gyndes* folyó-vizen munkálkodtatta, fárasztotta, és azt száz nyóltzvan kitsíny ásott árkokon akarta el-ásatni, el-eresztgetni, 's el-fogyarni. Oh bódúlt kevélység! mond a' hiſtória: *Elementis non ſecus ac hominibus iraſci & ab iis reverentiam exigere*: Az *elementum*okra, nem külömben, mint az emberekre haragunni, és azoktól szó-fogadó engedelmességet és betsületet kivánni. Minekutánna azért Babilonnak meg-vételével nagy ditsőséget nyert vólna, hasonló ditséretet keresett *Tomyris* Királyné Asszonynak meg-győzésével-is; és nagy kevélységéből, fösvénységéből nem szükséges hadat támasztt ellene: mellyel szégyennél, gyalázatnál, meg tsúfoltatásnál nem nyert egyebet. Holott a' ki annakelötte hatalmas Királyokat meg-győzött, és immár Babilonnak meg-vételével, e' világnak Monárchájáva lett vólna, egy aszszonyi-állattól meg-tsalattatván, meg-győzettetvén minden ö hadi népeivel együtt nagy gyalázatosö szégyenséggel le-vágattatott, és el-vesztett.

Alexander M. Az igen fel-ment és hirtelen le-vettetett világi ditsőségnek hasonló példáját látjuk a' Nagy *Alexander*ben-is, ki midön nagy hamarsággal, olly nagy ditsőséges méltóságra emelkedett vólna,

na, és világ-biró Monárchává lett vólna, melly szetséggel fel-ment, olly hamarsággal esett le-is.

Apries. Ezen példát látjuk *Crésus*ban, és *Apries*ben az Égyiptomi Királyban, a' ki azzal kérkedett, hogy az ö országa olly igen meg-vólna erösittetvén, hogy még a' mennyei Isten sem ronthatná azt-meg. Hasonlót látunk *Dionisius Syracusa*nusban, *Julius Cæsar*ban; ki midön olly fel-ment vólna e' világi ditsőségbe, kinél feljebb senki nem ment a' Római birodalomban, és még sem elégednék-meg véle, hanem szüntelen szájában forgana a' *plus ultra*, mind feljebb vágyódnék; végre a' Római Tanáts-házba aranyas széket tétetett, és fel-sem akart kelni az egész Tanáts elött; minden szavát törvény gyanánt akarná tartatni, és minden hatalmat tsak magának akarna tulajdonítani, söt isteni tiszteletet-is kivánna; ez ö igen fel-emelkedett ditsőssége nem állhatott tovább-meg, hanem le-kellett esni: mert az igen fel-vontt kézív-is el-szokott törni.

Julius Cæs.

És mitsoda vetette-le *Pompéjus*t, hanem hogy igen fel-ment vólt ditsőssége: mert egyedül akart minden lenni, és senkit nem szenvedett mellette, ha szinte nagy méltóságos vólna is. Azzal-is nyilván kérkedett, hogyha egyik lábát a' földre tenné, egész Olasz országot bé-töltené hadi népekkel. Meg-kellett azért romlani, és a' melly tiszteséget senkivel nem akart közleni, maga veszti-el: és annak kell hagyni, a' kinek irégylette, és melly ditsőséges vólt életében, olly gyalázatos lett halálában.

Pompéjus.

Ez az, a' mit az Ur Isten mond Ésaiásnál: *Glorioſos terræ humiliabo*. A' ditsőségeseket e' földön

földön meg-alázom. És ezt mindenkoron úgy meg-tselekedte minden idöben, és úgy gyakorlotta a' *Depoſuit potentes de ſede*, a' hatalmaskodóknak le-vetéseket, hogy majd ſemmit gyakrabban nem találunk az egéſz világ hiſtóriáiban. Hogy meg-tanúlná az ember, hogy ſemmi nintsen e' földön múlandóbb és állhatatlanbb e' világi ditsöſégnél, pompánál, és tiſzteſséges méltóságnál.

És ha ſzinte valaki egéſz életének idejében minden háború nélkül élt vólna-is (a' melly majd ugyan lehetetlen) a' nagy ditsöſégben és méltóságban, de még-is utóljára ugyan végének kellett lenni. És az ſenkinek nem kedvezö halál, a' ki minden ſzempillantásban utánunk lesködik, meg-ragadja az embereknek fiait az ö nagy ditsöſégekben, és a' leg-ditsöbb Királyt-is a' porba takarja, és büdös döggé téſzi, utálatos edényévé és étkévé a' férgeknek, varas békáknak és mérges kigyóknak.

Saladinus. Értette ezt a' jeles Égyiptomi *Szoltán Saladin*°, a' ki meg-parantsolta az övéinek, hogy az ö halála után egy kopiára tsinált váſzö lepedöt hordozzanak környül temetésekor, és ezt kiáltsák mellette: *Saladinus*, az Égyiptomi és Aſiai hatalmas Király, minden ö ditsöſégéből ſemmit többet el nem viſzen véle ez egy váſzon lepedönél.

És midön Rómában új Pápa válaſztatik és koronáztatik, azt irják, hogy egy páltzára kötött kita kender gyújtatik-meg, és ez kiáltatik mellette: *Sic transit gloria mundi*, így kél és lobban-el e' világnak minden ditsöſége.

Annakokáért minden emberi ditsöſégnek, illyen

lyen állhatatlan és múlandó vóltát meg-gondolván, ſok jeles nagy Királyok, Urak, Fejedelmek, az ö ditsöſégeknek közepiben, az ö halandó vóltokról, és minden idö ſzerint való dolgoknak múlandóságokról meg-emlekeztették magokat. A' Maczédóniai *Filep* Király, a' Nagy *Sándor*nak attya, a' nemes Iſjakkal napjába háromſzor kiáltatta: *Philippe memento te hominem eſſe*. Filep Király, meg-emlekezzél róla, hogy halandó ember vagy. Philippus.

Agatocles a' Siciliai Király, mindennap az arany és ezüſt edények közzé, tserép edényeket rakatott az ö aſztalára. Agatocles.

Villichius a' Moguntziai elsö Érſek Kerékgyártó fia vólt, és onnan ment erre a' ditsöſégre. Innen viſelnek moſt-is az ott való Érſekek kereket az ö czimerekben: E' *Villichius* az ö Kamarájába azt iratta a' falra: Villichius.

Villik, Villik, azt ſoha el-ne feledd,
Hogy Kerékgyártó vólt az Atyád néked.

Piaſtus alatson állapatból Lengyel orſzági Királyságra emeltetvén, az ö botskorát és ſzür-köntösét, örök emlekezetre az ö Királyi birodalmában mind véle hordozta. Azonképen *Leſcus* 1. 2. *ſecundus*-is az ö darótz tzondoráját, a' melly akkor rajta vólt, mikor Királlyá válaſztatnék, az ö nagy vendégſégeiben és tiſzteletes napjaiban eleibe tétette, hogy ſzüntelen meg-tekintené. Piaſtus. Crom. Leſcus

Mind ezekből az elö-ſzámláltt példákból, mint egy világos tükörböl nyilván látjuk, hogy az egéſz világ nagy és oktalan munkával fáradsággal, és teſti lelki veſzedelemmel csak a' ſemmis puſzta árnyékhoz, el-múló füſthöz és párához kap-

kapdos, midön e' világi nagy tiſteſségre méltóságra és ditsöſségre ſaggat, a' hol ſemmi igaz, ſemmi tellyes, és ſemmi állandóság nintsen. A' mint *S. Bernardus* igazán mondotta: *Homo nunquam in honore ſine labore, nunquam in prælatione ſine tribulatione, nunquam in ſublimitate ſine vanitate eſſe poteſt.*

Munka, gond és fáratság nélkül ſenki
Nagy tiſtességnek ſerit nem teheti.
Soha ſenki nem élhet olly fö tiſtben,
Hogy irégyi ne legyenek ſüntelen.
E' világi ditsöségre vonyitás,
Tsak hijába-valóság és *vanitas.*

A' kik azért efféle *vanitas*ra és hijába-valóságra üznek, ditséretet, tiſteſséget e' földön az embereknél keresnek, és minden dolgokat arra igazítják, hogy az emberektöl nagyra betsülteſſenek, ditsérteſſenek és magaſztaltaſſanak; ez illyenek mondom, hallják-meg, mit mondjon az Iſtennek fia: *Amen dico vobis, receperunt mercedem ſuam.* Bizony mondom tinéktek, el-vötték az ö jutalmokat. A' bölts pogány-is imigyen

Cicero. ſól: *Vera virtus radices agit, atque etiam propagatur: ficta omnia, tanquàm flosculi celeriter decidunt; nec ſimulatum quicquam poteſt eſſe diuturnum.*

Az igaz jóság jól meg-gyökerezik,
Erösödik, tenyéſzik, gyarapodik.
De a' mit hamisan költnek, tettetnek,
Mint a' virág, mind el-húllnak, el-eſnek.

Ageſilaus. Illyenképen midön az *Ageſilaus* bölts Fejedelem kérdetnék, mint ſzerezhetne ember magának jó hírt Nevet, így felelt: *Si dicas optima, facias autem pulcherrima.* Ha mind ſzóddal, tselekedeteddel

teddel a' jóságot követed, jóságos-tselekedetben vagy foglalatos.

Meg-elégedjünk azért azzal, hogyha a' miéinknél alkalmas jó hirünk nevünk vagyon, mellyet igaz jóságos-tselekedetinkkel ſzerzettünk, annak öregbítésére meg-tartására igyekezzünk, és a' bölts *Sirák* tanítását ſüntelen ſemeink elött viſeljük: *Szerelmes fiam, örömeſt meg-maradj az alatson állapotban, ſokkal jobb az tenéked,* Sirák. 3: 19, 20, 21. *hogy nem mind az, a' mire a' világ ſaggat és tör. Mennél nagyobb vagy, annál inkább meg-alázzad magadat, és kedvességet találſz az Ur elött. Mert az Iſten leg-felségesb hatalmú, de még-is az alázatosok által tselekeſzik nagy dolgokat. A' te elmédet ne botsásd magas állapatra való vagyódásra, és ne gondolkodjál értekednél feljebb hágni, hanem a' mit Iſten parantsolt tenéked, abban járj-el:*

Uſibus edocto ſi quicquam credis amico,
Vive tibi & longè nomina magna fuge,
Vive tibi, quantumque potes, præluſtria vita,
Sævum præluſtri fulmen ab arce venit.
Ha valamit hiſzſz nékem barátodnak,
Tehát engedj ez én oktatásomnak:
Élj magadnak, né üzz igen nagy Névre,
Légy tsendességbẽ, ne vágyj nagy tiſztekre.
Mert a' ki igen magassan kezd hágni,
Le-kell eſni; ſzégyenét fogja látni.
A' kinek alatson helyen ülése,
Nem leſzſz annak magas helyröl eſése.
A' mennyütö-kö üt magas tser-fákat,
Nem bántja az alatson bokrotskákat.

HATODIK RÉSZ.

Hogyha a' ſzép ékes öltözet, ruházat, hozzon-é valami haſznot a' tsendes bóldog életre, és az igaz, tellyes és állandó örömre?

SOkan találtatnak olly emberek, a' kiknek föbb kedvek, gyönyörüſégek vagyon a' ſzép ékes tzifrás öltözetekben, és éjjel nappal azon igyekeznek, hogy arra ſzert teheſſenek, és azt alítják, hogyha magokat, mint a' páva olly ſzépen fel-ékesíthetik, tzifrázhatják, mindenek meg-vagyon oſztán, valamieknek kellett lenni a' bóldog és nyugodalmas életre: hogy így immár eléggé meg-ékesítettek, fel-tzifráztattak, jó karban vagyon dolgok, gyakran tükörökben tekintélik ſzép öltözeteket, és azt alítják, hogy ſenki nints hozzájok haſonló. Látjuk innen, hogy e' moſtani kevély pompáskodó világ, az ö tarafarás, ſinóros, gombos, vágott metéltt, varrott, perémezett öltözetekkel, melly igen piperéskedjék, kevélykedjék, pompáskodjék. És ſenki nem találhat olly guggos, búbos, tarituppos idegen forma öltözetet, hogy más mindjárt ne követné, és ollyant ne tsináltatna. És a' mennél diſztelenb, bolyókásabb formájú, annál kedvesebb és kellemetesb e' gyalázatba borúltt és meg-vakúlt világnak. És így egy eſzelös bolond, ſok bolyókás kábákat ſzerez.

De ezt még fennyen mentegetniek kell a' gyalázatos pompáskodást a' gyönyörüség haláſzó világ fiainak: A' tiſztességes öltözetet, el-ſzenvedheti az Iſten, úgy mondnak ök, a' ruházat ékesí-

ékesíti az embert; vegye reá a' kinek vagyon, 's a' t. Söt ha ſzinte el-diſztelenít-is és bolonddá kábávé téſzen-is, ugyan ékesít azért, hogy a' madár az ö tollain, az eb ſzörén eſmértetheſsék-meg: Mert nem tudná ember, hogy olly kába galád fantaſtikos légy, hogyha a' tárafarán ſzabott metéltt vagdaltt béllett prémezett, ſinórozott, bontsokos köntösödröl, öltözetedröl meg-nem eſmértetnél: a' mellyekben mint ama' ſzéltöl térengetett lövöldék, leppendék, úgy fordúlſz, repülſz, levegſz elö, mintha valami tövis bokorból nöttél, vonyattattál vólna-ki. Nem kell tsengetyüs fület kápádra tsinálni, igen eſmérnek öltözetedröl, enyves madaráſz póznádról, lépes léſzádról!

I.

Hogy a' ſzép és fris öltözetek ſemmit nem ſzolgálnak az igaz örömre: és bóldog életet ſem ſzereznek?

KInek-kinek Rendi ſzerint való tiſztefséges ruháját meg-engedheti az Iſten: mert önnön maga meg-ruházta Ádámot és Évát, és meg-parantsolja, hogy az ö Papját Áront ékesen fel-öltözteſsék. És az Iſtennek Fia ditsérvén említi a' Salamonnak ſzép öltözetit; és ama' Gazdagot-is nem egy általjában tsak az öltözetért, hanem a' felettébb való öltözettel kevélykedéséért; És ö magát-is Chriſtus Urunk ſzépen fel ékesíttetett Volegényhez haſonlítja, és az Anyaſzentegyházat az ö Jegyesét ſzépen fel-öltöztetett, ékesíttetett Menyaſzſzonyhoz, és azt, az ö ékes öltözetiben tündöklö fö Paphoz. Mindazáltal ugyan kedvetlen ö elötte, és ſemmiben nem tetſzik ö-

I. 1 *Móſ.* 3: 21. Gyülöl Iſtē öltözeti kevélységet. 2 *Móſ.* 28: 1. *Luk.* 16: 19. *Mát.* 6: 29. *Éſa.* 61: 10.

 néki

néki a' felettébb való fris pompáskodás, és a' világ fiainak új új forma pompás kevély öltözeti, ruházatja; és ö bennek sem hagyja azt bünte-
Luk. 16 tés nélkül, mint a' frissen öltözö Gazdagban,
19. a' kinek valóban kell érette örökké izzadni, és pokolbéli kénköves lánggal kell helyette öltözdögelni, hogy e' világon a' drága bíbor és bársony öltözetiben kevélykedett.

A' naponként való látás hallás, és jelen való példák bizonyítják, melly igen haragudjék a' mindenható UR Isten e' testi gyönyörüségbe merült mostani állhatatlan és tökélletlen világra: holott majd mind fü és fa levél el-enyéßik, az ég és a' föld vassá válik, viz, föld, tüz, erejét, haßnát tölünk meg-vonßa, és egy drágaság a' másikat éri, és napról napra mind inkább-inkább nevekedik. Noha az embereknek öltözeteken nem látßik-meg, melly kartsú légyen erßények és ößtövér a' konyhájok.

II. De vallyon 's mitsoda ékesség az, a' mellyet e' vakult bolond világ a' friss öltözetben keres?
A' felettéb való ékesség megrútitja az ẽbert. Nem ugy vagyon-é, hogy ezt az öltözetben való kevélykedést sem Isten, sem emberek nem kedvellik; és azzal az ember magát sokkal inkább meg-ékteleníti, hogy-nem mint ékesítené? Mert az illyeneket újjal mútatják, mindenek nevetik, tsúfolják, és az értelmes emberek mint a' repesö Lövöldékeket utálják, midön látják; ö nékik pedig ugyan meg-újúl könnyebbül ßivek e' kényes kevélykedésböl. Maga ö magokban-is midön valami tißteletes fö ember eleibe találkoznak, ruházatjok miatt meg-ßégyenlik magokat, és meg-pirúlnak ßégyenletekben.

Mert

Mert ßivek vádolja, hogy ez ö illetlen öltözetekkel meg-éktelenitették magokat, és bolondokká tették. Miért kerestek tehát ti világ nyomorúlt fiaí, ditséretet, tißtességet, dißességet, a' hol valósággal igaz ékesség nintsen? Az istenesség és a' jóságos-tselekedetek ékesítik az embert, és kiváltképen az ifjúságot. A' tudomány, mesterség, tißtaság, és tißtesség ékesít és ßépít titeket, és nem a' felettébb való fris öltözetek.

Mert ha valami ékesség a' drága öltözetben III.
vólna, tehát a' kurvák-is, és a' kurvás latrok-is ékesek és tißteletesek vólnának: mert azok gyakorta frisebb öltözetekben sétálgatnak téstova; hogy-nem a' tißteletes és betsületes ßemélyek. Nem tehetié a' tißtátalan hires kurva az ö frantzús fejére, és ßégyentelen homlokára az ö gyöngyös kontyát, pártáját, koßorúját, ßinte ollyan könnyen-fel? és nem tekerítheti-é nyaka körül az ö két válla ßélin levegö tsipke fodor gallérát? Nem fedezhetik-é ßinte úgy selyemmel, bársonnyal, tafotával az ö fertelmes testeket, nem viselhetnek-é gyürüt, arany-lántzot, mint ßinte valamelly tißtességes Mátronák, kegyes Aßßonyiállatok? Ékesebbé amaz, azért és tißteletesbbé azzal? Nyilván vagyon innen és bizony dolog; hogy az öltözet, igaz ékességet nẽ ßerez.

Kurvák paj kosok-is felékesítik magokat.

Midön látná egykor, a' Törvény ßerzö *Zeleucus*, hogy efféle öltözeti ékesség és kevélykedés, mind a' *Syracusanus*oknál, és mind a' *Locris*-bélieknél igen bé-tsúßott vólna, olly törvényt irt és adott-ki e' gonosság ellen, hogy a' férfiak bársonnyal, selyem ruhával semmiképen ne ékesíttetnének, és arany gyürüt ne viselnének, ha-

Zeleucus öltözeti rendelése.

nem-

nemha szerelmeskedni járnának, és ha házasság rontásra, és paráználkodni mennének, ollyankor bársonyt viselhetnének, és arany-gyürüt tehetnének újjaikba. A' tisztességes gazdaasszonynak meg-engedtetett vólt, hogy egy utánna járó szolgálót tarthatna; de ha valamelly Asszony meg-részegülne, tehát két leány követné. Megvólt tölök az-is tíltva, hogy semmi aranyat tesseken ne viselnének, és semmi ki-varrott gyóltsot fejeken: és hogy ortzájokat semmi kendözö festékkel ne festenék, hanem tsak mikor férjek ellen paráználkodni akarnának, és az ö vélek szerelmeskedöknek akarnának tetszeni és kelleni, úgy még-is meg-engedtetett, de külömben nem.

Mit keresett e' fö ember egyebet, ez öltözetröl való rendeléssel és törvénnyel, hanem hogy a' bolondoknak tútorok és óltalmazójok lévén, az ö Pólgárinak és azoknak fejeinek felette frisselkedéseket, és a' nevelkedö pompás kevélységet, meg-gátolná és meg-zabolázná, a' mellyböl minden idöben drágaság, és egyéb közönséges országi tsapások és büntetések következnének. És hogy egyszersmind azt-is meg-mútatná, hogy a' Férfiaknak, Asszonyoknak és leányzóknak, igaz ékességek, nem a' kevély öltözetekben állana, hanem a' tiszta jámborságban és tisztességben. Az öltözeti ékesség pedig sokkal inkább fajtalan férfiakhoz, bujálkodó asszonyokhoz, katzér leányokhoz, parázna férjekhez, házasság-törö gazdaasszonyokhoz, fertelmes leányzókhoz illenék inkább, hogy nem-mint tisztességes férfiakhoz, asszonyokhoz és leányzókhoz.

És miért kellene a' házas-férfiúnak, és a' tisztességes

séges házas-asszonynak magát olly igen ékesíteni? Kinek kedvéért és szeretetiért? Ha melly tisztességes Asszony az ö Urának, Férjének tetszik, nem sükség egyéb embereknek olly igen tetszeni: És annak minden felettébb való ékes öltözet nélkül és kendözés nélkül-is tetszhetik. De ha azon kivül-is magát festi szépegeti, és másnakis akar kelleni, könnyü meg-itélni mi légyen szivében, és mit várhatni belöle; midön annakfelette a' férjének egy szép öltözet után mást drágábbat kelljen vennie, szerzenie, ha szinte hitelbe veszi-is akaratja ellen; hogyha ugyan békességben akar lakni házánál. Egyébként-is tetszhetnék a' férjének, tsak-hogy szinte, mint a' moslékos rusnya disznó úgy ne tartsa magát; hanem tiszta légyen ruhája, minden felettébb való ékesgetés, tzifraság-nélkül, a' mint szent Péter Apostol tanítja öket: *Az Asszonyiállatoknak ékességek ne légyen külsö, melly vagyon hajoknak fel-tekerésében, aranynak viselésében, vagy szép palástoknak öltözetiben, hanem a' szüben el-rejtetett ember, a' felid és tsendes léleknek rothadatlanságában, melly az Isten elött kedves és betsületes.* Mint a' szent Pál Apostol-is tanít és mond: *Akorö, hogy az asszonyiállatok, tisztességes öltözettel, szemérmetességgel és mértékletességgel ékesítsék magokat, nem hajoknak fodorgatásával, vagy arannyal, vagy drága kövekkel, vagy drága öltözetekkel; hanem a' mint illik az olyan asszonyiállatokhoz, kik isteni szolgálathoz kötelezték magokat, jó tselekedetekkel:* a' mint-hogy ellenben a' férfiakról-is ollyant kell érteni. 1 Tim. 2: 9, 10.

Phocion Feleſége.

Innen vagyon az Athénási *Phocion* feleſégének nagy tiſztességes ditséreti, a' ki öltözetiben alázatoson viſelte magát. Midön egy gazdag aſſzony önéki, az ö drága ékeſségit, gyöngyös fátyolát, arany-lántzát, arany-peretzét, kar-kötöjét, és gyürüit mútogatná, és kérdené, honnan vólna az, hogy Fejedelemné lévén, az ö rendi ſzerint nem tsináltatna ö-is efféle ékeſségeket? Felel a' *Phócion* feleſége: *Mihi Phocion mundus eſt, jam viceſimum annum Dux Athenienſis.* Az én Uram *Phocion* az én ékeſségem, a' ki immár húſz eſztendökig Athénásbā ditséretesen regnált, és viſelte fejedelemſéget. Adná Iſten, hogy a' mi aſſzony népeinknek némelly réſze ezt meggondolná, és tanúlnának a' pogánynéktól, (ha az Iſten Igéjébül nem akarnak) tiſztaságot, jóságos-tselekedetet, tiſztességet.

Sabell. lib. 8. cap. 5.

Caligula fris öltözetü.

De térjünk iſmét a' mi fel-tett tzélunkra, hogy az öltözet ſenkit igazán nem ékeſit. Mert noha a' Római *Caligula* Csáſzár igen frissen viſelné magát, és mindennap olly pomás ékeſségbe öltözvén járna, mint a' *triumfator*ok ſoktanak, de ugyan még ſem vólt jobb a' deákné váſznánál: merö ördög vólt aſſelöl, utálatos ſzörnyü fertelmes ſene-beſtia.

Néró.

Néró, ſemmi ruhát nem vett másodſzor reá, mindenkor vontt-aranyt, igen ritkán ſelymet, vagy bárſonyt. Lábán ſarui arannyal, gyöngygyel, drága kövekkel frissen meſterſégesen varrattattak, ékeſittettek, mindazáltal ugyan vérſzopó eb vólt, és *Peſtis generis humani*, Dögleletessége az emberi nemzetnek.

És no-

Cleopátra.

És noha *Cleopátra* az Égyiptomi Királyné Aſſzony, olly fris és pomás vólt drága öltözetiben, a' minémü tsak egy Királyné Aſſzony ſem vólt az egéſz világon, de ugyan még-is, (tiſztességgel légyen mondva) ſzégyenféges, házasságrontó, parázna kurva vólt; és az önnön gyermekeinek ſzörnyüſéges gyilkosa. Ez ö ſzégyenféges gyalázatját mindē ö vontt-arany ſoknyái, ékeſségi, gyöngygyel, drága-kövel rakott, füzött drága öltözeti ſem fedezhették-el.

A' fülein olly drága nagy két Nap-támadati gyöngy függött, mellyeknek egyik-egyik harmad-fél tonna aranyra betsültetett, olly nemes ſzép és drága nagy vólt, hogy azt *Plinius*, *Unicum opus naturæ*, a' terméſzetnek kiváltképen-való meſterſéges munkájának nevezné. Minden gyöngyök között, valamellyek e' világon láttattak, legnagyobb, de még-is oda költötte, tsak-hogy az *Antonius*tól, a' ki az-is igen pompáskodó vólt, frissen vendégeskedéssel meg-ne győzettetnék. (Lásd-meg az egéſz hiſtóriát, a' II-dik Réſznek *exordium*ának végén, mint ittameg a' harmad-fél tonna aranyat, egy húzómban, *pag.* 15.) De ez ö kényességét valóban meg-lakolta, midön nem ſok idövel az után a' Rómaiak meg-fogták, egéſz birodalmát, kintsét el-vették, és a' második gyöngyöt-is a' fülöböl erövel ki-ſzakaſztották, és két-felé metſzették, és a' Római *Panteon* nevü templomban azzal a' *Venus* bálvány ékeſittetett.

Nem ékeſithetnek azért az öltözetek ſenkit, hanem inkább okot adnak mindenféle vétkekre,

ſégyenre, gyalázatra; az iſtenességgel tiſztaság-gal és jósággal meg-ékesíttetett elme, és ſzü ékesíti az embert.

Caſp. Bruſc. Értette ezt *Caſpar Bruſchius Poëta Laureatus Baſileá*ban; midön ötet egykor, mint tudós Tanítójokat, az ö gazdag *diſcipulusi* ſzép drága öltözettel meg-ajándékozták vólna, és azt reá vette vólna, és úgy a' templomba és a' piatzra is el-ment vólna. És látja, melly nagy tiſztesség tétetik néki, hogy minden ember ſüvegét emeli; fel-áll elötte, ſokkal inkább hogy nem az elött valaha. Meg-boſzſzonkodik rajta, hogy annak az új köntöſének nagyobb tiſzteſséget téſznek, hogy nem mint ö magának, haza menvén darabonként metéli, azt alítván, hogy nem a' ruhát, hanem ötet az ö bölts meſterſégéért illetné a' tiſztesség.

Alfonſus. De ſokkal jobban tselekedett *Alfonſus* az Aragoniai Király: mert midön az övéitöl intetnék, hogy magát Királyi módra friſſen ruházná, és ne járna olly alázatos óltsó köntösben, hogy annyival nagyobb tekintetben lenne a' köz-nép elött: így felel a' bölts Király: *Malo moribus & autoritate apud meos excellere, quàm diademate & purpurâ.* Inkább akarok én jó erkörtstsel, jósággal és tiſztességgel tekintetben lenni az enyimeknél, hogy-nem a' pompás friſs öltözettel.

IV. Példák. Mivel azért, hogy ez így vagyon, mindenkoron minden ſzent jámbor bölts és értelmes emberek meg-ótták, örizték magokat a' friſs pompás öltözetektöl, és meg-elégedtenek a' köz-ſzerü öltözettel.

Mind

Mind ezek között leg-jelesb és leg-föbb a' mi Idvezítö Urunk J. Chriſtus, kinek az ö öltözeti egy alsó és egy felsö ruha vólt, egyik poſztóból, a' másik kötött varrott vólt. *Sabellicus* azt alítja (a' mint némelly régiek-is) hogy e' ſövetlen kötött köntös, az Ur Chriſtussal gyermekségétöl fogva az ö teſte állapatjának nevekedése ſzerint mind öregbedett, böwebbedett, és hogy nem oknélkül jövendölt a' Sz. Lélek a' Sóltárban olly régenten erröl a' köntösröl. Olvassuk bizonyára, a' Puſztában bújdosó Izraélitákról, hogy 40 eſztendö által az ö öltözetjek ruházatjok meg-nem avúlt, és ſarujok el-nem ſzakadozott, és az nem kisebb tsuda vólt azok közzül, mellyeket Iſten ö vélek tselekedett. Chriſtus öltözeti. 5 *Móſ.* 29:5.

A' ſzent Próféták és Apoſtolok ſemmi friſs lágy ruhát nem viſeltenek. *Illyés*röl azt mondja a' Bibliai Irás, hogy kemény bör köntöse vólt légyen, és ſziú öve vólt az ö ágyékán. Próféták öltözeti Illyés.

Kereſztelö *János*ról-is azt irja ſzent Máté, hogy teve-ſzörböl tsinált köntöst viſelt légyen, és bör övet az ö ágyékán. Chriſtus Urunk-is bizonyítja, hogy Kereſztelö *János*on ſemmi lágy és friſs ruha nem láttatott légyen ſem éreztetett. A' kik ollyant akarnának látni, mennének a' Királyok házaikba. Ugy vólt azért öltözve, a' mint az ö rendi és alkalmatossága hozta, nem friſs, nem-is igen roſzſzas. Azért alítják a' Tudós emberek, hogy ez a' teve-ſzör, köz gyapjú tsemelet vólt légyen. Kereſztelö J. *Mát.* 3: és 11: 8.

Sabellicus beſzélli a' ſzent *Bernárd*ról, hogy az ö rendi ſzerint való ruhát viſelt, nem friſs, pompást, jóllehet, nem-is igen alá-valót rongyost és ruſnyát; Bern. köntöse.

ruſnyát; hanem ſzép tiſztát, és azt ſzokta mondani: *Tunicam ſordibus obſoletam, teſtem deſidiæ, atque inertiæ eſſe, & ejus vilitatem interdum ad hypocriſin ſpectare.* A' motskos és luſtos ruha, reſt, tunya és tsunya embert mútat, és az igen rongyos és ſzakadozott köntösnek viſelése képmútatásnak jelenſége. A' minémüeket e' mái napon ſokat találni, a' kik tsak roſzſzas, motskos és fóltos köntösben igyekeznek járni, tsak azért, hogy alázatos embereknek láttassanak.

Sid. 11: Régi Mártirok.

A' Sidókhoz irott levél azt mondja az elsö Ekkléſiának Mártirai felöl, hogy ſzéllyel jártanak ködmönökben, és ketskéknek börökben, éhſégben, nyomorúságban, a' kikre nem vólt méltó e' világ.

V.

Az öltözet hamis ékesség.

Annakfelette hiſzem az ember az Iſtennek nemesebb teremtett állatja e' földön, és az okosságnak, értelemnek, elménck, a' nyelvnek és minden *ſenſus*oknak, érzékenyſégnek ékeſségével, és ſzépſégével olly felſégesen meg-ékeſíttetett az Iſtentöl, hogy ſemmi külsö és oktalan vad-állatoktól költsönözött ékesítésre ne légyé néki ſzükſége; Annakokáért mindennek kiválképen arra kell igyekezni, hogy magát leg-inkább belsö és véle termett ékeſséggel ékesgeſſe, díſzeſítse, hogy az ö elméjének ajándékit, a' jóságnak ſzüntelen való gyakorlásával, ſerényen tanúlással, olvasáſſal, meg-gondolással fel-indítsa és meg-vídámítsa; így ékesítheti ez életben leg-jobban meg magát a' jósággal és annak tselekedetivel. Söt az Ur Iſten az ö Sz Lelke által, a' hitnek ſokkal drágalátosb és felſégesb lelki ajándékival ékesített-fel bennünket, a' mellyeket

lyeket mi bennünk az Iſten Igéjének hallgatása által és áhétatos könyörgés által a' Sz. Lélek gerjeſzt, fel-indít, és munkálkodtat. És igy elég ditsöſégesen meg-vagyunk ékesíttetvén.

Nem olly nagy ditsöséges ékeſsége ez, a' mellyért mi ſoha örökké elég hálát nem adhatunk, a' mi Urunknak Iſtenünknek, hogy minket a' mi Idvezítö Chriſtusunk által Iſtennek fiaivá tett, a' Sz. Léleknek templomává, lakó hajlékává alkotott, mellybé az egéſz tellyes ſzent Háromság akar lakozni? Hogy minket Chriſtus az ö igaſságának ruhájával, az idveſségnek öltözetivel, mint a' Völegény az ö Jegyesét fel-öltözteti. Mint a' fö Pap az ö ſzentséges ékeſségében, mi-is olly ditsöſégesen ékeskedjünk és tündököljünk az Iſten ſzine elött.

1 *Kor.* 3:16. 2 *Kor.* 6:16. *Eſa.* 61:10.

Miért adnók tehát olly igen magunkat, az öltözetnek ſemmire kellö külsö ékesgetésére, a' mellyet a' moly meg-eſzen, és a' férgek megemészſztnek, mit igyekeznénk olly igen e' bünös teſtnek, féreg sáknak öltöztetésére és ékesgetéſére, és a' mellett a' lelket puſztán és mezítelen hagyni; és meg-ſem gondolni, mint kellene annak meg-ékesíttetni.

Oh ha meg-gondolnók, azt a' ſzép ékeſséget, a' mellyel a' mi elsö ſzüléink a' ſzomorú eſetnek elötte vóltanak megékesíttetvén; holott ök teſtben, lélekben, fénlettenek, tündöklöttenek, mint a' drága kárbunkulus, és a' fényes Nap, és mindenkoron kedves nyájaskodások és egyeſségek vólt az Ur Iſtennel! bánkodnánk bizonyára, és ſzomorkodnánk annak a' drága ſzentséges ékeſségnek el-veſztésén, és kevesebbé gyönyörköd-

ködnénk szorgalmatoskodnánk az öltözeti ékességnek keresésében.

Ékesség az eset elött.

Oh ha meg-gondolná a' bódúlt világ, mikor gondolta légyen Ádám és Éva, hogy magokat fige levéllel fedezgessék, takargassák? Az esetnek elötte szépē sel-valának ékesittetvén az Istennek képével, ábrazatjával: De hogy a' szomorú esetet meg-lön, hogy az Istennek ábrázatját tölök el-vessék, úgy vették ezekbe, hogy mezítelenek vólnának. Akkor gondolkodtak oztán arról, mint ruházhatnák magokat a' fige-fa levelekkel. Mikor nyittatott pedig meg az ö szemek, hogy mezítelenségeket meg-láthatnák? Elébb nem, hanem hogy az Istennek ábrázatja, a' sátánnak szégyenséges ábrázatjára változott, és ök azt az ördögnek és halálnak rútalmas ábrázatját öltözték-fel, akkor kezdtek öltözetet, ruházatot keresni. Mikor ruházta-fel azért öket az Isten a' bárány-bör ködmönnel? Nem akkor-é, midön immár az örvendetes paraditsomból ki-üzettenek vólna! midön immár a' szomorú számkivetésnek siralmas völgyében, fáratságos munkájokhoz kezdenének!

Miért kevélykednénk tehát olly igen a' fris öltözettel? A' mellynek inkább a' mi nyavalyásságunknak, szomorú esetünknek, a' mi büneink büntetésének jelensségének és meg-emlekeztetésének kellene nálunk lenni! Mint valamelly fogolynak, a' ki az ö gonosz-tételéért halálra sententziáztatott, de valamelly fö Urnak kérésére élete meg-engedtetnék, illyen ok-alatt, hogy egész életének minden napjaiban, azt az istrángot, a' mellyel fel-kellett vólna akasztatni, nyilnyilván mindennek láttára nyakán hordozná. Ö pedig oztán el-menne, és azzal a' kötéllel, a' mellynek az ö bünéröl való meg-emlekeztetésnek kellene lenni, még nagy frissen kevélykednék és negédeskednék. Szinte azért nem öltöztette az Ur Isten-a' mi Szüléinket selyembe, bársonyba, hanem tsak köz bárány-börbe, hogy azzal ö szent Felsége nékünk azt jelentené; melly igen ellene vólna önéki .hogy e' világ nyavalyás fiai, az ö bünös vóltokra emlekeztetö istrángból, arany-lántzot tsinálnának nyakok környül, selyem ruhában, bársonyban pompáskodnának; kevélykednének. Mind ezekböl azért eléggé meg-érthetni, hogy a' szép fris drága öltözetekben semmi igaz bóldogságú élet nintsen, sem a' szivben nem szerezhet igaz örömet az ékes öltözet és ruházat.

II.

Hogyha azért, az ékes öltözet hozhat-é embernek tellyességes és állhatatos örömet?

I. Az öltözet bút nē enyhít.

HOgy a' fris ékes és pompás öltözetek semmi tellyes és állandó örömet nem szerezhetnek, meg-tetszik imez okokból; hogy azok a' szivnek szomorúságát sérelmét meg-nem enyhíthetik, el-sem vehetik. Ha valaki olly ékesen öltöznék-is, mint *Salamon*, és olly drága pompáson, mint a' *Crœsus*; de ugyan nem üzhetné azzal-el az ö szivének szorgalmaztató gondolatit, keserüségit, fájdalmit. Bé-fedezheti jóllehet az ö búval bánattal és keserüséggel tellyes melyét, szivét, a' szép fris öltözettel; de a' szorgalmaztató sérelmet, fájdalmat nem kisebbíti, sem el-nem tsen-

tsendesítheti. Jóllehet némellyek szép bársonyba, selyem ruhába, nesztbe, nusztba, párdutzba, rókába öltözvén frissen járúlnak elö; de ha az ö szíveknek barlangotskáiba bé-tekinthetnél, nézhetnél, ezerféle szomorúságot, bút, bánatot, keserüséget, sérelmet, fájdalmat találnál bennek, a' mellyeket az ö ékes öltözetek el-nem vehetnek.

2. Fris öltözet Istẽ haragját gerjeszti.

És mivelhogy, a' mint oda-fel meg-említök, hogy az Ur Isten igen gyülöli az öltözeti kevélységet: igen könnyü azért a' kevély öltözettel, fris pompáskodással, annak naponként való újításával az Istennek haragját fel-indítani és arra fel-gerjeszteni; hogy öket busúlásában meglátogassa és meg-büntesse, a' mint erröl igen világos példánk vagyon a' Héródesben.

Mert midön ez a' Római Császárnak tiszteségére *Cæsareá*ban nagy drága *Theatromi* játékot szereztetne, felette szép aranyas drága köves fris öltözetet vett reája; azzal ö jó reggel a' játéknézö helyben, fel-ül az ö magasan fel emeltt Királyi székibe. Midön azért a' fényes-Nap az ö aranyas öltözetire tündöklének, és olly tsudás villámú ragyogással fénlenék, az ö udvari hizelkedö szolgái a' Király széki eleibe borúlnak, és ötet Isten gyanánt imádják, hogy önékik irgalmazna. E' dolog mivel önéki igen tetszenék, és fris öltözetiben igen fel-fuvalkodnék: artzúl veri érte az Istennek angyala, úgy-hogy a' székből alá taszíttatnék, és ottan hamar az ö büneiben szörnyen meg-halna és el-veszne.

Tsel. 12. Joseph. lib. 19. Antiq. c. 17.

3. Fris öltözet

És sokan az ö ékes és drága öltözetekkel való pompáskodások miatt, testeknek, életeknek nagy

nagy veszedelmekbe estenek, és sok Királyok, Fejedelmek, Urak, országokat, jószágokat és népeket el-vesztették. A' mint a' *Juba* Király fiáról *Ptolomæus*ról olvassuk a' *Svetonius*ban. Kit *Caligula* Császár hozzája hivatott, és nagy frissen és tiszteségben tartott. Midön pedig egyszer azt a' játék nézö helyre vitte vólna véle: És minden ember szemeit ö reá fordítaná, mivel-hogy igen drága szép ruhában vólna; úgy meg-irégyli, bosszúlja ezt a' *Caligula*, mert fél-is azon, hogy a' nép ez ifjú Urat úgy meg-szerethetné, hogy idövel ö hozzá vonnának, és Királlyá választanák. Annakokáért titkon meg-öleti. E' vólt haszna az ö drága öltözetinek

veszedelmet hoz.

Ptolomæus.

Demetrius Király-is midön igen el-menne ez illyen pompáskodásban, egy Királyi köntöst olyat tsináltat, a' mellyre az egész egek forgása a' tsillagokkal, planétákkal egybe, arannyal, drága kövekkel, tsuda szép mesterséggel vólna tsinálva és ékesítve, és hogy azt elöször reá vette, elöjáróúl a' népnek szemei eleibe; és olly nagy gyülölségbe esik, hogy egész Maczédóniai birodalmát oda veszti. És soha oztán olly bátor szivü Király nem vólt, a' ki ez öltözetet reá merte vólna menni.

Demetrius.

A' Lidiai *Crœsus* Királynak históriaja igen emléretes: melly igen gögösködött Királyi öltözetiben. De ez ö pompáskodása miatt országát és minden kintsét el-veszette, és annak-felette testének 's életének nagy veszedelmébe esett.

Crœsus.

Nem kevesen estenek egyebeknél gyülölségbe, irégységbe, némellyek meg-is ölettettenek

az ö fris ékes öltözetek miatt, midön azokban másoknál fellyebb akarnának láttatni.

4. öltözeti változásra, más változás-is következik.

A' látott hallott próbálat-is bizonyítja, hogy országok, tartományok, városok vesztenek, pusztultanak-el, az öltözetekkel való kevélység miatt. És gyakorta meg-lészen az; midön az országban és városokban, a' férfiaknak öltözetek és kiváltképen az asszonyoknak változik, ottan hamar változása következik utánna, vagy az Egyházi rendelésnek, vagy a' polgári 's kölségi igazgatásnak.

A' mint innen magunk, a' N. országban, nagy helyére hozhatatlan kárunkkal meg-tapasztaltuk, és vettük eszünkbe.

Carolus Quintus Császár idejében, sok idegen és jövevény nemzetség járt alá 's-fel Német országban, ezt látván sok emberek, (a' mint szokások a' Németeknek, hogy akarmelly új forma öltözeteken kapnak, és minden újságot majom módra követnek) idegen módra kezdtek öltözni, ruházódni. Hogy ezt látná a' bölts és ésszes vén Wittembergai *Huldericus* Hertzeg, nagy erös keménységgel meg-tiltja az ö Tartományiban, az idegen új öltözeteket, és gyakorta mondotta: Az idegen öltözetek, idegen erköltseket: az idegen erköltsök, idegen vendéget hoznak az országba. Meg-sem tsalta ötet ez ö itéleti: mert ottã hamar az után Añ. 1547. hogy a' Császár a' Saxoniai választó Fejedelmet, és a' *Hassiai Filep Lãdgraviust* meg-fogta, nagy kárával látta Német ország, az idegen öltözetek, mitsoda idegen vendégeket hoztanak az országba, és azok mitsoda tsintalã fortélyozásokat tselekedtenek légyẽ. E' di-

Huldericus Ludovicus.

E' ditséretes *Huldericus* Fejedelemnek tiszteletes fia *Christophorus*, ki az attyának nem-tsak a' birodalomban lett örököse, hanem annak minden istenességét kereszteyéni és Fejedelmi jóságos-tselekedetit igazán követte, és a' tékozló költség veszteségetést és kevélységet természet szerint gyülolte. Midön nagy szívének fájdalmával látná, hogy nem tsak a' vitézlöknél, hanem a' polgároknál-is és egyebeknél amaz utálatos ördögi formás öltözet és hosszú bö lompos nadrág olly igen bé-tsúszna mászna, és annyira terjedne, hogy annak semmi módon eleit nem vehetné, és el-nem hagyhatná. Végre e' tanátsot találta; hogy Hóhért vagy Bertent, illyen rút bövséges szárközépig le-nyúlt lompos plundrába öltöztette, és meg-parantsolta, hogy abban jöjjön udvarhoz, és úgy járjon a' piatzon, az útzákon és mindenütt széllyel, hogy mindenekkel láttassa magát és kellö lomposát: erre oztán a' Polgárok és az Ifjak le-tették a' rútalmas lompost, és szégyenlették viselni a' Hóhér öltözetihez hasonlatosságáért. Melly ditséretes példát oztan sok Fejedelmek, Urak és fö városi Pólgár-mesterek követtenek. Ezek azért így lévén, és hogy semmi bóldog élet, semmi ígaz, tellyes és állandó öröm ne légyen a' fris öltözetben, hanem inkább ezekkel ellenkezö találtassék a' drága ékes ruházatban: Bizonyos tehát az-is, hogy a' Leg-fobb jó nintsen a' frisselkedö pompás drága öltözetben.

HETEDIK RÉSZ.

Hogyha a' Szépség, ékes Termet hozzon-é igaz, tellyes és állandó örömet, és bóldog életet?

VAgyon még egy szép ékesség, a' mellyel e' világ magát tzifrázza, ékesgeti, a' mellyre igen vágyódik, és mellyet igen nagyra betsül, a' mellyben az ö bóldog életét, örömét és gyönyörüségét keresi, és a' Legfőbb jót-is abban itéli lenni, a' melly az ember testének szép termeti, és artzúlatjának szépsége. Ez-is egyike e' világ javainak, és a' testnek javai közzé tartozik. Mivel pedig, hogy ez jó-is változás alá vagyon vettetvén, mint szinte a' szerentse önnön maga, és minden ö javai, ida tartozik azért ennek meg-gondolatja-is.

Az ifjú világ olly nagynak tartja a' szép Termetet, és olly nagyra betsüli, hogy némelly úgy bizzék az ö Szépségéhez, mint a' Bak az ö szarvához; meg-vét egyebeket, és magát tartja leg-jobbnak, sőt minden embereknél leg-jobb szerentsésnek. Innen vagyon, hogy midön látná *Absolon*, hogy az ö szépségével minden akkori
Absolon. embereket fellyül múlna, olly igen el-kevélyedett, negédesült, hogy azt vélné, hogy e' földön nem vólna jobb ember nálánál; és ö vólna arra méltó, hogy Királlyá lenne, és nem az Attya; a' kit magához képest meg-utált, és végre
2 Sz. 15 azt az országból-is ki-üzte. És az ö szépségének örök emlekezetire egy oszlopot-is emeltetett a' Jérnsálem völgyén.

És *He-*

És *Herodotus* bizonyítja, hogy *Dárius* a' Perſák Királlya, az ömaga képének Trácziában a' viz mellett *Theatrum*ot, játék nézö helyet építtetett; illyen felibe iratással: *Eddig hozta a'* Dárius, *Hiſtaſpis fia a' nagy Király, Perſiának és ez egész világnak nagy Királlya, a' leg-jobb és leg-szebb, minden embereknél e' földön, az ö hadi népeit, a' Scythiaiak ellen.* *Lib. 4. Darius.*

Noha azért e' világ az ö szépségével olly igen pompáskodik; ditsekedik; de mi ugyan mindazonáltal meg-mútogatjuk, hogy a' testnek szép Termeti nem tartozik a' Leg-főbb jóra: mivel az sem igaz, sem tellyes és sem állandó jó: És semmi igaz tellyes és állhatatos örömet nem szerez, bóldog életet sem adhat. Mellyet szükségképen meg-tselekednék, hogyha az vólna a' Legfőbb jó, avagy ugyan ahoz tartoznék.

I.

Hogy a' szép Termet, nem igaz, tellyes és állandó jó.

ÖMagában bizonyára nem meg-vethetö, és nem szidalmazandó a' testnek szép Termeti, mert jó ajándéka az Istennek, és ditséreti vagyon az Isten igéjében-is. Kiváltképen midön a' szép Termettel együtt, a' jóságnak szereteti, isteni félelem, tiztaság, szüzeség és tiztesség-is vagyon: És a' szép és ékes termetü testben, szép, szüz, kegyes, szelíd és alázatos lélek-is lakozik.

Mi mondathatnék a' szép Termetről ditséretesb és ditsöségesb, annál a' mit *Sirák* mond a' szép és jámbor tiztességes, jóság szeretö aszszonyról: *Nintsen e' földön semmi drágalátosb,* *Sirák. 26:20.*

a' tiſzta kegyes aſſzonynál. Minémü az Urnak magasságban fel-támadott fényes napja, ollyan a' jó aſſzonyiállatnak ſzépsége az ö házának ékességére. Minémüek a' ſzent gyertya-tartóban fénlö ſövétnekek, ollyan ennek ábrázatjának ſzépsége az ö megállapodott idejében. Az állhatatos elméjü aſſzonyiállat ollyan, mint az arany oſzlop az ezüſt fundámentomon.

Azonképen az iſteni ſzent Irásban nagy ditséretek vagyon az ö ſzépségekröl, és egyſzer 's mind iſtenfélö vóltokról, jóságokról, tiſztaságokról és tökélletes tiſzteſségekröl ímez ſzent Aſſzonyoknak, *Sárának, Rácheltnek, Rebekának, Eſternek*: És a' *Juditról*-is kiváltképen mondatik, hogy Iſtentöl néki e' kegyelem adatott, hogy ſzerelmetes vólt légyen tekintetre, mivel nem vakmeröségböl, hanem az Iſtennek ditséretire, ékesítette vólna fel magát. Midön azért ez a' kettök együtt lehetnek: a' Szépség és a' Jóság, ſemmi aranyhoz, drága-kohöz nem haſonlíttathatnak, hanē minden kintset fellyül múlnak. Nints-is e' földön ſemmi ſzerelmetesb; mindazáltal inkább kell nézni a' jóságra, és az iſteni félelemre, hogy nem mint a' ſzépségre. Ha pedig mind kettö együtt lehet, tehát olly nagy kints, a' mellyet még a' bölts *Salamon* Király ſem ditsérhet eléggé-meg: és azt mondja, hogy drágább a' gyöngynél. *Az ö urának ſzive reá bizhatja magát, és eleségböl, marhából nem léſzen fogyatkozása; Jóval illeti az ö férjét, és nem gonoſzszal egéſz életének napjaiban. Gyapjat keres és ſzent gyüjt öſzve, és munkálkodik az ö kezeivel. Ollyan ö, mint az Áras-emberek hajója, nagy meſzſzül bé-hozza az ö eleségét; 's a' t.*

c. 16: 4.

Pél. 31: 11, 12, 13, 14.

Sirák-is mond az elébb meg-nevezett helyen: *Boldog a' férje a' jó aſſzonyiállatnak, két annyit él az ollyan. A' ſerény gondviſelö aſſzony, örömet vidámságot ſzerez az ö férjének, és nyugodalmat ſzerez annak. A' jóságos-tselekedetü aſſzonyiállat drága ſzép ajándék, és annak adatik, a' ki az Iſtent féli. Akar gazdag 's akar ſzegény légyen, de vigaſztalása önékie, és ötet mindenkor meg-örvendezteti.* Ismét ℣. 16, 17, 18. *Az aſſzonyiállatnak édes beſzéde gyönyörködteti az ö férjét, és annak tsontjait meg-hizlalja az ö tudománya. Iſtennek adománya a' veſztegletes és jóakaró aſſzonyiállat, és ſemminek nints olly nagy árra, a' kinél az fellyebb nem betsültetnék.*

Sirák. 26: 1, 2, 3, 4.

De a' ſzépſég a' jóság és iſteni félelem nélkül, tiſztaság és ſerényſég nélkül, nem méltó, hogy ember meg-is tekintse, avagy valamire betsülje. Söt annyival inkább örizkedjék ember töle, a' mennyivel ſzebb a' jóságnélkül való aſſzonyiállat, mert annál inkább el-hitet és nagy kárt tehet az ö ſzépſégével. Azonképen a' ſzép ifjú legény-is az iſteni félelem-nélkül, és a' jóság és tiſzteſségnélkül való, önnön magát és egyebeket el-hitethet, és veſzedelembe viheti. A' mint bölts *Salamon* mondja *cap.* 31: 29. Hivſéges intést téſzen, és az elöl botsátott ditséretit az iſtenes aſſzonyiállatnak, és mind azt az egéſz ö könyvét ezen végezi: *Fallax gratia & vana eſt pulcritudo, &c.* Tsalárd a' kedvesség, és hijába-való a' ſzépség. *A' melly aſſzonyiállat féli az Urat, ez ditséretet ſzerez ömagának.* És a' 6 *cap.* ℣. 25. *Ne kivánjad az ö ſzépségét a' te ſzivedben, és meg-ne fogattassál az ö ſzemöldökétöl.* A' 11. *c.* 22 ℣-bē-is haſon-

hasonlóképen szól: *Az okosság nélkül való szép aszszonyiállat, ollyan mint a' disznó orrában az arany peretz.* *Sirák*-is hoszszú régiſtromot tölt-el a' jóság-nélkül való szép aszszonynak gyalázatos vétkeivel; és híven intazon: hogy el-kelljen távoztatni, és mond: *Meg-ne tsalattassál attól, hogy ö szép; és ne kivánjad ötet azért,* ℣. 19, *Mert nintsen nagyobb álnokság az aszszony álnokságánál.* Ismét: *Nintsen ravaszszabb fő a' kigyó fejénél, és semmi harag nem keserübb az aszszonyiállat haragjánál. Örömestben laknám az oroszlánnyal és sárkánnyal, hogy nem a' gonosz aszszonyiállattal,* 's a't. Ismét a' 42 *cap.* imigyen int: ℣. 12, 13, 14. *Ne nézdegeld a' szép embert, és az aszszonyiállatok között ne ülj. Mert a' mint a' ruhákból moly jö-ki, azonképen sok gonosz jö-ki az aszszonyiállatokból. Bátorságosb a' gonosz férfiúval lenni, hogy-nem a' nyájas aszszonnyal, a' melly meg-szégyenit és meggyaláz.*

Sirák. 23:28.

Mivel azért a' szép Termet a' Jóság és tiztesség-nélkül ártalmasb inkább, hogy-nem mint haznos vólna, és inkább bántására vagyon az igaz, tellyes és állandó örömnek, hogy-nem azt elö-segitené, sőt oka minden nyavalyának, veszélynek: Mit mondjunk hát azokról, a' kik természet szerint nem szépek, de hogy ök is elö-kelhessenek, a' férfiaktól, ifjaktól meg-szerettetessenek, kenik, festik magokat, az Istentöl teremtett szépségekkel, termetekkel meg nem elégednek, hanem sokkal szebbekké akarják magokat tenni, hogy nem az Isten öket teremtette. Es mivelhogy jóságos tselekedetek által, istenességek tiztaságok, jámborságok által házasságra nem mehetnek: ezzel az ördögi kevélységgel, tsalárd szinességgel akarnak elö kelni.

Festödés, kendözés.

Ki nem mondhatni, melly nagy veszetség, és vakmerö Istentöl el-fordúlt, világhoz és ördöghöz hajlott szivnek jelensége légyen e' festözés, kendözés. Kiváltképen ha aszszonyok, a' kiknek férjek vagyon, azok festik kenik magokat, utálatosság az mind Isten elött, és mind emberek elött. Mert ki kedvéért tselekeszik ezt? kit akarnak azzal meg tsalni? kit akarnak szerelmekre gerjeszteni? Bizonyára nem a' férjeket, mert azok annélkül is szeretik a' házassági hittel való kötelességért. Azt mondom annakokáért, hogy a' melly aszszony úgy keni, festi magát, ha szinte nē parázna-is, de parázna és istentelen szive és elméje vagyon.

Azt mondja az Ur Isten *Ésaiás* Prófétánál: *Mivel-hogy a' Sionnak leányi kevélyek, és fel-emelt nyakkal járnak, festett ortzájokkal, fényes szemekkel ideſtova pillongatnak, tétova poroskálván járnak, és az ö lábokkal nagy zengést bongást szereznek. Azért az Ur meg-kopaszitja a' Sion leányinak tetejeket, és az Ur az ö szemérmeket meg-mezteleníti A' napon el-vészi az Ur az ö lábokon való sajgó ékességeket, a' retzés fökötöket, és a' köszöntyüket, a' jó illatra való függöket, arany-lántzokat és a' fátyolokat, a' birétromokat, szép tsizmákat, szoros ruhákat, melyre való ékességeket és a' fülön-függöket. Az arany-gyürüket, és az orrokon függö ékességet. Az inneplö ruhákat, palástokat, fedeleket és a' gombostöket: Tükröket, vékony gyöltsokat, keszkenöket, ketzeléket. És lészen a' drága illat helyébe, büdösség: és a' drága párta-ö helyébe, szaka-*

Esa. 3: 16, 17. Haragszik Isten a' tzifrálkodásért.

szakadozott és el-terjedett ruha, és a' szép fodor-haj helyébe, kopaszság: és a' korító ruha helyébe, koros ság: és a' szép gyengeség helyébe a' Napnak sütése. Mind ezek léssnek úgy-mond az Ur *a' te szépséged helyett. A' te férfiaid fegyver miatt hullanak-el, és az erösek a' hartzon vesznek. Bánkodnak pedig és sírnak a' te kapuid, és el-puszttíttatván Jérusálem a' porban ül. Akkor az időben hét aszszonyiállatok meg-ragadnak egy férfiat, és azt mondják: A' mi kenyerünket eszszük, és mi magunk ruházzuk magunkat, tsak-hogy a' te nevedről neveztessünk, tsak-hogy el-vétessék mi rólunk a' mi nagy gyalázatunk.*

Nézze, hogyha e' mondás a' mostani pompáskodó világnak mindenféle frissen ékesgetését, kendözését, tzifraságát nem eléggé elö *pingálja-é?* És mint tetüdjék az Ur Istennek ez illyen festett hímeskedés: és e' kevélységre minémü büntetés következzék; mind meg-találtatik ez Ésaiás által meg-iratott mondásban.

És mitsoda tsalta-meg a' mi elsö Szüléinket egyéb, hanem az almának szépsége. Mellybe idö-szerint való és örök halálra tsömörlöttenek, minden nyavalyát, nyomorúságot magokra és az egész emberi nemzetségre vontanak; és a' vélek teremtett saját szépséget és ditsösségeket elveszteték. Innen vagyon, hogy e' mái naponis minden test tsak széna: és minden ö ditsösége mint a' mezei fünek virága. Innen vagyon, hogy az elsö és új világ, az ö elsö és jobb virágát és szépségét el-veszette, és minden teremtett dolgok meg-romlottanak és fogyatkoztabbakká lettenek.

1 Móf. 3: 6. *Róm.* 5. 12. *1 Kór.* 15:22. *Ésa.* 40: 6. *Sól.* 103: 15.

És mi-

És midön az Istének az elsö Pátriárcháktól való fiai, az embereknek leányit látnák, hogy szépek vólnának, és azzal a' szépséggel úgy el-tsábíttatnának és el-hitettetnének, hogy azok közzül külömbségnélkül el-vennék a' mellyiket akarnák, és azokkal vér ellen-is fertelmeskednének, olly igen reájok gerjedett az Istennek haragja: hogy-nem tsak ímez szomorú szózatot hallatná: *Bánom én, hogy teremtettem az embert. Minden testnek vége elömbe jutott: Minden test meg-fertöztette az ö útát. Soha többé az én lelkem nem vetekedik az emberek felöl, mivel-hogy test lek, mindazáltal engedek nékik meg-térésre* 120-*eszendöt*: (mert akkor az emberek sokkal hoszszabb életüek vóltanak;) hanem az ö szemeknek legeltetését, gyönyörködtetését a' viz-özönnel-is úgy meglátogatta, hogy minden test el-veszne, és az ö szép termete, ékessége, a' halálnak szörnyü utálatos képévé válnék.

1 Móf. 3: 1, 2, 3, 4.

A' Szépség azért és ékes Termet nem igazán jó, nem-is használ a' bóldog életre, hanem sokkal inkább bántására vagyon annak.

II.

Hozhat-é a' szép Termet tellyes örömet?

SEmmiképen nem: Mert nagy bünökre ád okot sokaknak, sok vétkekre, gyalázatos bujaságra, kevélységre és kényességre hajtja az embert. A' Szépség sokakat meg-foztott tiszteségektöl, sokakat paráznaságba és nagy vétekbe kevert és sillyesztett. Mitsoda tette az Istennek szive szerint való emberét *Dávid* Prófétát gyilkossá és paráznává, hogyha nem a' *Betsabé*nak

Dávid. 1 Sám. 11:12, 13.

*bé*nak szépsége? Honnét országából ki-üzetett, ágyasi meg-ferteztettenek, gyermekei vér ellen paráználkodtanak, egymástól meg-ölettettek, és mindenféle nyavalya, nyomorúság innen származott.

Salamó 1 *Kir.* 11: 1, 3, 4. Az idegen országi asszonyoknak szépsége bolondította úgy-meg *Salamont*, hogy az Istentől el-szakadna, és idegen Isteneknek szolgálna: *Astarót*nak, a' Sidóniusok bálvány Istenének; és *Milkom*nak az Ammoniták utálatosságának. A' melly rettenetes dolog az ollyan bölts és nagy Királytól; a' ki Jérusálemben az egy igaz élö Istennek tiszteletire a' ditsöséges Templomot építtette, a' kinek önnön maga meg-jelent az Isten, szólt véle, magát véle meg-esmértette, és a' bálványozástól olly igen meg-tíltotta, hogyha ugyan a' meg-erösíttetett Királyi országát megakarná tartani.

Méduſa. *Méduſa*ról azt tanítják a' *Poéták*, hogy az ö szépségével minden ö szeretöit, vagy kövekké, vagy pedig oktalan állatokká változtatta, és hogy szinte ezen ö erejét az ö feje mind meg-tartotta, még mikor a nyakáról el-vágták vólna-is. Mit akartak ezzel a' *Poéták*, vagy pogány Próféták egyebet jelenteni és tanítani; hanem hogy az asszonyiállatoknak szépségek némelly embert olly igen el-tsábítnak, el-hitetnek, hogy ö mint az oktalan vad-állat olly bódúltúl és dühösen mégyen a' szépség után, úgy meg-vakíttatván a' szerelemtöl, hogy nem tudja mit tselekedjék, bünre és gyalázatra vetemedik: nem használ néki semmi intés, meg-feddés, tanátslás és büntetés: Ugy meg-keményedik az ö szive, mint a' kemény

mény kova-kö, és nem lágyíttathatik-meg. Azt alítja, hogy a' Leg-föbb jót immár meg-nyerte, és nintsen már bóldogb ember nálánál e' földön, mivel annak szerét teheti, a' mit szive kiván. Ha rövidségre nem igyekezném, sok számtalan példákkal meg mútathatnám, melly nagy bünre, gyalázatra vetemedtenek némellyek a' szép Termetnek vak-szerelme miatt; mellyröl a' szent Irásban-is példáink vannak.

Sára. 1 *Móſ.* 12: 11. és 20: 1, 2. *Sárá*nak szépsége, az ö férjét *Abrahámot* a' minden hivöknek Attyát, két ízben tsak-nem életének veszedelmébe taszította: annakfelette *Faraó*nak egész Királyi udvarát, a' mint hasonlóképen *Abiméle*knek udvarát-is tsak-nem nagy veszedelembe hozta, Igy esett dolga *Isák*nak-is *Abiméle*kkel a' Filistéusok Királlyával Gérárban.

Rebeka 1 *Móſ.* 26: 8. *Jósef*nek-is ízében esett az ö szép Termeti, mert fogságot kellett miatta viselni: noha ártatlanúl.

Jósef. 1 *Móſ.* 39: 20. *Lukrétia* testét életét vesztette szépsége miatt.

Lukrétia. *Ilona* minden asszonyoknál szebb vala az egész pogányságban; de környü nagy vezedelmet szerzett szépségével; hogy egész Görög országot hadba rezzentené, midön ötet *Páris* el-ragadta és el-vitte vólna. Az ö szép termete miatt vesztenek-el a' leg-erösb és hiresb jeles fö vitéz emberek: országok, népek meg-dulattak, prédáltattak, rablattak, városok, faluk meg-égettettek, pusztíttattak, és az egész Trójai birodalom tövéből ki-rontatott.

Ilona.

III.

A' Szépség és ékes Termet nem állandó.

HA ki meg-gondolja, melly igen nem állandó a' Szépség, és melly hamar és melly könnyen meg-

meg-változzék, bizonyára nem keres az ollyan semmi állandó örömet abban. A' mint e' földön, hogy minden dolog múlandó, azonképen el-múlik a' szépség-is. És a' mint az idö mindent meg-emészt, azonképen meg-emészti az idö embernek szépségét-is. Betegség, szorgalmatos gond, bú, fáratság, vénség és a' halál; ezek a' moly férgek, a' kik az embernek szépségét meg-rágják, meg-észik: Azért mondja Ésaiás: *Minden test ollyan mint a' fü, és annak szépsége, mint a' mezei virág; meg-szárad a' fü, le-esik a' virág.* Ésa. 40: 6.

Seneca. *Breve donum est pulcritudo & exigui temporis, & velox celeri pede labitur.*

Ovidius.

Forma bonum fragile est, quantumq; accedit ad annos,
Fit minor, & spaciô carpitur ipsa suô.
Non semper violæ, nec semper lilia florent,
Et riget amissâ spina relicta rosâ.
Et tibi jam venient cani formose capilli:
Jam venient rugæ, quæ tibi corpus arent.

Idem:

Ipsa decens facies, longis vitiabitur annis,
Rugaque in antiqua fronte senilis erit
Injicietque manus formæ damnosa senectus,
Quæ strepitum passu non faciente venit.

A' szépség, hidgyed, igen romlandó jó,
El-múló és kevés ideig tartó.
Mennél közelb jut te hozzád a vénség,
Annyival meszszebb fut töled a' szépség.
Mint a' szép virág Nyári melegségben,
És a' liliom 's viola a' kertben,
A' rosa-is nem mindenkor virágzik,
Ha kemény szél éri, el-húll, le-esik.
A' szépség-is el-múlik azonképen,
Mert az idö meg-emészti hirtelen.

Mind

Mind ezekből a' bé-hozott példákból és igaz mondásokból nyilván vagyon, hogy nintsen a' szép Termetben, ékes ábrázatban a' *Summum Bonum*, a' Leg-főbb jó. Mivel semmi való, igaz, semmi tellyes és állhatatos benne nints, nem-is adhat semmi bizonyos, tellyes és állandó örömet.

NYOLTZADIK RÉSZ.

Hogyha a' nagy kedves Épületek igaz, tellyes és állandó örömet 's bóldog életet hozhatnak-é és szerezhetnek-é?

A' Ki e' világot széllyel meg-tekintéli, az ollyanak még más *objectuma* fordúl szeme közzé, e' világi örömnek. Illyenek a' pompás drága szép épületek. A' mellyekben sok emberek keresik az ö gyönyörüségeket és Leg-főbb örömöket. És hatok nagy ékes házakat, és várakat, és gyönyörüséges kerteket épithetnek, abban vagyon nékik minden gyönyörüségek, minden örömök. És midön ök nagy fényes házakban laknak, vagy (a' mint *Ésaiás* mondja) egy házat a' másikhoz vonhatnak, ez egész földön mindeneknél leg-szerentsésebbeknek és bóldogbaknak alítják magokat. Ésa. 5: 8.

Ennek világos példáját látjuk *Nabugodonozor*-ban az Assiriai Monárchában, a'kiről a' szent Irás említi, hogy igen gyönyörködött légyen a' nagy pompás Épületben, és szive abban fel-fuvalkodott és kevélykedett, és így szólt: Ez a' nagy Babilon, mellyet én épitettem Királyi házamnak Nabugodonozor.

nak az én nagy hatalmommal, az én ditsőségemnek tiszteletire. *Josephus* hozza-bé *Berosus*ból, hogy nem elégedett-meg a' nagy ékes várral, a' mellyben az ö elötte valók udvart tartottanak, és a' *Semiramis* Királyné Assonytól építtetett vólt: hanem sokkal ditsőségesbet és pompásabbat építtetett; és sok szóval mondja, hogy lehetetlen dolog, hogy annak drága ékességét, fényes tzifrázatját eléggé meg-írhatnák; a' melly drága ékességü felette nagy épületet 15 napra elkészíttetett, és el-végeztetett. Hogyha ez igaz valóság, bizonyára sok ezer munkásoknak és mester embereknek szükség vólt ott jelen lenniek. Melly mellé kertet-is építtetett, mellyet nagy bólt-hajtásokra helyheztetett, mellyben mint az erdön, olly igen nagy fák nöttenek.

Lib. 1. *contr. Appiú Gramm.*

Nints szándékunk, hogy itt elö-számláljuk, mind a' hatalmas nagy épületeket, a' mellyekröl a' históriákban széllyel emlekezet vagyon: Kiváltképen *Plinius*ban, mert az igen messze terjedne: hanem tsak egynéhány nevezetesbekröl akarunk meg-emlekezni.

Salamö temploma és vára.

Ki nem tsudálkoznék, midön a' szent Irást olvassa a' *Salamon* Templomáról és Királyi házáról? Mert minekutánna hét esztendöt épített vólna a' Templomon, 13 esztendeig munkáltatott immár az ö házán, avagy várán, mielött el-végeztetnék. Mellyröl bövségesen ir *Josephus*, de mi rövidségnek okáért tsak imez kevés szókat irjuk ide: Nehéz vólna (úgy-mond) elö-számlálni, mind a' ditsőséges ékességet, tzifrás szépséget: mind pedig a' sok számtalan folyósókat, czellákat, kamorákat, tornátzokat, palo-

1 *Kir.* 6: 7.

Ant. l. 8. c. 5.

lotákat, mind a' föld alatt valókat, és a' magasan fel-vitt épületeket. Summa szerint az egész épület merö szép fejér márvány-köböl, czédrus-fákból, aranyból és ezüstböl állott. A' falak és bóltozatok arannyal vóltak meg-borítva, és az aranyban drága-kövek vóltak foglaltatva, és drága szép mesterséggel vóltak ki-formálva, a' mint a' templom bóltozati és falai-is hasonlatosképen vóltanak meg-ékesítve.

Cyrus.

Cyrus a' Persák Királlya, olly pompás ditsőségü szép házat tsináltatott, hogy a' köveket mind arany kötésekkel foglaltatná össze; a' talakat, padokat merö aranyból és ezüstböl tsináltatott, a' falakat arannyal vonatta-bé és borította-meg: de kiváltképen a' bólt-hajtásokat vonatta-meg arannyal, és az égnek egész forgását úgy formáltatta ki, hogy a' tsillagok helyett drága-kövek tsillag módra tündöklenének.

Néró pompás épületi.

De mind ezeket felyül haladja a' Római *Néró* Császár, ki olly várat épített, melly szép városhoz vólna hasonló; és azt tüzzel égettette meg, és ottán annál is pompásbat és ditsőségesbet építtetett, és azt *Auream domum*, arany várnak nevezte, mellyben az ö lakó-helyei vóltanak, mint az alma kerekdéd gömbölyüen építetve, mellyben az egész egeknek járása arannyal és drága-kövekkel tsillagostól vólt ki-formálva, tzifrázva: és az egész lakó-ház minden 24 órára egyet fordúlna, mint szinte a' tsillagos égnek forgása.

Absalon. 1 *Kir.* 18:

Es a' miképen hogy *Absolon* leg-szebb vólt az ö idejében, az ö szépségének örök emlekezetire egy igen nagy szép oszlopot emeltetett-fel Jerusálem

völgyén: Azonképẽ tselekeſznek e' moſtani idő-ben-is ſok Királyok, Fejedelmek és Urak, és nagy értekü gazdag dús emberek, mivel látják azt, hogy önékik ez idő-ſzerint való bóldog életben ſemmiből fogyatkozások nints egyéb a' halhatatlanságnál; hogy így magoknak örökké való halhatatlan nevet ſzerezzenek: mert tudják, hogy ugyan el-kell múlniok, azért költenek annyi pénzt, marhát, kintset, a' ditsőſéges nagy pompás épületekre. Épitenek hatalmas városokat, erős várakat, ékes ſzép házakat, ditsőſéges templomokat, kalaſtromokat, gyönyörüſéges kerteket és kertbéli épületeket, meſterségesen vizeknek fel-viteleit, ſzéllyel folytatásit, és effféléket egyebeket, a' mellyekben e' világ foglalatoskodik, és a' melly hijába-valóságokban az ő gyönyörüſégét, és nevének halhatatlanságát keresi, és hogy utánna örök ditséretes nevet és emlekezetet hagyhaſſon, nagy hijába fáradoz.

Által áſatnak tartományokat, nagy erdőket, és őſzve foglalnak, veſznek, ereſztnek egymáshoz távol való vizeket, tókat, tengereket ſzámtalan nagy ſok pénz pazarláſsal. Elmetſzenek, vonnak nagy falka földeket, egyenesen felhoznak nagy völgyeket, meg-alatsonitnak nagy magos hegyeket; által vágatnak nagy erős köſziklákot. Néha a' kemény földre veſzik-fel a' tengert; hol iſmét a' földdel ſzoritják-el máſuvá a' tenger vizét; és az egéſz terméſzet felfordittatik, az embereknek haſzontalan *curioſitása* és elméjeknek nyughatatlansága, tiſztességnek módnélkül való kivánsága által. Söt az magos hegyeket, erős köſziklákat, mellyeket az

ket az Iſten és a' terméſzet a' tengernek és nagy ſebes folyó-vizeknek partúl és erős martúl adott helyheztetett, hogy a' vizeknek kemény habjokat meg-rontsák, viſzſza verjék, hogy mindenek el ne merüljenek, borúljanak; azokat ſem hagyhatják helyeken, le-kell ſzaggattatniok és el-kell hárittatniok. A' mély völgyekből a' vizet felviſzſzük a' magas hegyekre. A' viznek közepin nagy magas hegyet emelünk, és a' nagy völgyeken, és a' holott annakelőtte a' tenger láttatott, moſtan ugyan ott drága ſzép paloták, pompás várak és nagy erősségek épittetnek és láttatnak, ſemmi nem egyéb okért, hanem hogy a' mi gyönyörüſégünket legeltessük, és majd mind Iſten ellen és a' terméſzet ellen-is hadat indítsunk.

Babilon tornya.

Illyen módon a' kevély torony épitők Babilonban; olly tornyot akartak épiteni, mellynek a' teteje az eget érné.

Xerxes.

Haſonlóképen a' Perſiai *Xerxes* Király régenten az Athon hegyét a' rajta való öt városokkal együtt Iſthmusban a' merő erős földtől el-metſzette.

Cyrus. *Herod.* lib. 11.

Cyrus-is azonképen a' Gindes nagy folyó-vizét, háromſzáz hatvan ſzakadék árkolásokra vette és botsátotta; és az Eufrátest, a' nagy nevezetes vizet, melly Babilonon foly által, egy arrá kéſzittetett völgyre botsátta és vette, hogy az ő hadi népe azon által lábolhatna és gázolhatna; és úgy venné és győzné-meg Babilont.

Nitocris.

Herodotus ir tsuda dolgot *Nitocris*ról, a' Babiloniai Királyné Aſſzonyról, miképen ez azt a' Médiából egyenesen Babilonba folyó Eufrátes vizet ſok ásásokkal tekergősen körül vétette,

hogy háromszor folyna környül egy Babilonhoz közel való nagy falut; úgy högy, a' kik Médiából jönének vizen, háromszor kellene ahoz az Arderica faluhoz menniek, és pedig három napon. Ezt *Nitocris* azért tselekedte, hogy a' Médusoknak naponként nevekedö hatalmoktól ne félne, hogy hamar és könnyen Babilonra ne jöhetnének.

Semiramis. *Diod.* l. 2. c. 5.

Diodorus Siculus irja *Semiramis* felöl, hogy ez igen nagy és majd emberi erö felett való munkával egy felette hoszszú útat, Babilonból az *Jarcieus* hegyig Médiában igen meg-rövidített. Mert a'hegy nem vólt meszsze Babilontól, de igen meszsze út vólt oda, a' magas hegy körül, mély völgyeken, a' tók és motsárok, fertök miatt, a'mellyek közösleg vóltanak, és a'mellyek között tsudálatos úton kellett kerengeni, és kerülvén fáradozni. E' magas hegyet e' *Semirámis* Királyné Asszony által ásatta, és a' kösziklákat által-vágatta, a' tavokat, motsárokat bé-töltette, és így rövid által-útat tsináltatott.

A' Nagy *Sandor*-is a' Kórinthusi Isthmust, a' *Jonium* és *Ægeum* két tengerek között való kemény és erös földet által akarta ásatni, és így mind a' két nagy tengert egybe akarta foglalni, a' mint egyebek-is próbálták ugyan azont. De a' kösziklának győzhetetlen kemény vóltok miatt félben kellett hagyni: mert midön a' kösziklát vágták, a' szemekbe szökött az éles kö-morsalék.

Scylla Charybdis.

Meg-kell itt említenünk a' *Scyllát* és a' *Charybdis*t, a' mellyekröl sokat irtak, és ímez példabeszéd-is származott: *Evitata Charybdi in Scyllam incidi.* Ezek két nagy erös kösziklák vóltanak: kiknek

kiknek egyik Messéna városnál, a' másik Rhegiumnál vólt. Mivelhogy azért e' kösziklák kiváltképen való örvényt, és hajón-járóknak a' tengeren nagy veszedelmes zenebonát indítanának; az erös vitéz *Hercules* mind kettöt nagy hatalommal és serénységgel, és arra gondolt eszközök által el-hárította. Ugyan azon *Hercules* a' Caledoniusoknak kedvekért, az *Achelous* viznek folyását más felé vette, és azzal az ö szántó földeiket és réteiket igen meg-jobbította, és gyümöltsösbekké és sirosabbakká tette. Innen származott a' Fabula, hogy *Hercules* az *Acheloussal*, a' melly ökör formába változott vólt, meg-vína, és az elsö öszve menésben-is mindjárt egyik szarvát le-szegte vólna, a' mellyet Ætholusoknak ajándékozott, mellynek *Amaltheæ cornu* vólt neve: mellyben mindenféle gyümöltsök, almák, körtvélyek, szölök vannak: a'mellynek *pingált* képe gyakorta láttatik, kiváltképen mikor a' képirók az Öszi idöt akarják elönkbe irni. Herkules.

Herculesnek tizenkét munkájáról.

MIvel *Hercules*re jutott beszédünk ne légyen unalmunkra, ha az ö *Duodecim labores*, Tizenkét nagy dolgait itten elö-számláljuk, mellyeket *Eurystheus* az *Agræi* Király vetett vólt reája. Mellyekröl sok irások, *picturák* és irott képek vannak.

I. Munkája Herkulesnek.

Elöször az vólt reá vetve, hogy a' szörnyü nagy Oroszlánt, a' kin semmi fegyver nem fogott, ökéllel meg-ölje. Ez mikor *Herculest* meg-látja, menten az ö barlangjába, lyukába futa: utánna futamik a' *Hercules*, bé-dugja a' ki-jövö

helyét, meg-ragadja azt és meg-fojtja; oztán le-vonza a' börét, és azt viselte oztán mente gyanánt.

2. Második munka ez adatott vólt *Hercules*re, hogy egy nagy Hidra-kigyót, vagy száz-fejü sárkányt ölne-meg, mellynek, ha egy fejét el-tsapná, mindjárt más szörnyebb feje nöne helyette. Ezzel így tselekedett, meg hagyta *Jolaus*nak, hogy valamikor ez száz-fejü *Hydrá*nak egy-egy fejét el-ütné, mind ott állana egy égö tüzes fáklyával, és a' feje helyét meg-égetné, hogy vére ne folyna, és más fö ne nöne rajta. E' munkát-is így vitte véghez, és hogy e' sárkányt meg-ölte vólna, annak a' vérével az ö nyilait meg-kente, és a' jövödö viadalra azokat meg-mérgesítette.

3. Annakutánna az vólt néki meg-hagyva, hogy egy szörnyü nagy *Erymanthius* medvét, a' melly az Arkadiai mezöt és szántó-földeket pusztítaná, veszténé, elevenen hozná elö. Melly néki nehéz munka vólt, mert úgy kellett hozzá fogni, hogy töle *Hercules* meg-ne sértetnék. De olly okossággal élt, hogy azt meg-fogná és *Eurystheus*nak vinné. Mellyen úgy el-tsudálkozik és el rémül e' Király, hogy féltében *Hercules* elött egy vas hordóba bujna.

4. Negyedszer egy nagy sereg Oriásokat kellett meg-gyözni, kik ö ellene egy részént fejszékkel bárdokkal, más részént kövekkel, és a' földből gyökerestöl ki-rántott fákkal vittanak, kik közzül némellyeket meg-ölt, 's a' többit meg-futamtatta

5. Ötödször egy régi-gyors arany-szarvú nagy Szarvast kellett megfogni, és elevenẽ elö-hozni, mellyet nagy serénységével meg-is tselekedett.

6. Hatodszor, az hagyatott vólt-meg néki, hogy a' sok számtalan madarakat, mellyek Arkadiában a' Stymphaló város mellett való tónál laknának, és a' városnak 's a' környül való tartománynak nagy kárt tennének, el-üzné és el-kergetné. A' melly munka noha lehetetlennek látszatnék, de gyorsaságával ugyan meg-tselekedte: mert egy igen nagy réz tárgyat tsináltatott, és a' tó mellett fel-emeltette; és midön azt verné, és annak hangossága és szokatlan tsengése az egész tóra kizendülne, el-rettentek a' madarak-is, és úgy elrémültek, hogy tsak egy sem maradna-meg.

7. Hetedszer, meg-tsúfoltatására és meg-gyalázatására azt vetették reá, hogy az Augia város majorját, istállóját, melly teli vólt ganéjjal, sárral, motsárral, büdös lots-potstsal, egyedül tisztítaná-meg, senki segedelme-nélkül. E' dolog önéki igen illetlennek, 's az ö nemes nemzetségével ellenkezönek és kisebbségnek látszott, és igen megtsúfoltatásnak, hogyha vállán, hátán kellene kihordani onnan az undok sárt, büdös ganéjt. Annakokáért a' Pignion folyó-vizet nagy munkával egy nap oda vitte és reá botsátta, melly az egész majort el-vötte, el-töltötte, borította, és könnyen ki-mosta és meg-tisztította. És így azzal-is nagy ditséretet és tisztességet nyert, a' mellyel ötet meg-akarták gyalázni, és szégyeníteni.

8. A' nyóltzadik munka az vólt, hogy a' Crétai-szigetből a' *Minotaurus*t ki-kellene hozni.

9. Kilentzedszer ez parantsoltatott néki, hogy a' *Diomedes* útas jeles jó lovait Thrácziából el-kellene hozni. Ezeknek jászlai merö rézből és értz-

ből vóltak tsinálva, és a' zabolájai, kötö-fékei erös vas lántzok vóltak, a' lovaknak nagy tsintalan erös és nyughatatlan vídám vóltok miatt: nemis ollyá abrakkal tartották öket, mint egyéb lovakat; hanem ember hússal: Mert ott minden jövevényt meg-öltek, valamellyek oda érkeztenek, és azoknak húsokat a' lovaknak adták megenni. Hogy *Hercules* oda érkezik, és minden dolgokról meg-tudakozik, elöször-is a' *Diomedes* Királyt fogja-meg, és meg ölvén, a' testét, húsát, a' mint ö egyebekkel tselekedett, a' lovak eleibe adja, hogy meg-egyék; annak utánna megzabolázván azokat el-hozta véle, és *Euryſtheus*nak kezéhez adta: és azt parantsolja *Euryſtheus* nékie, hogy az erös vitézlö Amazon aszszonyok Királynéjának *Hippolitá*nak övét el-hozná. *Hercules* hadat gyüjt, és azzal Amazonok ellen mégyen, meg-fogdossa az erösebbit, a' mellyek reá jönek, és az ö seregeiket egyedül meg-futamtatja.

10. Tizedször ez hagyatik-meg néki, hogy a' Hiſpaniai *Gerion* Királynak ökreit, kik ott a' tenger mellett legeltetnének, el-hozná. Melly valóba nagy munka lenne: mert tudta *Euryſtheus*, hogy minekelötte *Hercules* az ökrökhöz jutna, annak elötte a' Királyt és annak három fiait, kiknek külön mindeniknek hadi ſerege vólna, és azokat mind meg-kellene birni és meg-gyözni; a' melly *Hercules*töl lehetetlen vólna. *Hercules* pedig sereget szerez, a' mennyit e' dologra szükségesnek itél lenni: mellyel el-mégyen Spaniol országba, meg-veri a' Király három fiait, és a Királyt-is minden hadi seregével egyetemben. Elhajtja az ökröket; és nagy munkával eleibe mútatja

tatja az *Euryſtheus* Királynak. Melly munkának elö-beszéllésében sok idö telnék.

Annakutánna tizenegyedször az parantsoltatik néki, hogy a' pokolbéli *Cerberus* ebet pokolból el-hozza. 11.

És midön azt nagy munkával meg-tselekedte vólna, azt vetik reá tizenkettödször, hogy a' *Heſperides* arany-almáikat hozná-el. De annak a' kertnek eleibe egy rettenetes Sárkány állatott, a' mellynek sok fejei vóltanak, és tüz langot okádna. Ezt-is meg ölte a' *Hercules*, és így az arany-almákat *Euryſtheus*nak meg-hozta. Ezek a' *Duodecim labores Herculis*, a' mellyröl a' régi *Poëták* annyit fabuláltak, példáztak, a' mellyeket mi-is azon helyben és értekekben hagyunk; és mindazáltal ez *Hercules* tizenkét munkáit a' köz embereknek értésekre ide helyheztettük, mivel sokat írnak, *pingá*lnak felöllök, és példázott értelmeket-is hoznak-ki belöllök. Hogy ember tudja, mit tegyenek az ollyan írások, *pingá*ltt képiratások. Noha mind tsak *Poëták* költeményi, találmányi. 12.

Több dolgai-is iratnak-meg *Hercules*nek, a' mellyeket ez tizenkettökben munkálkodván közösleg tselekedett. Mellyek közt nem kisebb ez, hogy az ö nevének örök emlekezetire, azt a' tengeri útat, a' mellyen a Hiſpániai tengerröl a' Mediterraneum közép tengerre eveznek, által ásatta és tsinálta: és így ezt a' hatalmas nagy tengert, a' mellyek egymástól el-vóltak szakasztva, öszve foglalta, hogy azon az úton egyik tengerröl a' másikra mehetni és evezhetni. A' mellyre bizonyára nagy ki-beszéllhetetlen nagy munka

kívántatott. Holott nagy magas hegyeket és kemény kőziklákat kellett el-vágni, el-hordani; és mind két felöl nagy hegyeket kellett tölteni, mellyeket *Herculis columnæ*, avagy *Hercules* oszlopinak neveztenek.

De hogy minden pompás, munkás drága nagy épületeket ne kelleſsék elö-számlálnunk, a' *Septẽ miracula mundi*, e' világnak hét tsudás nagy épületit irjuk ide, azoknak kedvekre, a' kik azokat gyakorta hallják, de nẽ tudják mik vóltanak.

E' Világnak hét Tsudái.

I. Babiloni kőfalak.

AZ elsö és régibb tsudás épületi e' világnak a' Babilon kerítésének kö-falai, avagy inkább az egéſz Babilon városa, melly a' *Semiramis* Királyné aſſzonytól építtetett: Mert minekutánna az ö Ura *Ninus*, az Aſſyriai Monárcha, tizenhat eſztendö alatt egéſz Áſiát meg-hódoltatta, e' gyözedelemnek örök emlekezetire, a' hatalmas és régi várost Ninivét építette, és az önnön nevéröl neveztette. A' melly városnak kerületi majd 58 Olaſz mil-földnire vólt, a' mint ezer 's öt száz tornyai vóltanak a' kerületin széllyel. A' város kerítési kö-falai Ninivé körül száz *geometriai* láb-nyom magasságnira vóltanak; széleſsége olly vólt, hogy három ſzekér egymás mellett rajta el-mehetett.

Ninus.

Ninive

De midön *Semiramis* az ö Urát fellyül akarná haladni, a' ki ö töle meg-öletett vólt, (a' mint oda-fel meg-mondatott) más ſokkal pompásb és ditsöſségesb várost akart épiteni, Babilónia tartományában: a' melly oſztán Babilonnak neveztetett. Melly városnak (a' mint *Plinius* irja)

Babilõ. Lib. 1.

60 Olaſz

60 Olaſz mil-föld vólt a' kerületi. *Herodotus* és *Diodorus* valamennyivel külömben irják. *Diodorus* az igen régi *Cteſias Gnidius*ból azt irja, hogy e' városnak kö-falai 365 láb-nyomni magassak vóltak, a' mint a' hoſszúsága 365 *ſtadium*ni vólt légyen: és nem tsak három ſzekér, mint Ninivében, hanem hat ſzekér-is egy széltében mehetne-el rajta. *Herodotus* irja, hogy e' városnak száz kapui vóltanak, a' kapu deſzka helyett réz kapuk vóltak, minden óldalról huszonöt kapu. De ez nagyobb, hogy e' kőfalak egy eſztendöben tsináltattanak és végeztettenek-el. És háromſzor való ſzázezer emberek munkálkodtak rajta, illyẽ renddel: Mivel e' város kerületi annyi *ſtadium*ot, vagy a' mil-földnek annyi nyóltzad részet foglalja-bé, a' mennyi nap egy eſztendöben vagyon, tudnillik 365; tehát minden nap egy *ſtadium*ot, vagy mil-földnek nyóltzadát kellett el-végezniek *Semiramis*-is azért annyi népet rendelt, hogy egy nap ennyi dolgot könnyen el-végezhetnének. Innét *Joſephus* azt hozza-bé *Beroſus*ból, a' régi *autor*ból, hogy az Aſſiriai nagy Monárcha a' Nabugodonozor, minekutánna Judeából, a' hová ötet az attya *Nabulaſsár* küldötte vólna a' viſzálkodó Sidóknak meg-aláztatásokra, a' Sidókkal, a' mellyeket Babilonba vitt a' fogságra, haza jutott vólna, és az attya immár meg-hólt vólna; ö a' Babilon városát még más hat kerítéssel vétette vólna környül.

Tiz jó Magyar mil-föld.

Lib. cõt. App. Gram.

Igen tsudálatos ſzép ékes város vólt ez, a' melly tellyességgel minden jókkal bövölködött. A' nagy Eufrátes vize, melly a' ſzent Irásban Frátnak neveztetik, közepett folyt által rajta, melly

Ékesſége a' városnak.

melly a' várost két réſzre oſztotta, és mind a' két felöl való partja olly erös temérdek köfal vólt, mint ſzinte környül a' város kerítése. A' hol e' folyó-viz leg-keskenyebb Délfelöl, tudnillik tsak öt *ſtadium*ni ſzélességü, 30 lábnyomni ſzéles híd vólt rajta, az alatta való híd lábok 12 talp-nyõnira vóltak egymástól, nagy munkával és meſterſéggel vóltak a' viznek fenekéröl fel-rakva, mind merö nagy faragott kövekböl, nagy kötövasakkal öſzve foglalva, közibe öntött ónnal méſz nélkül. A' két végin Napkelet felöl és Napenyéſzet felöl két vára vólt, avagy eröſége, a' Napenyéſzeti vár három kerítéssel vólt környül vétetvén. *Joſephus* irja, hogy a' harmadik várat Nabugodonozor ſokkal ditsöſégesben építette, hogy nem az elöbbeni kettö vólt. Azt-is említi *Daniel* Próféta felöl, hogy minekutánna az oroſzlánok vermekböl ditsöſégesen meg-menekedett vólna; és mind a' Királynál 's az egéſz orſzágban, és mind a' ſzomſzéd orſzági népeknél, az ö tsudálatos meg-ſzabadításáért, ſzentségéért, böltseſégéért igen ditséretesen tiſzteltetnék; ennek a' meg-ſzabadításnak örökké-való emlekezetire, nem meſzſze Babilontól Ekbatanában egy igen nagy drága ſzép tornyot építtetett, a' melly ſok ſzáz eſztendökig tartott, és mindenkor megtartotta az ö ſzép fényes ékességét, ſzinét, feſtékét, és ollyannak látſzott, mint ha tsak akkor építtetett vólna.

Híd.

Várak.

Antiq. l. 10. c. ult.

Daniel tornya.

Kertek Babilõban.

Azt-is bizonyítja továbbá a' Hiſtória, hogy Babilonban drága ſzép gyönyörüséges kertek vóltanak, az Eufrátes vizen való bóltok felett, mellyeket nagy munkával és költséggel hoztak raktak-

raktak-fel a' folyó-viznek fenekéröl, és úgy építtettek az egymás felett való bóltokon; olly temérdek földdel rakattak töltettek-fel, hogy rajta minden féle öreg fák teremhettek, némellyek nyóltz ſing temérdekségüek-is nöttek, és mint a' nagy hegyek és erdök úgy állottanak; és látásra ſzép kedvesek és gyönyörüſégesek vóltak. Drága ſzép gyümölts fás kertek-is vóltak a' város köfalain belöl. Mind az egéſz város körös környül.

A' házak nagyobb réſzére bót-hajtással vóltanak, két, három és négy bót-hajtás egymás felett, nagyok, magasak, és igen ſzép tzifra pompaſsággal ékesíttettek.

Házak.

Ariſtoteles és *Cælius* azt irják, hogy ez város olly nagy vólt, hogy midön egyſzer az ellenſégtöl meg-vétetett vólna; azok a' kik a' más más végfelé laktanak, azt harmadnap múlva vették oſztán eſzekbe.

Nagy a' Babilon.

A' mi leg-ditsöſégesb láttatott e' városban, a' *Belus Jupiter* temploma vólt, leg-jelesb és ditsöſégesb temploma az ö Felſégesb Iſteneknek, *Semiramis* által, a' mint a' hiſtóriák mondják, ſzinte a' város közepin négyſzegü formán vólt építtetve, mellynek mindenik óldal-fala egy fertály Olaſz míl-földni hoſzſzú vólt.

Templom Babilonbã.

Ennek a' templomnak közepin olly hatalmas nagy torony vólt, de belöl nem vólt hézag, hanem merö tellyes vólt, mind magassága 's mind temérdekſége egy *ſtadium*ni vólt, az-az, egy Olaſz mil-földnek nyóltzad réſze. Ezen a' tornyon meg más hét egyenlö magasságú tornyok vóltanak, de a' mellyeknek temérdekſégek hová feljebb mind inkább vékonyodtanak, úgy-hogy e' torony-

Toron' Babilõban.

ronynak egéz magassága egy Olaz milföldni volt. A' gráditsok és környül a' folyosók, olly mesterségesen voltanak építtetvén, hogy ember mindenütt meg-nyugodhatott, és az el-eséstöl bátorságos lehetett.

Kápólna Babilonban. A' torony tetején *Semirámis* egy kápolnát épittetett, a' mellyben három *statuák*at, vagy képeket helyheztetett, *Jupiter*ét, *Junoé*t és *Opisé*t, mindeniket 40 láb-nyomni magasságra, merö mind tiszta arányból. Az *Opis* képe pedig egy arany székbe volt formálva, és a' lábainál két oroszlányok állottanak, és környü nagy két kigyók fekütteznek. E' képek elött egy 40 láb nyomni hozzú, és 12 lábni széles merö arany aztal állott: az aztalon két nagy drága Királyi ivó edények állottanak, és két füstölö edények, és az aztal elött három pohárok mind merö arányból. Mellyeknek egyik *Jupiter*nek szenteltetett, tizenkét száz Babilóniai mását nyomott. Summa szerint, mind az egéz arany ez kápolnában egybe-vettetvén, számszerint tészen 5340 öreg Babilóniai mását, az többet tészen tizenkét száz ezer tonna aranynál. Melly drága nemes prédája lett *Cyrus*nak, mikoron Babilont oztán meg-vette.

Lib. 1, Ekbatana. Semmi históriában nem olvassuk, hogy valahol olly nagy ditsöséges és erös vár épittetett vólna, mint a' harmadik vár Babilóniában; attól az egytöl el-válva, mellyröl *Herodotus* ir, hogy a' *Deioces* Királyné épittetett Médiában, melly *Ecbatana*nak neveztetett. Hét kerítéssel volt környül erösítve az a' vár, és mind magasabb volt az egyik a' másiknál. Nem a' falak magassága miatt, hanem a' hegynek, a' mellyen állott,

állott, mivólta szerint, a' melly lassan-lassan mind feljebb-feljebb emelkedett. Mindenik kófalnak, az alsótól el-válva, tsak a' teteje látszott; mellyeknek mivel mindenik kiváltképen való színnel festetett-meg, és a' két útólsók, és a' hatodik ezüsttel, a' hetedik arannyal; felette szép pompások és gyönyörüségesek voltak látásra. E' várban öriztetett akkoron a' Királyi kints,

Második tsudája e' világnak.

II. Diána Templom. *Tsel.* 19:28. *Plin.* l. 16. c. 14.

A' Második tsudás épületi e' világnak, volt a' drága szép ékes Temploma *Diána*nak Éfésusban. Mellyröl szent *Lukáts* Evangyélista-is emlekezik az Apostoli-tselekedetben, midön azt kiáltanák: Nagy az Éfésusbéli *Diána*. E' templomon egéz Ásia 220 esztendeig épitett, (a' mint *Plinius* irja:) még pedig motsáros, és vizenyös helyen; hogy föld-indúlás miatt valaha kára ne esnék. Hogy pedig keményen meg-is állana, a' fundámentomát törött hólt-szénnel meg-elegyített gyapjúból vetették. Igen magassan volt e' templom épitve. Hoszszasága 425 láb-nyomnira ért, szélessége 220 *geometrias* talpnyomni volt. Száz és husonhét Királyok nagy mesterséges ékességgel és drága nagy költséggel emeltettek beléje 127 tzifrás oszlopokat. Az ászok, talpak, szarufák merö Czédrus gerendák voltak, az ajtók cziparissus fákból voltak tsinálttatva. Midön e' templom 400 esztendeig állott vólna, *Plinius* idejében szinte olly új volt, mintha tsak akkor tsinálták vólna, olly szorgalmatos gonddal és mesterséggel volt alkotva, erösítve és ékesítve.

Egy

Hero-stratus. Egy igen gonosz lator ember még-is, a' tiszteség kivánó *Heroſtratus*, midön látná, hogy jóságos-tselekedetivel magának hírt nevet nem szerezhetne, de mindazáltal valamíglen e' világ tartana, hogy ö róla emlekezet lenne, ezt a' drága szép templomot fel-gyujtotta, és tüzzel megégette 13 *Sept.* szinte azon a' napon, mellyen Nagy *Sándor* született. Annakokáért az Éfesusbéliek parantsolatot adtak-ki, hogy feje veszése alatt senki ez égetö lator tolvajnak azután nevét ne említené, hogy annak szerit ne tehetné, a' mire vágyódott.

III. *Harmadik Tsudája e' Világnak.*

Pyramides Égyiptombã. E' Világnak harmadik épületi, az Égyiptomi *Pyramis*ok és *Labyrinthus*ok vóltanak. A' *Pyramis*ok nagy temerdek magas tornyok Égyiptusban a' Nilus vize mellett, alatt szélesek, oda feljebb mind hegyesebb, de belöl nem üresek, hanem merön töltettek. A' leg-nagyobbik *Cheopiſe* vólt az Égyiptomi Királyé. Négy szegü vólt, és olly széles, hogy mindenik szegeleti vagy óldala, a' mint *Herodotus* irja, 80 hóld föld hoszszányira vólt, *Jugera* 80. Egy *jugerum* annyi föld, a' mennyit két ökör egy nap megszánthat. Húsz *geometria* láb-nyomni szele, hoszsza meg-annyi.

Legnagyobb Pyramis. *Plin.* l. 36. c. 12.

Plinius és *Herodotus* bizonyitják, hogy három százszor való száz ezer és hatvan ezer emberek 20 esztendeig munkálkodtak tsak ez egy *Pyrámis*on, és mind erös köszíklából negyszegre vágott darabokból rakták, de eleb mindenekre szép ékes formájú képeket faragtak vájtak, mellyek-

lyeknek egyik sem vólt kisseb 20 talpnyomninál. Felette nagy erös szörnyü munkával jutottak hozzá, a' köszíklának keménysége miatt nehéz vólt ki-vágni, faragni; és felette nehéz iszonyu messze úton kellett a' Nilus vizére hordani, a' köszíklás Arabiának kietlen hegyéböl kellett kivágni, és nagy fáratsággal kellett a' Nilus mellé hurtzolni, feszegetni, és a' hajókra rakni, és az Africus hegy alá vinni, a' holott egy igen füveneyes helyen vólt a' *Pyramis* épitve, a' hol oszután semmi nyoma, jelensége annak ne látszanék, hogy ott valaha emberek vóltak vólna, a' kik ezt felépitették vólna: olly igen szép apró föveny vólt körül az épület mellett, hogy semmi kö morsalékot ember ott eszébe nem vehetne; mintha az a' nagy épület magától termett vólna ott, avagy az Istenektöl tétetett vólna oda. E' nagy erös épületre azt mondja *Herodot*°, hogy tsak petresélyem, veres hagyma és fokhagyma, költ el 1600 más arany érö; a' melly tészen kilentz venszer való százezer és hatvan ezer koronás aranyat. A' mellyet örök emlekezetre ez *Pyramis*re fel-irtanak. Es ez kiváltképen való tsuda, hogy közepiben e' toronynak nagy vermet tsináltak, a' mellybe bé-vették a' Nilus vizét.

A' IV-dik Király ez *Chleopis* után vólt Égyiptomban az *Aſichis*. Ez mind az ö elötte valókat meg-akarta haladni, annakokáért egy *Pyramis*t épittetett merö égetett téglákból: és hogy azt elvégezte vólna, imez felibe való irást jegyeztette reá: *Ne me cæteris Pyramidibus compares, quæ tantum illis præcello, quantum Jupiter cæteris Diis. Nam fundum lacus conto verberantes, luti*

Aſichis

quod luti conto adhæreſcebat, id colligentes me compoſuerunt, & in talem menſuram redegerunt. Ne haſonlíts engem a' több *Pyramis*okhoz, melly olly igen feljül haladom azokat, mint a' *Jupiter* a' több Iſteneket. Mert a' ſár, mellyből ez épület áll, a' tónak fenekéről nagy hoſſzú tsáklyákkal haláſztatott, 's vonatott-ki; a' melly reájok maradt ragadva, abból építettek engem illyen nagygyá és magassá.

A' Labyrinthusokról.

IDe tartoznak az Égyiptomi, Krétai és Lemnosbéli *Labyrinthus*ok avagy tsudás várak. Ezek között leg-régibb és leg-nagyobb az Égyiptomi, leg-meſterſégesb a' Kréta ſzigetbéli. Ezek iminnen ſzármaztanak. Az idöben, a' mint régi ſzokás vólt, Égyiptomban 12 Királyt válaſztottak: ezek a' mint egy értelemmel, ſzível, elmével vóltanak életekben; azonképen mindnyájan ki-múlások után azon egy ſirba, egymás mellé akartak temetkeztetni, és helyheztetni. Hogy ök ennek a' következédöknél örök emlekezetit hagynák, azt végezték, hogy az ö temetségekre, egy igen ſzép drága *Labyrinthus*t, avagy tsudálatos várat épitsenek, az ö közönſéges költségekkel, igen-igen ſzép ékesen faragott tzifrázott kövekből, és mind merö azon bót-hajtásokból. Ez épület 12 udvarokra vólt oſztva, hata Éſzakra, 's hata Délre, egymás ellenébe való kapukkal. Egy közönſéges köfallal környül kerítve. Kétféle kamarái vóltanak, némellyek a' föld alatt, némellyek a' föld felett, és egymás felett vóltanak építtetve. Summa ſzerint a' kamarák

Égyiptomi *Labyrinthus.*

rák ſzáma 3500. ſok körül járói, pitvarai vóltak, ſok ajtósok; a' mellyek könnyen el-tévelyítették az embert, és az elébbi pitvarba vitték; Minekelotte pedig ember a' tsudálatos környüljáróba jutna; a' magas ditsöſéges palotákba és ſzép ékes múlató ſetáló helyekre érne, a' mellyekre 90 léptsös garáditson kellene fel-menni: és minekelotte ezt el-járta, immár-is el-fáradott az ember. Hogyha valaki e' tsudás várban igen tudós, eſméretes, igen jártas út mútató ember nélkül akarna járni (egy nagy gombolyag tzérna nélkül, a' mellyet a' hová menne mind addig vonna) olly igen el-tévelyednék, hogy ſoha ſemmiképen belölle ki ne jöhetne, a' mint ſokakon meg-eſett. Belöl ez a' tsudálatos vár, drága ſzép veres, de fejér tseppekkel meg-tarkáltt márványkö oſzlopokkal, jeles bálvány képekkel, Királyi *ſtatuá*kkal, álló képekkel, ábrázatokkal, krokodilusokkal, kik önálok ſzenségesek, és az Égyiptomi Királyok koporsóit ékesítették. A' falak mindenütt ſzép ékesen meg-vóltak képekkel irva, *pingá*lva, meſterſégesen iratosok. Némelly kamaráknak ajtai olly meſterſégesen és tsudálatosan vóltak tsinálva, hogy midön azt felnyitnák, olly zendülést indított, mintha rettenetes mennydörgés lett vólna.

A' másik *Labyrinthus* vagy tsudás vár, a' Kréta Szigetben vagy Kandiában, ama' jeles fö meſter *Dædalus*tól, az Égyiptominak példájára vólt épitve A' melly jóllehet meſterségesb vólt, de tsak ſzázad réſzényi ſem vólt amannak nagyságához képeſt, a' mint *Plinius* irja. Diod. lib 4. c. 13.

IV. Olympus Jupiter tẽploma.

Negyedik Tsudája e' Világnak.

A' Negyedik tsuda vólt Olympusi *Jupiter*nek temploma, merö azon Éléfánt tetemböl építtetett a' leg-böltseségesb meſter embertöl *Phidiás*tól.

V. Mauſolus temetése.

Ötödik Tsuda,

E' Világ ötödik tsuda épületi vólt a' *Mauſolus* koporſója, temetése, mellyet önéki az ö meg-hagyatott felesége az *Artemiſia*, hozzá való nagy ſzerelméböl, olly drága meſterſégesen és ékesen tsináltatott; hogy erröl a' *Mauſolus*ról még ez napon-is, minden Királyoknak, Fejedelmeknek, Uraknak, friſs pompás drága temetések, vagy koporsóra építések *Mauſolemum*oknak neveztetnek, Deák és Görög nyelven.

A' magassága 25 *geometriai* ſingnire vólt, a' kerületi 111 láb-nyomni; és harmintzhat oſzlopi vóltak környül benne. Mindenik ſzélin vagy óldalán egy igen fö köfaragó meſter, és mind a' négy ſzélin a' leg-meſterſégesb köfaragok munkálkodtanak, és ſzép képeket faragtak reája, mind az *Artemiſia* haláláig. Annak halála után ſem akartak a' dologtól meg-ſzünni, miglen azt el-nem végeznék; hogy magoknak és az ö meſterſégeknek örökké tartó emlekezetit hagynák. Az ötödik meſter oda-fel egy *Pyrámis*on vagy hegyes tornyon épített; melly olly magas vólt, mint ide alá az egéſz temetési épület. A' hatodik meſter-is meg-akarta magát mútatni; a' tetejére egy márvány-köböl tsináltt négy kerekü ſzekeret helyheztetett. Mellyel az egéſz épület 140 talpnyomni magasságú vólt légyen.

Pichiás.

Hato-

VI. Semiramis oſzlopa.

Hatodik Tsuda épület.

EZek közzé a' világ Tsudái közzé ſzámlálják, a' hatalmas nagy Oſzlopot-is, mellyet *Semiramis* Királyné aſzſzony emeltetett: a' mellynek hoſzſza 150 *geometriai* láb-nyomni, a' temérdekſége 24 vólt; az Arabiai hegyben tsak egy köbül vólt ki-vágva; és ſzertelen nagy munkával, fáratsággal, ſok egymás után nyújtott ſzekereken nagy hoſzſzú úton mind az Eufrátes vizéig vitetett, egy hajóra tétetett, és ſzinte Babilonig vonatott, és a' leg-láttatósb és közönſéges útſza útján emeltetett-fel, tsuda gyönyörüſéges vólt nézésre,

VII. Syrus Háza.

A' Hetedik világi Tsuda.

HEtedik tsudás épületi e' Világnak vólt a' Perſiai *Syrus* Monárchának igen drága ſzép pompás Háza; olly friſſen építtetett, hogy a' köfalai-is nem méſzſzel, hanem merö arannyal vólnának öſzve-foglalva. Aſztalok, padok, ſzékek, merö aranyból, ezüſtböl, és drága kövekkel vóltanak tsináltatva; a' böltozat alatt, az égnek forgása drágalátosképen vólt ki-formálva, a' mint oda-fel meg-mondatott.

Jérusálemi tẽplom

E' hét tsudálatos épületek közzé ſzámlálják némellyek a' Jérusálemi Templomot. *Plinius* azt tartja, hogy ez egéſz világon nem vólt tsudálatosb és ditsöſégesb épület, mint a' meſterſéges viz vitel Rómába. Mellyet *Cajus Julius Cæſar* kezdett építeni; és *Claudius* Csáſzár végezett-el. Ez vizi meſterſég úgy tsináltatott, hogy azon által a' viz nagy meſzſze földröl Rómába a' leg-magasabb hegyekre vitetnék, olly nagy böv-

Viz vitel Rómába.

ſégesen, hogy az egéſz városban minden közönſéges, és külön való ſerdö házakat, halas-tókat, házakat, útſzát, fokokat, kerteket, és majorokat vizzel elégſégesen bövölködtetne. Hogy ez arra vétetnék, ſok nagy kö árkusokat, bólthajtásokat kellett meſterſégesen építeni, hegyeket által ásni, nagy völgyeket ſzertelen ſok munkával ſel-tölteni: mellyre több ment a' mi pénzünk ſzerint 14 tonna aranynál.

Illyenképen azért ím e' világot az ö gyönyörüſégével és épületi örömével meg-tekintélök: Láſſuk-meg immár továbbá és tudakozzuk-fel, hogyha ez illyen öröm, igaz, tellyes, és állandó légyen-é, és ſzerezhessen-é bóldog életet. Azt keresi jóllehet e' világ; de keményképen megtsalatik az ö itéletiben.

I.

Az igen ſzép pompás épületek ſemmi igaz gyönyörüséget és örömet nem adhatnak.

I. Iſtennek nē kellenek.

MErt annélkül is ez illyen felettébb pompás épületek, az ö hamis ſzínekkel ſzépſégekkel meg-vakítják az embereknek ſziveket, elméjeket, hogy ök azokat leg-igazabb jónak alitsák; maga valósággal nem azok; és egyedül tsak a' ſzemeket legeltetik: De az Ur Iſtennek ugyan vóltaképen viſzſza tetſzenek mennyekben.

II. Haragra indítják az Iſtent.

Nintsen-is egyéb gyümöltsök és haſznok, hanem hogy az Iſtennek haragját gerjeſztik, és mindenféle tsapásokat és büntetéseket vonſznak magokra és az egéſz orſzágra; a' mint a' kevély Babiloni torony építök példájokból eléggé látjuk; melly igen nem tetſzett légyen az Iſtennek az ö kevély-

kevélyſégek, hogy a' nyelveknek ſzörnyü megzavarását, változtatását botsátaná reájok: a' melly még moſtan-is ſok egyenetlenſégnek, villongásnak oka e' világon.

Bizonyára a' ſzép kedves épület ö magában nem kelletlen az Iſten elött, mivelhogy igen-is kedvellette a' Jérusálemi Templomnak drága épületit; mellyet azzal-is meg-mútatott, olly betsületesnek és ſzentségesnek tartván azt, hogy *Dávidot*, mivel ö ſok hadat viſelt vólna, és vért ontott vólna, nem tartaná illendönek arra, hogy az építené azt önékie; hanem a' békeſséges *Salamonnak* kellett oſztán azt építeni. És hogy oſztán el végeztetett, kétſzer jelent-meg néki az Iſten és meg-bizonyította, hogy néki tetſzenék és kedves vólna ez épület. És mint tetſzheſsék az Iſtennek, midön az ö háza nem épittetik, megláthatni a' *Aggéus* Prófétánál. Miért nem kedvel tehát az Iſten minden ékes pompás épületeket? azért, hogy az emberek nem együgyü ſzivböl építik, hanem nagy hijába-valóságokat üznek az építésben.

2 *Sám.* 7:11. 2 *Krón.* 29: 1. és 2. 1 *Kir.* 9: 3. Hag. 1: 4.

Mert némellyek tsak kevélyſégböl és negédségböl építenek; és tsak mútogatni, láttatni akarják az ö pompásságokat, frisségeket, gazdagságokat, nagy értekeket, hatalmakat, kiváltképen való bötseségeket, nagy értelmeket fitogatják.

Ugy épít *Nábugodonozor*, és mond: *Ez a' nagy Babilon, a' mellyet én építettem az én ditsöségemnek tiſzteletire*, 's? t. Ezért téſzen fenyegetést az Iſten az *Ámós* Prófétánál; *Meg-esküttt az UR* (úgy-mond a' Próféta) *az ö Lelkére, azt mondja a' Zé-*

Ámós. 6:8,9.

a' Zébaoth UR Isten; hogy gyülölöm a' Jákóbnak kevélységét, és iszonyodom az ö palotáiktól; és városaikat-is kézbe adó minden benne valókkal-együtt, és ha szinte tiz férfiak maradnak meg-is egy házban, de ugyan meg-kell halniok, 's a' t. *Mert az UR parantsolta meg, hogy meg-ütögessék, tángálják a' nagy házakat, hogy meg-hasadozzanak, és a' kissebb házakat, hogy lyukak, rések legyenek rajtok.*

2. Másodszor, az emberek fiai nem szükségre valót
1 Mós. 11: 4. építnek, hanem felette pompáson, hogy magoknak örökké-tartó nagy nevet szerezzenek. Ugy építettenek a' Babilóniai torony építök, hogy emlekezetet hadgyanak utánnok. Ez pedig minémü bolondság és hijába-valóság légyen, meghallottuk oda fel az 5-dik Részben. *Chrysostomus* mondja: *Domos ædificemus, ut habitemus, non ut superbiamus.* Ugy épitsünk házakat, hogy benne lakhassunk, nem hogy vélek kevélykedjünk.

3. Az emberek, harmadszor, építnek tsak magok-
Gyönyörködés. nak gyönyörködtetésekre, testeknek, szeneknek kedveskednek épületekkel, tsak jól lakát üznek az ö házaikban, és földi paraditsomokban; söt
1 Ján. 2: 17. azokban az ö mennyországok e' földön. Sz *János* pedig azt mondja; *Hogy el-múlik e' világ, és az ö kivánsága.*

4. Sokan épitnek házakat és eröségeket bálvá-
Bálványozás. nyozásokra; de miképen lészen az? Ugy lészen, hogy magokat az ö házaikra, és erös váraikra bizzák, azokba vetik reménségeket; és igy mindjárt bálványt emelnek az ö szivekben, és el-hadgyák a' mindenható Istent, a' ki a' szivel egyedül akar birni; és a' teremett dolgokra tsüggenek függenek. Mint tesek pedig ez az Istennek,

tennek, azt nyilván ki-jelenti *Jérémiás* Prófétá- *Jérem.*
nál: *A' te nagy akaratod, és szivednek kevélysége* 49:16.
meg-tsal tegedet, mivel a' kösziklák hasadékában lakol, és magas hegyekkel birsz; és azt mondod a' te szivedben: ki taszitana le engemet? *De ha ollyan magasan raknál fészket-is mint a' Saskeselyü, de ugyan onnan-is le-vonszlak tégedet; azt mondja a' Seregeknek URa.*

Gyakorta az emberek bátorkodással és fös- 5.
vénykedéssel-is épitnek; és tsak azt gondolják, Fösvénység.
mint gazdagúlhassanak meg, mint tsalják, fortélyozzák és nyúzzák-meg a' szegénységet; és a' házaikat prédáltt jókból, ragadományból épitik, a' szegényeknek vérekkel, veréjtékekkel; söt a' szegény özvegyeknek, árvaknak nyomorgatásokkal, meg-fosztatásokkal, ki-üzetésekkel és el-kergetésekkel. Kiknek ez istentelen, fösvény, telhetetlen és irgalmatlan világ az ö kedves édes házokat, néha merön tsak erösakkal el-vészik, tolvajolják, néha törvény 's igasság szine alatt vészik-el tölök. A' kikre a' mindenható Isten jajt kiált az *Ésaiás*nál: *Jaj azoknak, a' kik házokhoz* *Ésa.* 5:
más házakat szakasztanak, és az ö szántó-földökhöz 8, 9.
másszántó-földeket, mind addig, míglen semmi hely ne maradjon, hogy egyedül tsak ök birják a' földet. Szemeiben és füleiben vannak ezek a' *Zébaoth* URnak. *Fogadjuk, hogy sok házaknak el-kell pusztúlniok; a' nagygyai és a' szép ékesei pusztán fognak állani.* És a' 3-dik részben 14-dik ℣-ben: *Tellyes a' ti házatok a' szegényektöl el-prédáltt marhával, mellyen a' köfalon való kövek kiáltanak, és a' padláson való gerendák felelgetnek:* az-az, *bizonyságot tésznek az ö ragadományikról. Jaj annak, a'* *Habak.* 2: 6.

ki az ö jóſágát öregbíti más ember javaiból! vallyon 's meddig tart? tsak nagy sárt gyüjt magára.

Ácháb. 1 Kir. 21. Azt mivelé *Ácháb*, midön gyönyörüſég kivánó ſemeit vetette vólna a' *Nábot* ſzőlőjére; tsak ſok ganéjt vona magára, gonoſz-lelki-eſméretet, Iſtennek haragját és büntetését.

6. Annakfelette gyakran eſik az, midön az emberek ſietik pompáson építeni házaikat, el-felejtik a' mi Urunkat Iſtenünket; és nem kitsíny hijába-valóság az, melly minden ház építést meg-veſzteget, hogy ſemmi igaz öröm és gyönyörüſég a' ház építésből ne jöheſſen. Arról panaſzolkodik az Ur Iſten az *Aggéus* Prófétánál:

Iſtentelenſég.

Aggé. 1:2,3. *Azt mondja ez a' nép; Nem ideje még, hogy ember az Iſten házát építse! De tinéktek vagyon idötök, hogy a' ti ſzép bót-hajtásos házaitokban lakozzatok, és az én házamnak puſztán kell állani. Moſtan azért azt mondja a' Seregeknek URa: Gondoljátok-meg, mint léſzen dolgotok: Sokat vetettetek, de keveset hoztok-bé abban,* 's a' t. *És a' ki pénzt gyüjt, lyukas erſzénybe rakja azt. Sokat vártok, de kevés léſzen. És ha ſzinte házatokhoz hordjátok-is, de porrá téſzem azt. De miért?* úgymond *a' Seregeknek Ura! Azért, hogy az én házam így áll puſztán; és ki-ki mind az ö házára ſiet; azért tartóztatja-meg az ég harmatját ti felettetek, és a' föld az ö gyümöltsét*, 's a' t.

Mivel azért e' drága pompás épületek, a' megemlített hijába-valóságért, az Iſtennek nem kedvesek, és az ö büntetésére adnak okot, abból eléggé nyilván vagyon, hogy az igen fris pompás házak, épületek, ſemmi igaz örömet és gyönyörüſéget nem adnak, és ſemmi bóldog életet nem ſzereznek.

II. *A'*

II.

A' ſzép Pompás Épületek nem hoznak ſemmi tellyes örömet.

MIvel ſzükſég kivül építtettenek tsak Pompáskodásra és Gyönyörüſégre, és ſemmi haſznot ſem hoznak; azonképen ſemmi tellyes örömet ſem adhatnak. És ha ember meg-tekintené azt a' gyönyörüſéget, a' mellyet reménl, hogy ö véjend az ö építéséből; és azt ellenébe vetné a' munkának, fáratságnak, ſzorgalmatos gondoknak, veſzedelmeknek, nyughatatlanságnak, járásnak, futásnak, költségnek, pénz fogyatásnak, a' mellyeket meg-kell ſzenvedniek, a' kik nagy házakat, palotákat építenek: Igy bizonyára a' gyönyörüſég, igen kitsíny öröm és gyönyörüség, annyi ſok munkához, fáratsághoz és ſzorgalmatoskodáshoz képeſt.

Midön pedig immár az épület el-végezödött, el-nyerik-é és el-fogják-é az emberek a' keresett gyönyörüſéget és kivántt örömet? fel-találták-é a' ſzép örvendetes és nyugalmas életet? Megtanít arról minket a' leg-böltseségesb építö meſter a' *Salamon*; a' ki többet épített talám, hogy nem akarmelly ember e' földön; ez azt mondja az ö Prédikátorában: *Felette igen nagy dolgokat tselekedtem; építék magamnak házakat; ülteték magamnak ſzőlőket; tsinálék magamnak kerteket, és almás kerteket, mellyekben ülteték mindenféle gyümölts hozó termöfákat: Tsinálék magamnak balas-tókat, hogy abból öntözném a' gyümölts termö-fáknak erdejét. De midön tekintenék minden én dolgaimra, mellyeket tselekedtenek vala az én kezeim, és az én munkáimra, mellyeket ſzorgalma-*

Préd. 1:5,6. és 11.

tosság-

tossággal ſzerzettem vala: és ímé ezek mind hijába-valóság, és a' léleknek gyötrelme, el-annyira, hogy nintsen annak ſemmi haſzna a' Nap alatt.

Némelly tsináltat magának igen ſzép gyönyörüſéges múlató házat, nagy ſzorgalmatoskodással kéſzített igen ſzép ékes kertet; azt reménli, hogy abban magát nagy kedvesen meg-nyugotja, enyegeti és meg-újítja, és a' ſzorgalmatos gondoktól meg-menekedhetik: de veſzi oſztán eſzébe, hogy igen-igen meg-tsalatott; mert a' ſzorgalmatosság, gondolatos nyughatatlan mindjárt nyomába következik reája, és ez ö ſzép kertében, söt még nyugodalmának ágyában ſem hágy békét néki.

III.

A' ſzép Pompás Épületek nem állandók.

NOha a' régiek felette igen ſokat munkálkodtak és fáradoztak abban, hogy ök vaſtag erös épületeket tsinálhatnának, a' mellyek meggondolhatatlan ſok idökre el-tartanának; de igen meg-hibázott reménſégek. Mert az idö azokat mind meg-emészette.

Jóllehet a' *Daniel* tornya, a' mint meg-említtetett, midön négy ſáz eſztendeig állott vólna, olly újnak látſzott, mintha tsak akkor építtetett vólna; de moſtan immár ugyan ſem helye, ſem hire nintsen-meg. Hol vagyon a' nagy és di-
Eſa. 34. 13, 14. tsöſségesen építtetett Babilon városa? *El-veſzett, el-romlott, mint a' Sárkányok lakó helye, és Strutz madarak legelö barlangja, és elöl találják ott az erdei vadak a' mezei vadakat, és a' vad ember kiált az ö társának, ott nyugoſzik a' boſzorkány és ott talál*

talál nyugalmas helyet; ott rak féſzket a' bagoly, 's a' t. Söt ollyanná lött, mint Sodoma és Gomora, a' melly leg-ſzebb vólt az orſzágok között e' földön. Illyen nagy romlása és veſzedelme lett ennek a' ſzép gyönyörüſéges városnak, a' mint az Ur Iſten az ö ſzent Prófétáinak ſzájok által annakelötte meg-jövendöltette.

Hol vannak a' ſzertelen nagy *Pyramis*ek, tsudálatos *Labyrinthus*ok, és jeles nevezetes épületek? hol vannak mind a' *Miracula mundi*, E' világnak hét tsudái? Nemde nem el-romlottak-é, söt nem el-enyéſztenek-é? Hol vannak a' ditsöſséges pompás Paloták, a' Csáſzári nagy *Theatrum*ok, *Amphitheatrum*ok, kevély erösségek, a' gyönyörüséges kertek Rómában, a' mellyekröl minden hiſtóriak emlekeznek? Hol vannak a' ſok hires neves városok? a' hová mindenek kivánkoztak, és az áros népek kereskedésre mentek? Hol vannak Német orſzágnak túlsó réſzén Éſzakra, a' tenger mellyéki nagy árúkkal kereskedö városok? Hol vagyon *Julin?* hol vagyon *Bardevicum*, az igen régi hatalmas város, melly Róma elött 25 eſztendövel építtetett vólt? hol *Viſzbue?* 's a' t. Nemde nem mind el-veſztenek-é egymás után ennekelötte, ugy-mint 400 eſztendövel, midön *fatalis terminus*ok el-érkezett? Akkoron azok virágoztanak. Ezek felöl a' városok felöl, a' mellyek moſtan oda az Éſzaki tenger melyékin virágoznak, akkor ſenki ſemmit nem tudott. Egy ſem vólt közzülök ennek elötte 500-eſztendövel; hogyha ennekutánna annyi eſztendeig meg-maradnak-é, tsak Iſten tudja. Orſzágoknak, városoknak, uralkodásoknak vagyon

gyon bizonyos idejek, mellyről oda alá böveb-
ben léſzen beſzédünk.

Lubeca 1140-eſztendöben építtetett, *Roſtochi-
eum* 1160-eſztendöben, *Riga* 1200, 's a' t. ezek
*floreal*nak moſtan De hol vannak az *autori* és
el-kezdöi, *fundálói*? A' mint ſenki nem tudja,
kik vóltanak légyen, a' kik mind a' nagy *Pyra-*
Lib. 36. cap. 33. *mis*eket építették *Plinius* egymás után 12 Hi-
ſtória irókat ſzámlál elö, a' kik *de Pyramidibus* ir-
tanak, és mind ezeknél, hogy végére nem me-
het annak tulajdonságképen, hogy külön akar
mellyik *Pyramis*t mellyik Király építette; ezen
panaſzolkodik, mondom, és így ſzól: *Juſtiſſimo
caſu obliteratis tantæ vanitatis authoribus!* Azt
alítván, hogy az Iſtennek kiváltképen való intéſ-
zéséből és büntetéséből lett légyen, hogy ez ö
nagy munkával és ſok költséggel keresett véget-
ket, tzéljokat el-nem érték; tudnillik az ö neve-
iknek örökké tartó emlekezeteket, a' mellyet olly
hijába-valóságban az ö alattok valóknak, a' ſze-
gény jobbágyoknak nagy véres-veréjtékekkel
akartak magoknak ſzerzeni.

És ki tudja, talám az Izrael fiainak-is a' 400-
eſztendök alatt, midön az Égyiptomi ſzolgálat-
nak házában éltenek, nehéz ſár-gyúrással, tégla-
vetéssel, és egyéb udvarhoz való ſzolgálattal,
ezeknek a' hijába-valóságoknak építésében kel-
lett fáradozniok; mivel az Égyiptomi Királyok
efféle rabota munkával örömeſt terhelték öket,
mint idegen nemzetet, félvén azon, hogy vala-
miképen nyakokra ne nevekedjenek.

És mivelhogy gyakorta hirtelen való változá-
sa, vége esik, ez illyen drága épületekkel kere-
ſett

ſett örömnek és gyönyörüſégnek, ugyan nem
adhatnak a' nagy ſzép pompás épületek ſemmi
állandó örömet.

Azt gondolja bizonyára *Nabugodonozor*, Nabu-
hogy ö magát valóba meg-gyönyörködteti az ö godo-
Királyi ſzép Palotáiban; de hirtelen az öröm nozor.
nagy keſerüſégre változik, midön imez iſteni
ſzózat hallatik: *Nabugodonozor, tenéked monda-
tik: El-vétetik te töled a' te orſzágod, és el-üzetel* Dan. 4:
az emberek közzül, és a' mezei vadakkal kell lenned; 28, 29.
füvet, ſzénát kell tenéked enned, mint az ökörnek.

Igen rövid öröme lehet ama' Gazdag pórnak, Gaz-
ſzent *Lukátsnál* a' ki azt mondja vala: *Én le-ron-* dag.
tom az én tsüreimet, és nagyobbakra építem; és Luk.
azt mondom az én lelkemnek: Vigadj óh én lelkem! 12:18,
ſok eſztendökre kéſzített eleséged vagyon. De az 19.
Iſten monda önéki: *Bolond, ez étſzakán meg-ki-
ványják te töled a' te lelkedet, és kié léſzen a' mit
kéſzítettél.*

*Cyrus*nak-is melly rövid öröme és gyönyörü-
ſége lett légyen az ö ékes drága palotáiban, meg-
említettük oda fel. Mihelyt azok el-kéſzültek,
hadba mégyen a' Maſſagéták ellen, és ſemmiét
oſztán többé nem láthatta.

Sokan ſzép uri házakat építnek: és midön azt
gondolják, hogy azokat ſok eſztendökig birhas-
ſák, azokban örvendezzenek, gyönyörködjenek,
leg-ottan elö jö a' keſerü halál, és ki-kivánja öket
az ö kedves házaikból, az ö feleségektöl, gyer-
mekeiktöl, és minden ö reménlett örömöktöl és
gyönyörködésektöl. Midön alig végezték el
házaiknak építéseket, le-feküſznek és meghalnak.

Oh

Oh nyavalyás, óh nyomorúlt, óh ſzánandó életek minden embereknek! Oh melly kába, bolond és hijába-való ſzorgalmatossággal terhelik magokat a' nyomorúlt Ádám fiai! Miért nyughatatlan-
Luk. 16: 9. kodnak illyen igen? Oh melly bóldog emberek vólnának, hogyha tsak ezered réſzét fordítanók-is a' mi ſzorgalmatosságunknak az örökké-való hajlékokra; és ez idö ſzerint valóságban, az örökké-való hajlékokat építenök, és oda igyekeznénk, hogy a' mi ſzegény lelkünk, midön oſztán ez hajlékát el-hagyándja, és itt maradandó városa többé nem lehet, kéſz lakó helyet találjon men-
Ján. 14: 2 nyekben. És midön ez hajlékunknak földi háza el-bomol, más épületünk lehessen Iſtentöl, nem
2 Kór. 5: 2. kézzel tsináltatott; hanem örökké-való, mennyben. És ne keresnök olly igen, a' mik itt alatt
Kol. 3: 2,3,4. vannak; hanem azokat, a' mellyek oda-fel vannak. És ſzent *Dáviddal* mondanók: *Miképen kivánkozik a' Szarvas a' folyó-vizekre, akképen*
Sólt. 42: 1. *kivánkozik az én lelkem te hozzád Iſten! Szomjúhozik az én lelkem az élö Iſtenhez! vallyon s mikor*
Sól. 25: 6. *mehetek-el, hogy bé-mútaſſam magamat az UR*
Sól. 23: 6. *elött? és így bizonnyal az Iſtennek jóvólta és irgalmassága követne minket életünkben, és lakoz-*
Sól. 36: 9. *nánk az URnak házában hoſzſzú ideiglen! És úgy meg-elégíttetnénk az ö házának gazdag javaival, és az ö gyönyörüséges folyó-vizeivel meg-itattat-*
Sól. 84: 1,2,3, 4. *nánk.* Es azt mondanók: *Melly igen ſzerelmetesek a' te hajlékid óh Seregeknek URa! Az URnak tornátziba való menetelnek kivánsága miatt, elfogyatkozik az én lelkem: az én ſzivem, és teſtem kivánkozik az élö Iſtenhez. Mert a' veréb-is talált házat, és a' fetske féſzket magának, mellybe helyhezte-*

hezteti az ö fiait; tudnillik, *a' te óltáridnál én Iſtenem és én Királyom! Mert egy nap jobb a' te tornátzidban, hogy-nem másutt ezer nap. Inkább akarnék az én Iſtenem házának küſzöbén ülni, hogy-nem mint lakni a' gonoſzoknak hajlékokban.* Sól 84: 11.

Ezek vóltanak kezdettöl fogva minden ſzent Pátriárcháknak és Prófétáknak gondolati, ezek vóltanak az ö ſziveiknek áhítatos foháſzkodási és buzgó kivánsági. Semmi nagy fris palotákat nē kivántak e' földön épiteni. Nem függeſztették ſzemeiket az iratos meſterſéges épületekre, ékesen faragott mivekre, gyönyörüſéges múlató házakra; hanem fel-emeltt fövel, ſzivel, a' mennyet és annak ékességét nézélték; a' mint *Philo* bizonyitja az Ábrahámról. Innen igen ſzépen mondja *Lactantius*: *Multo præclarius eſt, & homine dignius cœlum, quàm cælata intueri.* Sokkal jobb és emberhez illendöbb az eget, hogy nem a' faragott mivet nézni, és ſzemlélni *Et hoc pulcherrimum opus intermicantibus aſtrorum luminibus, tanquàm floribus adornatum, quàm picta & ficta & geminis diſtincta mirari.* Jób. 8: Sid. 11:

Sokkal jobb nékünk az eget ſzemlélnünk,
Tündöklö tsillagival együtt néznünk.
Hogy nem e' földi tziffás ſzép miveket,
Meſterſéggel formáltt, irott képeket;
Mivel minket úgy teremtett az Iſten,
Hogy az égre nézheſsünk egyenesen.
Oda-fel tekintsünk tehát ſzüntelen,
És ditsérjük az Iſtent ſziveinkben.

KILENTZEDIK RÉSZ.

A' Nemességről és Vitézlö Uraságról.

AZ emberi Nemzetségnek virága és ékessége, és a' jóságnak 's istenességnek igaz jutalma a' Nemesség, és a' vitézlö Uraság; mellynek Istentöl-is vagyon eredeti, a' ki az emberi nemzetböl némellyeket, kik jóságokkal vóltak meg-ékesittetvén, egyebeken feljül emelt, és abba a' tiszteletes állapatba és rendbe állatott és helyheztetett. Mert azt akarja az Isten, hogy külömbség légyen a' jóság között, és a' vétség között, a' restség között és a' serénység között; és hogy azt a' külömbséget mindé ember láthassa: És hogy a' rendeknek külömbsége légyen; hogy némellyek parantsoljanak, jó törvényeket, rendtartásokat szabjanak; a' többi engedjenek, szót fogadjanak, a' rendelések szerint éljenek: Hogy illyenképen az emberi nemzetség tsendes nyugodalomban és békességben együtt élvén, a' tisztesség, tisztaság és fenyíték mind ez egész világon meg-tartassék.

A' kiket azért a' Mindenható és egyedül bölts Isten arra választott, hogy egyebek felibe állattassanak, és felsöbb méltóságba és tiszteletesb rendbe emeltessenek és helyhezteссenek; avagy a' kik által ö Sz. Felsége nagy dolgokat, és az emberi nemzetségnek szükséges és használatos tselekedeteket akar véghez vinni: Az ollyanokat egyebek felett, jelesb elmének ajándékival, kiválképen való szivbéli bátorsággal és föbb jóságos tselekedetekkel-is ékesített-meg. Söt még elöttök sok esztendökkel-is, hogy következendök lennének, meg-jövendöltette.

A' miképen hogy a' jeles Monárcháról a' *Cyrus*ról bizonyitja a' szent Irás; hogy midön az Isten az Izrael fiait a' Babiloni fogságból ki-akarná szabaditani, az Assiriusoknak avagy Médusoknak, a' kik alatt fogságban vóltanak, kevély pompáskodásokat, büneiket meg-akarná büntetni, és a' Perssiai Monárchiát avagy Császárságot akarná támasztani; és e' felséges dologban *Cyrussal* akarna élni: ezt ö annakelötte nem tsak meg jövendöltette az ö szent Prófétái által, hanem ö magát-is, nagy sok idökkel az elött, mikor még az Izrael fiai soha Babiloniai fogságban sem vóltak vólna, tulajdon nevén neveztette: Mert így szól az Ur Isten *Esaiás* által, a' melly *Achab* Király idejében élt: *Én vagyok az UR, a' ki mindeneket tselekeszem; ki* Czírusnak *azt mondom: Én pásztorom ö, és minden akaratomat véghez viszi, azt mondván a' Jerusálemnek, Meg épittetel; és a' templomnak, Megfundáltattatol.* Es a' következendö részek 1, 2, 3, 4, 5-dik ℣-seiben: Azt mondja az Ur Isten: *az ö meg-kentt Királyáról a'* Czirusról, *kinek az ö jobb kezét fogtam, hogy ö elötte meg-hódoltassam a' népeket, hogy a' Királyoknak derekokat meg-erötelenitsem, hogy ö elötte meg-nyissam az ajtókat, hogy a' kapuk be ne zároltassanak. Én te elötted megyek, az egyenetleneket meg-egyenesitem, az érz kapukat meg-rontom, és a' vas zárokat el-töröm; És néked adom az el-rejtett kintseket, és titkos*

Cyrus. Cores. mind egy.

Esa. 44: 24-28. *2Krón.* 36:22.

kos helyre tétettetett gazdagságokat, hogy meg-tudjad, hogy én vagyok az UR, ki tégedet neveden nevezlek, én Izraelnek Istene; Az én szolgámért a' Jákóbért és választott Izraelemért, neveztelek tégedet nevedről. Neveden hívtalak én tégedet, minekelőtte te engemet nem esmérnél. Én vagyok az UR, és nintsen nálamnál több. És ö maga *Cyrus* meg-vallja ezt az ö ki-botsátott *Edictum*ában és
2*Krón.* parantsolatjában: *Ezt mondja Cyrus a' Perſiai*
36:23. *Király, a' mennynek URa Istene, az egész földnek birodalmát nékem adta, és ö meg-parantsolta énnékem, hogy az ö házát meg-épitsem Jérusálemben a' Júda földén. A' ki azért az ö népe közzül akarja épiteni azt, az ö URa Istene légyen azzal, mennyen házájába.*

Móſes. Azonképen midön Isten a' *Móſes*t választotta vólna, az Izrael fiainak Egyiptomból való ki-hozására, ötet jeles fö ajándékival ékesítette-fel:

Jósué. Hogy oztán *Jósuét* támasztotta, hogy azokat *Móses* halála után, a' Jordánon által a' ditséretnek földére bé-vinné, és azt közöttök el-osztaná, kiváltképen való fejedelmi bátorságos elmét adott nékie. Illyen módon *Ehudot, Jeftét, Gedeont, Sámsont*, 's a't. Az Izraelitáknak a' Filistéusoktól való meg-szabadításokra kiváltképen való jóságokkal, és nagy erőséggel ajándékozta-meg.

Dávid. *Dávidot* választotta az ö népének legeltetésére, és erre ötet fel-ékesítette elöl el-látó gondviselőséggel, erőséggel, istenességgel; *Salamont* nagyobb böltseséggel, hogy nem mint az ö elötte való Királyokat.

Daniel. *Danielt* és az ö társait, nagy és kiváltképen való tsudálatos mesterséggel, böltseséggel és

szességgel ajándékozta-meg, hogy a' mennyei és el-rejtett titkokat, meg-tudakoznák, ki-jelentenék, és illendök lennének a' Perſiai birodalomnak igazgatására, vezérlésére

A' látás, hallás, és a' mindennapi próbálat bizonyítja, hogy Isten a' fö nemből született, kiváltképen való jóságokkal, uri bátor elmével és szerény értelemmel ékesíti-meg. Kiváltképen való jobb szerentsét-is szokott azoknak engedni. Ezt mi nagy tsudánkkal látjuk, a' Nagy *Sándor*ban, *Darius* Histásspisben, *Julius Cæſar*ban, noha pogányokban; De kiváltképen, *Móses*ben, *Dávid*ban, *Samuel*ben, és egyebekben, a' kikben az Uri fö elme hamar, még a' böltsöben ki-tetszett és ki-mútatódott.

A' *Móses* artzúlatjában nagy Uri elme tün- 2 *Móſ.* döklött, midön a' ládátskában fekünnék, és a' 2: 2. Nilus vizébe vettetett vólna. A' kit a' *Faraó* leánya mindjárt meg-látott ö benne, és annakokáért könyörült e' szép kedvesen pillangató szerelmetes gyermeken, fel-vette azt, és oztán fia gyanánt tartotta.

Melly igen nagy Uri bátorságos elme látszott Dávid. ottan hamar-meg *Dávid*ban, még gyermek korában, innen meg-tetzik, hogy még gyenge ifjatska lévén, medvékkel és oroszlánokkal mért meg-víni, mellyeket meg-gyözött, és 2 *Kir.* 17: tsak kezével öklével meg-fojtotta, meg-ölte.

A' Nagy *Alexander*ben, olly jeles Uri bátor- N. Sándor. ságos elme mútatódott-ki ottan hamar ifjatska korában: hogy ama' nevezetes *Bucephalus* lovat, a' kit senki meg-nem szelidíthetett, meg-sem zabolázhatott, nagy értelmességgel és okosság-

gal, meg-zabolázta, fékezte és meg-nyergelte; mellyért az ö attya örömében ötet meg-tsókolná, ezt mondván: *Quære fili, par tibi regnum; siquidem non capit te Macedonia.* Fiam keresés más országot magadnak, a' melly a' te jeles fö elméd-hez illendö és egyenlö légyen: Mert Maczédónia kitsíd kezd tenéked lenni. És ömaga Nagy *Sándor*, midön a' *Darius* Király annyát, feleségét és kis gyermeketskéjét meg-fogta vólna; fel-vévi egykor a' gyermeket: és mivel abban kiváltképen való fö Uri elmét venne eszébe, mond az *Ephastio*nak: *Quàm vellem* Darius *vel tantillum ex hac indole habuisset.* Igen akarnám, ha *Darius* illyen elméjü vólt vólna, mint ez a' kis gyermeketske.

Cyri Pædia.

És mit tselekeszik egyebet *Xenophon* az ö könyvetskéjében *De pædia Cyri*, hanem a' *Cyrus*nak véle született jóságát, jeles fö elmejét irja-meg? Nem elég nagy jelensége vala-é a' jeles jó elménck, nemes jóságnak, jövendö nagy bátorságnak, vitézlö nagy erösegnek, hogy midön vadászásra vélek el-menne, hogy valami serény Szarvast látna elö ugrani, és morgolódó medvét nézne elö ballagni, magának nem kedvezvén, a' kegyetlen vadnak néki ment, és semmi véle való szolgáktól, darabantoktól nem engedte magát meg-tartóztatni.

Alfonsus.

Szinte ezent irják *Alfonsus*ról, az Arragóniai Ferdinánd Király fiáról; hogy akkori gyermek korában egy haragos medvét meg-futamtatott vólna, nem hagyta-el, hanem erdökön, tserén, bokrokon, motsárokon, veszedelmes helyeken, a' hol a medve magát örizni akarta, mind utánna vólt;

vólt; és mind a' sebes *Iberius* folyó-vizig, mellybe a' medve belé szökött. És noha az övéi kiáltanának utánna, és igen ijesztenék a' reá következhetö veszedelemmel, de ugyan semmiképen meg-nem szünt, míg nem a' medvét el-érte, és által-verte.

Olvassuk a' szent Irásban és egyéb históriákban, hogy jeles fö embereknek, jó és Nemes *ingenium*joknak és Uri elméjeknek, még gyermek korokban ki-mútatódott és meg-láttatott jelensége; úgy-mint, *Samuel*nek, *Ágostom*nak, *Bernárd*nak, *Chrysostomus*nak, és egyebeknek.

Cicero.

A' *Ciceró*ról irják, hogy még ifjatska korában ki-tetszett, mi lenne ö belöle. Mert a' Schólábã úgy viselte magát, hogy nem tsak az ö *Præceptor*i, és egyéb deák társai; hanem az önnön Szüléi-is, 's a' Római polgárok, tsudálkoztanak az ö jeles nagy jó *ingenium*ján, és sereggel mentek a' Scholába, és ötet nagyon tsudálkozván nézték és hallgatták, mint tanúlt, és melly gyors és serény vólt minden dologban.

Annakokáért, hogy tzélunktól meszsze ne távozzunk; látjuk, hogy az Isten az ollyant, a' ki által ö nagy jeles dolgot akar véghez vinni, fö éles értelemmel meg-ajándékozza, és tekintetes méltósággal ékesíti-fel, és egyebek felett való szép adományokkal látja; hogy akarki-is meglássa, hogy az Istentöl hivattatott arra a' nagy dologra, és töle vezéreltetnék és igazgattatnék, és hogy e' földön az Istennek képét és igasságát kelljen viselniek.

I.

A' Nemesség a' jóság-nélkül nem igaz jó.

Eredeti a' nemességnek.

E' Kútfőből vagyon eredeti a' Nemességnek, midön azok, a' kik az Istentől kiváltképen való jósággal megékesittettenek; és hadakban, viadalokban emberül, tiztességesen és erös vitéz módon viselték magokat; avagy egyébképen jó tanátsokkal, értelmes végezésekkel, mesterségekkel, serény alkalmaztatásokkal, ékesen szólásokkal hazájoknak használtanak, szolgáltanak, és attól jót érdemlettenek; paissal, sisakkal, törrel, fegyverrel, a' Császároktól, Királyoktól, Fejedelmektől, Uraktól, avagy egész Országtól meg-tiszteltettenek és meg-ajándékoztattanak: és azzal az egyéb köz emberektől meg választattak, külömböztettek, és azoknál feljebb emeltettenek.

Dávid. 1 Sam. 18:

Illyenképen, midön *Dávid* amaz iszonyú nagy Góliátot meg-győzte vólna, nem tsak az aszszony-népek éneklettek önéki tiszteletire; hanem *Saul* Király, az ö jóságos-tselekedetiért, vitézi bátorságáért nagy tiztességre emelte, hogy leányát adná nékie, és fiának választaná.

Joáb. 2 Sam. 8:

Azonképen *Dávid*, minekutánna a' jeles fö vitéz *Joáb* elsö vólna, ki a' meg-szállott Jébus városának felette magas kősalát meg-hágta; ez ö vitézi bátorságos elméjéért meg-nemesítette, vitézlö urrá tette, és az egész ö mezei Seregének fö Kapitánnyává tette.

1 Krón. 27: 1 Móf. 41:

Igy a' *Józef Faraótól*; *Daniel* a' *Dáriustól* és *Baltasártól*; *Mardokéus* az *Assverustól*, 's a't. az ö nagy jeles értelmekért, jóságokért, bátorságos elmé

elméjekért, erösségekért, tiztességes vóltokért, hüségekért meg-nemesittettek, megtiszteltettek, vitéz Uri rendre emeltettek; Királyi ruhákkal, gyürükkel, arany-lántzokkal, paisokkal, sisakkal, tiszteletes *titulus*okkal, hogy hazájok attyainak neveztetnenek, és egyéb vitézlö Nemességnek jeleivel meg-ajándékoztattak, és egyebek felett meg-tiszteltettek. Dan. 2: Est. 8:

E' szokás még mostan is meg-tartatik a' Császárok, Királyok, Fejedelmek és nagy Urak udvaraikban; hogy azok meg-nemesittessenek, a' kik hadakban, viadalokban, ütközetekben egyebek-felett jelesé jól forgolódtanak, és erös vitéz módra viselték magokat: avagy egyébként jóságos-tselekedetekkel, böltseségekkel alkalmatos helyben serénkedésekkel szolgáltanak, és jót érdemlettenek: Mert a' mikepen hogy a' jóságos-tselekedet örökké tart és meg-halhatatlan; azonképen meg-kivánja az igasság, hogy a' jóságos-tselekedetnek jutalma-is örökké-tartó légyen, és a' következendö ágazatokra és tsemetékre-is ki-terjedjen.

Annakokáért a' jóságos-tselekedet annya a' vitézlö Uri rendnek; fundámentoma és eredeti a' Nemességnek; és ditséretes, gazdag, bövséges kút-feje a' nemes méltóságoknak és ditsöségeknek. Mellyböl, ellene mondás nélkül a' következik, hogy a' jóság nélkül és igaz Istenesség nélkül, a' Nemesség ömagában semmi; de hasznos valami vólna-is, de ugyan nem az igaz jó, és semmi igaz örömet és bóldog életet nem adhat.

A' miképen azért, hogy ez egész világon semmi nintsen kedvesebb, szerelmetesb, szebb, ditsöségesb,

ſégesb, ſentségesb a' Nemességnél, midön az, jósággal és iſtenességgel meg-vagyō ékesíttetvén: viſontag e' világon ſohól ſemmi nintsen utálatosb, ſörnyüſégesb a' Nemességnél, hogyha jóságnélkül és Iſtenesség nélkül vagyon, avagy midön a' vitézlö Uri rendüek gyalázatos vétkekre és gonosságos bünökre adták magokat.

Mert ha a' jóság ki-aluſzik, el-óltatik, tehát a' Nemesség-is ki-óltatik, a' melly Nemességnek lelke és élete a' jóságos-tselekedet, és tsak puſzta neve marad a' vitézlö Nemes Urnak. A' mint-hogy az ember nem ember oſztán, hanem tsak hólt teſt és büdös dög, midön a' lélek a' föbb réſz, a' teſttöl el-távozik: azonképen, hogyha a' Nemesség a' jóságos-tselekedetre nem adják magokat, tsak puſzta nevét viſelik a' Nemességnek; és midön a' gyalázatos vétkekben fetrengenek, ſemmi náloknál utálatosb nintsen e' földön.

Némelly felette kérkedik az ö Nemes eredetivel, és négy avagy tizenhat öseit, eleit, tudja elöſzámlálni. De mivel ſemmi Nemes tselekedetit nem mútatja, tsak hijába-való az ö ditsekedése. Ditsekedik vitézlö Uri rendével, maga ſemmi vitézlöhöz illendö dolgot nem tselekedik; Söt inkább tsak a' ſok vétkekben, bünökben és gonoſzságokban foglalja magát.

Quid tibi Nobilitas, quid clarum nomen avorum?
Si ſervus vitiis factus es ipſe tuis.
De mi haſzna a' te Nemességednek?
Mit ád néked hire, neve ösödnek?
Ha te ſzolgája 's rabja vagy a' bünnek,
Fertöjében heverſz minden vétkeknek.

Innen nyilván az következik, hogy bizonnyal a' Nemes Atyáktól 's Anyáktól való teſti ſzületés által ſenki illyen igaz nemessé nem ſzülettetik; hogy ha önnön magát jóságos-tselekedet által, Iſtenesség által, és vitézlö nemes dolgoknak tselekedések által nem nemesíti. És viſontag, hogy igazán nemes ember az ollyan, a' ki magát tiſztességgel és jósággal, meſterſéggel, tudománnyal, nemességes és vitézlö tselekedetekkel nemesíti; hogy ha ſinte alatson rendü Szülöitöl ſzületett is, és ha az ö eleinek hoſzſzú *regiſtrumát* elö nē ſzámlálhatja-is. És hogy valósággal az emberek fiai közt nintsen egyéb külömbség, hanem tsak a' mellyet a' jóságos tselekedet ſzerez. A' mint azt a' pogány *Ovidius*-is értette és látta, 's azért mond:

Si modo non cenſus, nec clarum nomen avorum,
Sed probitas magnos, ingeniumque facit.
Mi nem mindjárt Nemesnek ítéltetik,
A' ki nagy Nemes ágból ſzülettetik:
Avagy kinek ſok pénze gázdagsága,
De ſoha nem láttatik nemes dolga.
Jóság és Iſtenes kegyessége,
Az embernek ö igaz nemessége.

Boëtius.

Quid genus & proavos ſtrepitis?
Si primordia veſtra,
Autorem Deum, ſpectes,
Nullus degener extat,
Nî vitiis pejora fovens
Proprium deſerat ortum.
Mit hányod, veted te Nemességedet,
Nézd-meg inkább a' te eredetedet.
Mind ſzegény 's gazdag Iſtentöl ſzármazik,
Egyenlö eredetünk innen látſzik.
Meg-nemesít kit-kit a' kegyes jóság.
Nemtelenné téſzen a' rút gonoſság.

In-

Innen kérdi a' *Seneca*: *Quis ergo generosus?* Kitsoda azért a' Nemes? Meg-felel: *Qui a natura ad virtutem bene est compositus*: A' kinek természetitől hajlandósága vagyon a' jóságos-tselekedetre. Az annakokáért az igaz Nemes, a' ki az ö Nemes eredetit, ágazatját nemességés tselekedetekkel ékesíti. Nemtelen az, a' ki az ö Nemes rendit gyalázatos vétkekkel motskolja és fertezteti, és annyival inkább, mennél feljebb való rendből született. *Horatius* mond:

Omne animi vitium tanto conspectius in se
Crimen habet, quanto major, qui peccat, habetur.
Mennél felségesb a' te tiszted, rended,
Annál láttatósabb minden te vétked.

Caligula. Hogy pedig ezt tenéked szokásunk szerint példa által mútassuk szemed eleibe: Tekintsd-meg a' *Caligulát*. Nemde, nem felséges Császári rendből való vala-é ez? ömaga sem akarta az *Agrippa* Királytól, hanem az *Augustus* Császártól származását vallani. Söt azzal-is ditsekedett, hogy ö az Istenektöl született vólna; az Istennek *simulacrumi*, és képei közzé-is ment állani, és úgy imádtatta magát, tulajdon Papokat rendelt, a' kik néki füstölö illatot szereznének, és néki áldoznának. Mit haszнált pedig mind ez önékie? mivel mindenféle vétkekben fetrengene, és rút gyalázatos életet élne? Mennél felségesb vólna, és mennél feljebb akarna tiszteltetni, annál tettetesb és láttatosb vólt az ö fertelmes gonossága, és minden embereknél nyilvánságosb vólt rútalmas dolga. Holott az ö Nemes nemzetit és eredetit, gyalázatos és szégyenséges vétkekkel ferteztetné, motskolná; jobb vólt vólna

MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

vólna néki, hogy ollyan felséges eredetböl ne lett vólna.

Azonképen Nagy *Sándor*, minden embernek tsúfoltatása lett, midön a' jóságtól bútsút vévén, kevélységre, kegyetlenkedésre, tobzódásra és egyéb vétkekre adta mágát. És mennél feljebb való vólna, és mint Isten és Istenektöl származott úgy akarna tiszteltetni, minden emberektöl annál inkább meg-vettetett. Mit haszнált akkor önéki az ö felséges nemes helyröl való születése, midön ö minden gonoságoknak és gyalázatos vétkeknek lett szolgájává.

Mivelhogy azért a' Nemességnek minden ö diszességét és ékességét, másunnan kelljen költsönözni és venni; tudnillik a' jóságos-tselekedetektöl, mellyeket ha nem tselekszik, ö magában mezítelen, és az embert nem segíti, nem nemesíti; hanem inkább, a' mint meg-mútatódott, meg-vetetté tészi: és így a' Nemesség a' jóság nélkül, tsak magára nézve, semmi igaz jó nem lehet, semmi igaz örömet nem hozhat, sem bóldog életet nem adhat.

II.

A' Nemes eredet semmi tellyes örömet nem hoz.

A' Miképen azért, hogy a' Nemesség ö magában, és a' jóság-nélkül meg-gondoltatván, semmi bizonyos és igaz örömet nem hozhat, azonképen tellyes örömet sem adhat. Mivel a' nemességi eredet-is ö magában, a' jóságnélkül, nem tellyes jó, mert tsak ideig való jó, és nem szolgálhat az embernek idvességére; hanem tsak

tsak ez idö-szerint való életére haszná; és annélkül-is a' jóságós-tselekedet nem szereztethetik nagy munka, szorgalmatosság és vesződelemben való forgás-nélkül.

Mert mivelhogy, a'mint oda feljebb meg-mútattuk, tsak a' Jóság nemesít igazán meg; tehát nyilván vagyon az, hogy a' Nemeseknek felette igen szükséges, hogy az ö Nemes nemeket, ágazatjokat, semmi gyalázattal, hamissággal, vétkekkel meg-ne motskolják; és egyebek felett igyekezzenek a' Jóságokra, és azokkal magoknak ékesítésekre. Söt mennél feljebb való légyen a' Nemes, mentöl régibb és ditsöségesb az ö eredeti; annál inkább szükség magát a' jóságos-tselekedetekre adni; és minden erejével arra kell igyekezni. Ugy hogy, önéki az ö Nemessége egyéb se légyen, hanem mindennapi *incitamentuma*, és öztönözése, a' jóságra és az Istenességre; nemességes, ditséretes és vitézlö tselekedetekre. És önéki majd mint-egy szövetsége, kötése, melly által a' Jósággal ugyan öszve kötöztetett, tsatlatott, olly erösen, hogy attól semmiképen el-nem fordúlhat, se annak szerelmétöl elnem válhatik: A' mint a' régi *Boëtius* igazán és jól mondotta: *Si quid eſt in Nobilitate bonum, id eſſe arbitror ſolum, ut impoſita nobilibus neceſſitudo videatur, ne à majorum virtute degenerent.* Ha a' Nemességben valami jó vagyon, azt alítom, hogy ez légyen; hogy a' Nemesekre mintegy szükségképen vettetett, a' nemességhez illendö jóságos tselekedetekre való gondviselés, hogy az ö régi elejeknek nemes és jóságos tselekedetü nyomdokokat kövessék.

Boëtius.

Ez pe-

Ez pedig nem lehet nagy fáratságos munka nélkül, és vesződelemben forgás nélkül. Mert ifjúságoktól fogva arra kell magokat adniok, jóságos-tselekedetekben, és vitézlö Uri dolgokban kell foglalatoskodniok, és e' nehéz útón meredek magas hegyre kell el-fel hágniok. Annakokáért a' Nemesség tellyes jó sem lehet, nem-is adhat tellyes örömet, sem nyúgodalmas bóldog életet nem szerezhet; mivel ennyi fáratságos munkával, és vesződelemben forgással jár.

III.

A' Nemesség semmi állandó örömet nem ád.

A' Nemesség-is azért, a' mint egyéb emberi dolgok, igen nem állandó jó; a' mellytöl az embereknek fiai igen könnyen meg-fosztathatnak. Mert ha szinte valaki nagy Nemes ágból született-is, nagy könnyen olly nemtelen és tisztesség ellen való dolgot tselekedhetik, a'melly által az ö Nemességét és vitézlö Uri állapatját el-veszti, és el-vétetik mind paisa 's mind tzímere. Avagy pedig, hogyha az ö fö Nemes eredetivel igen fel-fuvalkodik, ahoz bizakodik, kevélykedik, gögösködik, pattog, és egyéb embereket meg-útál: Leg-ottan rajta a' mindenható Isten, a' melly föbb Nemes nálánál, söt a' ki mindennél leg-felségesebb, le-veti és megbünteti ötet, és ama' *Depoſuit* játékát kezdi véle; (a' mellyröl a' szent Szüz Mária énekel:) Es a' *Faraó*, *Holofernes*, *Antiókus*, *Nabugodonozor*, *Dárius*, *Baltasár* és *Hámán* példái bizonyítják.

Meg-lássák azért a' mi Nemes Uraink, és igen örizkedjenek, hogy azt a' mit nagy munkával,

kával, fáratsággal, és vezedelmekben való forgásokkal, a' jóságos-tselekedet által keresnek és szerzettenek, a jóság ellen való vétkek által el ne veszessék. És semmit ollyat ne tselekedjenek, a' melly által az ö Nemes rendeken valami makula és gyalázat esnék. Mert mennél nemesebb valamelly dolog, annál hamarabb meg motskoltathatik és meg-rontódhatik. A' nemes apkeleti gyöngy, sokkal hamarébb el-olvad az erös eczetben, hogy nem az egyéb köz gyöngy. Midön a' veres karmasin bársonyon valami makula esik, soha ki-nem vehetni belöle. Azonképen a' Nemes személyen-is, ha valami gyalázat esik és makula, el-veszti az ö Nemességét, és nemtelenné tészi magát.

Ezt akarták a' régi Rómaiak ki-példázni és ábrázolni; midön a' Nemesek és *patriciusok* ö nálok arany-Hóldotskát viseltenek az ö saruikon; a' mellyet, a' ki Nemes *patricius* nem volna, nem szabad volt viselni. Egy falka arany volt, mint az új Hóld, midön elsöben világosit, úgy volt formálva: jelentvén azzal a' szerentsének és minden emberi dolgoknak állhatatlan voltokat. Mert a' mint-hogy a Hóld az ö világosságában gyakorta meg-változik; azonképen a' Nemeseknek-is, a' Szerentsének sokképen való változását kell várniok. A' Hóld elözör tsak kitsid világossággal jö elö, hogy azt ember alig esmérheti; de mind nagyobb lészen, mind addig, miglen az ö tellyes világával a' Nappal ellenbe állván ditsösködik. Lassan-lassan oztán ismét fogyni kezd, miglen minden világosságát elveszti, és tellyességgel el-enyészik szemeink elöl, midön-

midön a' nappal *conjungáltatik*, és együvé járúl. Igy kell a' Nemeseknek, a' régi vitézlö Uri rendnek el-jegyzések által meg-emlekeztetniek, hogy ök a' nem állandó Szerentsének sokféle változási alá legyenek vettetvén; és hogy nem mindenkor lenne önékiek világos Hóld tölte. Hanem hogy könnyen meg-lehetne az, hogy a' nálok egy ideig fénylett szerentse, fogyni térne, és az ö *lunulájok*, hóldotskájok el-veszhetne. A' mint öket az Isten *Esaiás* által fenyegeti. Ne *Esa.* 3: kevelykedjenek azért, és az ö fö Nemességekhez olly igen ne támaszkodjanak, bizakodjanak; hanem mennyivel ök eredetek, születések szerint fobbségesek; annál alázatosbaknak mútassák magokat minden emberekhez. Oh melly nagy jóság és igen szép ékesség, midön a' jeles fö emberek alázatosok, és szelídségesek. Meg-kell azt is látniok, hogy a' *Phaëthon* szekerét úgy vezessék, és az Isteni félelemnek közép útát úgy meg-tartsák, hogy se jobb-kézre, se balra igen ki-ne térjenek, és magokat szekerestöl lovastól nyakra fore alá ne hajítsák, a' mint régen a' *Poëták* arról fabuláltanak és példázat által szóltanak.

*Phaëthon*nak, úgy mond, a' Nap fiának nagy hartza, tusakodása volt az *Epaphus*sal a' *Jupiter* fiával, az ö Nemes eredetekröl. Egyik felségesb eredetünek tartotta magát a' másiknál. Hogy pedig minden emberek meg-értenék, meg-látnak, mennyivel nagyobb és fobb nemes volna *Phaëthon*, azon kéri az ö attyát a' Napot, hogy engedné-meg néki, hogy bár tsak egy nap vezethetné a Nap szekerét. Az attya semmiképen nem akarna engedni, félvén azon, hogy nem jól

fogna lenni a' dolog, mivel a' fia még igen ifjú vólna az igazgatásra. De midön az attyát szüntelen untatná, meg-engedi végre az attya: és' tanítást adja eleibe; hogy mind tsak a' közép útat tartsa: De a' fia el-felejti ez jó intést, és úgy vezeti a' szekeret, hogy midön néha a' földhöz közel járúlna, a' Nap hévségével a' földet meg-égetné, (a' honnét ollyan feketék a' Szeretsenek:) néha mikor meszsze távoznék, az embereket az ö országokban a' szokatlan nagy hidegséggel szomorítaná. Az attya nem akarja, hogy ez egész világ és minden ember el-veszszen, hozzá kell a' dologhoz fogni, és mennydörgö villámással és mennyütö kövel kell a' fiát szekérröl le-vetni.

NB. A' *Phaëthon* a' *Poëtá*knál jegyez egy olly tudatlan, mérész, kevély és sok dolgokhoz kapdosó ifjat, a' ki az ö igazgató tisztiben, mindeneket *reformá*lni, és újabb formára akar szabni; új törvényeket akar rendelni, és az elébbieket mind el-akarja változtatni. Azonban pedig mindeneket öszve ront, zürzavar, és az eget földet öszve elegyíti, keveri. *Luther Márton* igen helyesen mondja a' 45-dik Sóltár magyarázatjában, hogy: A' *Phaëthon* egy ifjú *Regnáló*, a' melly 11 *regulát*, tzélt akar el-találni 's el-ütni, a' holott tsak kilentz vagyon. Annakokáért nagy elé-látó gondviselés, Isteni félelem és kereszteyéni imádság kivántatik ahoz, hogy a' kik az Ur Istentöl e' tisteletes rendbe állattanak, az ideig való uralkodásnak szekerét úgy vezessék, hogy meg-maradhassanak, meg-tartathassanak.

Mivel-

Mivel-hogy azért a' Nemességi eredet és születés minden ö ékességét, valóságát másunnan vészi, tudnillik a' jóságos-tselekedettöl, és a' jóságnélkül semmi haszna nints; hanem inkább ártalmas, nagy szorgalmas gondokkal, munkával, vészedelemmel szeretetik és biratik, annak felette a' Szerentsének és az ö állhatatlanságának alája vettetett; Nem-is lehet tehát a' Nemesség az igaz tellyességes és állhatatos jó, és a' *Summum Bonum*, avagy a' Leg-föbb jó, a' mellyet most keresünk.

TIZEDIK RÉSZ.

A' nagy Uraknak gratiá*jokról, kedvekröl, kegyelmekröl.*

MIvel mi e' világnak minden kiváltképen való jovain által-járván fel-keresgéljük, hogyha azoknak valamellyikben a' *Summum Bonum*, a' Leg-föbb jó, feltaláltatsék; mellynek, a' mint el-kezdésünkben meg-említök, imez három tulajdonsági vannak: hogy az, igaz, minden hamisság nélkül, tellyességes, minden fogyatkozás nélkül, és állandó, minden el-vészés nélkül való légyen: Továbbá azért, a' nagy Urak Kegyelmében-is keressükse immár. Mert látjuk, melly igen vágyódjék arra-is mind e' világ; és minden erejével elmélyével azon vagyö mindé, hogy a' Királyoknál, Fejedelmeknél, nagy Uraknál, és minden felsöbb tisztekbe állatott, hatalommal, jószággal értekesb embereknél, kedvességben, és kegyelemben lehes-

sen: a' mellyért sokat próbál, sokat meg-tselekszik, sokat izzad, fáradoz, nagy véres-verejtezést el-szenved; és ezt kiváltképen az Udvarokban láthatni, mint légyen ott a' dolognak folyása; holott nagy serénységgel minden azon igyekezik, hogy néki kegyelmes Ura lehessen, Urának kedvébe lehessen. Nem mindenkor igaz jósággal pedig, hanem kedveskedéssel, 's hizelkedéssel-is, olly igen tudják nagy sietséggel az ö Uroknak minden akaratjára magokat mesterségesen formálni, alkalmaztatni. Azoknak kedvekre szólnak avagy hallgatnak; mennek avagy állanak, nagy vigyázások, gondjok vagyon annak értésére, mire légyen természeti szerint hajlandósága az Urnak, 's a' szerint intézik magokat, a' szerint szabják minden erköltsöket, beszédeket. Ha Urok örömest issik, örömest ök-is, örömest hallja maga ditséretit; ditsérik minden ö szavait, minden tételit, hagyásit, az égig felmagasztalják. Ha örömest szerelmeskedö, bujálkodó, keményen segítik Urokat arra. Summa szerint, minden gondolatjokat arra igazítják; lenyomnak, tapodnak, meg-szólnak, gyaláznak, meg-akadályoznak, szomorítnak sok tiszteséges jámbor embereket. Gyakran sok kevély hazugságokat gördítnek Urok eleibe: tsak-hogy nagyoknak tartassanak, és kegyelemben lehessenek. És ha arra szert tettenek, azt alítják, hogy igen jól haláztanak, 's igen jó renden vagyon szénájok; ö érettek lettek a' könyörgések, és nálok immár a' *Summum Bonum*, és ök a' leg-bóldogságosb emberek e' földön.

De mivel az Udvari életröl egész könyvek vannak nak irattatván, mi ezt tsak rövideden forgassuk, és mútassuk-meg, hogy e' világ az ö illyen vélekedésében igen meg-tsalatik, és hogy a' *Summum Bonum*ot, a' mellyet az Uraknak kegyelmekben keresett, meg-nem szerezheti; és hogy az Uraknak kedvekben, *gratiá*jokban, semmi igaz, tellyességes, sem állandó nints semmi, és bóldog életet, 's igaz örömet sem adhat.

I.

Hogy az Urak kedve, kegyelme nem igaz jó.

MInt lehetne az, az igaz jó, mint adhatna a' bóldog tsendes életet, a' mi az Istennek felette igen nem tetszik? Mert meg-hagyta Isten az elsö Parantsolatban; *Hogy a' mi bizodalmunkat tsak ö benne helyheztessük, és semmi egyéb teremtett állatban ne bizzunk.* Sz. Dávid-is azt mondja: *Igen jó az Istenben bizni, és nem reménleni az emberekben. Sokkal jobb az Urban bizni, hogy-nem mint a' fejedelmekben.* És Jérémiásnál ugy-mond az UR: *Átkozott a' férfiú, ki bizik az emberekben, és eröségét helyhezteti a' testben, és az ö szive el-távozott az Urtól.* Másutt ismét mond szent Dávid: *Ne bizzatok a' fejedelmekben, kik embereknek fiai, és nintsen szabadításra való erö ö bennek.*

2 *Mós.* 20: 2. *Sólt.* 118: 8, 9. *Sól.* 17: 5. *Sól.* 146: 3.

Bizonyára a' nagy Uraknak kedvekben lenni, és *gratiá*jokat, kegyelmeket érdemleni, ömagában nem bün, mivel azt az Isten az ö kiváltképen való kegyelmességének jelenti, midön *Józsefnek*, *Esternek*, *Danielnek*, és egyéb ö szerelmes fiainak, ez jótéteményét mútatja, hogy az ö Urok elött kegyelmet találtanak. És midön Isten

efféle eſközt mútat, hogy mi igaz való jóság által, tiſztesség, hüség, és Iſtenesség által, kedvességet, ſzeretetet, kegyelmet ſzerezhetünk magunknak az Iſtennél, Fejedelmeknél és a' nagy Uraknál, és mindeneknél, nem kell azt el-múlatnunk, meg-vetnünk; hanem mint Iſtennek adományát örömeſt vegyük, és Iſtennek érette hálákat adjunk, és azon-is igyekezzünk, hogy-ha Iſten ſzerint, tiſztességgel és jó lelki-eſmérettel lehet az Iſtennek kegyelmében, és minden embereknek kedvekben és barátságokban lehessünk, és a' menyiben mi rajtunk áll, minden emberekkel békességben éljünk.

De bün az, midön ember a' nagy Uraknak kedvekben, kegyelmekben helyhezteti ſzivének bizodalmát, hiedelmét, és magát emberre bizza, és nem az Ur Iſtenre. Ellene vagyon ez az elsö Parantsolatnak, és igazán bálványozás-is. Vehetjük azért kedveket az embereknek-is; de ſzivünket, a' mellyel, az Iſten egyedül akar birni, azokra ne függeſſzük.

Róm. 12: 16.

Ez-is ide járúl, hogy ſokan a' nagy Uraknak kedveket nem igaz jóság által, hüség és tökélletes tiſztelség által, hanem a' jóságnak ſzine alatt, tettetett hüség által, hizelkedés, vádoskodás, és árúlkodás által, és egyeb vétkek által haláſſzák és keresik a' *gratiát*. Mivel e' gonoſz *accidentiák* járúlnak hozzá, és e' világ illyen módon vadáſzſa, keresi az Urak *gratiáját*, haragra indítja az Iſtent, és azt a' mi ö magában jó, gonoſzzá változtatja, bünné és gonoſsággá téſzi, meg-veſzti és el-rontja a' jót, és a' gonoſzra tsügged; és ſemmi bóldog élete és igaz öröme nem lehet belöle.

Arra

Arra kell azért minékünk igyekeznünk, hogy minden hizelkedés 's hamiskodás-nélkül nyerheſsünk kedvet és jó-akaratot mindenektöl: erönk ſzerint örömeſt ſzolgáljunk minden embereknek; de azonba arra ne bizzuk magunkat, hanem kiváltképen azt keressük, hogy az Iſtent ſzemeink elött viſeljük, magunkat egyedül tsak ö reá bizzuk, tsak az ö kegyelmeſségével, jó-*Sólt.* 55: vóltával vigaſztaljuk magunkat, a' mi terhünket ö reá vessük, és az ö gondviſelésére hagyjuk magunkat. És önéki ajánljuk a' mi útainkat, és *Sól.* 37: jól mindent meg-tselekeſzik ö, és jól vezérli a' mi járásinkat, és gondunkat viſeli, és a' megigazúltakat nem hagyja mind örökké a' nyughatatlan habozásban.

Ennek igen ſzép példáját látjuk a' *Jákób* Pátriárkábā; ez el-mégyen *Lábán*tól az ö hazájaba, maga tudta azt; hogy ö igen meg-haragította az ö báttyát *Eſaut*, kivánja annak engedelmeſségét, ajándékot küld néki mindenekböl, valamivel Iſten ötet ſzerette; és mond: *Meg-engeſztelem ötet az elöl küldött ajándékkal, oſztán úgy látom-meg ötet, talám hozzá véſzen engemet.* Ez eſzközzel él jóllehet, de nem hagyja tsak abba, hanem föbb bizodalmát, reménſségét, az Iſtenbe veti, helyhezteti; ahoz nyújtja imádságát: *Oh én atyámnak Ábrahámnak Iſtene! és az én atyámnak Isáknak Iſtene*, Uram, ki énnékem azt mondád: *Eredj haza a' te földedbe, a' te rokonságid közzé, és jól téſzek te veled, kiſſebb vagyok minden te jótéteményidnél, és igaſságodnál, mellyet tselekedtél a' te ſzolgáddal. Mert egy páltzával mentem által e' Jordán vizén, moſtan pedig két ſereJákób. 1 *Móſ.* 32: 10.

Jákób imádsága.

gem vagyon; Szabadíts-meg engemet, az én bátyámnak kezéből, az Esaunak kezéből, mert félek ö tőle, 'sa't.

És noha ez el-fordúltt világ moſtan effélét meg-utál, hogyha ki a' hizelkedést ſzívből gyülöli, és néki igaz jósággal akar ſzolgálni; söt haragſzik az illyenre. Szereti pedig ellenbe azokat, a' kik önéki ſzája ízént beſzéllnek, a' mint amaz örömeſt hallgatja, és egyéb embereket igen bé-tudnak ſózni, és tiſztességes ártatlan embereket rútúl meg-ſoktak gyalázni. De a' tökélletes ſzivü embernek nem kell ezen meg-indúlni, hanem az el-kezdett Iſtenességbē elébb kell mēni; és mindeneknek ſzolgálni, az Iſtentöl néki adott ajándékokkal: De mindazáltal tsak egy emberbe ſem kell bizakodni; hanem egyedül tsak az Ur Iſtenben kell kinek-kinek reménſégét, bizodalmát, helyheztetni, mint eléb-is mondók:

Sól. 37: 6, 38, 39. És úgy hozza-ki az Iſten az ö igaſságát, mint a' világot; és az ö ítéletit, mint a' délt. Mert az Ur ſzereti az ítéletet, és el-nem hadgya az ö ſzenteit: de örökké meg öriztetnek azok; a' hitetleneknek maradékjok pedig ki-vágattatnak. Szereti az Ur az igazakat; erössége ö azoknak nyomorúságokban. És ö vélek vagyon az Ur, és meg-ſzabadítja öket, meg-menti öket az iſtentelenektöl, és meg-ſegíti öket; mert ö benne biznak.

Másodſzor továbba azért ſem lehet az Urak kedve, kegyelme, igaz jó, nem-is hozhat igaz bóldogságot, mivel az embernek ſzabadságát elvéſzi és el-foſztja, és azt majd mintegy rabjává, ſzolgájává téſzi annak, a' kinek kedvét, kegyelmét olly nagy kivánsággal keresi. A' melly ſzabadság,

badság, megbetsülhetetlen nemes és drága kints; ſem arannyal ſem ſemmi jóval fel nem válthatni, bóldog és nyugodalmas életet-is ſzerez. A' hol pedig ſemmi ſzabadság nints, nintsen ott ſemmi nyugodalmas bóldog élet-is. És a' ki másnak ſzolgája, el-veſztette az, az ö drága nemes kintsét az ö ſzabadságát e' földön.

A' ki azért nagy ſzerénységgel és igyekezettel keresi hizelkedése által a' nagy Uraknak kedveket, kegyelmeket, oda veſztette minden ſzabadságát, és annak rabjává lett a' kinek kedvét kereste: Annak kedvére kell önéki ſzólni vagy hallgatni, menni, jöni, és állani, minden életét, dolgát nem az önnön maga akaratja ſzerint, hanem amannak kedvére és akaratjára kell ſzabni. Nē azt kell néki ſzólani és tselekedni a' mit ö akarna, hanem a' mit más akar és kedvel, még maga akaratja ellen-is. A' melly merö nyomorúság, és az igaz tökéletes ſzivü embernek felette nehéz ſzolgálat. Mindazáltal az-is igaz, hogy ez emberek, noha illy kemény ſzolgálatra kötelezztettek, még-is úgy meg-vakíttattak, hogy ez ö ſzolgai rabi ſzolgálatjokat nem értik, nem tudják, hanem azt alítják, hogy ök igen jó ſzerentsések, és bóldog életet élnek.

Ez-is meg-esik nagy gyakorta, hogy ez illyen emberek, a' kik olly nagy ſzorgalmas ſzerénységgel, hizelkedéssel, térdepeléssel, hajladozással, nagy Uraknak kedvekbe, kegyelmekbe ſzínlik magokat, el-vélte avagy ſoha nintsenek olly jó ſzivel, a' mint külsöképen mútatják magokat. Az illyen hizelkedök, a' kik annyi térdet fejet hajtnak, nagy ſzerelmesen, tiſzteletesen mútat-

ják magokat, gyakorta magok haſznát; nem az Urokét keresik: Többire mind latorsággal tellyes ſégyentelen hizelkedök, igazán *Ecebolus*ok, és *Vertumnus*ok; vagy olly állhatatlan ſél annyai, kik arra fordítják mentéjeket, a' honnan a' jó ſerentse fú. Míg Uroknak ſerentsés állapatjok, nagy kedvesen beſéllnek, hüſéget tettetnek: De ha a' Szerentse változik, és Uroknak ſorúlása esik, nem állják-meg helyeket; söt többire azok elsök, kik töle el-ſakadnak.

Sémei. Ennek példáját látjuk *Sémei*ben a' *Dávid* ud-
2*Sám.* varánál. Miglen a' Királynak jól vólt dolga, ſen-
16:7. ki nem vólt az udvarba Urához hüſégesb: ſenki nem vólt kéſzebb ſolgálatú, ſenki nem vólt nagyobb *gratiá*ban, kegyelemben. Midön pedig a' Szerentse a' Királytól valamiglen el-fordúlna, *Sémei*-is el-fordúl töle. És ſenki nem vólt oſztán a' Királynak nálánál ártalmasb, és ſörnyüségesb ellensége, és ha lehetett vólna töle, tsak egy kalán vizbe-is el-veſztette vólna. A' mit azért régen titkon viſelt álnok udvari ſivében, ki-üt immár belölle, midön a' Király az ö gonoſz fiától *Abſolon*tól ki-üzetik orſzágából: és azt reménli, hogy *Abſolon* Királykodásában feljebb hágjon állapatja. Igy ſidalmazta *Dávid*ot: *Eredj, eredj, te vérſzopó és iſtentelen ember, viſſza adja moſtan tenéked az ÚR a' Saulnak minden háza népének vérét, a' ki helyében te Királykodol.* Többek-is vóltak efféle jó-hüsök a' *Dávid* udvarában, a' kiktöl jobbat várt vólna: a' kik nem külömben, mint hüſéges tanátsosok mútatták magokat. Moſtan azért, hogy a' veſzedelem reá rohant, látja és véſi eſzébe, melly hüſéges

ges tanátsosi vóltanak légyen *Ákitófel* és egyebek. És melly hitlenek vóltak hozzá *Doeg, Siba, Joáb. Amáſa*, nagy bánatos ſérelmével elégé vette eſzébe. Látjuk azért, hogy még a' ſzent Király udvara ſem vólt efféle embertelen emberek nélkül.

II.

Urak kedvek nem ád tellyes örömet.

MInt lehetne valakinek tellyes öröme a' nagy Uraknak kedvekből, kegyelmekből, holott az ö *gratiá*jokat, kedveket, annyi munkával, ſorgalmatossággal, veſzedelemben forgással kell keresni, meg-ſzerzeni; és midön meg nyerettek, nem kevesebb ſorgalmas gonddal, fáratsággal kell meg-tartatni és örizni. Ha mi renddel elö akarnók ſámlálni, mind miket tselekedjenek a' nyavalyás emberek, hogy nagy Uraknak kedveket nyerheſsék: és hogy magokat a' miatt nem tsak teſteknek, életeknek, tiſztességeknek és jószágoknak veſzedelmekre adják; hanem még lelkeknek idvességét bóldogságát-is ſzerentsére's veſzedelemre vetik, nyughatatlan gonoſz lelkieſméretekkel, nagy bünökkel, hazudozásokkal, rágalmazásokkal, árúltatásokkal, tsudálatos fortélyokkal, praktikákkal, meſterſégekkel; mind ezeket, mondom, hogyha renddel, 's példákkal elö-akarnók ſámlálni és ſem eleibe mútatni, arra felette ſok idö kivántatnék.

De tsak imez egy példája-is *Thurinus Vetronius*nak, *Alexander Severus* udvarokbã, eléggé megmútatja, a mellyröl oda-fel emlékezetet tettünk. A' ki az embereket kék füſttel, tsalfa tsalárd beſzéddel

Thurinus. Vetronius.

széddel játszodtatta-meg, söt ugyan a' Császárt ö magát is. Annakokáért füsttel ölette meg-is. Efféle *Thurinus*ok mostan-is elegen vannak a' nagy Uraknak és Fejedelmeknek udvarokban.

Az illyenekröl panaszolkodik a' mindenható Isten a' Prófétánál: *Jér. 9: 4,5,6, 9.* *Az ö hamis nyelvek merö halálos nyilak; Az ö szájokkal barátságoson szólnak az ö felebarátikkal, de szivekben intselkednek azok ellen. Egy atyafi meg-tsalja a' másikat, és embernek barátja el-árúlja az ö barátját, embernek felebarátja meg-tsalja az ö felebarátját, és nem szólnak tsak egy igaz szót-is. Azon igyekeznek, mint tsalhassa-meg egyik a' másikat, és azt sajnálják, hogy gonoszabbúl nem tselekedhetnek. Avagy mind ezekért nem látogatomé-meg öket?* azt mondja az URr: *vallyon nem áll-é bosszút az én lelkem ez illyen nemzetségen, a' minémü ez?*

Ihon e' mondásban melly világoson, 's tulajdon szinéröl meg-iratik és ki-mútattatik e' mostani világ, és az udvari élet, de a' büntetése-is melléje vettetik. A' mint szent *Dávid-is* mondja: *Sólt. 5: 5.* *Nem olly Isten vagy te, ki gyönyörködjél az istentelenségben; nem lakik te nálad a' gonosz, nem állhatnak-meg a' te szemeid elött a' kevélyek, gyülölöd mind a' gonosz tselekedöket. El-veszted, a' kik hazugságot szólnak; a' vérszopó és álnoksággnak emberit gyülöli az UR.*

Másutt-is elönkbe irja ez udvari trágárokat *Sól. 64: 4,5,6, 7.* és mond: *Meg-élesitik, mint a' szablyát, az ö nyelveket, kik az ö mérges szavaikkal lövöldöznek, mint a' nyilakkal, hogy titkon lövöldözzék az ártatlant nagy hirtelenséggel; nagy hirtelenséggel lövöldözik azt, és nem félnek. Meg-erösitették magokat a' gonoszságokban, szóllanak arról, hogy tört vesszenek;* és azt mondják: *Kitsoda látja öket? Tudakoznak nagy álnokságokat, meg-emészszenek azokkal, a' mellyeket nagy álnoksággal találtanak, olly mélységes és titkos az ö szübéli praktikája, álnoksága.* De utánna tészi a' büntetést-is ℣. 8, 9, 10. *De meg-lövi az UR öket az ö nyilával, és nagy hirtelenséggel meg-sztoroztatnak, és az ö magok nyelvekkel meg-ütköznek ö magokba, és meg-rettennek, a' kik látják. És meg-látják minden emberek, és beszéllik az Urnak dolgát, és az ö tselekedetit megértik.* Másutt-is hasonlóképen panaszolkodik: *A' vajnál sikosb az ö ajakok és beszédek, de hadakozó háborúság vagyon szivekben; Az ö szavok simább a' fa-olajnál, de azonban mezítelen fegyverek.* Sól. 55: 22. Ez igékből énekli *Buchananus*:

Lacteus blando fluit ore rivus:
Bella cor spirat fera, svaviorque
Balsamo sermo, secat instar ensis
Vulnere cæco.

De rajta légyen büntetése, ℣. 24. *Te azért Isten a' verembe taszitod öket, mert a' vér-szopók, és álnokok az ö életeknek felét sem élik-meg.* Mond a' bölts *Syrák*-is: *Sirák. 28: 15, 16.* *A' fondorlókat és két nyelvüket gyülöljétek, mert sok békességben lévöket el-veszt-nek. A' két nyelvü sokakat meg-háborított, és el-szélleszt-ette azokat egy országból másikba.*

Hogyha a' Sidósági Királynak *Héródes*nek udvarát *Josephus*ból meg-nézzük, valósággal meg-tapasztaljuk, melly igazán szólt légyen szent *Dávid* és a' bölts *Sirák*. Mert midön *Antipater*, a' *Héródes* ravasz és álnok fia látná, hogy az ö attya igen gyanakodó vólna, és szüntelen félelemben

Héródes. udvara.

ben élne, hogy az országból ki-ne üzettetnék; mellyet ö törvénytelenül, kegyetlenséggel, vér-ontással vont vólt magához. (a' mint arról oda alább, midön a' főbb jót a' Királyságban, országlásban fogjuk keresgélni bövségesen szólunk:) És pedig szinte ö maga vólna, a' ki az annyával azon okoskodnék, mint üzhetné-el az attyát, és a' Királykodáshoz juthatna. De semmiképen nem jelenti, hanem inkább az attyához adja magát, véle tartja, és meg-szólja, az attyánál be-vádolja mind a' két ártatlan attyafiát; és azt költi reájok, hogy a' Királyi koronára vágyódnának, és addig szaporítja vádolását, árúltatását, rágalmazását, hogy mind két attyafiait *Alexandert* és *Aristobulust* az annyokkal *Mariamnes*sel együtt meg-öletteti, a' gyanakodó attyával. És így *Antipater* nem nyeri azt-meg a' mit keres: és nem tsak nyughatatlan életet szerez magának, hanem az attyával 's attyafiaival azt tselekszi, hogy soha Királyi országoknak ne örülhetnének. Nem tsak magának szerez veszélyt, hanem ártatlan attyafiait veszedelemre taszítja, és az attyának szivét nagy fájdalomba, sérelembe ejti, és az önnön ártatlan attyafiaival együtt sokakat meg-fosz életektől.

Médius. Mennyi zenebonát, háborút támasz a' szégyenséges hizelkedö *Medius* a' Nagy *Alexander* udvarában? Bé-adja és meg rágalmazza az udvarnál a' leg-tiszteségesb és hüségesb Tanátsosokat. *Alexandert* nagy bóldogtalan gyanakodásra indítja, mintha azok öneki halálára intselkednének. Melly miatt az egész udvari igazgatás, a' melly annakelötte szép ékesen és böltsen vólt

vólt rendelve, és jeles bölts és tudós emberekkel bövölködnék, olly igen meg-zavartatik és fel-forgattatik, hogy a' leg-betsületesb, tekintetesb bölts Urak, *Callisthenes*, *Parmenio*, *Philotas*, *&c.* szörnyen meg-ölettetnek. Ez a' *Medius* az udvari tselédet egymás-között rágalmazásra szokta tanítani, és a' meg-szólásra, gyalázásra imezt mondogalván, szokta gerjeszteni és izgatni: *Calumniare audacter, semper aliquid hæret.* Keményen és bátran rágalmazz mindent, ha nem igaz-is, és ártatlansága ki-nyilatkozik-is, ugyan mind egy; mintha valakit meg-sebesítenél, ha meg-gyógyíttatik-is, ugyan meg-marad a' seb helye. Ugyan marad a' nagy Urak szivében valami kis szálkája a' gyanúságnak, az ártatlan emberekhez és hü szolgákhoz.

Jóllehet vóltanak jeles nagy kegyes Fejedelmek-is, és olly Urak, kik ez illyen álnok rókákat, árulókat, hizelkedöket meg-nem hallgattak, Udvarokban sem szenvedték, mint *Augustus*, *Constantinus*, *Theodosius*, és sokan egyebek.

Mátyás Király. Kiváltképen a' Magyar országi *Mátyás* Király-ról említi a' históriа, hogy semmiképen nem engedte, hogy az ö Udvarában valaki vádoskodnék, és egyebeket meg-szólna, kiváltképen az ö Tanátsosit, és egyéb Fejedelmi és Uri személyeket.

És hogy egykor II-dik *Pius* Pápa, a' Madrusi *Miklós* Püspököt Magyar országba e' Királyhoz botsátta vólna követségbe, némelly dolgoknak véghez vitelére; és a' Király a' Pápa tiszteletire nézve, e' Püspököt örömest látná, és egész télen nála tartaná, és néki minden jóakaratját, jótétemény-

ét

ményét mútatná, ez alkalmatossággal a' Püspök a' Fejedelmeknél és a' fő Uraknál az udvarban, esméretségbe és barátságba ízíni és avatja magát: hogy azért immár azoknál barátságos vólna, a' Királynak-is titkos barátságába akar jutni, és jót akar töle érdemleni: Kezdi azért az Országnak némelly fő renden valóit a' Királynál vádolni, meg-ízólni, mintha nem jó ízível és hüséggel vólnának ő Felségéhez, és álnok tsalárdságot és árúltatást forralnának. A' Király elö látóan és ezesen tselekedik, a' Püspök puszta szavára nē akar mindjárt *inquisitiót* inditani az Urak felöl; nem-is hizen néki: Mindazáltal, hogy egyfer a' Püspököt, és annak az Urak ellen naponként újított vádolását meg-próbálná, meg-vizsgálná, és hogy annélkül-is nagy nevezetes Gyülések rēdeltetett vólna a' Fejedelmeknek és Uraknak az Udvarnál; Kérdését kezdi a' Király véletlenül a' Püspöktöl; Betsületes Ur Püspök, sokszor sokat mondottál énnékem valami árúltatás forralásról én ellenem és az Ország ellen, a' mellyet kiváltképen való Fejedelmek és Urak kezdettek vólna. Ihon azért mostan a' fő Rendek egybe-gyüjtettenek; jelentsd-meg azért az önnön jelen-letekben, mellyek legyenek azok, a' kik afféle árúltatást forgatnak elméjekben, a' mellyről szólt Kegyelmed, hogy azokra Kegyelmed rájok bizonyítja. A' Püspök meg-némúl, el-szégyenül, és botsánatot kér. Mond azért a' Király: Ha a' Pápát nem nézném, meg-mútatnám azt, hogy semmi követhez nem illik az, hogy Fejedelmek és Urak udvarokban, kiváltképen idegen Országban, háborgást, villongást és viszsza-vonást indi-

tson,

tson, tiztességes embereket és fő Urakat testeknek, életeknek veszedelmekbe hozzon. Annakokáért valóban hagyom és parantsolom néked, hogy két napok alatt innen el-menny, mert nyilván olly példát tészek rajtad, hogy az egész világ meg-értse, hogy a' Magyar Országi *Mátyás* Király tellyes szívből gyülöljön efféle mesterséget, vádoskodást, és hizelkedésből való rágalmazást.

Ezen ditsöreti vólt a' Római, *Augustus* Tsászárnak-is, a' ki a' hizelkedö vádoskodást, mint az dögöt úgy gyülölte, utálta; a' mint felöle *Svetonius* bizonyítja. Augustus.

Szokta *Sigmond* Tsászár-is mondani: *Odi, veluti peſtem, adulatores*: mint a' mérges mirígy dögöt, úgy gyülölöm a' hizelkedöket. Sigmond.

A' Neápoli ditsöretes *Alfonsus* Király, e' földön semmit inkább nem gyülölt, nem szenvedhetett, mint a' hizelkedöket, hamiskodván vádolókat, rágalmazókat az udvarban, és azokat *peſtem Principum*, Fejedelmek és Urak döglelétinek nevezte.

Titus és *Veſpaſianus*, a' hizelkedö vádosokat, béadókat, embert meg-szólókat veszszövel verettette.

Midön egykor *Sigmond* Tsászárt egy felette igen hizelkedvén szemben ditsérné, és Istenekhez hasonlítaná, olly igen el-haragszik reá, hogy sokaknak jelen-létekben artzúl tsapja, és hogy ezt mondaná: *Cur me cædis Imperator?* Miért üt engem Tsászári Felséged. Felel a' Tsászár: *Cur me mordes adulator?* Miért marsz engemet te hizelkedö. Nem külömben tartotta annak szemtelen hizelkedését, az ortzátlan ebnek mardosásánál. Sigmond. Æneas Sylvius.

De mire hoznánk sok pogány példákat erről bé, mindeneknél jelesb és drágább példa a' Szent Dávid. *Dávid*: A' ki semmi hizelkedöket és rágalmazókat nem akart az ö udvarában szenvedni; a' mint Sólt.101. 4,5,7. az ö udvari Sóltárábã ömaga bizonyítja: *A' gonosz szívü ember távol lészen én tölem, a' gonoszokat hozzám sem botsátom. Az ö felebarátjoknak titkon való rágalmazóit, el-veszтem. Hamis embereket nem tartok én az én házamnál, a' hazugokat elüzöm én tölem.*

És hogy a' mi *propositum*unkra, tzélunkra, (a' honnan valamennyire el-tértünk vala) ismét vissza-térjünk; ím látjuk azt szemeinkkel, hogy az embereknek fiai, a' nagy Uraknak kedveknek kegyelmeknek keresésekben, meg-szerzésekben, nem tsak nagy munkával fáradoznak, és testeket, életeket vetik veszedelemre; hanem még lelkeiknek örök idvességeket, bóldogságokat-is próbára és szerentsére vetik az Uraknak kedvekért és kegyelmekért; és a' meg-esmértt és meg-vallott igasságot avagy mindenestöl fogva meg-tagadják, avagy *dissimulál*ják és el-titkolják; és mindenféle *Religio*hoz úgy tudják magokat *accommoda*lni és szabni; hogy a' *Latinus*oknál, jó *Latinus*ok, a' Magyaroknál jó Magyar hiten valók legyenek. Söt a' mit az Úra hiszen, azt higyi a' szolga-is az Urának kedvéért: és illyenképen igen jó *Eceboliu*sok és *Vertumnus*ok.

Ecebolius. *Socr.*13. c 1 hist. Eccl.9. Az *Eceboliu*sról azt irja az Egyházi *Historicus Socrates*; hogy a' Császári udvarban élt légyen: és mikor Keresztyén Császárok regnálnának, ö-is vélek jó keresztyén vólna, és buzgó szeretöje a' *Religió*nak; de mikor ismét pogány Császárkodnék

nék, mindjárt el-hagyta az igaz hitet, és a' pogány bálványozáshoz alkalmaztatta magát: Midön pedig a' *Julianus* Császár az Istentöl megbüntéttetnék és meg ölettetnék, *Ecebolius* ismét keresztyénné lett: a keresztyének temploma küszöbe mellé feküttt, az-által menö emberekkel rapodtatta magát, és nagy képmútatólan azt kiáltotta magáról, *Calcate salem insipidum!* Tapodjátok az izetlen sót.

A' Bibliai Históriában-is meg-vagyon irva, hogy az *Urias* fö Pap, az istentelen *Ákáb* Király kedvére, jóvallotta 's meg-engedte, hogy a' pogány *Religio* bé-vitetnék a' Jérusálemi templomba! és az Istentöl rendeltetett Isteni szolgálat meg-változtatnek. A' mint az istentelen *Jáson* is tselekedett *Antiókus* Királynak hizelkedvén. Mind kettö örök gyalázatot hagyván utánna. Uriás. 2 *Kir.* 16:16. Jáson. 2 *Mak.* 4:7.

III.

Az Uraknak kedvek nem állandó.

MElly állandó légyen néha a' Királyok, Urak, és Fejedelmek kedvek és kegyelmek, nem tsak az Isten igéje bizonyítja eléggé-meg, hanem minden idöben a' példák-is meg mútatták. Tekintse-meg ember *Mósest* az Egyiptomi udvarban, *Illyést* az *Ákáb* Királyéban, *Esaiást* az *Ákáz*éban, *Jérémiást* a *Joákim* és *Sédékiás* udvarában, *Daniel*t és az ö társait, az Assiriai, vagy Káldéai udvarokban: *Michát* és *Ámos*t, és sokat többeket, kiknek tsak neveknek elö-számlálására-is sok idö kivántatnék. *Sólon*nak, *Plátón*nak, *Dion*nak, a *Crœsus* és *Dionysius Syracusanus* udvarokban találtt *gratiá*jok, kedvek, kegyelmek, nem sokáig tartott.

Papinianus. Midön a' jeles fö *Juriſta Papinianus* az *Antoninus Baſſianus* Cſáſzárnak attyafián tött gyilkoſságát, (ki az ö attyafiát *Gétát* a' birodalom miatt, az annya ölében, a' hová elötte ſaladott vólt, által verte,) nem akarná meg menteni és törvénnyel paláſtolni, de azt mondaná: *Non tam facile excuſari parricidium, quàm perpetrari.* Az attyafiún való gyilkoſságot ſokkal koñyebb megtselekedni, hogy-nem mint menteni: Nem tsak mindjárt oda veſztett minden *gratiát*, udvari kedvet, kegyelmet; hanem teſtének, életének veſzedelmébe eſett igaz mondáſáért, és ſok jeles emberekkel együtt meg-is öletett.

Illyen az udvarnak dolga. Nem ſzenvedhetik a' nagy Urak, hogy nékiek meg mondaſsék az igaz. A' ki azért az ö lelki eſméretit ſzabadságában meg-akarja tartani, és a' mi tiſztihez illik, meg-akarja tselekedni; azt nyilván el-kell néki hinni 's várni, hogy az eſik rajta, a' mi *Prexaſpesé* eſett a' *Cambyſes* tanátsosán. Mert midön ez a' Királyt meg-intette vólna az ö mindennapi tobzódása réſzegeskedése felöl, hogy nem illenék ollyan hatalmas *regnál*óhoz a' naponként való réſzegeskedés; mert úgy ſoha eſzessé nem lehetne, ſem a' birodalmat jól nem igazgathatná. Megparantsolta a' Király néki, hogy az önnön fiát fel-hozatná; az meg-lévén, a' Király a' gyermeket elö-állatja, egy kéziját fog kezébe, és mond *Prexaſpes*nek: hogy meg-tudjad, melly igen vétkeztél, hogy engemet meg-feddettél, mintha én a' réſzegség miatt nem viſelhetnék gondot a' Birodalomra; láſſad azért, hogy én a' te fiadnak a' ſzivét el-találom löni; hozzá lövén azért, a' gyermeknek ſzinte a' ſzivét találja. Ez lön jutalma a' gyermek attyának, az ö hüſéges ſzolgálatjáért, és jó intéſéért.

Prexaſpes.

Sokkal jobban tselekedett pedig a' Dániai Király nemből való ditséretes *Erſébet*, a' Meklenburgi néhai Ulrik Hertzegnek feleſége. Mert hogy egykor egynéhány udvari emberek nem örömeſt hallanák a' keményen meg-feddö prédikátziókat a' templomban; azt irják, hogy ö felſége így felelt légyen: Tudok én egy jó fogást az ellen, hogy a' Prédikátorok mi reánk ne feddödzenek: Alázzuk-meg magunkat az Iſten elött, eſmérjük-meg büneinket, és hadgyuk-el azt, a' miért minket a' mi lelki Páſztoraink feddenek, és így többé nem feddödhetnek mi reánk. Igy tselekeſznek mindenkoron az értelmes ditséretes Urak, Fejedelmek.

Dániai Erſébet.

De többire mind külömben vagyon a' dolog; Mert *Invidia* aſzszony, az Irégyiség úgy regnál az udvarokban; hogy ſokan, a' kik ſok ideig, ſokat ſzolgáltanak az udvarokban, egyebektöl koñyen bé-vádoltatnak, meg-gyaláztatnak, hazugságokkal, rágalmazásokkal terheltetnek, ollyat-is fognak reájok, a' mi még álmokban ſem jött elmékbe, kiváltképen pedig az ollyanoktól gyaláztatnak, a' kik látják, hogy egyébképen elö nem mehetnek, ſem Uroknak kedvét, kegyelmét jóságok által meg-nem nyerhetik, de mindazáltal ök-is ugyan nagyra akarnának menni.

Igy lett dolga a' drága fö vitézlö *Belisárius*nak, *Juſtinianus* Cſáſzár udvarában. Ki vólt nagyobb *gratiá*ban? Kitsoda betsültetett nagyobbra az egéſz Római birodalomban ö nálánál? *Juſtinia-*

Belisárius.

ſtinianus Csáſzár pénzt veretett ennek tiſztességére (a' mint oda-fel bé-hoztuk, *pag* 167.) Szive ſzerint hüſéges-is vólt a' Csáſzárhoz. És midön ötet Csáſzári méltósággal kinálnák, ſemmiképen nem akarta fel-venni. De ugyan meg-kellett néki végre érzeni tapaſztalni, mit teheſſen az irégyſég. Mert olly igen ártatlanúl rágalmaztatik és adatik-bé az udvarban, hogy a' Csáſzár nékie ki-tolatja ſzemeit, és el-véſzi nékie minden marháját, kintsét, joſzágát, és olly nagy ſzegényſégre juttatja, hogy a' ſzent *Sófia* temploma elött feküvén keresné kenyerét Conſtántzinápolyban.

Daniel. Illyen játékot kezdett az irégyſég *Daniel*lel-is, és az ö társaival *Hárius* és *Nabugodonozor* udvaroknál; de az Iſten úgy intézte a' dolgot, hogy az önnön fejekre fordúlt, a' mit kezdettek vólt. A' kik *Daniel*t az oroſzlánok vermekbe vitték vólt, önnön magok hányattattak oſztán beléje. Es a' kik a' három férfiaknak a' tüzes kementzét bé-fütötték, feleſégestöl, gyermekestöl önnön magok égettettek-meg benne. *Hámán*nak-is azon az akaſztófán kellett meg halni, a' mellyet *Mardokéus*nak tsináltatott vólt.

Három férfiak.

Hámán

Eſth. 7:

Henricus. Dux Holſatiæ, fervēs appellat⁹

Ezent egy idöben magán próbálta és érzette, a' Holſatziai ditséretes *Henrik* Fejedelem, az Angliai III. *Edvardus* Királynak udvarában; a' ki ez Holſatziai Hertzeget igen kedvellette, az ö jóságiért: és vitézi bátorságáért és jó erköltséért. Annakokáért az egyéb Angliai Fejedelmeknél, Uraknál feljebb-is tartotta. A' mellyet keményen boſzſzúlottak, 's bántak amazok; azon igyekeznek azért, hogy életét el-veſzessék: és a' Királynak távol létében el-hitetik a' Királyné aſzſzon-

aſzſzonnyal, hogy ez a' Német a' ki Fejedelemnek tetteti magát, igazán nem Fejedelmi nemböl, ſem valami nagy Nemes renden való vólna, és még-is ö Felſégétöl a' Királytól náloknál feljebb emeltetnék és tiſzteltetnék: és azt az oroſzlán által könnyen meg-próbálhatnák. Mert az oroſzlánnak terméſzetiböl illyen tulajdonsága vagyon, hogy meg-tudná a' Nemes vért a' nemtelentöl válaſztani. Kedvezne a' Nemes nemzetnek és Fejedelmi vérnek, és ſemmiben annak nē ártana. Botsáttatná-ki tsak ö Felſége éjtſzakára az oroſzlánt, a' melly az udvarban vólna, ottan eſzébe vehetné kiki minden a' Németnek Hertzegségét. Reá beſzéllik a' Királyné Aſzſzonyt, el-indúl a' trágárkodás: az oroſzlán el-botsáttatik éjelre. Tudták pedig, hogy *Henricus*nak ez vólna ſzokása, hogy ö jó reggel mindennél elébb fel-kelne, és a' vár közép udvarán ſétálna körül; és meg-nézegetné a' kapukat, és egyéb dolgokat. Midön azért ſzokása ſzerint ez reggel-is idején fel-kelne, és hogy a' garáditson félig fel-öltözvén, és egy kard lévén hólna-alatt, alá ballagna, eleibe mégyen nagy agyarkodva a' haragos ſzörnyü vad, és néki akar menni. Nem retten-meg a' *Henricus*, hanem nagy bátran ezt mondja: *Quieſce canis ferox*. Feküdgy-le te dühös eb, mindjárt le-fekſzik lábai elött az oroſzlán; hozzá nyúl ö, és kézzel fogván a' ketretzbe viſzi, a' honnan kijött vólt.

Ezt-is beſzéllik továbbá e' felöl a' vas *Henrik* felöl, hogy egykor az Ángliai Urakkal az udvarban, véletlen az oroſzlán kalitkája mellett állana; mond azért nékiek: Vagyon-é közzületek igazán

Crantius in Saxon. l. 9. c. 24

igazán nemes és Fejedelmi vérből való, a' kiol-
lyan; tselekedje ezt utánnam: Meg-nyitja az-
ért az istállót, vagy oroszlán ketretzét, bé-mégyé,
és az ö maga kozorúját fejéből ki-véti, és a' tör-
nyü haragos oroszlánnak fejébe téti: ismét a' töb-
bihez mégyen, és mond: Ha vagyon köztetek,
a' ki bízik az ö nemes véréhez 's eredetihez, men-
nyen-bé, és hozza-ki az én kozorúmat. De sen-
ki nem mérte azt próbálni, hanem tégyenkedvén
el-ballagtak onnan.

És hogy így légyen a' dolog az udvarnál, arról
nem tsúfság sok példát bé-hoznunk e' világi hi-
stóriákból, rakva a' szent Irás efféle példákkal.
Joáb. a Sam. 3: 27. Mi vitte egyéb *Joáb*ot arra, hogy a' jeles fö vi-
téz *Abner*t által-verné 's meg-ölné; hanem hogy
azt alítaná, hogy *Abner* nagyobb *gratiá*ban, ke-
gyelemben vólna *Dávid* Királynál, hogy nem
mint ö.

Gédáliás. Mitsoda miatt vetett élete az Istenes jámbor
*Gédáliás*nak, hanem az irégység miatt. Mert
Jóseph. l. 10. *Jér* 41: 2. igen botsúllotta az Ismael, a' ki Királyi nemből
való vólna, és egyebek-is, a' kik többek vólná-
nak az udvarban, hogy a' *Gédaliás* alatsonb hely-
ből való lévén, ö nálloknál feljebb emeltetnek,
és a' *Nabugodonozor* Királytól *regnál*óvá és igaz-
gatóvá választatnék és rendeltetnék azokon, a'
kik a' Babilóniai fogságba vitelkor, hon Judéában
meg-hagyattanak és maradtak; Annakokáért
titkon *conspirál*nak és öszve-beszéllnek ellene, vé-
dégségbe hják, és vassal vendéglik, 's meg-ölik.

Hámán A' *Hámán*t immár meg-említettük. Mi vólt
pedig oka az ö búsúlt haragjának *Mardokéus* el-
len? Nem vólt egyéb, hanem hogy nem akart

elötte fel-állani, és ötet az Isten törvénye ellen
nem akarta imádni, noha azt mindég egyéb nem-
zetség meg-tselekedné. *Josephus* e' Históriát
bövségesen meg-irván, hozzá téti; hogy e' *Mar-
dokeus*tól való meg-nem tiszteltetés, vagy meg-
gyalázás önéki olly keservesen esett, hogy a' *Mar-
dokéus* halálával meg-nem elégedhetnék, hanem ö
érette az egész Sidó nemzetséget el akarná tör-
leni. És akkoron immár Assvérus Királynál majd
el vólt felejtve az a' hüség, a' mellyet *Mardoké-
us* ö vele tselekedett, midön ötet testének, életé-
nek jelen-való veszedelméből meg-szabadítaná,
meg-jelentvén az árúltatást, a' mellyet Assvérüs
ellen forraltak vólt.

Ezen dologról *Seneka*-is mondhatna nékünk Seneka.
valami éneketskét: Ez a' *Néró* Császárnak *Prae-
ceptor*a vólt ifjúságától fogva, és nála nagy ke-
gyelemben vólt, úgy-hogy *Néró* nagy jószágot-
is adna nékie: De annál sokkal többet szerzett
önnön maga, az ö bölts mesterségével, ékesen
szólásával és szerénységével. Végtére el-fordúl
a' *gratia*, el-kél a' kegyelem; nem egyéb okért,
hanem, hogy ennek gazdagsága, sok jószága, a'
háládatlan *Discipulus*nak, és hitetlen vérszopó-
nak, igen viszkettetné és mardosná a' szemeit, és
önéki igen meg-gazdagúlttnak látszott lenni.
Vette ezt eszébe *Seneka*, és idején eleit-is akarta
venni: annakokáért *Néró*nak szabad akaratja sze-
rint oda engedi jószágát, azt vetvén elö, hogy
ö immár vén ember vólna, ennyi jószágnak ö im-
már gondját nem viselhetné. És végre az udvar-
ból-is ki-véti magát. De semmivel nem használ-
hatott semmit, sem életét meg-nem menthette.

Mindazáltal az ö hüséges és szorgalmatos tanításáért még-is ez udvari *gratiát*, hozzá háládóságot nyert, hogy meg-engedtetnék néki, melly halálnak nemével akarna meg-halni, azt válaszsza, mivel ugyan meg-kellene ölettetni. Oh háládatlanság! Oh tudós ember ellen, és bölts tanító ellen dühös kegyetlenség! Oh hüséges szolgálatnak udvari gonosz jutalma! Hogy azért külömben nem lehetne, a' ferdöházba mégyen a' vén jámbor ember, és az ereket testén mind meg-vágatja, és így végezödött élete. *ταῦτα τελη τῶν πόνων.* Ez a' jutalma a' munkának; úgy mond *Plutarchus*, *Clytus* felöl. E' *Clytus* mentette-meg életét *Alexander Magnus*nak a' Grantzius folyó-viznél kis Ásiában. Mert *Alexánder* immár egy Persának akadott vólt kezébe, a' ki az ö fisakját le-is ütötte vólt, és tsak ölni akarta. *Clytus* fordítja-el a' veszedelmet, a' mint megemlitök. De mi lett jutalma néki azért? *Alexander* ötet bódúlt részeg-korában a' társaság között meg-ölte.

Tacit. Clytus.

Aratus Sicyonius. *Aratus Sycionius* igen nagy barátja vólt a' Maczédóniai Királyoknak. De azok önéki végre lasú mérget készítettek, melly ötet mindenestöl meg-emésztené. A' ki oztán hogy utólsó vérét vetné-ki, mond a' jelen-lévö barátinak; *ταῦτα ἐστιν ἐπίχειρα τῆς βασιλικῆς φιγίας.* Ez haszno benne, hogy Királyok vóltak barátim.

Symmach. Boëtius. Szinte így jártanak *Symmachus* és *Boëtius*-is, a' *Theodoricus Veronenſis* Gothus Király udvarában; méltán mondhatni azért:

----- *Aula eſt, olla ſcatens ferventibus eſcis,*
Sæpius incautis, quæ nocuere labris.

Az Ud-

Az Udvar olly fazék, melly méreggel forr,
Mellyből gyakran halált eszik sok jámbor.

Ezt nagy károkkal vötték eszekbe, és meg-tapasztalták sokan, a' kik nem akarták hinni; hanem az udvari életben magoknak merö aranyas hegyeket igértenek és reménlettenek, de sokkal külömbet találtak, és igen késön bánták-meg bolondságokat; midön a' kegyelem helyett kegyetlenséget; a' gazdagság helyett, szegénységet; a' ditsöség helyett kóldússágot; a' ditséret és tiztesség helyett, szégyent, tsúfoltatást nyertenek némelly udvarokban. Noha azért mi ezt nem minden udvarokról akarjuk érteni; mivel tudjuk, hogy vañak sok keresztyén udvar tartások-is, a' hol a' jó rendelés, tiztaság, tiztesség és az igasság is meg-tartatik; mindazonáltal ugyan látjuk azt-is, mint foljon e' világnak állapatja. Annakokáért az udvaroknál, és a' nagy Uraknak kedvekben és kegyelmekben, semmiképen nem kereſtethetik és nem találtatik a' *Summum Bonum*, avagy Leg fóbb jó: mivel a' nagy Uraknak kedvek és kegyelmek, nem bizonyos igaz, nem tellyességes, és nem állhatatos jó; hanem hamis, tellyesség-nélkül való, és nem állandó, a' mint egyéb javai e' világnak: És semmi igaz, tellyes és állandó örömet, és tsendes bóldog életet nem adhat: a' mellyet meg-kellene tselekedni, hogyha a' *Summum Bonum*, a' nagy Uraknak *gratiá*jokban és kegyelmekben találtatnék. Annakokáért el-kerüld és fusd, a' mint töled lehet, ha esed vagyon, az Udvari életet. Ha pedig ugyan oda hivattatol, és az Udvarban kell lenned; Élj szüntelen Isteni félelemben, ajánljad Isten-

Istennek a' te útaidat, ne bizd magad igen az Uraknak kedvekre, kegyelmekre, és mindenkoron meg-emlekezzél a' bölts *Salamon* mondásáról: *Mikoron le-üléndesz enni az Urral, szorgalmatoson reá vigyázz mi vagyon te elötted, mert kést vernél a' te torkodba, ha mértékletlen lennél.*

Példa. 23: 1.

TIZENEGYEDIK RÉSZ.

Hogyha a' Summum Bonum, *a' Leg-főbb jó, a' Királyságokban és nagy Uraságokban találtassék-é?*

LAssan-lassan, mind feljebb-feljebb mégyünk e' világi dolgoknak és a' Szerentse javainak meg-gondolatjában, és immáron szinte arra jutottunk, a' mi leg-felségesb e' földön; tudnillik, a' Királyságokra és nagy Uraságokra; hogy ott-is keresnök a *Summum Bonumot*, a' Leg-főbb jót. Mert holott e' földön semmi felségesb, ditsőségesb nintsen a' Királyi országlásnál és Uraságnál: és hogyha ugyan e' földön valamelly helyben, állapatban, tiszten 's rendben kelljen a' Leg-főbb jót találni, tehát nyilván a' nagy Uraságban és regnáló rendben kellene keresni és fel-találni. Mert lám majd mind meg-jártuk, viségáltuk e' világnak javait; hogyha valahol az a' Leg-főbb jó igazán és minden hamisság nélkül, és fogyatkozás nélkül tellyesnek, és minden változás nélkül állandónak találtathatnék, de fel-nem találtuk. Mivel e' földön semmi nintsen hamisság, fogyatkozás, és változás nélkül.

És bi-

És bizonyára midön látjuk, hogy e' világ a' Királyságért, regnáló Uraságért, olly nagy dolgokat tselekedjék; minden erejével, hatalmával vágyódjék az uralkodásra; életét, jószágát és mindenét, a' kinek mije e' földön vagyon, mind reá költi, Szerentsére veti; meg-látszik innen valóságoson, hogy e' világ, e' földi Királyságot, és a' regnáló Uraságot tartja az ö nagy kintsének, *Summum Bonum*jának, Leg-főbb javának, és magát igen bóldogságosnak ítéli, hogyha szivének ez illyen kivánságának szerit teheti, és azt megnyerheti.

Sok Királyok, Fejedelmek 's nagy Urak, minden ö bizodalmokat, reménségeket, az ö nagy erőségekben, hatalmas birodalmokban, jól rendeltt országokban, és az ö nagy értekekben helyheztetik. *Nabugodonozor* midön a' Nagy Babilon városát nézné, és a' jeles erőséget, a' mellyet abban épített; fel-fuvalkodik szivében, és az ö nagy ditsőségében, mint-egy tükörben nézdegeli magát: *Ez*, úgy-mond, *a' Nagy Babilon, a' mellyet én építettem Királyi házamnak, az én nagy hatalmammal, az én ditsőségemnek tiszteségére.* Nabugodonozor. Dan. 4: 27.

Apries az Égyiptomi Király-is, úgy el-bizta magát Királyi országával, hogy ezt mondaná: Ugy meg-erősíttettem én az én országomat, hogy még az Istenek sem vehetnék-el azt én tölem. Apries.

Dionysius Syracusanus azzal szokott kérkedni, hogy az ö országát két erös Adamás köböl tsinált lántztzal kötötte-meg, és övedzette környül. Dionysius.

Bizonyára az örök mindenható Isten, e' földön az Uraságokat, a' Királyokat, Fejedelmeket, olly

Sól. 8 2: 1. olly felséges méltósággal és ditsőléggel ruházta-fel, és mint Isténeket úgy tiztelte őket-meg, e' Bölts. 6: 4. földön maga képébe, az ő országának Tiztviselőjévé tette, maga helyett, úgy-mint hely-tar- Pet.l.8: 15,16. tókká rendelte, hatalommal erősitette, fegy- 2 Krón. 36:23. vert kötött óldalokra, és Királyi páltzát adott ke- Dan. 5: 18. zekbe. És az ő maga koronáját mint egy le-tévén, az ő fejekbe tette. Innen elnek, tündöklenek olly nagy tiztességben és ditsőségben, nagy Róm. 13: 1. fris pompával vañak, arannyal, ezüsttel ékesittet- 1 Pét. 2: 13. nek, mindenektől nagyra betsültetnek, és majd Istenek gyanánt tiztelteinek; drága szép házakban, erős pompás várakban, palotákban laknak. Innen ez egész világ mind azt alitja, hogy soha semmi bóldogb és ditsőségesb élet nem lehetne, és ha ugyan kerestetnék valami *Summum Bonum*, tehát tellyességgel itte itt találtatnek-meg.

Továbbá majd ollyannak is látszik, hogy minden emberekkel ugyan vélek született légyen, a' nagy Uraságra való vágyódás, és természettől légyen hajlandóságok a' Regnálásra. Mivel az Isten a' természetet úgy teremtette, hogy inkább akarjon uralkodni, hogy nem más feljebb való alatt jobbágykodnak. Minekutáña Isten az embert uralkodóúl rendelte minden állatin, vadain a' földnek, az égnek minden madarain, minden halain a' tengernek, és minden tsúszó-mászó állatokon. *Salustius* is vette e' hajlandóságot észébe, és mondta: *Natura hominis avida est imperii.*

A' természet adta ezt az emberben,
Hogy uralkodásra vágyódjék minden.

Látjuk ezt a' kitsiny gyermekekben, melly örömest uralkodnak a' hozzájok hasonlókon; mint

mint kivánnák rajtok a' birodalmat.

A' Nagy *Alexander*ről irják, hogy még ifjatska korában vágyódott az uralkodásra; midőn a' *Philosophus*okat hallaná *disputál*ni, hogy nem tsak egy vólna e' világ, hanem többek-is vólnának, keservesen sír rajta, hogy még tsak egyiknek sem lehetett vólna Ura. Alexander.

És hogy a' *Dionysius Syracusanus*nak-is kedvesb vólt életénél az ő Királyi országa, mint a' história bizonyitja, a' mellyet *Cœlius Rodiginus* fel-jegyzett. Dionysius. Lib. 22. Antiolect. c.

Mert midőn kezdetiben az ő országlásának, (mellyet ő nagy okos ravaságával és igen serény gorgalmatosságával vont vólna magára) az országnak egynéhány tekintetesitől, kik ötet nem akarták esmérni, hanem ellene *conspirál*tanak, keményen meg-szállatott vólna, és nagy gorongásban vólna: És az ő jó baráti és Tanátsosi azt tanátsolnák, hogy az országot jóakaratjából meg-adná, hogyha életét meg-akarná tartani, és az ő ellenségeinek tsúfoltatásokra nem akarna jutni: és hogy tsak ez egy eszköz vólna, a' jelen-lévő halálból ki-menekedésre: Látja történet szerint, hogy egy ökröt vágnak-le, hogy az egy ütéssel mindjárt le-rohan; Mond azért az ő Tanátsosinak: *Nonne deformè esset mortem adeo celerē expavescentes, tantum relinquere principatū.* Nē rút dolog vólna-é, jó Uraim, a' haláltól való félelē miatt illy jeles országot elhagyni, holott a' halál olly hamar meg-lészē és hirtelenséggel el-múlik.

Mivel azért mind e' világ, és kiváltképen a' fő Nemes elméjüek, a' nagy Uraságra olly keményen, gorgalmatoson, és életeknek és jószágok-

goknak nagy vefzedelmekkel-is igyekezzenek és vágyódjanak, minden czélyokat arra igazítják, a' bóldog életet és a' Leg-főbb jót abban keresik: Lássuk-meg és vifgáljuk-meg forgalmatoson, az Uraságokat és regnáló birodalmokat, a' minémüek ö magokban legyenek, nem úgy, a' mint a' köz-népnek feme közzé tündöklenek: és valóban meg értekezzük, fel-tudakozzuk, hogyha a' gyakorta bé-hozatott tulajdonsági a' *Summum Bonum*nak, a' Leg főbb jónak az orfzáglásokban, Uralkodó rendben meg találtassanak-é, és ha az orfzágló méltóságok, olly örvendetes és bóldog életet adhatnak-é? a' minémü abban alíttatik lenni.

I.

Hogyha az Uraságban és regnáló állapatban bizonnyal igaz bóldog élet, és való öröm találtatik-é?

NOha mind e' világ a' Fejedelemfég felöl és Uraság felöl illyen értelemben vagyon; de igen meg-hibáz az ö ítéleti, és igen meg-tsalatik reménfégében. Mert fokkal külömben tanít minket a' fzent Irás, minden e' világi Királyságokról, Uraságokról, és Méltóságokról; és a' mindennapi látás, hallás, és próbálat-is külömbet mútat. *Ésaiás* azt mondja: *Minden teft ollyan, mint a' fzéna, és minden ö ditsösége, mint a' mezei fünek virága.* És a' bölts *Salamon* Király, minekutánna nagy forgalmatossággal nem-tsak meghánta vetette vólna e' világnak minden dolgait, a' mellyekben minden emberek forognak, és a' mit ök leg-ditsöfegesbnek és felfégesbnek tartnak: hanem az önnön maga Királyi *Majeftas*ában, Ésa. 40: 6.

tában, Felféges ditsöfégének tükörében nézte vólna meg, és valóságoson meg-fontolta vólna; azt kiáltotta: *Vanitas vanitatum, & omnia vanitas*, Felette igen nagy hijába-valóság, azt mondja a' *Salamon* Király, *Felette nagy hijába-valóság, ezek mindenek hijába-valóság.* Eccl. 1: 2.

Mellyel azt akarta jelenteni; hogy noha a' Csáfárok, Fejedelmek, Királyok, Urak, nagy ditsöféges méltóságban ülnek; nagy fényes, fris, pompás, jeles életet élnek: ha pedig ember életeket minden réfzeiben vóltaképen meg-tekintéli, fzemléli, ugyan tsak merö hijába-valóság minden ö dolgok. Hogyha fzinte valaki mind ez egéf világot magájévá tette vólna, maga alá hódoltatta vólna-is, és ez egéf világon fokkal feljebb ditsértetnék *Salamon*nál ö magánál; ugyã még is meg-kellene végtére vallani, hogy mindenek hijába-valóságok vóltanak. Ha mindent meg járt, kerül, fordúl alá's-fel, de ugyan nintsen femmije egyebe önékie, mind abból az ö ditsöfégéből, a' melly ditsöfége vólt egéf életében; hanem nagy munkája, fáratsága, forgalmatoskodása, fivének férelmes bánatja: és, hogy igazán mondotta légyen *Salamon*, hogy, *Vanitas vanitatum, & omnia vanitas.*

A' mint ennekelőtte, úgy mint 140-eftendővel, az Arragóniai Iftenes vén *János* Király, ez illyen minden Regnálásoknak, Uralkodásoknak *vanitás*át, hijába-valóságát, fámtalan fok forgalmatosságát, fáratságos munkáját, és vefzedelemben forgását, annakfelette nyavalyásságos életeket minden hatalmas Fejedelmeknek és Uraknak, az ö utólsó óráján nagy indúlatos fa- Arragóniai János Király.

vaival, és keſerves könyhúllatásival ſiratta: Mert midön kemény hideg-lelésbē fekünnék igen vén korában, 1479-eſtendöben, és érzené, hogy közel vólna az ö vég órája, és immár Iſtenével vólna töredelmes ügye, az Ur Vatsorájával élne, a' ſzent Irásból Evangyéliomot és Sóltárokat olvastatna elötte. Arra oſztán nagy mélyen el-ájúl, hogy minden azt alítaná, hogy el-költözött vólna, kezei lábai mind meg-merevedtenek. De iſmét meg-pihen, fel-nyitja ſzemeit, és meg-nézélli a' környüle-állókat, és nagy keſerves és ſiralmas *geſta*lással mond: *O vanas hominum cogitationos! O miſeros omnes, qui ad principatus adſpirant, qui divitias, opes & nimios honores affectant!* Oh hijába-való kába gondolati minden embereknek e' földön! Oh melly nyavalyásságosok azok, a' kik nagy Uraságra, regnálásra, e' világnak javaira, gazdagságira, ditsöſégére vágyódnak és üznek, törnek! Oh melly bóldog állapatban élnek a' ſzegények! melly tsendes és nyugodalmas az ö életek, a' kik orczájoknak verejtékivel éſzik az ö kenyereket, és kezeiknek munkáival élnek! Oh nékem nyavalyás embernek, mitsoda vólt életē? Mit haſznált nékē nyavalyásnak az én Királyi Orſzágom, ditsöſégem, és az nékem egéſz életemben mútatott tiſztelet és betsület? Mitsodám vólt egyebem azokból, hanem ſzüntelen való nagy fáratságos munkám, teſtemnek, lelkemnek veſzedelembē való forgása, és az én Regnálásomnak hoſſzú idejében, kevés jó óráim és napjaim vóltanak. Jaj nékem nyavalyás és bóldogtalan embernek, hogy még tsak moſt illyen késöre eſmérem-meg e' világnak tsalárdságát és hijába-valóságát; és ſokkal jobb életet éltem vólna, hogy ha nem Király, hanem tsak köz paraſztember lettem vólna. Ezeknekutánna fel-emeli ſzemeit, és az Ur Jéſust nagy buzgósággal és sürü könyhúllatással híja ſegítségül: Oh ſzentséges Ur Jéſus, én hüſéges Megváltóm, kegyelmezz-meg és kedvezz énnékem nyavalyás méltatlan ſzolgádnak! Könyörülj rajtam óh én kegyelmes Uram Jéſus, és fordítsd-el ſzemeidet az én büneim elöl; Nem az én érdememért, Uram; hanem a' te ki monhatatlan jóvóltodért, és véghetetlen irgalmasságodért, és a' te kereſztfán való keſerves halálodért, a' mellyel te minket ſzegény embereket az örök halál-tól meg-mentettél és meg-váltottál: Midön az ö imádságát nagy buzgósággal alig mondaná-ki, el-költözött. A' mint ezen iſtenes Királynak ditsöretes Öttse is, a' Neápoli *Alfonſus* Király, (ki az ö Iſtenességéért, böltseségéért, jóvóltáért, vitézlö bátorságáért ſoha eléggé nem ditsértethetik) ſzintén ezen módon, a' Regnálásoknak és minden e' világi ditsöſégeknek illyen el-múlandó hijába-valóságán, ſiralmas ſzókkal panaſzolkodván, kegyesen múlt-ki e' világból.

Johan. Mar. l. 18. Rer. Hiſp. Alfonſus.

És melly hamis és ſemmire kellö légyen e' világnak és Regnálásoknak öröme és ditsöſége, arról az Iſtenfélö ditsöretes Belgiumi Hertzeg *Philippus*, vezeték nevén *Bonus*, nagy gyakorta aſztalánál ſokat ſzólott az ö Tanátsosival Ennek egykor kedve érkezik arra, hogy vatsora után az Udvarból egy piatz helyre az ö Tanátsosival alá ballagjon: találtatik ott a' piatzon fekunni egy igen meg-rezegültt ittas ember,

Philippus Bonus.

hogy semmi érzékenysége, eze, elméje helyén nem vólna; Ez emberen ö az ö idö-szerint való dolgoknak, és kiváltképen a' Királyoknak és Fejedelmeknek életeket, hijába-valóságokat megakarja próbálni, és tapasztalni. Meg-parantsolja, hogy menten fel-vegyék, és vigyék-fel a' várba, egy szép palotába, szép tiztán le-vetkeztessék, és igen szép fejedelmi ágyba fekessék-le, mind reggelig, miglen ki-aluszsza ittasságát. Egynéhány udvari Urfiak, és Nemes gyermekek választatnak arra, kik azt szép frissen fel-öltöztessék, önéki nem külömben, mintha önnön maga vólna a' fejedelem, hiven szolgáljanak és udvaroljanak, és semmit egyebet se jelentenének, hanem hogy ö Fejedelmek és Urok vólna. El bé-visik a' templomba, onnan meg-haza az asztalhoz: ott nagy gazdagon tálalnak, ételeket fognak: Étel után nyájaskodnak, tréfálódnak, múlató kertben sétálnak, miglen a' vatsora ismét el-készül. Ez ember nem tudja, mint jutott ö e' ditsöségre: és mivel-hogy tetszik az állapot, nem sokat kérdezödik, gondoskodik, jóvá hágy mindeneket, kivánná-is, hogy ez illyen élet so á tartana; úgy-is alkalmaztatja magát a' dologhoz, mintha mind úgy kellene leni. A' vatsora után a' vígság tévök, musikák rendeltetnek elö, szökés, tántzolás kezdetik; és ez ismét olly igen meg-részegíttetik, hogy az ö szokása szerint, mint a' disznó el-dül, le-heveredik. Ottan amaz elébbi palotába vitetik, le-vetkeztetik a' Fejedelmi ruhából, az ö régi tzondorájába öltöztetik, és ismét azon helyre vitetik-ki a' piatzra, a' holott fel-vétetett vólt. Ott fekszik mind addig miglen reggel fel-serken: Néz két-felé, tekintél tétova, és veszi eszébe hol légyen, gondolkodik az elébbi ditsöségéröl; és nē tudja, ha álmábā vólt-é, avagy ugyan valóban úgy lett légyen dolga. De ugyan azon helyen látja lenni magát, a' holott estve, hogy tovább nem mehetne, le-fekütt vólt, és elsöben jó kedves feküvése-is vólt, midön kóágyi-préposttá lett vólna. Végre ugyan arra hadgya, hogy álom vólt légyen, álom gyanánt is beszélli az embereknek. Midön ezt a' Fejedelem meg-érti, mond az övéinek; Élö Isten, ím tsak ez emberben-is, mint egy eleven tükörben úgy látjuk, hogy minden világi ditsöség, és minden Királyoknak, Fejedelmeknek életek, nem egyéb, hanem tsak hijába-való álom, és árnyék.

E' hiszóriát egykor *David Chitræus* beszélletteelö az ö *Chronicum*ában, a' *Ludovicus vives Epistola*iból; és illy szép igékkel végezi hiszóriáját: *Quid inter est inter diem illius, & noſtros aliquot annos? nihil penitus, niſi quod hæc eſt paulò diuturnius ſomnium, ac ſi quis unam duntaxat horam, alter verò decem ſomniaſſet.* Mitsoda külömbség vagyon azért ez embernek egy napja, egy napon fejedelmi élete között, és a' mi egész életünk között? Tellyességgel semmi; tsak hogy a' mi életünk valami kevéssé hoszszabb álom az övénél: mintha valaki tsak egy óráig, más pedig tiz óráig álmodozna. És ki tanithatna minket nyilvábban-meg a' Királyoknak, Fejedelmeknek állapatjokról, ditsöségekröl, hogy nem mint önön magok a' Fejedelmek és a' nagy Urak.

Annakokáért *Damocles*, egy hizelkedö, az ifjabb *Dionyſius Syracuſanus* udvarában, midön a'

Dionysius kedvére naponként ditsérné a' Királyoknak ditsöſéges életeket; és *Dionysius*t az ö *majeſtas*sában és ditsöſégében bóldognak mondaná: Kérdi egykor töle *Dionysius*, hogyha akarná-é azt meg-próbálni, melly ditsöſéges és jó vólna a' Királyi élet? Miért nem, úgy mond a' hizelkedö, hogyha Iſten hirével, és tiſztességgel meg-lehetne. Noſza, meg-próbálhatod. *Dionysius* ötet ſzép ékes Királyi ſzékbe ülteti, ſzép aranyas menyezet alatt, drága ſzép aſztalt vettetett eleibe minden kéſzületivel, arra ételt, italt, arany és ezüſt edényekben, és valami kivántatik a' Királyi pompára; és az Udvari Urfiak és Nemes Inasok-is oda vannak eleibe rendelve. Ezek *Damocles*nek ſzolgálnak, udvarolnak az aſztal elott, nem külömben, mint Királynak. És kedves ſzép muſikák-is zengedeznek, és ſemmi gyönyörködtetö Királyi ditsöſégböl nintsen ſemmi fogyatkozás. Tetſzenék *Damocles*nek ez illyen élet. Ézik, iſzik, örvendez, és a' repülö madarakra hadgya a ſzorgalmatoskodást. Mikor immár ſzinte nagyobb vígaságban vólna, fel-tekint, és veſzi eſzébe, hogy egy éles pallos tsak egy ló-farkból való ſzör-ſzálon függ az ö feje felett; mindjárt el-kél és el-enyéſzik minden öröme, vigassága; minden ſzempillantásban fél, retteg azon, hogy fejére esik a' pallos; meg-változik a' ſzíne, nem kell az éte néki, a' róſa koſzorú is néha leeſik fejéröl. Summa ſzerint, nagy búban bánatban vagyon; nem-is kiván egyebet, hanem hogy engednék-meg, hogy fel-kelhessen. Nem kivánná többé ez illyen bóldogságot, ſem a' Királyi életet.

És bi-

Dionyſius élete.

És bizonyára, ha mi e' *Dionyſius*nak életét meg-nézzük (a' mint azt *Cicero* meg-irja:) igazán nyavalyás élete vólt, az ollyan *majeſtas*ban és ditsöségben. Holott azért mindent meg tselekedhetnék, és mindennel birna; de ugyan nem tehette azért annak ſzerit, a' mit olly nagy munkával, fáratsággal keresett: tudnillik, nē nyerhette azt-meg, hogy tsendességes bóldog élete leheſſen. Annakfelette ſzüntelen veſzedelemben forgott, és tsak egy-ſzempillantásban ſem vólt bátorságos élete. Noha azért ſok baráti vólnának és hü Tanátsosi, de ugyan tsak egyikre ſem mérte magát bizni. És hogy ſemmi Barbélytól ne kellene félni, a' leányit ſzoktatta arra, hogy az ö haját el-nyírnék; végtére még az önnön ſaját leányinak ſem hihetett. A' Kamara körül, a' mellyben hált, mély árkot áſatott: és midön a' népnek valamit akart meg-beſzélleni; nem a' ſzokott helyre, hanē a' várból, vagy valamelly magas toronyból ſzólott nékik. És a' mi leg-nyavalyásságosb, mége' nyomorúlt életböl ſem ment múlhatott-ki, mikor örömeſt kivánta vólna-is. Illy nagy veſzedelemmel kellett néki életét el tölteni, mivel nagy kegyetlenül jutott vólt az orſzághoz. Innen mondja *Cicero*: *Hujus vita, ut compendio dicam, nihil tetrius, miſerius, deteſtabilius excogitari poteſt.* Hogy ſummában mondjam, úgy-mond, ſemmi nyomorúságosb, nyavalyásságosb, ſzörnyebb, utálatosb nem lehetett ennek életénél!

Nem nevetö Király.

Olvastatik egy Királyról, a' kit ſoha nem látnak nevetni; Hogy ſoha olly kedves, nevetsēges dolgot nem fordíthattak, hozhattak eleibe,

hogy valami mosolyodásra indíthatták vólna. Az udvari Nemesek tsudálkoznak rajta, nem tudják, mint vannak az ö Urokkal, és mi légyen oka e' szomorúságnak: Kérik a' Király öttsét, hogy okait meg-tudakozná; meg-tselekezi az öttse. Mond néki a' Király: Hólnap meg-tudod az okát. Azonközben egy mély vermet készíttett, és azt tüzzel eleven-szénnel meg-tölteti: arra egy ô széket tétet, de Királyi szönyeggel borítatja-bé, Királyi ruhába öltözteti az öttsét, Királyi süveget tészẽ fejébe, és Királyi *sceptrum*ot páltzát ád kezébe, és parantsolja, hogy a' megékesíttetett székbe üljön: A szalt készített eleibe, drága étkeket és italt rakat reá, arany, ezüst edényekkel együtt, mindenféle vigság-tévö szerzámok-is elö-állatnak. Renddel négy fegyveres legényeket-is, igen éles és hegyes kardokkal, egyet eleibe, mást háta-megé, ama' kettöt két óldala felöl. Ezek reá tartják mindenfelöl a' kardok hegyét, úgy-hogy, egyfelé sem mozdúlhat, fordúlhat: a' feje felibe-is egy kardot köttetett selyem szálra. Midön ez így vólna rendelve, Mond a' Király: Jó öttsém, örvendezz immár és légy jó-kedvvel, egyél, igyál, tsúfolkodjál és nevess, hiszem Királyi ditsöségben ülsz. De annak semmi örömhöz, sem ételhez, italhoz nem vólt semmi kedve: izzad, verejtékezik, a' musika zẽgés sem örvendeztetheti. Mert valamellyfelé fordúlna, alól 's-feljül, mindenfelöl halálos vészedelme vólna, a' nevetés el-drágúlt nála. Tsak fel-kelést kivánna E' ditsöség, múlatság többé néki nem kellene. Látod é jó öttsém, (mond a' Király:) honnan légyen, hogy én soha nem nevetek,

vetek, hanem mindenkor szomorú vagyok: mert ollyan veszedelemben, (a' mellyben most te vagy) ülök én naponként. Király vagyok jóllehet, és nagy nevem vagyon: nagy tiszteséget-is tésznek nékem az én szolgáim és mindenek: megvagyon Királyi asztalom-is, és egyéb minden *Regalia*, 's ditsöségem; de a' mellett testemnek, életemnek szüntelen való veszedelmében forgok. Mert régi romlékony széken ülök, mellyet le-düléstöl szüntelen féltek. Mivel semmi Királyi ország nem áll olly erösen, hogy had által, támadás és árúltatás által, és számtalan sok egyéb módon meg-ne rontathassék; és a' Királyok az ö székekböl igen könnyen le-vettethetnek. Felettem vagyon pedig a' kemény Itélö Biró mennyekben, a' kinek mind testemẽ, lelkemen hatalma vagyon, a' kinek én egész életemröl, a' melly tsak egy vékony tzérna-szálon függ, és egész regnálásomról, mihelyt kivánja, szoros számot kell adnom. Alattam a' pokol az ö tüzes lángjával, a' mellytöl iszonyodom és irtózom. Ha elömbe tekintek, meggondolom sokféle veszedelmeit hátra maradott életemnek. Ha hátra nézek, tehát szomorkodom el-múlt életemen, mellyet tudatlanságban, tévelygésben és vétkekben fogyattam-el. Mind két felöl szomorít, és gyötör a' sok szorgalmatos gond, munka, fáratság, veszedelem és háborúság, a' mellyek a' Regnálásban elö-fordúlnak, a' mellyekkel naponként gyötrödnek, a' kik a' *Gubernatio*ban forognak. Ihol látod okait, jó ötsém az én szomorúságomnak, és miért olly szük én nálam a' nevetés. És illyen életek e' földön minden Regnálóknak, akarmelly ditsöségesnek láttassék-is az.

Igen jól értette ezt ama' nagy Ur-is, a' melly midön a' Királyi süveg a' koronával együtt néki ajánlattatnék és eleibe tétetnék, sokáig nézi, nẽ örömest venné-fel, és mond, Oh ha tudnák sokan, mennyi szorgalmatos gond, munka, fáratság és veszedelem légyen te alattad, nem venne-fel téged, ha az útzán a' sárban találna-is.

Mivel azért e' világnak leg-főbb ditsősége-is, tsak hijába-valóság és nyomorgás: minden idöbéli nagy jeles emberek, és nemes elmejüek irtóztanak ez illyen ditsőségtöl: És a' nagy Hatalmasaknak és Regnálóknak életeket, olly igen távol és messze el-kerülték, a' mint jól tudták, hogy ez élet a' *Summum Bonum*tól, az igaz valóságos bóldog és nyugodalmas élettöl, melly igen távol légyen.

Móses. *Móses* keményen és sokáig vonogatta magát, és igen nem örömest vette-fel, hogy az Izrael fiain Hertzeg légyen, az Égyiptomból való ki-hozatásra.

Germanicus. *Svetonius* irja *Germanicus*ról a' *Caligula* attyáról. Midön az *Augustus* halála után, a' hadi nép ötet kivánná és választaná Római Császárnak *Tiberius* ellen, elöször magát sokképen és sok beszéddel mentette; de mivel semmit nem tehetne, ki-rántotta Dákosát, és úgy tett, mintha magát által akarná verni. Hogy pedig e' sem használt semmit, sokfélét gondolt, hogy a' vitézlök elméjeket szelídíthetné, enyhítené, és a' *Tiberius*ra háríthatná. És sokkal örömestben akart magán; *privatus*, és tisztnélkül élni: hogy-nem mint magát olly nagy szorgalmatosságba, gondokba avatni, a' mellyeket véle hozna a' Regnálás és Birodalomi igazgatás. És a'

És a' Saxóniai elsö *Henrik* Hertzegröl irja *Crãtius:* hogy minekutánna ötet a' Római Pápa Császárrá választotta vólna, és ö e' ditsöségtöl magát vonogatná és mentené; sok bölts és értelmes emberek kezeket fel-emelték az égre felé, és hálákat adtanak az Istennek, hogy ö nekiek illy alázatos Urat engedett vólna.

II.

Hogyha a' nagy Regnálásokbã és Uraságokbã, tellyes öröm és boldog élet találtatik-é?

A' Királyságokban és Nagy Uraságokban-is nintsen tellyes bóldogság, és tellyességes öröm sem találtatik azokban. Minekutánna azok nagy munkával, gonddal, fáratsággal, testi lelki veszedelemmel, néha nagy bünnel, kegyetlenséggel, vérontással, hamissággal, tsudálatos praktikákkal, mesterséggel kerestetik, találtatik és biratik, el-hagyattatik és el-veszetik.

Ugy vagyon bizonyára, hogy a' Királyi Országlások, Regnálások és Uraságok, nagy ajándéki az Istennek. És semmi Fejedelemség nints, hanem tsak Istentöl: és tsak ömaga, a' ki az Uraságokat *transferálja*, oztja és intézi; a' mint oda-fel az Isteni szent Irásból meg-bizonyíttatott. Midön azért nagy Urak a' Királyságokban, Tartományokban és Városokban, a' Regnálásra, igazgatásra, születtetnek, avagy rend szerint való eszközök által mennek és jutnak; tehát rend szerint való tisztben hivatalban vannak, és Isten elött kedves állapatban, és víg elmével járhatnak-el tisztekben, és az igazgatásnak terhét jó szível viselhetik; és kérjék-is az Istent, hogy

öket

3 Kir. 3: 9. Igy könyörög Salamon.

öket böltseségnek, tanátsnak, és értelemnek (a' mellyeket Isten a' Regnálókkal bövebben szokott közleni:) lelkével, és tsendes békességes bólnyodog birodalommal igazgatással áldja-meg, és mind ezeket ö szent Felségétöl el-is várják.

Ez illyenek vigaztalhatják magokat az Isteni igazgatással, annak örizésével és óltalmazásával: hogy Isten öket Sz. Lelkével vezérli, hogy jól és ditséretesen Regnálhassanak, Gubernálásoknak terheit meg-könnyebbíti, meg-enyhíti öket, az ö angyalinak kegyes óltalmazásával környül véti, minden ellenséges reájok ütéstöl megörizi; és a' Regnálásra minden áldását nyújtja, terjeszti, hogy a' birodalom alatt valókat úgy igazgassák, hogy elöször-is az Ur Chriſtusnak, az ö országok, tartományok, városok, házak és szívek kapui, ajtai, ablaki meg-nyittassanak: hogy a' ditsöſségnek Királlya hozzájok bé-térjen, és sok gyümöltsöt hozhasson. Annakutánna, hogy a' fenyéték, tiztaság, tiztesség, itélet és igaság óltalomban legyenek: idö-szerint való békesség kerestessék, meg-szereztessék, elébb mozdíttassék és meg-tartassék, és hogy az ö alattok valók nyugodalmas és tsendességes életet élhessenek, minden Isteni félelemben és tiztességben, hogy a' jóság és az igaság öszve-találkozzanak, az igaság szeretés és a' békesség egymást tsókolgassák.

Erröl meg-emlekezteti magát *Artaxerxes* az ö ki-botsátott levéli parantsolatjában, a' melly olvastatik az *Eſter*hez adatott töldalékban *cap.* 13. ℣. 2. *Jóllehet hatalmas Király vagyok én, és leg-nagyobb e' földön, mindazáltal nem akarám magamat el-hinni az én hatalmamban; hanem igyekezem a' kegyelmesen és szelídségesen való regnálásra; és a' jó békességet, a' kinek mindenek örülnek, meg-akarom tartani: hogy kiki mind tsendességben élhessen és kereskedhessék.*

Noha pedig bizonnyal igaz ez; mindazonáltal minden idöknek naponként való példái bizonyítják, hogy sok Királyi országok, Fejedelemségek, Uraságok, Isten ellen vétetnek-el, minden törvény és igaság ellen vonatnak és foglaltatnak-el; hatalommal, erözakkal, praktikákkal, álnok tsalárdsággal: még pedig nagy munkával, gonddal, fáratsággal, és lelki testi vezedelemben való forgással.

Alig vagyon régibb hiſtória a' pogányságban, mint a' melly az *Etheocles*röl és *Polynices*röl vagyon irva, kik ketten a' Thébai birodalomnak igazgatását úgy intézték, és illyen okokkal oztották-meg egymás között, hogy egyik a' másik után egy esztendeig gubernálná és igazgatná. *Etheocles*nek, a' ki elsö esztendöben regnálna, olly jó ízüen esik a' regnálás, (úgy mint keveset próbáltt ifjú embernek:) hogy esztendö elmúlva, nem akarna engedni az öttsének; inkább akar mindē törvénynek és igaságnak ellene tselekedni. Annakokáért imezt szokta gyakran mondani: *Si jus violandum eſt, regni cauſa violandum eſt, in cæteris pietatem colas.* Hogyha a' törvényt 's igaságot meg-kelljen sérteni, bántani, a' Regnálásért és Uraságért kell meg-tselekedni; egyéb dolgokban gondot tarthatz az Istenességre és igaságra. Mit nyert pedig ö ezzel? E' fogadásnak esküvéssel igért hüségnek illyen erözak-

Etheocles. Polynices.

Euripides in Phœniſſis.

erőszakkal való hamis meg-szegésére nagy had következik, siralmas viaskodás és szörnyü vér-ontás: melly miatt mind az egész Thebai birodalom el-rontatik: a' régi nagy időbéli *Cadmus* nemzetsége, maradéka el-töröltetik. Hét jeles fő Görög Fejedelmek vágatnak-le. A' dicséretes Théba városa, tövéből ki-hányattatik és fel-forgattatik: és mind a' két atyafiak el-vesznek a' viadalban, baj-vívásban, mellyre egymást hivták, és a' rendelt helyen egymást által vertek.

Jokásta. Az ö boldogtalan annyok *Jokásta* asszony, az egyik fiának testéből ki-vonván a' hegyes tort, a' fia felett által verte magát, és nem volt semmi vége a' szörnyüséges nyavalyának.

Sirák. 10: Igazán mondja azért a' bölts *Sirák*: *Hogy az erőszakért, hatalmaskodásért, hamisságért és főfvénységért vitetik az Országok és a' Regnálás egy néptől más népre.*

És midön *Cajus Julius Cæsar*-is, ez *Etocles* mondását; *Jus in armis*, a' mint elébb mondaték, mindenkor szájában forgatná, és a' Regnálásért az igasságot-is sértegetné, a' törvény 's igasság ellen tselekednék, ö-is minden igasság ellen, midön Rómában törvény tenni a' Tanátsházba ment vólna, huszon-három sebet tévén rajta, ölték-meg. Efféle példák sokak találtatnának az Irásban.

És így a' Regnálásnak és Uraságnak el-vételéért, meg-szerzéséért nem-csak a törvényi igasság vettetik-el szem elöl, és utáltatik-meg; hanem az Isten önnön maga-is, a ki mérö azon igasság, és minden természettül való törvényi igasság, az Istentöl az emberek szíveikbe óltatott, plán-

plántáltatott szeretet, mind hátra vettetik; és ha midön arra kél à dolog, hogy ember valamelly Fejedelemségre vagy Uraságra mehessen, legottan e' pokolbeli tüznek lángjától felgerjesztett, Uralkodásnak szerelme, kivánsága olly buzgóságos, olly tüzes, hogy sem Szüléjeknek a' fiak, sem az atyafiak nem kedveznek egymásnak. El-óltatik ez aránt minden Házas-társi szeretet, minden vér-szerint való rokonság, sógorság el-temettetik; egyik meg éteti, fojtja, le-vágja, meg-öli a' másikat.

1. Atyák gyülölségé fiak ellen.

Az Atyák Anyák könnyen olly ördögi gyanúságba esnek az önnön fiaikhoz; meg-fojtják, meg-ölik azokat, hogy ök annyival bátorságosabban regnálhassanak.

Héródes fiai.

Herodes a' Sidók Királlya, midön sok fiai vólnának, és szüntelen félne azon, hogy az ö fiai ötet ki-ne üznék országából, a' mellyet ö vér-ontással és kegyetlenséggel vont vólt magához: többire mindeniket meg-ölte, fel-mészárlotta; még az ö Királyi nemből való feleségét-is *Mariamnest*, sem kiméllette; a' mint oda alább bövségesen meg-mútatjuk. *Augustus* Császár azért, midön ez ö dühösködését értette vólna, azt mondotta: *Malle se Herodis suem, quàm filium esse.* Hogy örömestben lenne disznaja Héródesnek, hogy nem mint fia. Mivel a' Sidóktól meg-tíltatott a' disznó-hús étel, és ugy bátorságosb lehetne a' *Herodes* meg-ölésétöl.

Athalia. 1 Kir. 11. 1. *Athalia* Királyné Asszony Judéában, a' *Jorám* feleséye, midön hallaná, hogy *Jorám* halála után, az ö fiát *Ochoziást* meg-ölte vólna, el-végezi magában, hogy mind meg-ölje a' Király nemből va-

ből valókat: tsak azért, hogy egyedül ö maga regnálhatna; mellyet meg-is tselekedett. Egyedül tsak *Joáz*, *Ochoziás*nak kisſebbik fia, dajkájával egyetembe rejtetett-el, *Joſéba* által, *Joram* Király leánya által, és titkon a' templomban neveltetett-fel. És tsak ez *Joáz* hijja vólt, hogy az iſtentelen kegyetlen vén Királyné dühössége által, Sz. Dávidnak egéſz nemzetsége el-nem fogyatkozott, és ki-nem töröltetett.

Laodice. Ez példától nem igen különböz, a' mint a' hiſtóriák beſzéllnek *Laodice*röl, a' Kappadocziai Királyné aſzszonyról; A' ki, hogy az Úra meg-hólt vólna, ö maga regnálhatna, és oſztán az önnön fiaitól a' Regnálásból ki-ne tudatnék, és ki-ne tétetnék; ötöt a' fiai közzül méreggel ölt-meg; de a' hatodik akaratja ellen-is életében meg-tartatott. A' melly oſztán, hogy az annya a' népnek egy támadás inditásában, mint *Áthalia*, megöletett vólna, annak helyébe állott a' regnálásba.

Cleopátra. A' pompáskodó, tiſztesség-haláſzó kevély *Cleopátra* Királyné, hogy egyedül ö Uralkodhatnék, a' fiainak, a' kik méltán a' Birodalomra vágyódtak, nagy ellenſége vólt; az egyiket meg fojtotta; a' máſiknak mérges pohárt kéſzitett. De a' tsalárdság ki-nyilatkozott; és a' fia arra kénſzeríti, hogy ö maga igya-meg a' mérges pohárt, a' mellyet önékie kéſzitett.

Sabell. lib. 3.

Illyen ördögi méreg ám a' Regnálásnak kivánsága, hogy nem tsak a' terméſzettül az atyáknak ſzivekben bé-óltott fiaikhoz való ſzereteteket ólt-ja-el; hanem azt a' ſzeretetet, keſerü méreggé, és meg-elégíthetetlen halálos ellenkedéssé változtatja.

Innen

Mithridates. Innen vagyon, hogy a' Pontusi *Mithridates* Király az ö fiát, mellyet a' Czimmeriusok, Bosphorus és Colchus tartományi népek, magokon regnáló Királynak kivántak, és az attyának nem akartak többé alátta lenni, arany-lántztzal köttette-meg, fogságba vettette, és ott fojtatta-meg, minden igaſság ellen, terméſzeti és atyai ſzeretet és hüſség ellen. Haſonló ördögi dühösségből, a' fiának két kitsiny fiait, azoknak annyokat, és a' ſaját leányának három gyermekeit, az önnön ötsét ſzörnyü kegyetlen gyanúságából meg-ölette, e' dühös ſene-beſtia és nem ember, a' ki méltó, hogy a' kegyetlen *Tyrannus*ok példái között meg-említtessék, mint a' *Pilatus* a' *Credó*ban.

Sabell. l. 3. *En.* 6.

Dejotarus. Illyen nem emberhez illendö dühösség olvastatik *Dejotarus*ról, a' Galaták Királyáról. Kinek ſok fiai vóltanak, hogy azért önéki azoktól ne kelletnék félni, és hogy az orſzágot adakozás-nélkül és meg-ſzaggatás-nélkül tsak egynek hagyhatná utánna, a' többit tulajdon kezével mind meg-ölte. Nem különben (úgy-mond *Plutarchus*) mint a' Kertéſz a' ſzölöben a' ſok fiatal ſzölöveſzſök közzül, a' mellyek egy tövön nottek, tsak egyet hágy fel-nöni, a' többit mind le-metéli, hogy az az egy annyival erösebb légyen.

2. Fiak példái attyok ellen. Meg-mútatja az Iſten Igéje-is, és a' mindennapi példák, és világi hiſtóriák bizonyítják, hogy ez meg-elégíthetetlen Regnálást és Uraságot ſzomjúhozás, a' fiaknak ſzívekben, az ö ſzerelmes attyokhoz való mindē terméſzeti fiúi ſzeretetet, hüſséget és betsületet ki-ólt es elenyéſzt: és tsak hogy a' regnáláshoz juthaſſanak, azokra mernek támadni, a' kiknek minden fiúi félelemmel, tiſztelettel,

betsülettel, szeretettel, és hüséggel méltán tartoznának; azokon akarnak regnálni, uralkodni: Söt gyakran olly bódúlt dühösködésre vetemednek, hogy regnálásért, azoknak törjenek életekre, és néha azokat életektöl-is meg-fosztják, kiktöl Istē után, életeket vötték. És illyen istentelen példákat találhatni még a' szent Irásban-is, bizonyára nem a' köz emberekben, hanem a' leg-felségesekben, söt a' *Dávid* Király fiaiban-is.

Absolon. Mert az *Absolon* a' *Dávid* fia, kire az attya haragutt az öttsén tett gyilkosságért, de ismét kegyelmébe vette, és életét majd mint-egy má-
2 Sam. sodszor adta, titkon szekereket tsináltat, 's lovasokat szerez, szolgákat és darabantokat fogad: az egész Izraelnek szivét hizelkedö tettetes maga viselésével, édes beszédével ugyan magához lopja. Tsókolja az embereket, kérdezi azoknak igyeket; hát-megül meg-szólja, kisebbíti az attyát. Illyeket szól: *Oh ha én vólnék Biró az Országban, hogy minden ember hozzám jöne, a' kinek valami dolga és törvényi igye vólna, hogy azt én fel-ségíteném, el-intézném.* És így nem tsak a' birodalomra, regnálásra vágyódik; hanem olly hevenyében fogja a' dolgot, hogy az ö vén attyát, az országnak annyi javára szolgáltt Királyt, és az Istennek szent Prófétáját, ki-üzi az országból: Még azzal sem elégszik, söt halálára igyekezik, megszégyenítését, gyalázatját keresi, ágyasit megfertezteti fényes nappal, a' népnek szeme láttára. A' kösség-is sereggel tódúl hozzája, és nálok immár feledékenységbe ment *Dávid*nak minden jótéteménye, hogy öket meg-szabadította a' Filistéusoknak és minden ellenségeknek kezekből, és olly

és olly szép Királyi birodalmat rendelt közöttök: minden néki adott hitekröl, eskütt igéretekröl el-felejtkeztenek.

Azonképen a' másik fia *Adoniás* sem indúl-meg Adoniás. a' nagy istonyu büntetésen, és az ö báttyának 2 Reg. 2:5. *Absolon*nak vészedelmén és gyalázatos halálán; az országlásnak kivánsága ötet olly igen el-foglalta, hogy minden elöbbeni példákat el-felejtsene, a' mellyeket látott, melly nagy hüséges gondja viselését nyújtotta mindenkor az Istē az ö attyára *Dávid*ra, mint óltalmazta ez ö hü szolgáját minden ellenségi ellen. Midön immár az attya meg-vénhedett meg-erötelenült, fel-támad ellene, *Joáb*nak és *Abiathár* fö Papnak segedelmekkel; magát koronáztatja-meg, de nem soká tart koronás királykodása. *Náthán* Próféta és *Betsabé* a' *Salamon* annya arra viszi a' Királyt, hogy *Salamon*t válaszsza Királynak. Melly miatt *Adoniás*nak és *Joáb*nak, el-kél életek, *Abjathár*-is megfosztatik papi tiztitöl.

Cœlius Rodiginus egy igen szomorú példát szám- Lib. 11. lál elö *Justinus*ból, és azt tartja, hogy ehez hason- Ant. lect ló példa sohol ne légyen. c. 17.

Artaxerxes a' Perſiai Király 115 fiakat nevelt, Artaezek közzül tsak három vólt igaz ágyból való: xerxes *Dárius*, *Ariarathes*, *Ochus*. Igy nevezte öket, noha másutt más neveken neveztetnek. Midön pedig vészi eszébe, hogy az öregbik a' *Darius* a' Regnálásra Királyságra vágyódnék, minden Perſiai törvény 's szokás ellen még életében Királlyá tészi azt, hogy így önnön magának, és az ö házának nyugodalmat szerzene, és hogy az ö maga életét-is bátorságossá tenné. De ezen által veti

magát a' nagy veſzedelembe. Mert *Dárius* ottan hamar el-felejti az attyának illy nagy jótétemé-nyét: a' ki ötet még maga éltében, Perſiában ſo-ha nem hallott ſzokás ſzerint, Királlyá tette, e' dolgáért, a' melly még hallatlanb dolog, mind birodalmát és mind életét el-akarja venni. És a' min inkább tsudálkozhatunk, hogy ez ö ſzándé-kát ötven öttseinek jelentette vólna-meg, és e' dolog felöl azokkal együtt tanátskozott, azok közzül tsak egy ſem találkozott, a' ki ez ellen ta-nátsolt vólna, avagy a' mellynek nem tetſzett vólna, és ellene állott vólna.

Oka e' támadásnak és rút gyilkosságnak tsak ez vólt: hogy attya a' Koronával együtt, azö leg-ſzebbik ágyasát-is az *Áſpaſiát* néki nem adta: Kellö ſzép ſzók, úgy-mond a' hiſtória, ſokkal gya-lázatosb és rútalmasb, azon ſertelmes gyilkosság-nál. De a' mindenható Ur Iſten, a' ki e' világot, és minden e' világi dolgokat, Csáſzárokat, Királyi orſzágokat bir és igazgat, és annak adja a' kinek akarja; ezt az árúló igyekezetit az attya ellen nem tette ſzerentsséssé. A' *conſpiratio* és árúlta-tás ki-nyilatkozik. *Dárius* elö-vonatik; halálra itéltetik feleſégestöl, gyermekestöl. Annakfelet-te mind azon atyafiai, kik e' ſzörnyü és hallat-lan attya ellen való gyilkosságra *conſentiál*tak, és azt jóvallották, feleſégeikkel, gyermekeikkel, egyetemben meg-ölettettenek.

Antipater. Azonképen, söt ſokkal gyalázatosabban tse-lekedett *Antipáter*, a' Maczédóniai *Caſſander*, Király fia, ki az ö annya ellen a' Regnálásnak ſé-gyenſéges kivánságából, mint a' fene-beſtia úgy dühösködött, nem hogy az vétet vólna ellene, és ezt

ezt érdemlette vólna, hanem hogy *Antipater* azt gondolná, mintha az annya a' Koronát örömeſt-ben az ö kiſſebbik fiának *Alexander*nek, holott meg-hólt vólna az attyok, inkább kivánná, hogy nem mint ö nékie: azért ölte-meg az annyát. És ſemmit nem haſznált véle az aſzſzony, hogy ma-gát elégſégesen meg-mentené, ártatlanságát ſem eleibe adná. Añyi ſiralmas kérése, keſerves köny-hullatása, mellyet húllatott életének meg-enge-déséért, és añyi Uraknak érte való engedése ſem menthette-meg ſemmiképen a' haláltól. Mútat-ta fiának az ö emlöjét, a' mellyel ötet ſzoptatta, teſtét, méhét, a' mellyben hordozta, és e' világ-ra hozta. Minden renden való népnek, ſzegé-nyek, gazdagok, ſzívek ſzerint ſzánakodtak rajta, és mindenek ſiránkoztak és könyves ſzemmel ke-ſerülték, tsak a' kegyetlen és irgalmatlan fiú, a' ſzörnyü meg-indúlhatatlan dühös fene vad, nem gondol ſemmit véle. Inkább egy napot, egy órát ſem akarna élni; tsak-hogy az annyát lát-haſſa ſzeme-elött meg-ölettetni. A' mellyben ugyan egyéb ſem lehetett, ugyan meg-kellett lenni. Mellyen mind a' környül-állók el-iſzonyod-tak, és mindnyájan keſervesen ſirtanak. Ö pedig egyáltalán ſem ſzomorkodott: hanem örömmel nézte a' meg-ölt annyát. Olly nagy vólt ez iſté-telen *Tyrannus*ban a' regnálásnak ſzerelme, hogy az önnön terméſzet ſzerint való ſaját annyának nē kedvezne, ſem ſiralmas könyörgését meg-nem hallgatná, ſem tördezését nem tekintené.

Vitelli-us. *Sabell.* lib. 3. *Sveton.* Illyen fene-beſtia vólt a' *Vittellius*-is, ki midön egy vén varásló kurvától meg-értette vólna, hogy úgy erösíttetnék oſztán-meg az ö orſzága, hogy ha az ö

az ö annyának halálát által élhetné, és így a' vén kofának ſzavára az annyát *Sextiliát* meg-öleti.

Coſroës Fulgeſ. l. 9. c. 11. És a' hiſtóriákban igen eſméretes Perſiai *Coſroës* Király, az ö attyát *Hormiſdát* azért üzte ki orſzágából, és ölette-meg, hogy az öttsét a' Regnálásban ö nálánál feljebb betsülte, De az Ur Iſten az ö igaz itéletiböl úgy intézte, hogy a' mint ö tselekedett az ö jámbor attyával; ſzinte azonképen bánt övéle-is az ö fia *Siroës* haſonló igyében; midön ö-is ö kiſſebb fiát a' *Siroës*t a' Birodalomra méltóbbnak itélte vólna.

És hogy mindenek láthassák és érthessék, melly ſzertelen nagy ſzörnyü utálatos bünt tselekedjenek a' fiak, a' kik az ö attyoknak halálokra igyekeznek, vagy azokat meg ölik; a' jeles fö *Orator*nak a' *Cicerónak* ſzavait ide irom. ProRoſcio.

Athéne városa midön *Cicero* idejében virágoznék, nagy hire neve hirdettetett ez egéſz világon. E' városban lakott a' Törvény-ſzerzö bölts *Sólon*. Ki annak a' városnak ſzép rend-tartásokat és törvényeket ſzabott, a' mellyekkel ott mind e' mái napiglan élnek. E' *Solon*, midön töle kérdenék, miért hogy az ö egyéb törvényei között büntetést nem rendelt vólna azoknak, a' kik attyokat, annyokat meg-ölnék: azt felelte, hogy ö nem gondolta, hogy olly rettenetes ſzörnyü vétket tselekedhetnék az ember. Bizonyára igē böltsen tselekedett e' *Sólon*: hogy az ollyan bün ellen nem rendelt büntetést, a' mellyet az ö ideje elött ſoha ſenki nem tselekedett, hogy az ollyan iſzonyu gonoſságra okot ne adna inkább, hogy nem mint azt meg-tíltaná. Mert tsak a' ſints veſzedelem-nélkül, midön ember valami ſzokatlan

Sólon.

katlan vétket tsak meg-említ-is. De mennyivel böltsebben tselekedtenek a' mi eleink? A' kik midön látnák, hogy nem vólna olly ſzörnyüſéges nagy rút vétek, a' mellyet az el-fordúltt feslett emberek meg-nem mernének tselekedni; azoknak azért, a' kik attyokat, annyokat meg-ölnék, böltsē ki-gondoltt büntetést rendeltenek; hogy a' kik a' terméſzeti és vélek termett Szüléikhez való ſzereteteket meg-nem gondolnák, az illyen ſzörnyüſéges és rettenetes bünnek el-távoztatására, nagy és nehéz büntetés által rettentetnének-el arról: Azt rendelték azért, hogy ez illyen fene gyilkosokat tehén börbe varranák, és a' vizbe vetnék.

Oh jó értelmes gondolatból elöl el-látóság! Nemde így azt az embert a' terméſzetnek egéſz közönſéges folyásából nem ki-akarták-é vetni, és tellyességgel úgy el-törleni, mintha ſoha nem-is vólt volna? Azt egyſzer 'smind minden *Elementum*októl, égtöl, tüztöl, földtöl és viztöl el-akarták fogni és tíltani. Mivel azt életétöl megfoſztotta, a' kitöl nékie élete vólt. Ötet-is annakokáért méltatlannak itélték mind azokra a' dolgokra, a' mellyekkel minden emberek és oktalan-állatok élnek: tudnillik, a' négy *elementum*okra. Arra ſem alították méltónak, hogy a' vad állatoknak vettessék el-ſzaggatásra: azért hogy azokkal a' vadakkal az emberek élnének az ö ételekre és táplálásokra, és nem illenek, hogy azok illyen átkot vagy átkozott dögleletes gyilkost meg-illetnének. Tsupa mezítelen ſem akarták a' vizbe vetni: hogy azzal még a' vizet-is, a' mellyel ember mindent tiſztít, nem akarnák meg-

 fertez-

ferteztetni és tiſztátalanitani. Ugyã tsak tellyes-séggel ſemmit nem akartak ezek a' régi értelmes bölts emberek, az illyen rút gonoſz latornak meg-engedni azokban, a' mellyel az emberek naponként élnének. Mert mitsoda haſznosb az élö embernek életének meg-tartására, az égnél, a' mellyet bé-ſzivunk, és ki-lehellünk? a' hóltnak mitsoda ſükſégesb a' földnél, a' mellyben takartatik és nyugoſzik? a' tüz nélkül, viz-nélkül ſem lehet az ember, azért toſztották-meg a' régiek mind ezektöl, az illyen iſzonyatos gonoſz-tévö embert. Él a' tehén börben, a' míg élhet, de úgy hogy ſemmi eget nem vehet. Meg-hal, de a' tetemeinek nem kell a' földet meg-illetni, a' melly minékünk közönſéges anyánk. Ideſtova hányattatik a' vizi haboktól, és ſohol nintsen maradandó helye és nyugodalma.

3. Atyafiak ellenkedéſek. Bizonyára e' földön a' Regnálásnak, Uraságnak, nints erösebb és tartósabb kötele, mint az atyafiúi hüſég, ſzeretet, és egyesség: a' melly kötelet a' természet onnön maga füzte fonta öſzve: ugyan látjuk mindazáltal; hogy a' Regnálásnak ſzerelme miatt, e' kötél és természeti közetség gyakorta ſzörnyen fel-bontatik, és kegyetlenül el-ſzaggattatik: és még az egymás közt ſzerelmetesb atyafiak-is a' Birodalomért, Orſzáglásért egymásra támadnak: és mint a' haragos oroſzlánok, medvék egymásra esnek, egymást üldözik, martzongják, vágják, fojtják, meg-ölik. És inkább akarnak minden iſteni 's emberi igaſságnak törvénynek ellene tselekedni, hogy-nem mint az Uraságot egyik a' másiknak engedné: A' mint oda fel nyilván való példát látánk a' két atyafiakban, *Eteocles*ben és *Polynices*ben, *pag.* 349.

Cadmº maradéki.

Innen vagyon, hogy a' *Cadmus* maradéki, és a' Pelopidák nemzetségei olly ſzörnyen veſztenek-el, az atyafiúi villongás és háborúság miatt. A' mint a' *Palæologus* atyafiak-is, magokat és egéſz ö birodalmokat az egymás közt való egyenetlenkedéssel veſztették-el mindenestöl fogva. A' ſz. Irás bizonyitja, hogy *Abimélek* 70 fiait ölte-meg egy kövön, hogy tsak egyedül uralkodhatnék.

Pelopidák. Palæologusok. Abiméleк. *Bir.* 9: 5.

A' *Jórám*-is hét vér-ſzerint való attyafiait ölte-meg, és nem keveset veſztett-el a' kiváltképen való föfö Fejedelmek, Urak nemzetiböl, az ö feleſégének *Ataliá*nak az *Ákáb* leányának izgatásából; hogy az orſzáglást egyedül birhatná, és meg-tarthatná.

Jóram. 2 *Krón.* 21: 4.

A' mint *Caracalla*-is az ö attyafiát *Gétát*, haſonló okért verte által az annyának ölében; mivel az attya *Severus* úgy rendelte vólt, hogy mind ketten együtt igazgassák és birják az Uraságot és Birodalmat.

Caracalla.

És mivel *Cambyſes* egy ſemmire kellö álomlátás miatt, olly gyanakodóvá lett az ö attyafia *Smerdes* ellen, kiváltképen hogy *Cambyſes* nem vólna olly erös mint ez, hogy azt nem általlaná meg-ölni.

Cambyſes.

Rettenetes a' mit *Diodorus* az ö elsö könyvének kezdetiben, beſzél a' *Typhon*ról, hogy 26 hozzá esküttekkel, *Oſyris*t az Égyiptomi Királyt ö néki az ö attyafiát meg-fogta és meg-ölte; és a' melly hallásra iſzonyu, azt annyi darabokra vagdalta, a' mennyin a' véle öſzve esküttek vóltanak, és mindeniknek egy-egy darabot vetett elejekbe, hogy öket annyival inkább meg kötelesítse, hogy töle el-ne ſzakadhassanak; hanem

Typhõ *Diod.* l. 1. *rer. antiq.*

úgy-mint, kik véle egyenlö bünnel és gonoſsággal az orſzáglást és birodalmat ſegítették megvenni, és olly nagy ſzörnyü kegyetlenkedéssel kellett ſzerzeni, annyival hívebben ſegítsék mególtalmazni és meg-tartani. De a' büntetés ugyã nem maradott azért el: Mert nem ſok idövel az után az *Iſis*töl az *Oſiris* feleſégétöl, az ö fiának *Oris*nak ſegedelmével, mind a' 26 hozzá eskütekkel egyetemben meg-ölettetik.

De ſokkal nagyobb tsuda, hogy ez Uralkodásnak kivánsága nem tsak a' férfiakban, hanem az aſſzonyokban-is találtatik; a' kik nem kevesb kegyetlenkedéssel és vér-ontással vágyódtanak az Uraságra és Regnálásra.

Cleopátra. Mert *Cleopátrá*ról az Égyiptomi Királynéról olvassuk, hogy az ö édes öttsét *Arſinoé*t a' templomban ölte-meg, és egy attyafiát méreggel veſztette-el, hogy a' birodalmat egyedül magának tarthaſſa. Az ö leánya *Celeuce*-is azon borzadából ſzött: mert nem meſſze eſik az alma a' fájától. Ez-is haſonlóképen az ö nénnyét *Cleopatrát* a' Siriai Királynét, a' templomban ölette-meg. És a' mi ſzörnyüſégesb, midön ez az Iſten Aſſzony képét erösen meg-fogta vólna, és ſemmiképen nem hagyná magát attól el-ſzakaſztani, megparantsolta, hogyha el-nem botsátaná a' bálványt, mind a' két karját el-vágnák, a' melly meg-is lett. Melly bizonyára ſzörnyü kegyetlenſég vólt az aſſzonyi-állattól.

Celeuce.

És még e' moſtani idöben-is találtatik afféle nẽ jó, a' Török birodalombã; valamennyiſzer újCsáſzár válaſztatik, ha annak ſzinte ſzáz attyafiai vólnának-is, de azok ſem várhatnának ſemmit egyebet a'

bet a' bizonyos halálnál, a' látás hallás bizonyítja. Mi tsak egy példát irunk ide *Cuſpinianus*ból

Amurátes. *Amurátes* II. Török Csáſzár, midön halála órá- Amurátes. Mahumeth.
ján vólna, az ö öregbik fiát (*Mahometem* II: a' kinek ö utánna kellett uralkodni) nagy ſok könyhúllatással kérte, hogy az ö leg-kiſlebb fiát *Turſinest*, a' ki tsak 18 hólnapi vólna, meg-tartaná és ne ölné-meg. A' mellyet meg igért, úgy vagyö, az attyának, de nem állotta-meg. Mert mihelyt az attya el-húnta ſzemeit, mindjárt futva mégyẽ a' Kamarába, a' mellyben a' gyermek tartatott, neveltetett, fekve találja a' bölcsöben; és ö reá moſolyodván, nem indúl ö azon-meg; hanem fel-rántja, és a' falhoz akarja tsapni; védelmezi egy Móſes nevü hüſéges barátja, és igen kéri, hogy ne ferteztesse kezét ártatlan vérrel! Azt meg-nyeri még-is a' kegyetlen *Tyrannus*tól, de illy okkal, hogy ömaga Móſes ölje-meg mindjárt a' gyermeket, meg-tselekeſzi Móſes, és menten egy tseber vizbe meg-fojtja a' kis gyermeket, a' kegyetlen *tyrannus*nak jelen-létében.

Sietséggel futamodik az annya, látja a' földön halva fekünni. Szörnyü a' mit tselekeſzik, a' mint meg-gondolhatni, ſikólt, jajgat, mindent el-tölt nagy jajgatással, üvöltéssel; oda ſzánja életét-is a' nagy rémülésben, és keményen átkozza a *Tyrannus*t, és keſervesen rikólt, ſiránkozik, végre le-rohan, és hóltnak láttatik; Fel-véteti a' *Tyrannus*, és enyhíteni, éleſzteni parantsolja. Szép ſzóval kérleli, mint édes annyát, és vigaſztalja a' mint leg-jobban tudja: Nem lehetet külömben, és immár meg-ſem változtathatik. Tudja régi idöktöl fogva való ſzokását az *Ottomanica* nemzetnek,

zetnek, hogy csak egynek kelljen regnálni, és a' többinek szükség mind meg-ölettetni. Mert a' mint-hogy egy az Isten mennyekben, és csak egy Nap vagyon az égen: azonképen a' Török Birodalomban sem lehet több egy Urnál, egy Királynál. Légyen tsendességben azért, ö lészen a' meg-hólt fia helyett-is hüséges fia; És hogy az ö hüséges elméjét érezze, kérjen töle, a' mit akar, 's meg-adatnék nékie. A' Császárné buslakodik, haragszik, és hogy egyebet nem tud mit tenni, a' *Mósesre* fordúl haragja, a' ki a' gyermeket meg-ölte, azon akarja boszszúját ki-tölteni: Kéri, hogy e' *Móses* adassék ö kezébe: Mindjárt meg-kötik annak kezeit lábait, és kezéhez adatik. Az aszszony ragad egy éles kést, fel-metszi a' melyét, kiáltja *Móses* az Urat, emlekezteti hitire, hüségére. De nintsen hasztalan; ki-metszi testéből szivét, májját, és az ebeknek veti. És midön így meg-állotta boszszúját, meg-tsendesedik végtére.

A' miképen azért, hogy Országokban, Tartományokban és Városokban való Regnálások, és Uralkodások, az isteni félelemnek, igasságnak hátra-vetésével, atyafiúi szeretetnek, hüségnek el-nyomásával kerestetnek, vonatnak és szerezstetnek: azonképen gyakorta, az Istennek szent nevének viszsza való élésével, *Religió*nak szine alatt, és egyéb efféle képmútatások által nyeretstetnek, és birattatnak-el.

Religio szine alatt.

Mert tudja azt e' világ, hogy semmi nintsen olly hatható e' földön az emberek elméjének el-foglalására és hozzá hajtására, mint a' *Religio*. Hogy azért országlást, és rútságot vonhassó magához e' világi ember, viszsza él a' *Religió*val.

Ollyan

Ollyan módon tselekedett *Jeroboám*, midön az Izraelnek tiz nemzetségét magához vonta vólna, és félne-is azon, hogy ismétlen el-szakadhatnának töle; hogyha esztendönként fel-menének Jérusálembe a' rendeltt innepi szenteletre: Egy új istentelen *Religió*t gondolt és rendelt, és két arany Borjúkat tsináltatott; egyiket Bételbe, a' másikat Dánba helyhezteti, és mond: Szinte olly nagy tiszteségre vólnának méltók, noha ö általa tsináltattak vólna, mint szinte a' Jérusálemi templom, a' melly tsak *Salamon* által tsináltatott vólna, és még-is annyira betsültetik. Soha olly ostoba dolog nem hozattathatik elö a' bálványozó eretnekektöl, hogy ne találtatnának olly emberek, a' kik azt javallanák és be ne vennék: így lett a' dolog itten-is. Ottan el-felejtetik az Isten Igéje az Izrael népénél, és szemek elöl, 's szivekből távol tétetik: és a' mint szokott lenni, ha el-kezdetik az eszelösködés, legottan egy tévelygés után más tévelygés következik, és hová tovább mind mélyebben esnek beléjek. Így lett dolga *Jereboám*nak-is. Nem vólt elég a' Borjúkkal való bálványozás; Magasságokat épít, füstöltet, illatoztat és áldoztat azokon, Papokat nem a' Léviták közzül rendel, hanem a' népnek leg-alább valói közzül. Oltárokat épített mindenütt széllyel, változtatja, más időre szabja az Innepeket, egy summába, fel-forgatja az egész *religió*t: hogy a' tiz nemzetség, a' különbözö és ellenkezö *Religio* által, a' Júda nemzetségétöl úgy el-szakasztatnék és el-válnék, hogy soha semmi viszsza-térés, és ismétlen meg-egyesülés ne reménltetnék. Noha meg-hirdeti a' *Se-*

Jeroboám. 1 *Reg.* 12. 28.

a' *Semája* Próféta, hogy ez az el-ſzakadás az Iſtentől vólna, *a' Salamon*nak büneiért; 1*Krón.*26.4.

Cuſpinianus Mahumetnek élete.

Ezt a' *Mahomet*-is a' Törököknek *autor*a és kezdöje, és a' *Mahomet*i Alkorános Hitnek fundálója, a' ravaſz álnok és ördöngös meſterſéget értö ember, igen jól értette: Hogy ſok töle függöket lelne, és Uraságát erösítené, azt mondta: Hogy ö véle az Iſten beſzéllene, a' ki önéki e' tudományt mennyböl jelentette vólna-meg. Azzal kérkedett, hogy ö ſzinte az *Orion*ig, az égiláttatos tsillagig emeltetett vólna-fel, és nagy Prófétája vólna ö az Iſtennek. De gonoſz fogyatkozás vólt benne, mert gyakran el-ütötte és törte a' kórság. Hogy pedig ö azt el-titkolná, azt költötte, hogy mikor öneki olly nehezen vólna dolga, a' *Gábriel* Angyal beſzéllene ollyankor ö véle. Egy galambot ſzoktatott ö arra, hogy a' füléböl ennek. Midön ez lenne a' Nép elött, azt mondotta: hogy az Sz. Lélek vólna az a' galamb, és az ihletné és adná ö beléje, a' mit kellene tselekedni. A' *Sergius* Barátnak, és *Antiochenus Jánosnak* ſegedelmekkel forraltattak és koholtattak, és irták az Alkorántot, és a' Török *Religió*, és Hit vallást. Rút zürzavar dolog, mind Sidó 's Kereſztyén vallásokból tóldoztatott, földoztatott öſſve. Mellyröl bövebben ir *Polydorus Virg. de Invent. R.* l. 7. c. 8.

Sokféle álnok tsalárdsággal.

4. Meg-kellene itt azt-is említeni, melly nagy álnok ravaſzságokkal, ſerény tsalárdkodásokkal, tsudálatos praktikákkal, fogásokkal, árúltatásokkal, varásló ördöngössegekkel kerestessék gyakorta a Regnálás és Uralkodás; de ſok vólna azt itt elö-ſzámlálni.

Diodo-

Artabanus

Diodorus l. 2. az egy *Artabanus* példájával mútatja-meg, melly felette igen ſzelidíthetetlen légyen az embereknél és ſzégyenſéges Regnálás és Uraság kivánás. Midön a' Perſiai *Xerxes* Király Görög orſzágból, dolgát véghez nem vihetvén, ſzégyennel menne haza, *Artabanus* azon igyekezik, mint ölhesse-meg a' Királyt, és a' Királyságot magára és az ö fiaira vonhaſſa.

A' bé-járó Kamarás *Mithridates* ſegedelme által éjjel bé-mégyen a' Király háló-házába, és a' Királyt agyon üti aluttában; Siet menten *Artaxerxes*hez a' *Xerxes* Király kiſſebbik fiához, és meg-jelenti néki, hogy az öregb báttya a' *Dari*^s meg-ölte vólna az ö attyát; A' Birodalmat magához akarná koporítani, és azonképen önékie ſem fogna kedvezni: Gondot viſelne azért dolgára, és eleit venné, és az attya haláláért boſſút állana, maga életét óltalmazná, és az attyának gyilkosát ölné-meg; örömeſt véle lenne és meg-ſegítené. Az Iſjatska meg-retten e' híren, és hogy látná az attyát a' vérben fekünni, el-hiſzi a' ſzavát *Artabanus*nak, ſiet a' báttyához, a' ki az ö ágyán nyugodott, e' busúlt iſjú alítván, hogy tsak tettetné nyugovását, és mindjárt által veri, meg-öli azt. Midön *Artabanus* álnok dolga illy elö-meneteles vólna, azon tanátskozik fiaival, mint veſzthetné-el ez iſjú *Artaxerxes*t-is. Reá üt arra az ö fiaival együtt, meg-ſebesíti, de nem halálos ſebbel; Mellyel el-ſzalad *Artaxerxes*, erösíti, bé-kötteti magát: Meg-fogja *Artabanus*t, és a' ſok kinzások után minden fiaival és házanépeivel egyetembe meg-öleti. És így veſztette, ſillyeſztette magát és minden ö nemzetét ez *Arta-*

taba-

tabanus a' Regnálásnak szerelme, kivánsága által; holott ha a' magájéval türt vólna, tsendességbe; békeségben és tiztességes nyugodalomban élhetett vólna.

Perseus. Hasonló praktikával és álnok mesterséggel tselekedett *Perseus* is, a' Maczédoniai *Filep* Király fia. Ki az ö jeles vitézlö attyafia alá *Demetrius* alá addig áskált, és annyit vitt véghez az attyánál, hogy azt gyanúságba hozná, mintha az attyának életére törne, és Koronájára vágyódnék: melly hamis vádolásra meg-is öletik az attya parantsolatjából. És mind ezeket *Perseus* tsak azért tsinálta, fonta, mivel látná azt, hogy az ö attyafia *Demetrius* az ö szép jóságiért, vitézi módra indúlt bátorságos elméjéért mindenektöl inkább szerettetnék, és azért igyekezet azon, hogy láb alól el-törölhetné, el-vesztheténé; és az attya halála után a' Birodalmát egyedül magának tarthatná. A' mint ezeket *Titus Livius* bövségesen meg-irja, 10-dik könyvének vége felé, *Decad.* 4.

Gyges. *Cæl. Rod.* l. 6. c. 11. Minémü tsudálatos praktikával és tsalárd álnoksággal élt *Gyges*, a' ki láthatatlanná tudta tenni magát, mikor akarta; azt pedig egy gyürüje által, a' mellyet újjában hordozott. Mellyet midön úgy fordított, hogy a' köve belöl vólna kezében, senki nem láthatta ötet; de mikor a' drága-kö kivül vólna a' kezén, minden ember jól látná. Ez alkalmatosság által bé-mégyen a' Királyné aszszony kamarájába, és vele hál, és annak tanátsából meg-öli a Királyt, 's el-vészi a' Királynét, és Lidiai Királlyá lészen. Innen mondják e' példát: Ennél a' *Gyges* gyürüje vagyon. *Erasm. in Chiliad.*

Igy

Igy ir *Cromerus* egy *Lescus* nevüröl, a' ki igen vágyódott a' Lengyel országi Királyságra, és egy tsudás álnok praktikát gondolt. Mert midön a' Királynak halála után az új Királynak választásán nem egyezhetnének; tettett az Ország *Senator*inak, Tanátsosinak, sorsra, szerentsére bízni a' választást: és a' végre egy bizonyos napon a' Pállya mezön tarka lovakon futtatnának, és a' ki elöl a' czélhoz jutna, ázlenne a' Király. Hogy a' nap el-jö, e' *Lescus* a' futtató helyen hegyes vas-horgokat rejtetett-el titkon, a' mellyekben a' lovak meg-akadván meg-esnének, botlanának: az ö Lovának pedig, lábai alá vasat tsináltatott, a' minémü akkor még szokásban nem vólt, hogy annak a' láb sértö vas-horgok ne ártanának, és meg-ne akadékoznák. Ugy esik pedig történet szerint a' dolog, hogy két ifjú legények az elött való nap, hogy a' Pállya futtatásnak kellene lenni, játékban a' czélhoz futtatnak, hogy a' ki elébb oda jut, légyen Király. Futtokban meg-ütköznek az el-dugott vas-horgokban, keresik a' fövenyben, meg-találják azokat, ezekbe tartják azt a' helyet másod nap, midön mind a' *Senator*ok, az ö tarka lovaikon össze-gyülnének, és a' czélhoz szágúldani indúlnának, e' két legényeknek egyike gyalog indúl vélek a' futáshoz, nevetik azt a' többi. Mivel pedig mind a' több lovak megakadoznak a' láb-kapó horgokban, *Lescus* elébb jut a' czélhoz: ö utánna mindjárt az ifjú, a' ki gyalog indúlt a' futásnak. Minden ember tsudálkozik azon, hogy kinek-kinek lova botlik 's akadoz: tsak a' *Lescus*é nem; ki azt a' helyet a' hol a' horgok vóltak el-rejtve, el-kerülte; azt a-

Lescus Lengyel Királyságot kiván.

lítják

lítják, hogy Istentöl kiváltképen való tsuda vólna, mellyel e' *Lescus*t válaztotta vólna Királlyá. Le-ugrándozván azért lovokról mindnyájan tiztelik, mint Királyokat, zerentsézik Királyságát.

De hogy ez ifjú legény által a' tsalárdság kinyilatkozik, és a' ló láb-kapó horgok fel-találtatnak, és a' ló lábain való vasak-is elö-hozatnak, reá bizonyosodik *Lescus*ra a' tsalárdság, meg-zégyenül: és a' többitöl darabról-darabra vagdaltatik. És oztán arra a' zolga legényre, a' ki *Lescus* után elsöben gyalog oda ért, mégyen mindeneknek sorsa, voxa és sententziája, hogy azt illetné igazán és méltán a' Királyság: E' köz kiáltásra menten a' föfö rendek-is reá hajlanak, Királlyá válaztják az Ifjú legényt, és második *Lescus*nak nevezik.

Igy lett azért e' *Lescus* véletlenül és tsudálatosképen Királlyá Lengyel Orzágban, és jó ideig böltsen és ditséretesen regnált, és mindenektöl tiztességben tartatott az ö kereztyéni jeles jóságos-tselekedetiért. És az ö régi alatson állapatjának emlekezetire, a' mellyben ö az elött vólt, az ö rozzas köntösét, a' melly zolga-legény korában, a' válaztás elött vólt rajta, véle hordozta; az ö regnálásában naponként eleibe tétette, hogy az ö Királyi ditsöségében magát el-ne hinné.

Agatokles. Szinte illyent olvasunk a' Siciliai *Agatokles* Királyról-is, kinek e' vólt zokása, hogy az ö Aztalára az arany 's ezüst *credentiás* edények közzé, tserép edényeket-is rakatna, magát arra emlekeztetvén, hogy ö tsak egy zegény fazekas fia lévén, Királyságra jutott vólna.

Dárius Herod. *Dárius*-is tsuda fortéllyal, és trágárúl az ö lovainak

vainak zenteltetese által mégyen a' Persiai Királyságra.

De igen nevetséges, a' mit *Sabellicus* bezéll *Semirámis*ról, ki a' *Ninus*nak az Assiriai Királynak *concubinája*, vagy ágyassa vólt elözör, 's ottan hamar oztán házas-társá lett, és Királyné azzony. Végre minekutánna az Urát meg ölte vólna, a' Birodalmat egyedül ö maga gubernálta és birta. A' melly illyen módon lett; Ez az ö zép ekes termetivel úgy el-foglalta *Ninus*t, és zerelmetes okos bezédével úgy el-bolondította, hogy a' nagy zerelemnek miatta tellyességgel nékie adná magát és zolgájává tette; semmi nē vólt olly nagy, a' mit töle kérni nem merné, és hogy az megmerné töle tagadni. Annakokáért midön egykor az kérné, hogy engedtetnék-meg önéki, hogy tsak egy napon regnálna ö helyette. Meg-igéri néki a' Király, meg-is hagyja közönséges parantsolattal, hogy kiki minden engedjen egy napon a' Királyné azzonynak, és zó-fogadó légyē. Hogy az a' nap el-jö, a' *Semirámis* az ö zép ékességébē, leg-fényesb öltözetiben, meg-koronázva, fel-ül a' királyi zékbe, nagy sereg darabantokkal környül vétetvén magát, nagy sok nép fut, gyül hozzá, kiki minden kivánja látni az egy napi rövid birodalmát; a' Királyné azzony elözör tsak aprós dolgokat parantsol, hogy azok mind véghez vitetnének, lassan lassan mind nagyobbakat és nehezbeket. Ezek mind az ö kivánsága zerint véghez vitetnek; Végre midön látná, hogy önékie mindenekben örömest akaratját tselekezik, a' leg-nagyobbakra és felségesbekre igyekezik: Azt kivánja, hogy a' Királyt ömagát hoznák elö.

Semirámis. Sabel. l. 1.

Elö-hozatik. Meg-kötözni parantsolja: meg-kötözik; hadgya, hogy meg-öljék; meg-ölik. Igy az egy napi regnálásból, állandó birodalom léßen: és ekképen meg-tartja a' koronát; és oßtán nagy böltsen, ßerentsésen és ditséretesen orßágolt, nagyságos dolgokat tselekedett, hatalmas orßágokat meg-hódoltatott, és Birodalmába hajtott. Babilont meg-vette, ßertelen nagy köfallal (a' mint oda-fel meg-mondatott *p.* 266.) meg-kerítette, környül-vette, nagy magas oßlopokat emeltetett. *Jupiter*nek ditsöléges templomot tsináltatott, az értzet ö találta, és efféle jeles és emlekezetes dolgokat többeket tselekedett, a' mellyeket férfiúi ßemély-is, és nagy vitézlö erös Ur-is alig tselekedhetett vólna.

A' bolondos *Ninus* Királynak pedig jól elett jutalma, ki a' ßerelemtül úgy meg-hagyta magát bolondítani, hogy a' birodalmat és koronát, a' mellyek önékie ajánlattak és reája bizattattak, egy aßßonynak adta, a' melly nem illett vólna hozzája.

A' Királyi birodalmok és nagy Uraságok, Nagyobb munkával, fáratsággal igazgattatnak és tartatnak-meg.

A' Mint azért, hogy nagy munkával, fáratsággal, söt bünnel, gonoßsággal, álnoksággal és tsalárd praktikákkal ßereztetnek és keresztetnek a' nagy Uraságok, Orßágoknak, Városoknak regnálási és igazgatási: azonképen azok nem kevesebb munkával, fáratsággal, és néha nagyobb kegyetlenßéggel, egyéb bünökkel tartatnak-meg egy ideiglen.

Mert noha, (a' mint oda-fel meg-említök:) a' Kirá-

lyok, Fejedelmek és nagy Urak, egyebek, a' kik a' Regnálásban és Gubernáló tißtekben ülnek, Ißteni tißtben, nagy *majeßtas*ban és ditsößégben élnek: úgy-hogy minden ember azt alítsa, hogy tellyeßséggel bóldogságos életet éljenek, és kiki minden kívánna ez illyē tißtesßégre emelletni: mindazáltal eléggé meg-mútattuk immár oda-fel, hogy az illyen ditsößég tsak merö *fucus*, álnamis és tsalárd ßínlégyen; és hogy ez egéß föld-ön ßemmi renden való embernek, fáratságosb, nyavalyásságosb, ßomorúságosb, gyötrelmesb, és veßedelmesb élete nintsē, mint azoknak, a' kik nagy Regnálásokbā és nagy Uraságokbā élnek.

Mellyen felette keßervesen panaßolkodik *Móßes*, az Ißtennek hüßéges ßolgája, és életinél inkább kívánná halálát, és feddödik-is az Ißtennel a' búßúlásnak miatta, és mond: *Miért nyomorítád illyen módon a' te ßolgádat, és miért nem találék kegyelmet a' te ßemeid elött, hogy az egéß népnek terhét én reám vetnéd? Avagy én tölem fogantatott-é mind az egéß nép, avagy én ßültem-é ötet, hogy azt mondod énnékem: Hordozd ötet a' te kebeledben, a' miképen hordozni ßokta a' dajka a' ßopó gyermeket, a' földre, a' mellyröl meg-esküttél az ö Attyoknak? Nem vißelhetem mind ez egéß népet; mert eröm felett vagyon. Hogyha így tselekeßel te én velem, kérlek ölj-meg engemet, ha te elötted kedves vagyok, és ne láßßam az én nyavalyámat.* Móßes. 4 *Móß.* 2: és cap. 11: 12, 13, 14, 15, 16.

Melly igékkel a' Próféta, a' Regnálásnak nagy nehézßégeit, mint-egy élö ßínnel elönkbe mútatja, és mindennek, úgy-mint ßemei eleibe adgya. Mert ö maga egynéhányßor vóltaképē meg-próbálta, magán tapaßtalta, mennyi nyavalya, nyo-

morgás, ſzorongás, és veſzedelem légyē a' Regnálásban: Holott ötet a' népegynéhányſzor akarta meg-kövezni, és gyakorta fel-támadtak ellenek, söt még az önnön ſaját báttyától *Árron*tól, és nénnyétöl *Mirám*tól ſem maradhatott búsítatlan és háborítás nélkül. Summa ez, hogy felette igen meg-ſanyargatott ember vólt ö e' földön, abban az ö felſéges hivatalában. És e' mái napon-is, holott a' Regnálásokban terheltetési nehéſségei hová tovább mind öregbednek; mitsodák egyebek a' Regnálók és az igazgatók, hanem keményképen ſanyargattatott emberek e' földön, és minden embereknek ſzolgái? Nyelvel ki-nem mondhatni a' ſzorgalmatos gondot, munkát, fáratságot, ſzorongatást, veſzedelmet és az egyéb terheltetéseket, a' mellyekben a' Királyok, Fejedelmek az orſzágokbā és városokbā nyögnek, bajlódnak és veſzekednek; akar melly ékesnek, pompásnak és ditsöſégesnek láttaſsék-is az ö életek.

4 Móſ. 22:1.

N. Sándor.

Mitsoda életet élt Nagy *Sándor*, *Julius Cæſar*, *Pompejus*? Nagy vólt külsö ſzínek ditsöſégeknek; de valósággal minden életek rakva vólt merö ſzorgalmatossággal, munkával, fáratsággal, és naponként 's óránként veſzedelmekben forgottanak.

C. Julius Cæſar.

Julius Cæſar, egéſz életét hadakban, ſzüntelen való munkákban és veſzedelmekben, ſok meſzſze útakban, tsatákban, ütközetekben fogyatta el. Midön immár a' Birodalom nála vólna, meg-jö Rómába, nyugodalomnak akar ülni: 's ſzinte ottan véletlenül reá ütnek a' Tanáts-háznál, és kegyetlenül meg-öletik.

Ugyan azonképen lett dolga a' nagy *Pompéjus*nak-is. Melly nagy ſzorgalmatosságban, fáratsá-

ratságos munkában fogyatta életét az *Artaxerſes* a' Perſiai nagy Monárcha. Tsak imént-is emlekezénk róla. Minekutánna nagy munkával fáratsággal, ſok hadak és ütközetek által Birodalmát meg-erösítette, körülötte ſzéllyel békességet ſzerzett, azt reménlette, hogy immár meg-nyughatik, és az ö munkáinak haſznát veheti; de ott kezdetik elöſzör-is el az ö nagy ſzerentsétlenſége, veſzedelme az ö házán; a' melly a' Birodalmon való egyenetlenſég miatt, el-ólthatatlanúl gerjedez és égten ég. A' fiai, egyik a' máſik felett akarná a' Koronát el-nyerni, és mindenik kivánja a' Birodalmat még az attya életében. Honnét ſokkal nagyobb nyughatatlansága, fáratsága és munkája vólt, hogy nem mint az elött a' külsö ellenség miatt, és ö ellene pártolók és támadás indítók miatt. Azt-is reménli, hogy még mindēnek-is eleit veheti, és a' fel-lobbant tüzet mególthatja. És mivel látja, hogy a' fiai a' Regnáláson veſzekednek; az ö öregbik fiának *Dárius*nak fejébe téſzi-fel a' Koronát, és még maga éltében Regnálóvá téſzi. És azt hiſzi, hogy így immár békeséget ſzerez az ö házának és az övéinek: de újjobban lobban-fel a' nagyobb veſzedelem, és dühösködö tüz lang mind inkább-inkább akar lobogni és égten égni. Mert az ö háládatlan fia a' *Darius*, az *Aſpaſiát* kéri az attya ágyasát. a' kit tsuda ſzépſégéért az attya olly igen ſzeretne, hogy önékie nem adhatná. Innen ez az attyának halálára igyekezik, és kötést téſzen ellene. Hogy ez ki-nyilatkozik; önnön magának kell a' fiát vádolni, és annak hóhérává lenni; és maga fegyverével kell meg-ölni. Ez lett ſzomorú vége *Dárius*nak.

Artaxerxes *Plut. in vita Artab.*

nak. De az *Artaxerxes* nyomorgásinak ugyan még ſintsen vége. *Három* fiai vañak még ugyã. Ezek közzül-is egyik a' máſik felett akar uralkodni, és a' Birodalomhoz jutni; és újjabb *conſpiratiót* és hitlenſéget indítnak, és mindenik külön ſzerez töle függöket. *Ochus* a' leg-kiſſebb és leg ifjabb, de bátorságosb ſzivü és nagy akaratú, azon gondolkodik, miként törölhetné-el láb alól az ö két báttyait *Ariaſpest* és *Arſamest*, a' kik önékie útában állanának. Annakokáért, mint a' ravaſz róka, igen vigyáz erköltsökre, és jól meggondolja azoknak terméſzeteket. *Ariaſpes* igen jámbor és tiſzta életü és az ö jóságos-tselekedetiért mind az egéſz orſzágnál kedves és kellemetes, és mindenektöl a' Fejedelemſégre az kivántatik. Az *Arſames* hadakozó és bátor ſzivü vitéz. Azért inkább kedvellette ötet az attya: és örömestben néki engedte vólna a' Koronát. A' jámbor *Ariaſpest* a' gonoſz *Ochus* álnoksággal, az erös vitéz *Arſamest* hatalommal akarja elnyomattatni. Arra bérli azért az attya bé-járóit, *cubiculariusit*, mivel ök mindenkor a' Királynál vannak, az *Ariaſpes*nek mindenkor füleibe tsiripeljenek, és véle el-hitessék, hogy az ö attya ötet igen gyülöli, söt ugyan nem-is nézheti, ſem ſzenvedheti. De az ö öttsét *Arſamest* nagy ſzíve ſzerint ſzeretné, és azt-is akarná maga helyett Királlyá tenni! ötet pedig meg-akarná öletni. Noha pedig ebben az attya ſemmit nem tudna; de ök e' hamis vádolást naponként annyira üzik, nevelik, ſzaporítják, hogy az Ifjú Urfiat úgy el-ſzomorítják, rémítik, hogy mindenestöl fogva kétségessé léſzen az attya kedve és kegyelme felöl: nem külömbẽ, mintha minden

den órában tsak ſzörnyü kínzásokkal való halálra ragadtatnék. Ennek eleit akarván venni mérget véſzen-bé, és meg-öli magát.

Hogy ez immár oda vólna, arra ſzegödteti, bérli, *Ochus* a' *Harpatest*, hogy *Arſamest* által ütné és meg-ölné: melly úgy-is léſzen. A' nyavalyás attya, a' ki immár nagy vénſégre jutott vólna, midön látja, hogy a' veſzedelemnek ſemmi vége nem vólna, és hogy az ö nemzete maradékán önnön magokban, mindẽ ellenſégnek bé-ütése nélkül el-fogyna, és ſemmi jobbúlást, bóldog állapatott nem reménlhetne, halálra gyötri magát életének 94-dik eſztendejében meg-hal.

Hiſzem elég világos tüköre ez minden Udvarnak, és a' nagy Regnálók és Uralkodók nyavalyásságos életeknek, és tündöklö tettetes ditsöſégeknek e' földön. Ez a' mellett példa-is, a' mellyben nyilván látjuk, melly igen vágyódjék az emberi terméſzet a' Regnálásra és Uraságra, mind annyi nagy munkával, fáratsággal és veſzedelemmel ſem gondolván; és minden terméſzeti, vér ſzerint való atyafiúi ſzeretetet, hüſéget hátra vetvén. És midön azt meg ſzerzette, melly nagy ſzorgalmatos gonddal birja és örizi azt.

És ha mi erre még egy világos példát kiváñánk a' mi itéletünk ſzerint ſemmi illendöbb és alkalmatosb nem lehetne e' dologról, mint a' *Héródes*nek a' Sidóságnak Királlyának, felette ſanyarú életének és keſerü udvar tartásának példája. A' melly hiſtóriát, mivel-hogy *Joſeph*ᵒ hárõ könyvben bövſégesen meg-irt, az olvasóknak kedvekre rövid ſummába vonván, így hozzuk elö. Héródes. *Ant.* l. 15, 16, 17.

Héródes a' Királyságot és Regnálást nagy mũkával,

kával, fáratsággal, ſzertelen nagy pénz költség-
Lib. 15. gel és ſok vér-ontással vonta magához. Midön
c. 1. Jérusálemet és az egéſz Júda orſzágát el-birta vól-
Antigo- na; az ö elötte regnáló Királyt *Antigonus*t, (kit
nusnak az ö jámborságáért, ditséretes Regnálásáért min-
feje vé- den ember ſzeretett és betsüllött:) az *Antonius*nak
tetik. küldte, kinek ö a' *Hérodes* izgatására, bárddal ü-
tötte-el a' fejét. Hogy illyen módon az *Antigo-*
*nius*nak ditséretes Neve, e' gyalázatos halálnak
neme által, a' Sidóknál meg-homályosíttatnék és
meg-kiſſebbíttetnék. A' kik olly igen tartottak
az *Antigonus*hoz, hogy közzülök egynéhányan,
ſemmi kinzással, tsigázással nem vitethetnének
arra, hogy *Héródes*t Királyoknak neveznék, a-
vagy tartanák. Azzal *Hérodes* meg-nem elégedett; hanem még az orſzágnak főfö rendi közzül
40 jeles Személyeket ölet-meg egyſzer'smind, a'
kik *Antigonus*sal tartották, és naponként mindē
külömbségnélkül mind öltön-ölette, valahol fel-
találthatta az *Antigonus*hoz vonókat; olly nagy
ſerénykedéssel pedig, hogy mindennap vigyázó-
kat állatna a' kapukra, hogy a' meg-öletteknek
hólt teſtek között valamelly *Antigoni*ſták a' ſze-
kéren elevenen ki-ne vitetnének.

És noha illy rettenetes kegyetlenſéggel erösí-
tette vólna-meg Birodalmát, még-ſem nyugha-
tott ſoha. Szüntelen félt azon, hogy talám ugyā
vólna még valaki a' Királyi nemből, a' ki egykor
Lib. 15. tsak fel-támadna, és ötet ki-üzné. El-végezi az-
c. 3. ért magában, hogy a' Király nemből valókat tel-
lyességgel el-törlené. Abból a' Királyi ágból va-
ló *Ariſtobulus*t, az ö feleſégének *Máriamnes*nek
attyafiát, nem ſokkal azelött fö Pappá tette vólt.

Midön

Midön pedig venné eſzébe, hogy e' fö Papot az ö
jeles jóságiért, és hogy az *Antigonus*nak Királyi
nemzetségéből való vólna, a' Sidók felette igen Ariſto-
ſzeretnék és betsüllenék: Tsalárdúl meg-ölette; bul' el-
illyen formán: Rendelt egynéhány embereket, merit-
kik övéle a' folyó vizbē feredtenek, és tréfálódás- tetik.
nak ſzíne alatt a' vizbe bugtatván meg-fojtanák.

Hircanus vólt egyedül még hátra, ki Ba- Hircá-
bilonban vólt fö Papjok és Fejedelmek azok- nus.
nak a' Sidóknak, a kik a' Babilóniai fogságból ha-
za botsátáskor, a' Perſiai birodalomban ſzabad
akaratjok ſzerint ott maradtak vólt, a' kiktöl nagy
betsületben tartatott. Ezt *Hérodes* ſzép ſzóval és
nagy igéretekkel hozzá hívta és hozatta, és elsö-
ben nagy tiſztességben tartotta; annakutánna
olly ſzín alatt, mintha utánna lesködött vólna, és
a' Királyságra vágyódott vólna, meg-ölette a' 80.
eſztendös jó Pap urat. Szándékozott arra-is, Cap. 5.
hogy *Cleopátrát*-is, az Égyiptomi Királyné aſ-
ſonyt meg-ölesse, mivel értené, hogy nem vól-
na jó akarattal hozzája.

Az ö fiai közt-is villongás vólt ugyan akkor-
ban: a' verſengés és háborgás innen támadott;
hogy *Antipater* a' kiſſebb fia, nagy kivánsággal
gerjedezne a' Királyi Regnálásra. Mivel-hogy
pedig ez ö ſzándékának, az ö két moſtoha attya-
fiai, *Alexander* és *Ariſtobul*ᵒ akadékára vólnának,
és útában állanának, az annyokkal *Máriamnes*sel
egyetemben; *Antipater* az ö attya nénnyének *Sa-*
*lomé*nak és az annyának ſegedelmekkel, olly igen
bé-árúlják *Máriamnes*t a' *Hérodes*nél, hogy noha
igen ſzeretné, de még-is nagy ártatlanúl meg-öle-
tī: A' mint ottan hamar az annyát-is *Alexandrát*.

Mint-

Mintha az-is vétkes vólna abban, hogy *Herodes* méreggel ölettessék-meg. Hogy azért az idö alatt *Ariſtobulus* és *Alexander* Rómában, *Auguſtus Cæſar*nál vólnának, és oſztán haza jöttek vólna, minden embereknél nagy ſzeretetben vólnának, és az attyok-is igen ſzeretvén öket, meg-házasította mind kettöt, és nagy tiſztességben tartotta. *Antipater* és *Salome* könnyen meg-itélhették, hogyha e' két ifjú Urak így elömennek; az ö annyok halálát *Salomén* és egyebeken, megkezdik egykor torolni; a' kik azt hamis vádolásokkal árúlójúl meg-öleték.

Annakokáért azon igyekeznek mindenképen, hogy e' két atyafiat-is az attyoknál *Héródes*nél gyanúságba hozzák az ö rágalmazásokkal és vádoskodásokkal; mintha az attyoknak halálára lesködnének és intselkednének: és az ö édes annyok ártatlanúl meg-öletéséért boſzút akarnának állani: noha elméjébe ſem tünt az ſoha tsak egyiknek-is. De mivel ök meg-nem ſünnének, hanem a' vádolást és rágalmazást igen ſaporitanák, a' két ifjak-is arra néha valami ſegitö okotis adnak, (mint ifjú emberek némelly olly ſót ejtenek, hogy azoknak még el-nem engedtetnék tellyességgel, a' kik az ö annyokat *Mariamnes*t hamis árúlásokkal, vádolásokkal meg-ölették:) végre *Antipater* és *Salome Héródes*t úgy el-foglalják, tsábítják, hogy gyülölſég és gyanúság gerjedjen és nevekedjék ſzivében a' két fia ellen; és midön a' vádosok *Hérodes* elméjét azok ellen annyira el-kerítették vólna, módot és eſzközt akar arra keresni, mint alázhatná és nyomhatná-le kevélyſégeket és vakmeröſégeket, é' *Máriamnes*töl való

való két fiainak. Mert e' vétkekben vóltak hamissan bé-vádoltatván. Elö-véſi azért az alatsonb rendü anyától való fiát *Antipatert*, és amazok felett maga mellett nagy tiſztességben tartja, és úgy téſzen, mintha rövid idön azt akarná maga helyett Királyságra emelni. Hogy azért *Antipater* véletlen e' *gratiás* tiſztességre jut, ott kezdetik oſztán valóságosban-el a' két atyafiaknak rágalmaztatások, árúltatások, ez annélkül-is gyanúsággal el töltt attyoknál. De mind más rendeltt ſzemélyek által, hogy az álnok ravaſsága kine teſsék; A' két atyafiaknak, a' kikre tulajdonságként nézne az orſzág, és Királyi nemböl való ſületések vólna *Máriamnes*töl, e' dolog igē nagy nehezen eſett, és nagy ſérelmekre vólt, és néha ſok könyhúllatással-is ſiratnák az ö annyoknak halálát. Néha magok türtetlenſégekböl olly ſavak-is eſnék, mintha az attyok felöl panaſzolkodnának, hogy az ö ártatlan annyokat meg-ölette vólna, és öket-is immár tellyességgel meg-akarná vetni és töle el-taſzitani. Ez illyeneket amazok, a' kik arra rendeltetvén ſüntelen környülök vólnának, mint tettetett barátik naponként menten meg-vitték az udvarba *Salomé*nak és *Antipáter*nek, ezek mindjárt ſokkal többet adván hozzá, bé-mondották a' Királynak. Innet azért *Antipatert* a' Király ama' kettönek le-nyomatására annál-is feljebb emeli, és az annyát-is az udvarba hozzája véſi, és így Rómába küldi, hogy ott *Auguſtus* Csáſzárnak-is *gratiá*jába, kedvébe juttassa. Mind ezek ama' kettönek, kik ſemmi betsületbē nintsenek, nem kitsíny búsúlásokra vañak.

Antipater Rómában nagy betsületben vagyō a' Csá-

Lib. 16. c. 7. a' Cſáſárnál, és ſemmit nem bánt inkább, mint hogy immár a' két vádoltt attya-fiait az attyánál naponként nem rágalmazhatja, és nem vádolhatja, igen fél azon, hogy az attya elméje viſſontag iſmét ama' két attyafiaihoz ne hajlana az ö távol létében, és az ö tanátskozási ki-ne nyilatkoznának. Annakokáért levelei által mozgatja dolgát *Salomé*nál és az attyánál; a' mellyekben mind két atyafiait keményen rútolja, gyalázza, ſidalmazza, törnyíti, mintha olly nagy ſorgalmatos gondja vólna az attyának bóldog állapatjára még távól létében-is. Annyira viſi a' dolgot, hogy *Hérodes* a' Cſáſárhoz mégyen, és mind a' két bé vádoltt fiait elö állatja, és reájok panaſol, és öket keményen vádolja, hogy méreg ſerzéssel mivel igyekeznének néki, hüſéges attyoknak halálára, és koronájára; noha ötet a' Cſáſár ſzabadon hagyta azon, hogy az orſzágba azt tenné örökössé, a' mellyik ö hozzá leg-jobbā és leghüſégesben viſelné magát. És hogy hozzájok az illett vólna inkább, hogy jósággal és iſtenes jámborsággal és fiúi betsülettel és engedelmességgel egyik a' másikkal vetekedett vólna, és mindenbē azon igyekezett vólna, hogy az attyának kedvét találta vólna, és úgy ment vólna oſztán a' Koronának el-birására. Moſtā pedig ö ellene olly nagy gyülölſégre gerjedtek, hogy magok életeknek veſzedelmekkel-is önékie halálára igyekeznének. És hogy érdemelhette vólna ö ezt ö tölök? Hiſzem magoknak meg-kell azt vallaniok, hogy öket ifjúságoktól fogva Uri és Fejedelmi tiſztességben nevelte, tartotta, Cſáſár ö Felſégénél az Udvarban, mindenféle nemes vitezlö dolgokban tanítatta,

Hérodes fiait vádolja.

tatta, és hogy az Udvarból haza-jöttek öket Királyi nemből meg-házaſította, és mindeneket meg-tselekedett valami illet a' hüſéges atyához. Mellyért e' jutalmat akarnák adni, hogy néki tsak ez egyet ſe engednék 's türhetnék, hogy a' nagy munkával, fáratsággal keresett orſzágot, egy-kevés ideig békeséggel birhatná, és haſznát vehetné. És így minden törvény 's igaſság ellen, söt a' terméſzettöl plántáltatott ſzeretet ellen az ö életének el-veſztésére igyekeznének. Ez ö játékjokat ö ſok ideig türte, látatlanná tette. Mind ezeknek felette az ö atyai kegyes elméjét hozzájok, mégebben-is meg-mútatná, hogy ö a' mint önéki hatalma és igaſsága-is vólt vólna arra, hogy öket ömaga meg-büntethette vólna, de hogy ötet tellyességgel ſemmiben ne vádolhatnák, és igazán ſemmi panaſok ne lenne, öket ide a' Cſáſárhoz, úgy-mint közönſéges *Patronus*ok és jól-tévö *Promotor*ok eleibe hozta, hogy önnön Felſége látná és itélné-meg igyeket. Kérné azért, hogy ez ö illyen ſzörnyü igyekezetek ne esnék nékik hijába, hogy magának-is ne kellene életének veſzedelmében forgani. A' mint hogy ö magoknak-is a' fiainak, a' kik illy gonoſságos intselkedéseket jól tudják nem haſznos, és nem-is illendö, hogy a' Napfényét nézhessék.

Midön azért mind ezeket *Hérodes* nagy indúlatos ſzívből a' Cſáſár eleibe beſzéllené, a' két ifjú Urak nem türtethetik meg ſzemeket könyhúllatástól. Hogy az Attyok ſzavát el-végezné-is, a' nagy keſerves ſirásnak miatta ſokáig nem ſzólhattak egy ſzót-is. Nem-is tudták e' tsudás igyben, mit kelljen kezdeniek.

Mert

Mert mind kétfelé nehéz vólna a' dolog, hogy ha az Attyok ellen mondanának, és azt hazugságban vádolnák; de sokkal nehezebb vólna, hogy ha ez igyben magokat bünössé hagynák. Azonközben mind a' jelen-valók, és a' Császár ómagais nagy szivek szerint szánakoztak rajtok, és az Attyok sem tartóztathatta-meg magát a' sirástól. Végezetre az öregbik az *Alexander*, meg-gödolván Attyának szavait, ahoz fordúlt és igy szólt.

Alexánder felel a' panaszra.

Melly atyai kedvel és kegyes elmével vólt mi hozzánk mindenkoron kegyelmed mi szerelmes atyánk, és mostan-is melly jó szivel légyen, elégé meg-látsik ebből a' mi ellenünk indított törvény-tételből és reánk panaszlásából. Mert ha valami vészedelmünkre és gonoszunkra való vólt vólna szivében kegyelmednek, tehát minket a' mi kegyelmes és közönséges *Patronus*unknak és *Promotor*unknak a' Császárnak eleibe nem hozott vólna, és a' panaszt ö Felsége elött nem tette vólna: innen látjuk atyánk, hogy nékünk utólsó vészedelmünket nem kivánod 's nem keresed; hanem inkább meg-tartásunkra igyekezel. Melly a' mi igyünket annál inkább meg-nehezíti, mivel mi magunk sem itélnök életre méltóknak magunkat, hogyha e' dologban vétkesek vólnánk, a' mellyben minket bé-vádoltanak. Söt inkább akarunk ártatlanul meg-halni, hogy nem illyen gyanúság felölünk lévén, több ideig élni. Adná pedig a' jó Isten, hogy mi elégségesek vólnánk arra, hogy az igasságot Napfény eleibe hozhatnók. A' melly a' *calumnia* és rágalmazás által elnyomattatik; és mi hasznа igy a' mi életünknek, hogyha az édes Atyánknál illyen gyanúságban kelljen

kelljen maradnunk. Ugy tetszhetnék jóllehet, mivel a' mi anyánk el-vesztetett, és mi-is immár idönkre értünk, mintha mi a' Regnálásra vágyódnánk. De gondoltassék még, hogy ha szinte ezen, a' miben mi vádoltatunk, vólna ügyök egyebeknek-is, ugyan nem tulajdonítthatnék nyilvánsággal nékiek. De e' környü dolgot valakire vallani, nem elég itt a' puszta gyanúság. Bizonyára szükség, hogy nagyobb jelenségi legyenek ez illyen rettenetes vétkeknek. Kitsoda bizonyíthatja azért azt mi reánk, hogy mi vagy mérget készítettünk vólna, avagy valami *conspiratiót* inditottunk vólna, vagy titkon valakikkel szövetséget vagy valami kötést tettünk vólna, vagy valakit pénzzel vagy ajándékkal bérlettünk vólna valamire, vagy titkon irtunk vólna valami levelet atyánk ellen, avagy valami módon fogtunk vólna kezünkkel valamihez, az onnan effele gonosz igyekezet ki-bizonyíttathatnék, avagy tsak akar miképen (a' mint a' rágalmazók mivelnek) ki-tsigáztathatnék avagy kitekertethetnék. Bizonyára nehéz dolog az egyenetlenség az Udvarban, kiváltképen a' Fejedelmi személyek között. És mit nem tehet a' jövendö regnálásnak reménsége a' gonosz természetüekben; a' mellyek az ártatlan jámboroknak mindenféle szerelmet, bánatot és vészedelmet forralnak, koholnak? Mi reánk bizonyára soha örökké semmi gonoságot nem bizonyíthatnak: Ellenben pedig lehetetlen-is minékünk, hogy minden rágalmazókat meg-tzáfolhassunk, az ollyannál, a' ki az ö füleit mi elöttünk bé-dugja, és a' mi rágalmazóinknak szüntelenül nyitván tartja.

Hogyha ſinte valami olly ſót hallottak vólna-is valaha tölünk; de az-is ugyan nem kegyelmed ellen, mi edes atyánk ellen vólt, hanem a' rágalmazók ellen mondatott. Hogyha valaha valamellyikünk némellykor ſzerelmes anyánkat ſiratta, nem azért lett, hogy az meg-öletett; hanem mivel immár meg-öletett, az ollyanoktól gyaláztatik és rágalmaztatik, a' kikhez nem illenék. És mint vágyódnánk mi az orſzáglásra, atyánknak életében, holott minékünk annyi Királyi tiſzteſség adatik, a' mellynél többet nem reménlhetnénk a' birodalomban. És reménlhettük vólna-é a' Regnálást, hogyha az édes atyánkat meg-öltük vólna? Inkább kellett vólna bizonnyal a' ſzörnyü halált várnunk, és hogy a' föld nyelt vólna-el bennünket. Szenvedhetett vólna-é a' birodalom alatt való tiſztességes nép efféle attyok meg-ölö regnálókat, gyilkosokat rajtok uralkodni? És engedhették vólna-é, hogy a' te töled épittetett ſzentséges templomban illy attyok vérével ferteztettek mentek vólna-bé! És ha ſinte egyebekkel ſemmit nem gondoltunk vólna-is, ez illy ſörnyüſégnek véghez vitele után, mint mehettünk 's menekedhettünk vólna-meg e' jelen való Császár Urunk elött, és ö Felſégének méltó haragja elött. Nintsen úgy ſzerelmes atyánk, nem nemzett kegyelmed olly iſtentelen és értetlen fiakat, kik ezt jobban ne értenék és ne tudnák: bóldogtalanbak lehetnek jóllehet a' rágalmazóknak bé-adások által, hogy nem kegyelmednek ſzerelmes atyánk, és a' te ügyednek haſználatos vólna. Hozhatnánk többeket-is elö magunk mentségére, de mi ſükſég azt mentegetni, a' mi

a' mi ſoha nem vólt, nem-is léſzen ſoha örökké. Tsak ezen kérjük azért moſtan a' mi leg-kegyelmeſségesb Császár Urunkat, a' ki moſt minekünk e' dologbã biránk; hogyha lehetséges, hogy a' mi Urunk atyánk ſivéből ki-ſzakaſzthaſſa és tellyeſséggel ki-vetheſſe és ki-öblítheſſe a' mi felölünk bé-vött gyanúságot, és úgy akarmelly nyomorúságoson kell-is, még-is kivánnánk élni: Ha hol pedig nem, és hogy a' mi édes Urunk atyánk mi miattunk ugyan ſüntelen való félelemben éljen, ſokkal örömestben akarunk inkább meg-halni, hogy nem öneki ellene és búsúlására elni, a' kitöl életünket vettük. E' beſzéd által mindeneknek ſívek nagy könyörületeſségre indúlt ez ifjú Uraknak ártatlan igyekhez: És a' Császár öket az ö ſivében immár-is mentségeseknek tartja, minekutánna *Héródes* az ö gyanúságának és vádolásának ſemmi fundámentomát, okát elö nem mútathatná, es mint egy benne maradtúl állana; úgy-hogy majd magának vólna ſükſége arra, hogy valaki mentené. Végezetre hogy a' Császár egy ideig gondolkodott vólna, ezt mondja: Hogy ez ifjú Urak ebben vóltak vigyázatlanok, mivel nem viſelték mindenképen úgy magokat az attyokhoz, hogy annak ſemmi gyanúsága ne indúlhatott vólna hozzájok. Oztán fordúl *Héródes*hez, és azon kéri, hogy minden gyülölſéget, gyanúságot fiaitól való idegenülést tellyeſséggel félen tégyen, el-felejtsen, és elméjéből ki-vessen. Int-is az ifjú Uraknak, hogy attyoknak térdéhez eſſenek, békéljenek; az attyok ézt nem várja, hanem eleiket akarván venni, fel-kél és egymás után nyakokra eſik, és nagy sürü könyveit húllatván

látván tsókolja őket. Mellyen mind a' jelen-valók, nemesek, nemtelenek, nagy szivbéli könyörületességre és sírásra indíttattanak. És minekutánna mindnyájan a' Királynak háládó köszöneteket nyújtották vólna, ki-léptenek: és vélek együtt *Antipater*, ki e' tsudás játékot így forralta indította, de magát nem jelentette, hanem inkább színesen *gratu*lál,és szerentsézi, idvezli attyafiait,hogy az attyokkal megbékéllettek vólna.

Lib.15. c. 11. Minekutánna azért *Heródes* a' *Dávid* Király koporsóját meg-dúlta, és hárō ezer mása ezüstöt abból ki-tolvajlott vólna, az Istennek büntetése annál keményebben meg-ragadja. És az ö háza hova tovább mind nyughatatlanb és tsendességtelenb vólt, és maga élete-is mind nehezebb és terhesebb lett. Mert olly háborgás, viszálkodás, egyenetlenség,és belsö hadhoz hasonló ellészegeskedés indúlt abbā; Mellyek közt kiváltképē való vólt az *Antipater*nek az ö két attyafiai ellen való titkos tanátskozása és praktikálása, és mindazáltal ollyannak tetteti magát, mintha ö vólna a' ki azokat mentegetné, barátságosan viseli magát hozzájok, hogy minden dolgokat visgálhatná és ki-tudakozhatná, hogy annyival könnyebben hozzájok férhetne. És nagy serény álnokságával arra-is birta az attyát, hogy az alítaná, hogy egyedül tsak *Antipater* vólna ö hozzá jó és hüséges. Ennek pártján vólna a' *Heródes* fō Lovász mestere-is avagy *Præfectus*a, Gondviselöje *Ptolomæus*: nem-is tselekednék *Héródes* ennélkül semmit, és ennek az annyának tanátsa nélkül. Annakokáért könnyen azok ellen izgathatnák a'Királyt, a' kiket ök gyülölnének. Ezt igen bosz-

szúlják ismétlen a' két atyafiak, és azoknak feleségeik, hogy ök olly meg-vetettek vólnának. És az *Alexander* felesége *Czilafira* gyülöli viszontag *Salomét*. *Salomé*-is nagy serénységgel az *Arisztobulus* feleségéhez az ö leányához tsatolja magát, és elméjét el-fordítja az Uratól, hogy el-árúlná, valamit a' két atyafiak együtt létekben az ö meg-öletett annyokról és attyokról, ö róla-is *Salomé*ról, és a' vélek tartókról szólnának. Mind ezeket *Salomé* oztán menten meg-vitte a'Királynak. Hogy tsak egy nap sem vólna, a' mellyen *Héródes* ezzel és efféle unalmas dolgokkal nem bajlódnék és nem búsittatnék. De a' nyavalyás *Héródes* hová tovább, mind inkább gyötrettetik. Az ö attyafia *Pheroras* meg-utálja az ö leányát, a' kit néki akart adni, és azon közben egy kurvát tart magánál, a' mellyet örömestben hordoz véle. Mellyböl sok villongás támad. E' *Pheroras* keményen szólja rágalmazza a' Királyt, (gonosz hamis szívböl, tsak-hogy az attyát és fiait összeveszthesse) az *Alexander*nél, mintha a' Király titkon az *Alexander* feleségét *Glasirát* szeretné, és tovább magát a' szerelembē meg-nem tartóztathatná és mérsékelhetné. Ezen el-rémül *Alexander*; és midön az attya *Glarisirá*nak mindē jóval vólna, és naponként valamivel meg-tisztelné, mellyet noha mind a' fiáért tselekednék, de *Alexander* ezt a'rágalmazóra nézve mind arra értené, mintha az ö feleségéhez való illetlen szerelméböl tselekedné. Míglen magát meg-esmélli, bátorítja, és a' *Pheroras* bezédét az attyának nagy könyhúllatással meg-említi. Mellyért keményen *expostulál*, panaszolkodik, feddödik *Pheroras*.

*vorás*sal. Hogy dolgát az nem tagadhatná, a' *Salomé*ra hárítja: ez pedig állhatatosan tagadja, de úgy-hogy a' kettözö elme könnyen ki-tetzenék belöle. Annakokáért *Hérodes* mind *Pherorás*t és *Salomé*t, öttsét, húgát töle el-küldi, és annál inkább kezdte oztán *Alexander*t szeretni, azért, hogy olly tökélletes szivel vólt, hogy e' dolgot töle el-nem titkolná.

De ez sem tart sokáig, mert egy valaki az *Antipater* kiztéséből és titkos formálásából meg-beszélli a' Királynak, hogy az ö három Béjárói nagy sok pénzzel meg-béreltettek *Alexander*töl az attyának meg-ölésére. És ismét nem kevéssé szomorítja és gyötri a' Királyt. Ki keményen meg-*examinál*tatja és vallatja a' Komornyikokat vagy Béjárókat: kik nem szenvedhetvén a' nagy kínzásokat reá vallottak *Alexander*re, és azt is jelentik nagy kínokban, hogy a' föbb Tanátsok és a' föfö Kapitányok-is mind ö véle tartanák. Innen *Hérodes* még annál-is nagyobb rémülésbe esik, úgy-hogy immár senkire nẽ merné magát bizni: mindenek felöl egyaránt gyanakodik, itt kezdetik még a' súllya. Kiki mint hogy veszedelmét el-távoztathassa, tiztítja, menti magát az ö ajtaja elött, és hogy néki inkább hitele, bátorsága lehessen, mást vádol-bé; Melly miatt nagy sokan ölettettenek-meg, hogy végre szinte úgy a' vádolók, mint a' bé-vádoltak, egyaránt ölettetnének. És mivel e' környü nyavalyában semmi vég nem lenne, hogy egyzer békesége lehetne, mindeneken ki-ád, és minden szolgáit ki-küldi Udvarából, még a' belsö Tanátsosit és jobb barátit-is, kiket nagy tekintetes vóltok miatt nẽ ölethetne-meg.

Ezeket

Ezeket mind az álnok *Antipater* vitte végbe, és az attyát úgy el-hitette, foglalta, hogy tsak ötet alítaná hüségesnek, és hogy egyebek mind halálára igyekeznének. Annakokáért arra-is könnyen reá birja az attyát, hogy valakiket ö tudna, hogy *Alexander*rel tartanák, nagy seregenként kínzásra vonattatnának. Kik közzül egy megvallotta kínjában, hogy *Alexander* és *Arisztobulus* egymás közt szövetséget vetettek, és arra esküttek, hogy az attyokat a' vadászatban meg-öljék, és oztán Rómába menjenek a' Koronának a' Császártól való meg-kérésére. Levele-is találtatott légyen *Alexander*nek, mellybẽ panaszolkodik öttsének, hogy az attya újobban annyi földet és népet adott vólna *Antipater*nek, a' mellynek jövedelme 200 tálentom lenne esztendönként. Azt alítván *Hérodes*, hogy egyzer immár elégséges okát találta, hogy *Alexander*t nyakon kötve a' fogságba vesse: és minden barátit annak, keményen kínoztatja, tsigáztatja, hogy valami bizonyost vehetne-ki belölök. És noha semmire szert nem tehetett, ugyan még-is meg-ölette; és olly nagy félelmet és rémülést szerzett az Udvarbã, hogy sohól senki nem merne egymásnak hinni, és végre majd minden meg-únná életét-is.

Többek között egy azt-is vallotta, vagy mondotta-bé az attyának, hogy *Alexander* irta Rómába egy barátjának, hogy kérjék-meg a' Királytól, hogy ö Rómába szólíttassék, és ö meg-jelentené a' Császárnak az ö ellene való árúltatást, és hogy az ö attya a' Rómaiak ellen *Mitridates*sel tartaná. *Alexander* önnön maga midön látná, hogy az attya mindent el-hiñe, és ö immár életét meg-

elégletteés meg-unta,küld az attyának viſſontag négy ollyan leveleket, magától az attya ellen. Meg-vallja, hogy tanátskoztak, praktikáltak légyen öellene, éshogy a' ſzövetségben az ö attyafia *Pheroras*, és minden ö titkos Tanátsosi benne vólnának,és az ö húga *Salomé* ö véle paráználkodott és ſertelmeskedett vólna. És minden dolgok arra igazíttattak, hogyö meg ölettessék, hogy oſztán kiki mind kedve ſzerint élhetne. Nem kellene immár ſemmi vallatás, kínzás, tsigázás; a' vallatás meg-vagyon

De ottan hamar azútán, nem kitsíny munkával, a' Kappadocziai *Archelaus* Király által, kinek leánya *Alexander*nel vólt, az attyával meg békéltetett Vólt pedig egy *Eurydes* nevü az Udvarbã, a' kinek a' jó *Alexander* ſokat hitt vólna, mivel övéle az álnok ember nagy barátságot vetett vólt; de valamit töle hallott, mind meg-vitte *Antipater*nek, és végre az attyának-is. Két Drabantokis kinoztattak-meg, és a' kínzásban az ártatlan *Alexander*re vallottanak. Levelek is irattanak az ö nevével, és az ö keze-irásához haſonlók. Mága azokat a' *Diophantus* iró Deák tsinálta.

A' *calumniák*, rágalmazások-is, mellyeket *Antipater* naponként forralt, formált, úgy meg-ſokasodtanak, hogy *Herodes* tellyességgel el-hinné, hogy a' két fiai öneki ugyan tsak halálára intselkednének; kiváltképen hogy az el-futás rájok bizonyosodott vólna, hogy *Archelaus*hoz akarnának menni; a' kinek leánya vólt az *Alexander* feleſége, és az-is mondatott, hogyök onnan *Archelaus* ſegedelmével Rómába mennenek, és az attyokat, a' ki immár-is a' Csáſzár haragjában vólna a *Syllæus*nak hamis vádolásából és rágalmazásából, bé-vádolnák, mellyet *Archelaus* ſemmiképen igazzá nem hagyott.

Midön pedig *Herodes* az ö fiait a' Csáſzárnál iſmétlen vádolja, és a' Csáſzár meg-engedi néki, hogy a' mi ezaránt az igaz vólna, azt kezdené és azt tenné; mindazáltal felettébb ne ſietne, hanem a' dolgot igaz meg-eſmértetésre vinné. Gyüjt azért *Herodes* másfél ſzáz férfiakat, kiket Birákká hágy, panaſzol a' fiaira és bé-vádolja azokat,de nem állatja elö öket,hanem igyeknek meghallása nélkül, ſok vélek tartókkal együtt, kiváltképen a' 300 Tiſztviſelökkel, meg-ſententziáztatta. Ezeket *Herodes* mind *Alexandriá*ban; az ö két fiait pedig *Alexander*t és *Ariſtobulus*t *Sebaſtes*ben ölette-meg.

Hogy ezek el-töröltetnek, *Antipater* minden álnoksággal tulajdon tsak az attya ellen intselkedik, és azt tseleketi, hogy Égyiptomból egy olly méreg hozattaték, a' mellyel az övéinek kezek által meg-ölettessék. Rómába mégyen,hogy ſenki eſzébe ne venné, mit akarna; és midön e' méreg nem eleg erös lenne, annál is erösebbet küld; de végre ez mind meg-tudódik, el-árúltatás által ki-nyilatkozik. *Herodes* haza kiványa Rómából *Antipater*t, és nyilvánsággal vádolja, mint ez nyughatatlanságnak okát. Hogy az ö báttyait meg-ölettette: Moſtan immár ömagát az attyát-is, ki ötet annyira tartotta; mindeneken feljül emelte, és az ö Teſtámentom levelében *ſucceſſo*rának, utánna következendönek rendelte és válaſztotta, és véle minden jót tselekedett; halálára igyekeznék. És midön reá bizonyosodnék-is, Cap. 4. 6, 7.

ſemmit mentségére nem tudna mondani, és nem felelhetne. Végre azt-is azért a' Cſáſárnak jovallásából meg-öleti. És ottan hamar ömaga-is életének 70-dik eſztendejében meg-hólt.

Cap. 8: 9.

Ez hiſtóriát azért beſzéllem illyen böven elö, hogy imez kettöt tselekedném: Elöſzör, hogy a' Regnálóknak, Uralkodóknak munkás fáratságos. nyavalyás és veſzedelemben forgó életeket, minden embereknek ſzemeik eleibe adnám. Másodſzor, hogy minden ember, mintegy világos tükörben látná, mint forgódjának nem kevesen, többire mindenkor az álnok hír név veſztéssel, rágalmazással, árúltatással, bé-adással, meg-ſzólással az Udvarokban: melly nyughatatlan nyavalyás és veſzedelemben forgó életlégyen az Udvarokbã. Hogy oſztán azt-is meg-mútatnám, melly igen mélyen bégyökerezett légyen az embereknek ſziveikbe a' Regnálásnak, Uraságnak kivánsága, és nyughatatlan nyavalyás életnek ſzerelme; Melly kivánság és ſzerelem az embernek minden eſzét, elméjét úgy el-véſzi, hogy meg-ſe gondolhaſſa, mit tselekedjék. Tsak ö az orſzáglásra, uraságra mehessen, minden életét, minden elömenetelét, ſzerentséjét, ſzem-látomást való el-távoztathatatlan veſzedelemre veti.

3. A' Regnálás nagy ſérelmel, nẽ örömeſt hagyatik-el.

Innen az-is nyilván vagyon, melly nagy ſzívek ſérelmekkel, ſzorgalmatosságokkal, és fáradozásokkal veſztik-el az emberek az ö uralkodásokat, regnálásokat. Sokkal inkább halálra vetik magokat, örömestben kiontják ſok ſzámtalan embereknek véreket, meg-ölik tulajdon gyermekeiket, feleségeiket, és minden vérſzerint való rokonságikat, hogy nem az Uralkodástól meg-válnának; úgy-hogy arról nem ſzükſég több példákat elö-hozni.

Mivel azért, hogy ennyi munkával, fáratsággal, ſzorgalmatoskodással, veſzedelemmel, kegyetlenkedéssel, és ártatlan vér-ontással ſzerezteſſenek, birattaſſanak és veſzteſſenek-el a' Regnálások, Uralkodások; Meg-tetſzik iſmétlen ezekböl, a' mellyek bövségesen elö-ſzámláltatá-

láltatának, hogy ſemmi *Summum Bonum*, ſem nyugodalmas bóldog élet, ſem tellyes öröm ne légyen e' világi Uralkodásban, ſem a' nagy Uraknál, Királyoknál, ſem az ö Udvaraikban az fel-nem találtatik.

III.

Hogyha a' Királyságok és Uraságok állandók-é, és adnak-é állandó örömet?

Miképen hogy valami e' világon vagyon, minden el-múlik, és ſemmi állandó nem találtatik, hogy a' romlandóság és múlandóság alá ne vettetnék. Söt az mindennél nemesſégesb teremtett állat az ember, ki az Iſtentöl minden látható teremtett állatokon urrá tétetett, el-múlik, el-fogyatkozik és meg-hal: Azonképen a' Birodalmoknak-is vagyon *Fatalis periodus*ok, az Iſtentöl rendeltt, meg-határozott idejek, eſztendejek, a' mellyeken azok el-kezdetnek, nevekednek, és végre megint el-kelljen fogyniok.

A' 4. Monárchia azoknak kezdöi.

Az elsö Monárchia vólt az Aſſiriusoké, mellyet *Nimrod* kezdett, e' világ teremtésének, (a' ſzokott ſzámlálás ſzerint) 1786 eſztendejében: a' vizözön után és a' Babilon városának épitése után 130 eſztendejében. Mert kezdettöl fogva mind a' meg-nevezett idökiglen, e' világon az Atyai Hatalomnak vólt érteke, és a' régibb és édesb Atya vólt minden nemzetségben az elöl-járó Fejedelem, a' mellynek a' többi mind örömeſt jó-akarattal engedtek. De hogy az embernek gonoſsága öregbednék, az Iſten a' világi Regnálásokat úgy rendelte, a' gonoſzoknak az által-való meg-tzáfolására. És ez az elsö és leg-ditsöſégesb Monárchia, kisded eredetböl hamar idön úgy nevekedett, hogy *Daniel* Prófétánál Arany-föhöz haſonlítaſsék; és leg-több ideiglen állott az ö tellyes erejében. Tudnillik, 1648-eſztendeig, és úgy múlt oſztán-el. *Dan.* 3: 32.

A' *Máſodik* Monárchia a' Persáké vólt és a' Médusoké. A' *Cyrus* által kezdetett, Babilon városának meg-vétele után, és az utólsó Aſſiriai Monárchának meg-

meg-ölése után, melly *Daniel*nél *Balthasár*nak, *Herodotus*nál Labirinthusnak neveztetik: e' világnak 3434-ektendejében kezdetett, midön az elsö el-töröltetett, és csak 200-ektendeig tartott.

A' *Harmadik* Monárchia a' Görögöké, az *Alexander Magnus*tól, Babilon városának meg-vétele után, és a' Perſiai birodalomnak el-rontása után, e' világnak 3634-ektendeiben kezdetett; és 286-ektendeig állott, 's oktán el-múlt, el-költ.

A' *Negyedik* Monárchia, a' Rómaiaké, *Julius Cæſar*tól és *Auguſtus*tól kezdetett. Mellynek kezdetit közönſégesen kámlálják e' világnak 3920-ekt: És immár e' mi idönkig 1640-ekt: tartott; de laſſan-laſſan igen kiſſebbedik, és a' kis Antichriſtusi káromló karvatska, a' melly nagyokat bekéll immár, három Királyi Országokat vektett-ki belöle, és az ö hatalmának-is el-kell múlni végtére. És a' negyedik állatnak-is meg-kell ölettetni, és a' tüzbe kell vettetni. Mert mindeniknek ideje és órája kabatott, és határoztatott, úgymond a' *Daniel*, meddig kelljen mindenikének állani és tartani. Tsak hét ektendö hija pedig, hogy ez utólsó Monárchia annyi idöt nem tartott, a' mennyit az elsö. És minekutánna a' káromló karu a' Magosságosnak Szenteit rontja, és igyekezett idöket és törvényeket meg-változtatni, és nékie az ö kezébe egy idö és egynéhány idök, és egyfél idö adattak vólna; ugy tétetik oktán az itélet: és el-vétetik ereje, hatalma, fundamentomából ki-töröltetik, és el-vektetik. De a' Birodalom, erö és hatalom az egék ég alatt, a' mindeneknél Magosságosbnak kentséges népének adattatik, a' kinek orſága örökké-való, és minden hatalom önéki kolgál és enged.

Dan 5: 32. Ab A. Chriſti 1609.

Az egyéb Királyi Orſágoknak-is, Fejedelemſégeknek, és Uraságoknak a' Tartományokban és városokbã vagyon *Periodus*ok, és kabott *terminus*ok, határok, meddig tartsanak, és meddig kelljen állaniok. És megmútatják a' hiſtóriák, hogy ſemmi orſáglás vagy Uraság az

ság az orſágokbã és városokban 500-ektendö felett valami igen nagy változás nélkül meg-nem állhatott, némellyekmég kevesebb ideig tartottanak. Söt majd minden 50-ekt: valami nagy nevezetes változás eſik a' *Religio*ban és Köſségi igazgatásban. Hogy némellyek felnevekednek, némellyek kállanak és le-rohannak. És többire mindenkor egy Uraságnak nevekedése a' máſiknak fogyása és vekedelme.

2. A' Királyok is változás alá vetettek.

Nem tsak az Uraságok regnálások vannak pedig illyen módon a' múlandóságnak alája vettetvén, hanẽ azokkal egyetemben a' Királyok-is, a' Fejedelmek, Urak és Igazgatók, a' kik azokat fundálták, avagy kezekben tartván birják. Nintsẽ olly királyi orkág, olly erösség, olly jól rendeltt igazgatás, nints olly hatalmas hadi ſereg, a' melly a' múlandóság ellẽ magát óltalmazhatná.

Ekkl. 4: 14.

Sok Királyok, Fejedelmek és Urak nem lehettek bátorságosok az önnön feleſégeiktöl, tulajdon gyermekeiktöl, vér-kerint való attyokfiaitól és rokoniktól, Tanátsosiktól és Darabantiktól, és azoktól kikre bizták magokat. A' kiktöl gyakorta gyalázatoson el-árúltattanak, és meg-ölettettenek.

3. Kimint tett máſſal, úgy téẽnek övéle-is egyebek.

A' látás, hallás és próbálat-is igaznak mútatja., a' mit *Salamon* mond az ö Prédikátorában: *Némelly a' fogságból mégyen a' Királyi méltóságra. Némelly a' ki Királyságában kületett, meg-kégyenedik.* Ez igẽ gyakorta meg-léken; ſok példa-is vagyon róla.

Adonibéſek 70 Királyokat tartott fogva, kiknek hüvelkeket kezeiken, lábaikon mind el-metéltette, és úgy kedette vélek a' kenyér morſalékot az ö aktala alatt. Annakutánna ötet-is meg-fogta Júda nemzetsége, és a' mint ö másnak tselekedett, önéki-is úgy lett dolga. Kezein és lábain való hüvelkeinek el-vágattatása után, másnak aktala alatt kellett néki-is kenyér-morſalékot kedegetni. A' mint ömaga meg-vallja: *A' mint én tselekedtem, az Ur úgy fizetett-meg énnékem.*

Adonibéſek. *Judic.* 1: 6.

És a' mint *Boëtius* beéll *Regulus*ról, a' Római Polgár-meſterről, hogy a' Carthagobélieket, kiket a' hadbã

Regulus.

meg-

meg-fogott a' tömlötzbe fokta vetni. De ottan hamar hogy ötet-is a' Carthagobéliek meg-fogták, ötet-is vifzontag a' fogságba vetették, és hafonlóval fizettek.

Bufyrides. Azt bizonyítja továbbá, hogy az Égyiptomi *Bufyrides* Királynak fokása vólt, hogy a' mellyidegenek oda mennének, meg ölné, és az Iſteneknek fel-áldozná. És oftán ömaga-is *Hercules*töl finte úgy áldoztatott-fel.

Leontius. Meg-említettük oda-fel *Leontius*t, a' ki *Juſtinianus* Csáfzárt meg-fogta, és az orrát el-metfzette, és fámkivetésbe üzte. Ezt *Tyberius* iſmét meg-fogta, az orrát el-metfzette, és fogságba vetette. *Tyberius*t *Juſtinian*[9] meg-jövén a' fámkivetésből meg-fogta, és meg-ölette, a' mint *Leontius*t-is, a' ki az ő orrát el-metfzette vólt, kit ö abban a' fogságban, a' kiben ötet *Tyberius* vetette vólt, találván, ſok kínzásokkal büntette-meg. *Juſtinianus*t vifzontag, *Philippicus* ölte-meg és Csáfzárrá lett ö helyette, 's a't. A' mint továbbá *Anaſtaſi*[9] tselekedett *Philippus*nak, arról a' hiſtóriák bizonyítnak.

Ezek a' példák igaſságát erösítik a' *Salamon*ból oda fel-tött regulának: *Hogy ſokan a' fogságból Királyságra mennek, és a' ki a' Királyságra fületett, le-taſzíttatik.*

4. Király-ság eg' Népről másra fáll. Azonközben tifzta merö igaſság az-is; Hogy *a' hamisságért, erőſzakért és fösvénységért, a' Királyság egy Nemzetről másra mégyen.* A' mellyet midön *Nabugodonozor* Király nem értene, az Iſten álom látás által mútatta-meg néki, és önnön magával értette-meg.

Nabugodonozor. És noha az Égyiptomi *Apries* Király azzal kérkedének; Hogy *az ö orfzága olly igen meg-vólna erősítve, hogy még az Iſteneknek-is lehetetlen vólna meg-venniek:* Mindazáltal ugyan valóban efzébe kellett végre venni, a' mit annakelőtte nem akart hinni; Hogy *az Ur Iſtē ugyan erősebb vólna azért a' Királyi orfzágnál.* Ugymint, a' ki azt nem tsak el-vefztette, hanem a' fzolgáitól kötéllel fojtatott-meg.

Herod. lib. 2.

Dionyſius. Noha a' Siciliai *Dionyſius* Király-is ditsekedett azzal; Hogy *az ö fiának Adamás-kö lántsztzal erősíttetett, környül-kötöztetett orfzágot hagyna utánna;* De ugyan

MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

ugyan el-fzakadoztak azért azok a' lántzok, és az ö fia kiüzettetett az orfzágból, és kóldúlni kellett.

Mert midön a' Királyok, Fejedelmek és Urak arra vetemednek, hogy az ö magok erejekben hatalmokba bizakodjanak, és a' minden Királyoknak Királlyát megutálják, meg-vetik, és magokat annak, mint Uraságoknak adójának, felſéges Uroknak engedelmeſsséggel alája nem akarják adni, ſem az ö fenyítését, tanítását nem akarják venni; avagy önéki az ö orfzágoknak kapuit, ajtait nem akarják fel-nyitni, és tartományikba és városikba nem akarják bé-botsátani: meg-vetik az ö Igéjét, üldözik az ö Anyafzentegyházát és hü fzolgáit, kegyetlenül bánnak az alattok valókkal, jobbágyikkal. Szükſégesképen annak kell következni, a' mit a' fz. Irás annakelőtte meg-hirdetett, hogy a' Királyi orfzágnak, és Uraságnak egy Nemzetségről másra kell menni. Mert a' *Dionyſius* lántzai, *Vis & metus*, erőfzak és rettentés, nem erősítik és nem óltalmazzák-meg az orfzágot: Hanem a' *Religio* és a' Fejedelemſség alatt-valóknak az ö Urokhoz való fzeretetik. Ez a' két adamás-köből való lántz, a' mellyek minden regnálásokat megerősítenek és meg-tartnak.

Sólt. 2. és 24.

Sirák. 10: 8.

Mert ha a' Fejedelemség az igaz *Religio*nak elébb mozdításával és killyebb plántálásával, az Iſtent jóakaró *patronus*sává téfzi, és barátságos óltalmazójává; tehát úgy a' *Religio* olly kötél, mellyel a' Fejedelemségnek fzive, az alatta-valókhoz, és az Uraság alatt-valóknak fzivek az ö Urokhoz Fejedelmekhez erősen öfzvekötöttetik és tsatoltatik. És ha ide olly Regnálás és igazgatás járúlánd, hogy a' jobbágyok érzik és vehetik efzekbe, hogy az Uraság nékik fzivek fzerint jovokat kívánja; tehát kettős léfzen a' kötés, melly a' Regnálást és az Uraságot úgy meg-kötözi és erősíti, hogy ſemmi külső hatalom által meg-nem rontathatik. De a' holott ezzel ellenkező dologgyakoroltatik: a' *Religio* kételkedésbe vonatik, avagy egy réfze nints jó fzível hozzá; és a' Regnálás-is kényeſsséggel és kegyetlenkedéſsel viſeltetik, a' job-

a' jobbágyoknak egy jó ſzó ſem adatik, ott az Uraság nem ſoká állhat-meg.

És hogy e' *Caput*ot egyſzer el-végezzük, meg-látſzik mind ezekböl a' mellyeket mind eddiglen bé-hoztunk, hogy a' Királykodásban, Regnálásban és Uraságban a' *Summum Bonũ*, a' Leg-föbb jó nem találtatik; ſem pedig igaz, tellyes, és állandó öröm azokban nem leletik: és hogy a' Királyok, Fejedelmek és Urak ſemmiképen nem olly tsendes, nyugodalmas és kivánatos bóldog életet élnek, a' mint külsöképen látſzhatnék; Hanem ſokkal inkább nagy gyakorta leg-nyavalyásabb és gyötrelmesebb emberek öke földön, a kiknek egy óraban, ſzempillantásban ſintsen nyugodalmok, békességek: és ſem életek ſẽ Uraságok felöl batorságosok nẽ lehetnek.

Annakokáért elégedjék-meg kiki minden azzal az állapattal, a' mellyben Iſten ötet rendelte, ne kivánjon feljebb valót, hogyha eſze vagyon, a mint *Sirák* tanít: *Fiam, meg-maradj örömest az alatson állapatbã, mert jobb az mind annál, a' mellyre e' világ vágyódik. Kiváltképen pedig kiki mind azon légyen, és arról gondolkodjék, hogy önnön magán uralkodjék, ura légyen magának, és birodalma légyen az önnön ſaját indúlatin: hogy te regnálj ö rajtok, és nem ök uralkodjanak te rajtad.* Mert ez a legjobb és ditséretesb uralkodás, a' mellyre minden embereknek kellene vágyódniok, a mellyben nyugodalmas bóldog életek és jó lelki-eſméretek-is lehet. Ez az Uraság midön ember Ura önnön magának, mindẽ hatalmas Uraknak Uraságokat feljül múlja e' földön: Nagy *Sándor*ét, *Julius Cæſar*ét, *Pompéjus*ét, *Hannibál*ét, *Sámſon*ét és egyebeket, a kik jóllehet orſzágokat, népeket meg-gyöztenek, el-birtanak, önnön magokat pedig meg-nem gyözhették és nem birtak magokkal, hanem e' viadalban meg-tsökkentenek, és elnyomattattanak. Azért mondja *Salamon*: *Jobb a' hoſzſzú türö az erösnél: és a' ki uralkodik az ö indúlatin, jobb annál, hogy nem a' ki várost véſzen-meg.* Auſonius. *Qui rectè faciet, non qui dominatur erit Rex:*

Sirák. 3: 9.

Péld. 16 32.

Mond-

Mondhatſza-meg ki légyen Ur, és Király?
Az, a' ki indúlatin Ur, és regnál.
--- *Tunc omnia jura tenebis,*
Cum poteris rex eſſe tui. ---

Boëtius:
Qui ſe volet eſſe potentem;
Animos domet ille feroces;
Nec victa libidine colla
Fœdis ſubmittat habenis.
Etenim licet indica tellus
Longè tua jura tremiſcat,
Et ſerviat ultima Thule;
Tamen atras pellere curas
Miſerasque fugare querelas
Non poſſe, potentia non eſt.

A' ki hatalmas és Ur akar lenni,
Tanúlja tanításomat érteni.
Magán kezdessék ö uralkodása,
Indúlatit böltsẽ birja, forgassa.
Tiſztasággal életét ékesítse,
Magát vétkek igájába ne ejtse.
Mihaſzna ha ki e' földet mĩd birja,
Hogyha ö maga rút bünöknek rabja.
Mert ha ſaját indúlatiddal nẽ birſz
Hatalmat magadnak hijába igírſz

TIZENKETTÖDIK RÉSZ.

Az Elmének javairól

EKkédiglen *Corporis & Fortunæ bona*, a' Teſtnek és ſzerentsének javait nézegettük, viſgáltuk, és azokból akartuk ki-keresni és fel-tudakozni, találni; hogyha a' *Summum Bonum*, avagy a' Leg-föbb jó, igaz, tellyes és állandó öröm, a' nyugodalmas bóldog élettel együtt abban találtassék-é. Nem-tsak nem találtuk pedig azt-meg a' mit kerestünk; hanem azzal tellyességgel ellenkezöt leltünk és tapaſztaltunk-meg.

De vannak még több jók-is, mellyeket *Animi Bona*, Elmének javainak neveznek; a' mellyek ſokkal föbbek, nemesbek, ditsöſégesbek, hogy-nem a' Testnek és a' Szerentsének javai: Mind a' mellyek, Böltseség, Értelem, Tudomány, Meſterség, Jóság és Tiſztesség, 's a' t. Mellyek azért neveztetnek Elmének javainak, mivel az embernek elméje és lelke forgatja azokat, és azok által munkálkodik, tselekeſzik. És meg-kell azt vallanunk, hogy mind a' leg-tudósb *Philoſophus*ok, és világi bölts emberek azt tartották és tartják, hogy a' Leg-föbb jó, *in Bonis Animi*, ezekben az Elmének jovában légyen: hogy a' bóldog nyúgodalmas élet, igaz tellyes és állhatatos öröm ezekben találtassék. Mert ezekért a' jókért tar-

tották

tották ők minden egyéb embereknél feljebb valóknak magokat. És azokat ditsérték 's tartották bóldogoknak, a' kik az Istentöl böltseséggel, tudománnyal és jósággal vólnának megajándékozva. És sok idö telnék benne, ha e' helyen minden ö sententziáikat és értelmeiket, (mint irjon és *disputáljon* erröl akarmellyik) ide akarnók bé-hozni.

Aristoteles, *Cicero*, *Socrates*, *Plato*, felette igen ditsérik és magaztalják a' jóságot, *Virtust* vagy jóságos-tselekedetet: és annak szeretetiben helyheztetik a' Leg-föbb jót, és azt mondják: hogy a' jóság szerzi az igaz tsendes bóldog életet.

És bizonyára ha az egésséges, ép, elmés okosság, meg-tekint minden teremtett dolgokat, e' világnak minden jovait, és mindent a' mi az ég alatt vagyon, és egyiket a' másikkal egybe-veti; nem itélhet külömben, hanem azt kell állatni, és belöle ki-hozni, hogy semmi nints nemességesb, szerelmetesb, ditsöségesb és jobb e' földön, mint a' böltseség, tudomány és jóság. Annakokáért nem-is állathat külömbet, hanem hogy a' Leg-föbb jót, *in Animi Bonis*, az Elménck javaiban kelljen keresni: és hogy a' kik e' jókat meg-nyerték és meg-szerezték, igazán bóldog emberek legyenek.

Innen vagyon, hogy a' *Studia Sapientiæ & Virtutis*, a' Tudományi mesterségek, és a' jóság, nem tsak a' köz embereknél, hanem a' leg-hatalmasbaknál-is mindenkoron betsületben és nagy tekintetben vóltanak és tartattanak, és tölök a' bölts, értelmes, tudós, ékesen szóló emberek szerettettek, tiszteltettek, és mindenkor mindé jóval vóltanak ez illyenekhez.

A' világ biró Nagy *Sándor*, a' tudós embereket igen szerette, és nagyra betsüllötte. És az ö udvara, mint egy *Academia* vagy fö Iskola, tellyes vólt tudós emberekkel, kiket valahová ment, mindenkoron nagy sereggel véle hordozott.

Dionysius Syracusanus-is szerette és nagy betsületben tartotta a' tudós embereket. *Dion*t és *Plátó*t, nagy költséggel és sok pénzzel hozatta udvarába, és egy ideig öket magánál tartotta.

Scipio Africanus, *Ptolomæus Philadelphus*, *Augustus*, *Julius Cæsar*, *Adrianus*, *Severus*, *Constantinus Magnus*, *Theodosius junior*, *Carolus Magnus*, *Sigismundus* I. Császárok, a' mint-hogy

hogy magok személyekben-is tudós és bölts Fejedelmek és Urak vóltanak; azonképen tudos embereket örömest láttanak és tartottanak mellettek: szerették azokat, tiszteltek, betsülték, állapatjokat feljebb vitték, és hozzájok minden jókkal vóltanak.

Sigmond Császár dolgát némelly Udvari Nemes urfiak nem igen kedvelleték; hogy ö Felsége a' tudós Sigmond embereket *promoveálná* és azokat emelné elö; és ö rájok nem tekintene. Mellyet midön vött vólna észébe, mond: *Illos meritò observo, quos natura præ aliis excellere voluit.* Azokat én méltán tartom betsületbé, a' mellyeket a' természet-is nálatoknál feljebb emelt.

És midön e' ditséretes Császár, a' jeles tudós *Juristát Georgius Fiscellinust*, szentelt vitézzé tenné, vagy meg-nemesítené, és véle az orszag gyülésére Basiléába menne, és a' Tanáts-háznál öszve-gyültek vólna, még szépen *Fiscellinus*-is kételkedik, hogyha a' tudós emberekhez üljön-é? avagy a' szentelt vitézlö Nemes rendek közzé. Végre magát meg-gondolván, a' vitézlök közzé hajol; Mond akkor nékie a' Császár: *Stultè agis, quòd literis militiam præfers. Nam ego mille equites uno die crearim; Doctorem verò unum mille annis non effecerim.* Bolondúl miveled, hogy a' vitézlö rendet nagyobra tartod, hogynem a' tudós embereket: Mert én egy nap ezer embert meg-nemesíthetek; de ezer esztendeig sem tudnék egyet Doktorrá tenni.

Illyen tisztességben, betsületben vóltanak akkor az idöben a' bölts nagy értelmü ditséretes Császároknál a' tudós emberek. Mostan egy peczér inas gyakorta nagyobbra betsültetik az Urak udvarában, hogy-nem valamelly tudós ember.

De nem sokkal ez elött-is, és e' mi idönkben, vóltanak és vannak Királyok, Fejedelmek és Urak, kik nē tsak *Studia literarum*, a' tudományokat, tudós emberek szeretik, betsüllik, szegény Deákokat tartnak, táplálnak, *Academiá*kat és *Gymnasium*okat fundálnak: hanem a' kik ö magok-is, ifjúságoktól fogva szerényen tanúlta-

núltanak, és ez által magoknak ditséretes és ditsöſéges nevet ſzerzettenek ez egéſz világon.

Ferdinánd. Iſtván I. Kir: Ulrik.

Nemde nem tudós, bölts és értelmes vólt-é a' néhai *Ferdinánd* Csáſzár, a' Lengyel orſzági *Iſtván* Király, és a' Pannóniai ditséretes Hunyadi *Mátyás* Király. És a' Megapolitanus *Ulrik* Hertzeg; kinek ditséretes regnálásában fundáltatott a' Roſtokiumi *Academia*, avagy közönſéges fö Iskola; mellynek meg-tartására tekintetes Fejedelmi jövedelmet és ſegedelmet rendelt.

Auguſtus. Chriſtianus.

Haſonlatosképen a' Saxonia válaſztó Fejedelmek-is *Auguſtus* és *Chriſtianus* I. a' Vittebergai és Lipſiai *Academia*kat ditséretesen meg-tartottak, és épen 's virágozólan hagyták utánnok a' moſtani regnálóknak.

A' ditséretes Brunſvigai Hertzegek nem igen régen épitették és fundálták az Iſten Igéjéhez és a' Tudományokhoz való ſzeretetekben, a' Helmeſtádi *Academiát*.

Azonképen a' Brandeburgumi Hertzegek-is az Odera vize mellett való Frankofurti *Academiát*, nagy ditséretekre épitették. És a' Haſſiai Landgraviusok a' Marpurgit. Melly dologért örök emlekezetben léſzen ditséretes Nevek, valamiglen a' ſzép tudományok e' világon meg-tartatnak.

I.

Hogyha az Elménck javai ſzerezhetnek-é bóldog életet, és adhatnak-é igaz örömet?

ES ki nem tudná, hogy a' ſzép tudományi meſterſégek és nyelvek, böltseség és a' jóság, az Iſtennek drága nemes ajándéki legyenek, ö Felſégétől az embereknek kegyelemből és irgalmasságból adaſſanak és ajándékoztaſſanak: De még-is meg-mútatjuk azt, hogy ezekben az Elménck javaiban ſe találtassék és ne légyen a' *Summum Bonum*, a' Leg-főbb jó: és hogy ezek ſem adnak ſemmi bóldog életet, avagy ugyã ſemmi igaz, tellyes és állandó örömet nem ſzerezhetnek.

Mert noha az *Anima Bona*, az Elménck javai, Iſten ajándéki legyenek; tudni való mindazáltal, hogy vélünk

lünk nem úgy ſzülettetnek, mint a' *Corporis & fortunæ Bona*, a' Teſtnek és a' Szerentsének javai; Hanem nagy ſzorgalmatos gonddal, munkával, fáratsággal, verejtékkel, ifjúság idejétől fogva való ſerénykedéssel, fö-töréssel, kereſtetik és ſzereztetik, és embernek egéſz élete belé fogy és kevés jó napokat lát mellette, a tanúlással teſtét, fejét erötleníti, betegesíti.

1. Tudomány és jóság mũkával ſzereztetik.

Mivel a' tudományok és jóságok magas Hegyének igen ſzoros és ſzéllyel meſzſze kerengö úta vagyon, a' melly igen tsuſzamékony, ſikamló, háta-hoporjás, kietlen, vad, mindenféle tövissel, kóróval bé-nött. A' mellyben ſokan meg-is ütköznek, és a' tanúlástól elirtóznak. Ha a' tanúlást némelly el-kezdené-is, de ha az nehéz, hoſzſzú és veſzedelmes utat látándja, tekinti elötte, a' mellyen által kelljen verekedni; olly igen elſzonyodik, hogy a' *Studium*ot, és a' Tanúlást Iſtenre bizza, és el-áll mellöle.

2. A' tanúlás, kóldúlás.

Annakfelette a' nehéz fáratságos munka mellett, nintsen egyéb a' *Studium*ban, Tanúlásban ſzegénységnél, nyavalyánál és kóldússágnál. Mert noha némelyek nagyra mehetnek a' Tanúság által; de arra tsak némellyek tehetnek ſzert, a' kik Tudományok, Meſterſégek által, ſerény értelmek, és ékesen ſzólások által elö-mehetnek. Azoknak-is pedig ottan-ottan a' ſzerentse játékjához kell magokat alkalmaztatniok, e' világnak kell hizelkedniek, és a' jóságot, igaſságot, tökéletes jámborságot egy ideig *János Pap* Orſzágába kell botsátaniok, és ott kell azokat ſámkivétésben bujdostatniok, míglen önékiek azonbã erſzények töltetik.

De nagy réſzént ugyan merö kóldúsok, és nintsen annyi értekek, hogy magokat és az övéiket el-táplálhatnák; söt még ſzájokba vetö falatjokat-is meg-olvaſsák, nem-is adnak többet nékik, hanem a' mennyit alig ehetnek-meg. Sok jó *ingenium*ú jámbor tanúlt, elmés ifjak bújdosnak ſzéllyel az orſzágbã, és nem találnak táplálásokra valót. Egy ſummábã, kóldúlásſsal keresi kenyerét a' tudomány, és ſemmire nẽ betsültetik.

Salamō Mind ezeket a' bölts *Salamon*-is igen vette észébe; Mert ki vólt nálánál a' Nap alatt böltsebb, tudósb, és értelmesb? Jóllehet ö a mellett szegénységet nem szenvedett; de mennyi munkájában fáratságában vólt légyen nékie, meg-jelenti azt az ö Prédikátor nevü könyvében, midön mond: *Én* Salamon *Prédikátor, Királlya valék Izraelnek Jérusálemben; adván az én elmémet mind azoknak visgálására és böltsen meg-tudakozására, mellyek léfznek az ég alatt; Ezek mind hijába-való foglalatosságok, a' mellyeket az Isté adott az emberek fiainak, hogy azokban gyötrenék magokat. Láttam minden dolgokat, mellyek léfznek a' Nap alatt, és imé mind ezek hijába-valóság, és a' léleknek gyötrelme. Adtam annakfelette az én elmémet a böltségnek tudására és minden esztelenségnek és bolondságnak meg-tudására; de meg-esmérém ezt-is lenni a léleknek nyomorúságának, mivel-hogy a' böltségnek sokságában sok búsulás vagyon, és valaki öregbíti a' böltséget, ö öregbíti a' gyötrelmet.*

Prěd. 1:12,13, 14,17, 18.

3. Böltséget követ irégység

És ha szinte valaki nagy szorgalmas munka, fáratság alatt vólna-is, és a' mellett szegénységgel, kóldússággal bajlódnék-is, ez még mind szenvedhetöbb vólna, és gyámolsága lehetne; De ennekfelette ide járúl a' gyalázatos irégység, a' melly az emberek életét gyötri, keseríti, fáraztja, és mindeneket meg-veszteget. Mert ha némelly, másnál valamennyivel többet tanúlt, rajta mindjárt az *invidia* ebag nö, a' szégyentelen bestia irégyli, ez önéki minden erejével ellene akar állani, meg-szólja, meg-rágalmazza, meg-kisebbíti, szidalmazza, gyalázza, *reformál* benne mindent és fel-forgat. Mellyen némelly jámbor tudós személynek szive meg-szakadhatna, és a' nagy fájdalom 's bánat miatt meg-hasadozhatna, hogy az ö jó igyekezettel tött 's el-viselt munkáját, fáratságát, illy hitván helyre költötte, illy gonoszra vonassék, és azokért így nyomdostassék és tapodtassék.

De még

De még e' gonoszt nem elégli az *Invidia*, a' rútalmas kofa; hanem a' mindennapi próbálat bizonyítja, és nyilván tanít minket, hogy sokak az ö Tudományok, jeles elmejek és serény értelmek miatt, testeknek, életeknek és jószágoknak veszedelmébe jutottanak. Mert ez aránt igen zúgódik dúlfúl az *Invidia*, az irégység, és a' jól tanúlt és tudós ember után addig olállkodik, intselkedik, mindenféle álnok praktikával és ravasz mesterséggel, míglen azt tellyességgel el-nyomja, és láb alól el-tolja és ki-törölje.

4. Tudomány és jószág sokaknak veszedelmet hoz.

Illyenképen a' *Socrates*, a' kit az *Oraculum*-is e' földön minden embereknél böltsebbnek esmért és bizonyított, ama' *Scholabéli* Bátyosok irégysége által életett-meg.

Sokrátes.

Tertullianust nagy bölts tudományokkal ékesítteteti Egyházi tanítót gyülölték, irégységből mardosták, és üldözték az önnön Tánító társai, a' *Romanus clerus*, a' Romabéli hizlaltt *Canonicus*ok. Mellyen szive úgy el-búsúlt, és el-keseredett, hogy e' dologért, (a' mellyet nem ditsérhetni) az igaz tudomány mellöl el-áll, a' Római Ekkléſiától el-szakad, és a' *Montanus* eretnekségére adja magát.

Tertullianus.

Szintén illyen módon vólt dolga *Gregorius Nazianzenus*nak, a' jeles fö Tanítónak.

Naziánzénus.

Nem külömben Sz. *Athanasius*nak-is, a' ki az ö tudós vóltáért, ékesen szólásáért, buzgóságáért és Istenes jámborságáért az *Alexander*töl és a' több *Arriánus*októl, a' kik a' tudományban közel sem vóltak hozzá hasonlók, felette igen meg-gyülöltetett, rágalmaztatott és üldöztetett. Mit nem szött, font, kent, vont erre a' szent emberre a' mord *Invidia*? mennyi *calumniá*val, rágalmazással terheltetett töle, minden felsö és alsó rendeknél? Mitsoda hazugsággal nem vóltak rajta? és mennyi álnok praktikákkal, tsalárdkodásokkal nem intselkedtek utánna?

Athanasius.

E' jutalma a' jóságnak és istenességnek e' világon! Ez a' szép bóldog és nyugodalmas élet, a' mellyet nékünk az elmének javai szereznek.

5. Elménck javai kevéllyé téſznek.

Erröl mondja, és erröl panaſzolkodik a' bölts *Salamon* Király; *Meg-nézem a böltseséget és tudóságot, minden dolgokban, ott-is mind gyülöli egyik a' másikat: ez-is mind hijába-valóság és munka.*

Nem ritkán eſik az-is, hogy ezek, az Elménck drága nemes javai: a' mellyek noha terméſzetek ſzerint, az embereket ſzelídségre, nyájasságra és alázatosságra kiſztetik; mindazáltal némellyek, kik midön látják, hogy valami kevéssel másnál több ajándékokkal birnak, ſokakat, mondom, effféléket meg-kevélyítnek, fel-fuvalkodtakká és nagyra vágyódókká téſznek, tsak magokat tartják nagyoknak, böltseknek, értelmeseknek: Egyebeket pedig a' ſemminél-is alább valóknak tartanak; és ez illyeneknek az ö ſzemeik elött merö bolondoknak, és kábáknak kell lenniek. Ez illyen negédeskedök pedig többire mindenkor ama' félig tudósok, a' kik valamit *ſuperficialiter* feljül el a' ſzínén, de fundámentomoſzerint ſemmit nem tanúltak. Innen mondja ſzent Pál: *Hogy, Scientia inflat, a' tudomány fel-fuvalkodtat.* Ellenben a' kik igazán és fundámentomoson tanúltanak, igen jól látják, melly aránt légyen fogyatkozások, és annyival alázatosabbak, és egyebeket magoknál ſokkal böltsebbeknek alítnak és tartnak.

1 *Krón.* 8: 1.

Mert igaz a' mit a' pogány bölts Poëta mond:

Ovid. de Ponto.

---- Dedicisſe fideliter artes.
Emollit mores, nec ſinit eſſe feros.

A' ki jól tanúlt és igazán tudós,
Szelid erköltsü az, és alázatos.

6. Elménck javaival viſzſza élet.

Mind ezeknek felette ide járúl, az Istennek drága ſzép ajándékival való gonoſzúl élés. Ugy-hogy, midön *in Animi Bonis & donis*, az Elménck effféle javai mellett ember valami nyugalmas bóldog életet, és igaz, tellyes örömet reménlene, a' véle való viſzſza-élés mind meg-vetteget viſzontag mindeneket.

Mert látjuk ez aránt, hogy az Istennek ajándékával az embereknek fiai, nem élnek annak tiſztességére, a' ki azokat önéki adta: ſem nem a' végre élnek vélek, a m elly-

a' mellyre adattanak: tudnillik, felebarátinknak haſznokra és épületekre, és a' Chriſtus egéſz teſtének gyarapítására, a' mint ſzent Pál tanít: *Hanem tsak magoknak haſznokra, javokra, hogy azok által fel-emelkedhessenek, nagy méltóságra, tiſztességre mehessenek, a' köz embereknél nagy ditséretet nyerjenek, hirt nevet ſzerezzenek a' tudatlanoknál, hogy egyebeknél böltsebbeknek, tudósbaknak és értelmesebbeknek láttassanak, és tartassanak.*

Söt annyira mégyen dolga ez Elméi jóknak, hogy az emberek, a' kiknek ezekkel az Isten tiſztességére, és felebarátiknak javokra kellett vólna élniek: a' hellyett viſzſza élnek, az Ur Istennek betstelenſégére és kiſſebbſégére, és az ö ſzentséges nevének gyalázatjára, és az ö feleiknek romlásokra és veſzedelmekre. A' mint azt e' világon a' ſzemmel látás, füllel hallás bizonyítja, és ſok példákkal meg-bizonyíthatnók, hogyha ez a' munka kezünk között, reménſégünk felett immár-is ſzándékunknál küllyebb nem terjedett és nagyobbra nem nevekedett vólna.

Ottan azért tsak az egy *Eloquentiá*nak, ékesen ſzólásnak példájával mútaſſuk és bizonyítsuk-meg. Bizony dolog, hogy az Ékesen ſzólás az Istennek drága ſzép ajándéka, a' melly által az Istennek tiſztessége, ſzent neve és orſzága meſzſze ki-terjeſztetik, a' Kereſztyéni *Religio* és Tudomány elöbb plántáltatik: a' köſségi igazgatás, itélet és törvény ſzolgáltatás meg-tartatik, és ſok haſznos és idveſséges dolgok vitethetnek véghez. Ékesen ſzólás.

Ha pedig az emberek e' ſzép adománnyal gonoſzúl élnek az Anyaſzentegyházban, az Iskólákban, Tanátsházakban, Törvény-tételekben, *Contractus*okban, Szerzödésekben, Öſzve-békélléſekben, és minden egyéb emberi dolgokban, és ügyökben: akar-kiis könnyen meg-itélheti, melly ſzörnyü veſzélyt indíthasson az Isten Anyaſzentegyházában ez illyen viſzſzaélés, és a' jónak nem jól forgatása. Melly nagy kára,

ſzakadása leheſſen e' nem jól élés által, az igaſságnak, kereſztyéni Tudománynak, és *Religió*nak: mennyi hadak, háborúk, támadások, vérontások forraltassanak, és mennyi gonoſzra az által okok adattathassanak, melly nagy veſzedelmet az ékesen ſzóló emberek indíthaſſanak, támaſzthaſſanak! arról jól és igazán ſzól Sz. *Jakab: A' nyelv igen kitsíny tag, de nagy dolgokat indít. Imé egy kitsiny tüz, melly nagy erdöt meg-éget! az embernek nyelve-is tüz, és minden álnokságnak örvénye; akképen helyheztetett a' nyelv a' mi tagaink között, melly mind az egész teſtet meg-ſzeplöſíti, melly a' gyehennának tüzéröl fel-gerjeſztetik. Mert minden vadaknak, madaraknak és tsúſzómáſzó állatoknak, és tengerben úſzkálóknak terméſzetek meg-enyhítetik és meg-enyhíttetett az emberi terméſzettöl; De a' nyelvet ſenki meg-nem enyhítheti: gonoſz állat az, mit meg-nem enyhíthetſz, tellyes halálos méreggel.* Jak. 3. 6,7,8.

II.

Hogyha az Elménck javai, tellyes örömet adhatnak-é?

A' Mint immár azért, mind ezekből ki-tetſzik elégſégesen, hogy ſemmi bóldog életet, ſem igaz örömet, az Elménck javai minékünk nem hozhatnak; azonképen ſemmi tellyes és állhatatos örömet ſem ſzerezhetnek; mivelhogy önnön magokban-is nem tellyeseknek és fogyatkozottaknak találtatnak ez életben. Ugy vagyon bizonyára, (a' mint oda fel-is megemlítettük:) hogy az Iſtennek jeles ſzép ajándéki, az Elménck javai, és nagy ékeſſégei, nemes és drága kintse az embernek, és ömagában majd tellyeſſéges-is. De e' romlotságban, a' veſzett emberi terméſzet annak tellyes tökéletes vóltára nem érkezhetik: Mert valóságoson mondatik imez a' ſzent Páltól: Hogy, *az embereknek elméjek meg-homályoſíttatott.* És a' *Sirák*-is mond: *Nagy ſokak ennél-is nagyobbak rejtettenek-el, keveset látunk az ö tselekedetiben.* Illyenképen ſzól a' Böltse- Eſéſ. 4: 8. Sirák. 43:35.

ſeségnek könyve-is: 9-dik r. 14, 15, 16. ỳ-ibẽ. *A' halandó embereknek okoskodások félelmesek, hibások, és állhatatlanok az ö gondolatjok. Mert a' rothadandóság alá vetetett teſt, meg-nehezíti a' lelket, és e' földi lakás a' ſok gondokkal megtölti az elmét, ugyan le-vonka. És a' mellyek e' földön vannak azokat tsak alig foghatja-meg, és mellyek kezeink között forognak, azokat-is nagy munkával találjuk-meg. A mellyek pedig mennyben vannak, kitsoda tudhatja-meg azokat?*

Ha azért a' teſti, terméſzeti és emberi dolgokat fel-nem tudakozhatjuk: Sokkal kevésbé mehetünk végére a' mennyei és lelki dolgoknak. Mint az Iſtennek Fia mondja *Nikodémus*nak: (*Ján.* 3:8.) *A' ſél fú, és hallod az ö zúgását, de ugyan nem tudod azért honnan jü, és hová mégyen: Ha midön földi dolgokról ſzólok tinéktek, nem hiſztek; hogy hinnétek-el, ha mennyei dolgokat mondanék?* Bizonyára merö ſetétség az embereknek kivekben, és a' vélek ſzületett vakság felette nagy. (1 Kór. 2:14.) *A lelkes ember meg-nem foghatja azokat, a' mellyek az Iſtennek Lelkéjé: bolondságnak tetſzik néki, meg-ſem tudhatja azokat. Meg-ſetétült és homályosodott az ö értelmek. Setétség borította-el a' földet, homályosság a' népeket,* úgy mond a' Próféta *Eſaiás*nál c. 60: 2.

In artibus & ſcientiis, minden tudományokban és meſterſégekben e' földön, ſok *defectivák*, ſok nem tellyeſſégesek találtatnak, és az egéſz *Philoſophiá*ban ſok *anomala*, ſok hibás és fogyatkozott dolgok vannak, a' mellyek jobb fundámentomot kivánnának; a' mellyet igen jól értnek 's tudnak azok, a' kik tsak valami kevéſſé forgottak-is benne. És ſok vagyon még el-rejtve *In rerum natura*, a' Terméſzetben, a' mellyeknek még fundámentomos végre nem mehettek, és a' hová még az emberi okosság, elme, és értelem fel-nem érkezett: a' mint *Jéſus Sirák*ból ezelött egykevéſſel meg-hallók. És ſzent *Jób*-is mond, c. 5: 5. *Nagy dolgokat tselekedik az Ur, a' mellyeknek végére nem mehetni: és ſok tsudákat téſzen, mellyeket meg-nem ſzámlálhatni.*

Noha igaz, hogy azok a' *Defectus*ok-is, nem a' Tudományi meſterſégekben, és ömagokban az elménck javaiban vannak; hanem a' mi értelmünknek erötelenſégében vannak, a' melly

a' melly az igen felséges dolgokat meg-nem foghatja. És ézinte ez, a' min panaszolkodunk. Innen-is vagyon, hogy az Elménck javai semmi bóldog életet nem adnak, sem tellyességes örömet nem érezhetnek, és éiveinkben állandó vigaságot nem indítanak. Mivel-hogy mi e' gyarlóságos erötlenségben azoknak tökéletes tellyességére nem juthatunk és nem érkezhetünk.

III.

Hogyha az Elmének javai állandók-é?

MIképen minden dolog e' világon, és e' világ ömaga-is minden ö ditsöségével egyetemben el-múlik; azonképen el-múlnak, el-fogynak végre az Elmének javai-is. Az Értelem kisebbedik, az emlekezö Elme meg-fogyatkozik; A' jósághoz, Istenességhez, tiztasághoz és tiztességhez való éeretet meg-hidegül, ez avúlt, meg-hidegült világban, és végre el-vetemedik, és vétekké, 's gonossággá válik.

Cicero idejében egy *Grammaticus* az ö vénsége miatt elfelejtette, el-veztette mindé ö mesterségét, tudományát, hogy még tsak a' betüket sem esmérhette. A' mint a' jeles fö Tanító *Georgius Trapezuntius*, ki a' Deák és Görög nyelvet hazonoson *promoveá*lta, vénségében minden tudományát mesterségét el-felejtette, mintha soha tsak egy betüt sem tanúlt vólna. A' *M. Aurelius Caracalla* Csázár, isjúságától fogva serényen tanúlt, de végre ismét mindeneket el-felejtett, mintha a' Tudományokról egéz életében soha semmit nem hallott vólna.

Olly igen nagy az emberi Értelemnek gyengesége és erötelensége, hogyha valamelly dolgot naponként nem forgatunk, 's benne nem forgunk, 's nem gyakorlunk, és ottan reá nem emlekezünk, igen könnyen el-felejthetjük. Melly hamar meg-felejtkezünk jó barátinkról, a' mellyeket egynéhány ezztendök elött esmértünk, vélek együtt forgottunk? Hogyha vélek szembe találkozunk, ugyan alkalmas ideiglen nem jút ezünkbe, kik legyenek.

Melly könnyen meg-lehet valami kitsíny eset által, valamelly betegség által, hirtelen meg-ijedtés, meg-rémülés miatt,

att, avagy egyéb efféle nyavalya 's le-esés miatt, hogy ember minden *Ingeniumj*át, Értelmét, *Memoriá*ját, Elméjét mind el-veszesse! Sokak meg-idiótzák, ezik, zabálják minden érzékenységeket, értelmeket, okosságokat, elméjeket. A' mellyekröl nem kevés példákat hozz-bé *Plin.* lib. 7. c. 2. A' mint egy kövel meg-hagyitottról, a' ki a' miatt minden mesterségét, tudományát el-veztette, felejtette: De egyébkint minden dolgot meg-tarthatott elméjében. Hasonlatosképen emlekezik másról-is, kinek egy magas ház-héjazatról kö esett a' fejére, melly után az önnön annyának, atyafiainak, mindé rokoninak neveiket el-felejtette. Azt-is említi egyröl, a' ki egy betegsége által, minden szolgáinak neveket el-felejtette: És a' *Messala Corvinus Orator*ról azt irja, hogy minden elméjét el-veztette, úgy-hogy az önnön tulajdon nevét sem tarthatná elméjében.

Azt irják a' Thraciaiakról, hogy olly tompa elméjüek vóltanak, hogy négynél többet nem tudtak olvasni. Nemde nő az Isten Igéje bizonyitja-é, hogy *Nabugodonozor* az Istennek reá botsátásából és büntetéséből az ö okosságát és értelmét el-veztette légyen, és az oktalan állathoz lött hasonlatossá; *Dan.* 4. Annakokáért ki-is vettetett az emberek közzül: és szénát ött a' mezön, mint a' barom. Söt még az igen jeles nagy *Ingenium*ok-is éreznek valami fogyatkozást és gántsot 's hibát magokon, hogy ollyat-is el-felejthetnek, a' melly nem kevés dolgokban áll: és ha fel-jegyzö pennával nem élnénk, melly igen keveset tarthatnánk-meg fejünkben.

Lám némellyek efféle feledékenységet, ama' jeles Elméjü férfiakban, *Cicero*ban, *Plutarchus*ban, és *Aristoteles*ben-is vették ezekbe, és fel-jegyzették.

És a' *Didimus Grammaticus*tól-is azt irják, hogy egy históriát valóságoson és keményen tagadott: Az a' história pedig az önnön sajáit kezével irott könyveiben meg-mútattatott, a' mellyröl el-felejtkezett vólt.

Ugyan meg-kell annakokáért vallanunk, hogy az Elmének javai sem állandók, állandó örömet sem adhatnak. És mivel azok sem igazságosok és nem tellyesek; tehát semmi igaz, tellyes örömünk sintsen ö bennek: és így semmi bóldog életet,

tet, és a' Leg-főbb jót azokban nem reménlhetjük.

Illyenképen végezzük azért-el, a' mi ekkorig nyújtott *Discursus*unkat, és *Disputatio*nkat: hogy a' fenn meg-említett *Corporis, Fortunæ & animi bonis*, a' Testnek, Szerentsének, és az Elménck javaiban, az igen sokszor kivánt *Summum Bonum* avagy Leg-főbb jó, a' mellyre e' világ fiai, minden valóságos szerény igyekezettel, szorgalmatossággal, nagy vészedelmekkel-is törnek, üznek és vágyódnak, nem leletik, és semmiképen azokban fel-nem találtatik. Imez tulajdonságai szerint a' Leg-főbb jónak: Hogy igaz vólna minden hamisság-nélkül; tellyességes minden fogyatkozás-nélkül; állhatatos minden el-vesztés-nélkül; minden el-változás, el-múlás-nélkül. Sem annak *Effectum*i, munkálkodási, tud. ill. a bóldogságos és kivánatos tsendes élet, igaz tellyes és állandó öröm abban nem éreztetik.

A' minden jóságnak, kegyességnek, kegyelemnek, és irgalmasságnak Attya, újítsa-meg és igazgassa, vezérelje a mi szíveinket az ö Sz. Lelkével: (Kolos. 3:1. Gal. 3:6.) Hogy mi azt a' Leg-főbb jót, a' melly ott fenn vagyon, a' holott CHRISTUS vagyon, ülvén az Attyának jobbján, és nem azt, a' mi e' földön vagyon, keressük, 's oda azokra vágyódjunk, és az Apostollal, 's a' Prófétával szüntelenül mondjuk: *Abba, szerelmes Atyánk*, 's a' t. (*Sólt.* 37:25.) URam tsak te enyim légy, én nem gondolok semmivel, akar az melly igen jó légyen-is e' világon. Nem lészen oztán semmiből fogyatkozásunk, akar fenn való, 's akar alatson állapotban és rendben legyünk, kinek-kinek az ö hivatalában elege lészen: mellyben meg-is nyughatik. Végezetre e' siralomnak völgyében való futásunkat, munkálkodásinkat, fáradozásinkat, szorgalmatosságinkat meg-elégelvén, a' nyugodalomba mégyünk. Mellyet az irgalmas UR Isten mindnyájunknak engedjen-meg kegyelmesen, az ö szerelmes Fiáért a' Christus JESUSERT, ÁMEN!

VÉGE.

MUTATÓ TÁBLÁJA,

E' *Summum Bonum*ban lévö Részeknek és Tzikkelyeknek.

I. Rész. *E' világnak sokféle javairól, és azoknak külömbségekről* 1
II. R. *Hogyha a' Leg-főbb jó a' Testnek javaiban találtassék-é?* 7
1. *Ha a' Gyönyörüségekben találtatik bizonyos öröm és ból:* 16
II. *Hogyha a' Testi gyönyör: tellyes bóld: és örömet szerez:* 24
III. *Legyen-é a' Gyönyörüségben állandó öröm?* 33
III. R. *Hogyha a' Leg-főbb jó a' Szerentsében találtassék-é?* 42
1. *Valami igaz bizonyos találtassék-é a' Szerentsében?* 46
II. *Hogy a' nagy Szerentse semmi tellyes örömet nem hoz.* 66
Példái azoknak:
1. *Kiket örvendeztetett-meg a' Szerentse elsöben, és végtére megsomorított?* 67
2. *A' kiket a' Szerentse elsöben meg-somorított, és végre oztán meg-örvendeztetett?* 74
3. *Kikkel ellenkezett a' Szerentse elsöben és utólban, középkor pedig kiket meg-örvendeztetett?* 79
4. *Kiket örvendeztetett-meg a' Szerentse elöször és utólszor, középszer pedig somorgatott?* 82
III. *Hogy a' nagy Szerentse nè szerez állandó örömet és ból:* 88
IV. R. *Hogyha a' Leg-főbb jó e' Gazdagságokban találtatik-é?* 96
1. *Hogyha a' Gazdagság igaz örömet és tsendes bóldog életet hozhat-é?* 105
II. *A' sok Jóság, Gazdagság tellyes örömet szerezhet-é?* 116
III. *Hogyha e' világnak Javai állandó örömet hozhatnak-é?* 165
V. R. *Hogyha a' nagy Tiszteség, és e' világi Ditsöség szerezzen-é nyugodalmas bóldog életet, és tellyes állandó örömet?* 173
1. *Hogyha a' Tiszteség és Ditsöség, igaz jó légyen-é, és ha igaz örömet és bóldog életet szerezzen-é?* 176
II. *Hogyha a' Tiszteség és Ditsöség tellyes örömet és nyugodalmas életet szerezzén-é?* 202
III. *Hogyha a' Tiszteség és Ditsöség állhatatos örömet és bóldogságot hozzon-é?* 213
VI. R. *Hogyha a' szép ékes öltözet, ruházat, hozzon-é valami hasznot a' tsendes bóldog életre, és az igaz tellyes és áll: ör:* 226
1. *Hogy a' szép fris öltözetek, semmit nem szolgálnak az igaz örömre: és bóldog életet sem szereznek?* 227
II. *Hogyha azért, az ékes öltözet hozhat-é embernek tellyességes és állhatatos örömet?* 239
VII. R. *Hogyha a' szépség ékes termet hozzon-é igaz, tellyes és állandó örömet és bóldog életet?* 244

1. *Hogy*

MUTATO TÁBLA.

I. *Hogy a' szép termet, nem igaz, tellyes és állandó jó.* 245
II *Hozhat-é a' szép termet tellyes örömet?* 251
III. *A' szépség és ékes termet nem állandó.* 253
VIII. R. *Hogyha a' nagy kedves épületek, igaz tellyes és állandó örömet 's bóldog életet hozhatnak-é?* 255
Herkulesnek *tizenkét munkáiról.* 261
E' Világnak hét tsudáiról. 266
I. *Az igen szép pompás Épületek, semmi igaz gyönyörüséget és örömet nem adhatnak?* 278
II. *A' szép pompás épületek nem hoznak semmi tellyes örö:* 283
III *A' pompás szép Épületek nem állandok.* 284
IX. R. *A' Nemességről és vitézlő Uraságról.* 290
I. *A' Nemesség a' Jóság nélkül nem igaz jó.* 296
II. *A' Nemes eredet semmi tellyes örömet nem hoz.* 301
III. *A' Nemesség semmi állandó örömet nem ád.* 303
X. R. *A' nagy Urak* gratiájokról, *kedvekről, kegyelmekről.* 307
I. *Hogy az Uraknak kedvek, kegyelmek nem igaz jó.* 309
II. *Uraknak kedvek nem ád tellyes örömet.* 315
III. *Az Uraknak kedvek nem állandó.* 323
XI. R. *Hogyha a'* Summum Bonúm, *a' Leg-főbb jó, a' Királyságban és nagy Uraságban találtassék-é?* 332
I. *Hogy a' nagy Uraságban és regnáló állapatban bizonnyal igaz bóldog élet, és való öröm találtatik-é?* 336
II. *Hogyha a' nagy regnálásokban és Uraságokban tellyes öröm és bóldog élet találtatik-é?* 347
A' Királyi Birodalmok és Uraságok, nagy munkával, sáratsággal igazgattatnak és tartatnak meg. 372
III. *Hogyha a' Királyságok és Uraságok állandók-é, és adnak-é állandó örömet?* 397
XII. R. *Az Elménck Javairól.* 493
I. *Hogyha az Elménck javai kerezhetnek-é bóldog életet, és adhatnak-é bóldog örömet?* 406
II. *Hogyha az Elménck javai, tellyes örömet adhatnak-é?* 412
III. *Hogyha az Elménck javai állandók-é?* 414

VÉGE.

Rk 4309/1983
MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

Szabó András Szászi ev.
tanítás ajándékából
Apatfalva, 1897 junius 7.
Tulajdonosa
a M. Igazgatóság

Inches 1 2 3 4 5 6 7 8
Centimetres 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19
TIFFEN® Color Control Patches © The Tiffen Company, 2007
Blue Cyan Green Yellow Red Magenta White 3/Color Black

MUTATO TÁBLA.

I. *Hogy a' ſép termet, nem igaz, tellyes és állandó jó.* 245
II *Hozhat-é a' ſép termet tellyes örömet?* 251
III. *A' ſépség és ékes termet nem állandó.* 253
VIII. R. *Hogyha a' nagy kedves épületek, igaz tellyes és állandó örömet 's bóldog életet hozhatnak-é?* 255
Herkulesnek *tizenkét munkáiról.* 261
E' Világnak hét tsudáiról. 266
I. *Az igen ſép pompás Épületek, ſemmi igaz gyönyörüſéget és örömet nem adhatnak?* 278
II. *A' ſép pompás épületek nem hoznak ſemmi tellyes örö:* 283
III *A' pompás ſép Épületek nem állandok.* 284
IX. R. *A' Nemességről és vitézlö Uraságról.* 290
I. *A' Nemesség a' Jóság nélkül nem igaz jó.* 296
II. *A' Nemes eredet ſemmi tellyes örömet nem hoz.* 301
III. *A' Nemesség ſemmi állandó örömet nem ád.* 303
X. R. *A' nagy Urak* gratiájokról, *kedvekről, kegyelmekről.* 307
I. *Hogy az Uraknak kedvek, kegyelmek nem igaz jó.* 309
II. *Uraknak kedvek nem ád tellyes örömet.* 315
III. *Az Uraknak kedvek nem állandó.* 323
XI. R. *Hogyha a'* Summum Bonum, *a' Leg-főbb jó, a' Királyságban és nagy Uraságban találtassék-é?* 332
I. *Hogy a' nagy Uraságban és regnálö állapatban bizonnyal igaz bóldog élet, és való öröm találtatik-é?* 336
II. *Hogyha a' nagy regnálásokban és Uraságokban tellyes öröm és bóldog élet találtatik-é?* 347
A' Királyi Birodalmok és Uraságok, nagy munkával, fáratsággal igazgattatnak és tartatnak meg. 372
III. *Hogyha a' Királyságok és Uraságok állandók-é, és adnak-é állandó örömet?* 397
XII. R. *Az Elménck Javairól.* 403
I. *Hogyha az Elménck javai ſerezhetnek-é bóldog életet, és adhatnak-é bóldog örömet?* 406
II. *Hogyha az Elménck javai, tellyes örömet adhatnak-é?* 412
III. *Hogyha az Elménck javai állandók-é?* 414

VÉGE.

Rk 4309/1983
MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

Kohlár Istvánnak Szovári ev. Tanítónak ajándékából
Sperjes, 1827 junius 7.
A Szlávi Tanítóinak
ad M. igazgatóknak.